' c/c/t/

LIVIU REBREANU

Opere 6

Ediție critică

de Niculae Gheran

Variantele în colaborare

cu Valeria Dumitrescu

ADAM ȘI EVA

București — 1974

EDITURA MiNț 8ic.LV RUCUKE:

„Man muss nicht alles glauben was die Leute sagen~ man muss aber auch nicht glauben dass sie es ganz ohne Grund sa gen"

K ant

ÎNCEPUTUL

Odaia era albă ca un culcuş de fecioară. Apusul îşi filtra agonia prin două ferestre înalte, schiţînd pe parchet două romburi de lumină portocalie, care cuprindeau picioarele patului într-o îmbrăţişare tremurătoare.

Un miros straniu de albeaţă respirau pereţii proaspăt văruiţi şi se cernea în unde subţiri pe măsuţa cu trei scaune dintre ferestre, pe soba de teracotă din colţ, pe noptiera de la căpătîiul patului şi chiar pe jilţul de paie în care veghea sora de caritate Dafina, îmbrăcată în şorţ alb, cu bonetă albă pe creştet şi cu o cruciuliţă roşie între sînii plini de sănătate. Din unghere răsăreau umbre sfioase, cenuşii, înaintau domol şi apoi, brusc, se stingeau, speriate parcă de tăcerea deasă ce căptuşea odaia şi înghiţea tic-tacul grav al pendulei atîrnate deasupra calendarului, pe fîşia de zid dintre cele două geamuri.

Dafina şedea neclintită, cu mîinile în poală pe ziarul împăturit frumos, privind la bolnavul care zăcea cu braţele întinse peste învelitoarea albă, capul

înfăşurat într-un pansament alb din care i se vedea numai fața de ceară, vrîstată cu trei linii negre paralele — sprîncenele, genele şi mustățile. Pleoapele-i închise păreau nişte pete violete, iar buzele cărnoase erau atît de palide că de-abia li se deosebeau marginile.

în ochii surorii de caritate mocnea înduioşare şi nedumerire. Compătimea pe bietul bolnav cu toată pasiunea, mai ales de cînd descoperise că e victima unei drame amoroase. Era foarte blîndă şi tot atît de sentimentală. Cîrlionții aurii răzvrătiți îi alintau obrajii rumeni, şi ochii ei leneşi, albaştri, pîlpîiau în lacrimi. Colega pe care a schimbat-o azi dimineață i-a şoptit în grabă că pacientul e un profesor mare, că a fost împuşcat de un muscal gelos, că l-au adus aseară tîrziu aci, la Sanatoriul Sf. Măria, şi că doctorul Filostrat e tare înfuriat, ceea ce înseamnă că şansele de scăpare sunt puține...

Pentru Dafina, fire lacomă de iubiri romantice, cuvintele tovarăşei fură ca un bob de sare pe o rană vie; inima îi sfîrîia de curiozitate. Dorea amănunte, multe, minunate, şi nu venea nimeni să i le dea. Bolnavul nu se clintise toată ziua; nici cînd i s-a schimbat pansamentul n-a deschis ochii. Pe foaia de temperatură, cu litere caligrafice, scria doar numele: Toraa Novac.

A avut mari speranțe în *Universul* pe care i l-a strecurat, spre amiazi, tovarăşa. „Drama din Strada Albă" însă era lichidată în cîteva rînduri seci. Dafina le-a citit şi răscitit, căutînd înțelesuri tainice în frazele convenționale. Negăsind ce rîvnea, sufletul i se scălda într-o tristețe sură în care pluteau, ca firicele destrămate dintr-o țesătură veche, cuvintele tipărite: „Ieri, pe la orele şapte seara, în Strada Albă no. 7, emigrantul rus Ştefan Alexandrovici Poplinski, stabilit de curînd în Capitală, venind de la Berlin unde se refugiase în urma revoluției, a tras patru focuri de revolver asupra d-lui Toma Novac, bine cunoscutul profesor de la Universitatea din Bucureşti. Cauza crimei pare a fi eterna gelozie. Din primele cercetări ar rezulta că simpaticul profesor a fost surprins în flagrant delict de adulter cu tînăra şi frumoasa soție a străinului gelos. Toate patru gloanțele au lovit în plin, încît profesorul Novac, transportat grabnic la sanatoriul doctorului Filostrat, se află în agonie. Numai o minune i-ar mai putea salva viața. Criminalul a fost arestat. Doamna a scăpat neatinsă, alegîndu-se doar cu spaima. Crima a produs o senzație imensă deoarece asasinul este descendentul unei familii mari; se zice chiar că ar fi baron. în Capitală avea puține cunoştințe. Era hotărît să rămîie definitiv în țară, frumoasa lui soție fiind originară din Basarabia, unde se spune că ar avea moşii străvechi..."

Dar cum e eroina? Şi cum s-au cunoscut, cum s-au iubit, cum au fost surprinşi? Apoi criminalul?... întrebările frămîntau pe Dafina în jilțul de paie ca într-un scaun de tortură. încerca să-şi mai astîmpere setea cîntărind pe eroul dramei. îi plăcea. îşi zicea că merită să fie iubit şi de o contesă. îl iubea.

Pe urmă îi veni să citească iar, mai atent, ştirea din ziar. Poate că totuşi va descoperi vreun semn între rînduri asupra pacientului iubit. Desfăşură domol gazeta şi se adînci în „Crima din Strada Albă".

Atunci Toma Novac ridică pleoapele ca şi cînd s-ar fi trezit dintr-un somn fără visuri. O durere uniformă îi înfăşură tot corpul. Lumina moale îi ustura ochii mari negri, cu o lucire stranie, cu bulbii roşii ca înecați în sînge. Văzu întîi pendula dintre ferestre: limba se legăna rar, greoi, fără zgomot, iar cadranul părea spălăcit de nu putea distinge nici cifrele, nici

minutarele. Dedesubt însă, pe calendarul de perete, citi uşor un şapte negru arab şi altul roşu roman.

„Ciudat calendar!" îi trecu prin minte. „Şi luna e scrisă cu cifre... N-am mai pomenit..."

Şi numaidecît îşi zise, parc-ar fi vrut să-şi controleze luciditatea:

„Ziua a şaptea din luna a şaptea... Coincidență!... Care-i luna a şaptea?"

în aceeaşi vreme însă privirile ochilor imobili lunecau, mirate şi întrebătoare, de ici colo:

„Unde sunt?... Ce s-a întîmplat?"

Pe frunte simțea o bandă de fier ce-i apăsa țeasta. Se gîndi să întindă brațul, să-şi pipăie capul. încercarea de mişcare i-o reteză din începuturi o năvală de durere care-i stîrni un gemăt scurt, năbuşit. Gemătul apoi scormoni alte dureri, ca nişte cuțite înfipte deodată crestîndu-i trupul în mii de locuri, încît nu mai îndrăzni nici să închidă ochii.

Dafina auzi suspinul ca prin vis, se spăimîntă, scăpă ziarul din mîini, sări în picioare şi murmură buimăcită, apropiindu-se de pat:

— Doriți ceva, domnule?... O, bine că v-ați...

Toma Novac de-abia acum o zări. îl supără atît de rău că strînse repede pleoapele, uitîndu-şi suferințele.

„Sanatoriu!" se gîndi pe urmă mai nedumerit, aproape mînios. „Ce caut eu aici?... Ce s-a întîmplat?"

în loc de răspunsuri, urechile lui urmăreau respirația înfricoşată a surorii de caritate care rămăsese uluită lîngă pat. Peste un răstimp îi auzi paşii, numai trei, foşnetul rochiei de stambă nouă, pîrîitul scaunului de nuiele şi pe urmă fîşîit de hîrtie. Dafina îşi întocmea ziarul, clătinînd din cap, cu ochii la eroul ei, al cărui piept se zbuciuma ca sfîrticat de o gheară nevăzută.

în tăcerea ce-şi urzea din nou paianjenişul în odaie, gîndurile bolnavului porniră furtunos după explicații. Amintirea însăşi parcă i-ar fi fost rănită, nu izbutea să se înfiripeze. Crîmpeie vagi îi răsăreau şi se stingeau în creieri, fără să se poate închega într-o rînduire cu rost. Tocmai tîrziu se ivi, şovăitor, chipul unei femei care-şi smulse numele din caleidoscopul cioburilor de imagini:

„Ileana..."

Apoi numele porni singur, în zigzaguri vertiginoase, să adune într-un mănunchi amintirile răzlețe şi amorțite. Chipul femeiei se limpezea acum: un căpşor blond cu nişte ochi în care bulbucea fericirea... îi răsări în suflet o bucurie atît de fierbinte că într-însa parcă i se topiră îndată toate durerile. O clipă. Apoi în spatele femeii se ridică o umbră care o îmbrățişa, din ce în ce mai brutal, pînă cînd vedenia bălaie se transformă într-o figură sălbatică şi hidoasă cu privirea clocotitoare de ură. Pe urmă patru răbufnituri, ca lovituri de ciocan, îi răsunară în urechi, izgonind chiar fărămiturile de gînduri din creierii aprinşi. Bubuiturile, mereu cîte patru, se repetau tot mai repede, amalgamîndu-se în sfîrşit într-un vîjîit prelung ce-i alerga prin oase, prin carne, prin nervi, ațîțînd pretutindeni focare de dureri. Apoi şi vîjîitul se curmă brusc, parcă i s-ar fi extirpat rădăcinile auzului, lăsînd în urmă doar un întunerec amar în care rătăceau iarăşi frînturi de gînduri fără stăpîn, ca stropii de ploaie în noaptea vîntoasă de toamnă.

„Acum trebuie să mor!" îi luci în sfîrşit deodată, ascuțit ca o săgeată.

Gîndul îl întărită întocmai ca cleştele de fier ce-i zdrobea fruntea. Ar fi vrut să-1 strivească, dar îşi simțea adormite toate puterile.

„Acuma trebuie să mor!" îi juca prin creieri, stăruitor, un ritm sprinten ca o sfidare.

Necutezînd să-l alunge căută să se împace cu el: „Cine se naşte trebuie să moară."

Un zîmbet ironic îi înflori alături. Asta era o lozincă de-a lui împrumutată din înțelepciunea populară. O repetase peste douăzeci de ani, tam-nesam, pretutindeni, ostentativ, deşi îşi dădea seama cît e de ieftină. Şi totuşi, acuma parcă vorbele acestea, în ciuda ironiei, au dobîndit un înțeles nebănuit de adînc!

„Moartea e o ipoteză pînă în momentul cînd omul se pomeneşte în brațele ei, fără nici o speranță de întoarcere."

Fraza apăru nechemată, ca un răspuns la lozinca lui răsuflată. îşi aducea aminte foarte clar cum a surîs, cu o superioritate îngîmfată, cînd a auzit-o întîia oară, dar nu se putea dumeri unde a auzit-o şi cine a rostit-o? Silindu-se să descopere în trecut pe cel ce a spus fraza, se îmbulzi iar, poruncitor, gîndul:

„Acum trebuie să mor."

Atît de poruncitor astă dată, că-i stîrni veşnica întrebare:

„De ce?"

înaintea lanțului de argumente, fără început şi fără sfîrşit, prin care se silise o viață întreagă, zadarnic, să ajungă la o încheiere deplin satisfăcătoare, i se întruchipa în suflet iarăşi femeia de adineaori, mai ispititoare, ca o călăuză pentru o cale lungă şi necunoscută. Inima i se umplu deodată de o fericire dureros de mare. Numai o clipire ținu, dar clipirea parcă răscumpăra din belşug suferințele tuturor vieților.

„Fericirea adevărată e totdeauna o clipă — se gîndi bolnavul, cu amintirea ei proaspătă în suflet. Mai multă n-ar putea îndura firea omului care, deseori,

într-o viață de mulți ani, nu are norocul să întîlnească nici clipa aceasta, nici măcar să se apropie de ea."

Toma Novac îşi simțea mintea limpede şi liniştită, ca după o odihnă binefăcătoare. Amintirile îl pîndeau din toate ascunzişurile, se înşiruiau, zîmbeau, sfioase şi albe ca florile castității. îi mîngîiau inima, vorbindu-i numai despre Ileana.

Era o dimineață de mai cînd a întîlnit-o, întîmplător, pe o stradă plină de lume. A recunoscut-o înainte de a se apropia de dînsa, deşi n-o mai văzuse niciodată. De cîteva zile inima lui o aştepta şi o căuta. Şi a găsit-o printre miile de oameni indiferenți. I-a zărit mai întîi ochii verzi cu luminile calde şi moi. S-a cutremurat pînă în temeliile ființei lui, ca şi cînd i s-ar fi lămurit fulgerător toate misterele vieții. Apoi li s-au încrucişat privirile şi din uimirea ei a înțeles că şi ea l-a recunoscut deşi nu l-a mai văzut niciodată. Mergea la brațul unui bărbat străin, dar Toma simțea cum inima ei rămînea în urmă lîngă inima lui.

Şapte zile lungi a pierdut-o. îndoieli şi nădejdi i-au răscolit măruntaiele sufletului. Pe urmă s-au întîlnit iar, pe neaşteptate. A urmărit-o pretutindeni, ceasuri întregi, pînă acasă, seara tîrziu. Şi a doua zi a bătut la poarta ei, a intrat şi s-au îmbrățişat înainte de a-şi cunoaşte numele. îşi dădeau seama amîndoi că sufletele lor se căutau de mult, poate de mii şi mii de ani.

Străinul, la brațul căruia o zărise pe stradă, i-a găsit îmbrățişați. în fața revolverului, Toma Novac a avut o singură grije: Ileana. A primit gloanțele fără nici o durere. Numai țipătul ei l-a durut, un țipăt desperat în care se sfîşia o inimă.

„Acuma trebuie să mor!" îi țîşni iar în creieri un fir de argint înroşit ce arse amintirile dimprejur, lăsînd în urmă un gol cenuşiu."

Golul se mărea mereu ca o băşică în care sufli fără să-ți pese că s-ar putea sparge.

„Asta înseamnă că se apropie sfîrşitul" — se gîndi bolnavul şi, pe portița gîndului, simțea cum se furişa în golul amenințător o dîrâ de groază care totuşi părea plăcută.

în aceaşi clipă însă Toma Novac mai simțea că sora de caritate a venit iar lîngă pat; îi auzea chiar bătăile inimii.

„Se uită la foaia de temperatură — îşi zise dînsul. Acuma se uită la mine... Acuma ridică mîna... parc-ar vrea să-mi pipăie pulsul..."

Groaza dinlăuntru cu gîndurile de-afară se împreunară deodată într-un simțămînt de uşurare. Alte amintiri i se deşteptară, întîi încîlcite, apoi mai închegate şi în sfîrşit rotunjite ca verigile unui lanț.

— A, Tudor Aleman! suspină Toma cuprins de o mulțumire mare. Da, da, Aleman... în sfîrşit.

Acum îşi dădu seama că Aleman a rostit fraza care-1 zbuciumase adineaori şi că amintirea lui a fost aici, la picioarele patului, lîngă sora de caritate, aşteptînd doar prilejul să-şi vestească prezența şi să-i ofere toate lămuririle.

Un om mărunțel, slăbuț, cu un barbison alb, cu părul alb şi obrajii rumeni, cu nişte ochi negri veşnic zîmbitori şi atît de vii că privirea lor te pătrundea pînă în fundul sufletului. Toma Novac l-a cunoscut în casa avocatului Brebenaru, la un botez. A sosit tîrziu, în timpul slujbei religioase. Preotul citea şi cînta, un dascăl fonf îi răspundea, iar lumea împrejur sporovăia pe înfundate. Singur Aleman asculta cu

evlavie cuvintele evangheliei. La sfîrşit, după prezentări. Novac murmură indiferent:

— Frumoasă slujbă...

— Glasul lui Dumnezeu e totdeauna frumos — zise bătrînul cu o sclipire stranie în ochi.

Toma îl privi puțin mirat şi trecu. Schimbă cîteva vorbe cu Brebenaru, apoi cu o doamnă grasă şi cochetă, apoi se întoarse iar la Aleman parcă l-ar fi atras o vrajă. Omulețul explica unei domnişoare nerăbdătoare că moartea, ca şi naşterea, n-are decît o însemnătate relativă în cursul adevăratei existențe a sufletului. Toma Novac, cu ironia-i obişnuită, îşi aruncă lozinca în cumpănă. Bătrînul însă răspunse grav cu o frază care se înfipse ca o suliță în mintea profesorului:

—Moartea e o ipoteză pînă...

Nu se mai despărțiră toată seara. Vorbiră numai despre viață şi moarte şi despre Dumnezeu. Aleman spunea lucruri ciudate, dar cu atîta candoare în privire că Toma îl asculta cu plăcere şi numai în gînd îşi zicea că are de-a face cu un naiv.

— Naivitatea e virtute divină! spuse brusc Aleman, parcă ar fi citit gîndul interlocutorului său. Naivitatea, nu filosofia!

— Din păcate însă sunt tocmai profesor de filosofie — murmură Toma zîmbind.

— Ştiu. Am fost şi eu — urmă bătrînul, puțin aprins. Ce-i drept, nu la universitate, ci la un biet liceu. Şi am crezut în filosofie cum trebuie să fi crezut apostolii în Hristos. Dar cînd mi-a murit nevasta, cea dintîi, am întors spatele tuturor filosofilor. Atunci am priceput că filosofia e o jucărie de cuvinte. Un cuvînt explică alt cuvînt care lămureşte iar un cuvînt, aşa mereu, pînă ce, în pragul morții, sufletul se pomeneşte gol şi părăsit în fața lui Dumnezeu.

— Din păcate însă eu sunt necredincios, aşa că Dumnezeu...—îl întrerupse Toma Novac, tot zîmbind, deşi mai nerăbdător.

— Eram sigur! triumfă Aleman cu o mîndrie supărătoare. De altfel şi eu am fost necredincios. Cînd te-ai dezgustat de filosofie, nu mai vrei să crezi în nimic. Aşa şi eu, pînă ce mi-a murit a doua nevastă.

— Moartea converteşte de obicei pe necredincioşii care nu aşteaptă decît să creadă! făcu Novac cu un gest elegant, dar şi cam batjocoritor.

— Da, da! Fără nici o ironie, domnule profesor! se încăpăţînă bătrînul. Aşa este! Căci moartea e taina tainelor şi totodată cheia necunoscutului.

Oftă, îşi netezi barbişonul. Avea acuma ochii înlăcrimaţi şi atît de blînzi, parcă s-ar fi scufundat într-un mister. Se uită la Toma cu umilinţă şi cu căldură, încît profesorul se simţi vinovat şi se gîndi să-l împace cu o vorbă bună. înainte de-a apuca să deschidă el gura, Aleman tresări uşor, ca şi cînd şi-ar fi venit în fire, şi rosti, cu un alt glas şi cu obişnuita-i privire surîzătoare:

— Iată, am alunecat! Aici e sărbătoarea vieţii şi noi vorbim despre moarte. Dacă îţi face plăcere să continuăm, vino pe la mine, domnule profesor! Ca să te ispitesc, te anunţ că am şi o bibliotecă interesantă. Cînd vrei să te aştept?

Toma Novac îi dădu o zi şi o oră, mai mult în glumă. Era hotărît să nu meargă. N-avea vreme de pierdut cu discuţii zadarnice despre lucruri zadarnice. Totuşi, la data stabilită, bătu la uşa bătrînului, care-l întîmpină cu o bucurie zgomotoasă:

— Ştiam că ai să vii! Trebuia să vii! Ai vrut să mă ocoleşti, dar...

După vreun ceas de vorbărie Toma Novac îl întrebă:

— Adică d-ta crezi că ai dezlegat taina cea mare?

Tudor Aleman răspunse repede, cu o convingere aproape ostentativă:

— încă de-acum şapte ani! Şi de-atunci moartea nu mă mai spăimîntă, căci viaţa adevărată e una şi neîntreruptă, dincolo de viaţa şi moartea pămîntească. Viaţa e Dumnezeu!

— Un cuvînt explică alt cuvînt şi aşa mai departe — glumi Novac. Ceea ce arată că filosofia n-a vrut să te părăsească, deşi d-ta ai părăsit-o!

Atunci bătrînul întrebă scurt, aspru:

— D-ta ai văzut cum mor oamenii?

— Cum mor? ... Da . . . cred că da . . . — îngînă Toma, nesigur din pricina uimirii.

— Ei bine, eu am văzut murind sute, sute de oameni! zise Aleman cu o înflăcărare subită, în care fîlfîia credinţa pătimaşă. Şi în ochii multora am zărit străfulgerările ce luminează şi lămuresc misterul. în clipa morţii de-abia omul e dezlegat să explice ceea ce n-a putut înţelege pe pămînt: începutul şi sfîrşitul între care se înşiră cele şapte vieţi ale sufletului. Cele mai cumplite chinuri ale morţii trupeşti nu sunt în stare să înăbuşe licărirea în care trăieşte, în afară de timp şi spaţiu, scînteia divină. Am şovăit mult, şi eu, pînă să înţeleg. Ştiinţele pozitive m-au obişnuit să-mi impun multiple verificări înainte de a crede.

— Un fel de metempsihoză împrospătată — murmură profesorul, ridicînd din umeri.

— Poate că da ... Fiindcă ţinem negreşit să tălmăcim prin vorbe o realitate pe care numai sufletul o poate pătrunde. O, Doamne, ce uşor e să iei în rîs chiar pe Dumnezeu! adaogă bătrînul cu^i^i^U!'^'^ YpicTrr

— Dar omul care gîndeşte, nu se poate mulţumi cu realităţi sufleteşti nelămurite! D-ta zici că ai pătruns rostul vieţii şi al lumii. înţelegerea d-tale totuşi nu înseamnă nimic, dacă nu e accesibilă tuturor.

Toma Novac dorea o explicaţie clară, rotundă, ca un sistem în care toate părţile se potrivesc între ele spre a alcătui împreună un întreg. Aleman însă parcă se ferea de o expunere, obiectînd în răstimpuri că legile sunt o născocire omenească şi deci incapabile să îmbrăţişeze esenţa lucrurilor. Se pierdea în amănunte şi digresiuni, iar cînd îşi dădea seama, revenea, începea altă idee.

— D-ta ai călătorit mult — zise bătrînul deodată vesel, ca şi cînd ar fi găsit ce căuta. Nu ţi s-a întîmplat să ai impresia că ai mai umblat prin unele ţinuturi, deşi ştiai bine că le vedeai întîia oară în viaţa asta? Sau n-ai întîlnit niciodată vreo persoană absolut necunoscută şi pe care totuşi să simţi precis că o cunoşti ?

— Da... Exact! răspunse Toma înviorat. Chiar şi d-ta . . . Din clipa cînd te-am văzut la Brebenaru, mă bate mereu gîndul că te-am mai întîlnit şi mă întreb: unde ?

— Aceeaşi siguranţă o am şi eu — zîmbi Aleman. Parcă am fi fost buni prieteni, cîndva, demult, poate în altă viaţă.

— Dacă cumva n-o fi la mijloc vreo sugestie —• adaogă profesorul, gînditor.

— Nu, nu! Asta nu se lichidează cu o vorbă goală! se împotrivi bătrînul. Sugestie! Iar o vorbă! îndată ce lipseşte explicaţia, vine un cuvînt sec s-o înlocuiască.

Se plimba agitat de ici-colo, cu mîinile la spate, bufnind. Apoi, parcă supărarea i-ar fi rînduit gîndurile, urmă:

— Cine vrea să explice *totul* prin cuvinte, ajunge curînd să nu poată explica nimic! Eroarea începe din clipa cînd vrem să identificăm cuvîntul cu spiritul. Sufletul n-are nevoie de cuvinte pentru a înţelege. Sufletul comunică direct cu lumea spirituală, cu lumea lumilor. Şi doar spiritul e esenţa, spiritul etern, infinit, cuprinzător a toate. însăşi lumea materială nu poate fi decît o faţă a esenţei divine. Veşnica materie e implicată de esenţa ei. De altfel materia şi toată lumea materială există numai în funcţie de percepţia omenească. Densitate, coloare, căldură, toate atributele materiei există numai pentru om. în fond nu e nici o deosebire între eterul sideral şi corpurile cereşti; toate sunt, în ultimă analiză, o formă de manifestare a spiritului. Modificările aparente alcătuiesc şi întreţin atributele fără număr. Precum materia se transformă neîncetat, dobîndind, prin aceasta, o existenţă efectivă, şi spiritul are să-şi asigure echilibrul atributelor printr-o perpetuă regenerare. Licăririle spirituale trebuie să se îmbine permanent cu schimbările din planul material. Regenerarea spiritului nu se poate săvîrşi decît prin identificarea cu materia. Transformările materiei sunt astfel înfăţişări diverse ale spiritului animator, începînd cu cele mecanice şi pînă la cele biologice. Deosebirea e numai de grade, încît gradul suprem ar fi omul în care spiritul se recunoaşte pe sine însuşi dincolo de scoarţa materială.

Dacă materia e aceeaşi în atomii ei, spiritul cuprinde virtual toată dumnezeirea. întreg şi parte sunt identice. Ca şi atomii materiali, miliardele de miliarde de atomi spirituali se află într-o mişcare eternă între lumea materială şi cea spirituală. Viaţa unui atom e însăşi viaţa universului. Unul e *totul* şi *totul c* unul.

Dar atomul material e echilibrul dintre două energii. în atomul spiritual echilibrul îl formează două principii. Echilibrul principiilor e spiritualitatea. Cînd atomul se rupe în planul spiritual, echilibrul i se frînge, principiile se diferenţiază şi se prăbuşesc în planul material. Timpul şi spaţiul devin realităţi pentru părţile întregului. începe viaţa materială. Cele două principii însă rămîn esenţa spirituală şi în transformările pe care le îndură ca animatori materiali. Spiritul pur palpită în ele ca un ideal spre care rîvnesc necontenit. întoarcerea în planul spiritual totuşi e imposibilă pînă ce nu vor redobîndi, prin unire, echilibrul pierdut. Rîvna lor spre idealul spiritual se concretizează astfel în penibila încercare de a se regăsi şi de a se reuni.

în planul material, cele două principii reprezintă infinitele forme ale pozitivului şi negativului, care, pe treptele mai de sus ale scării vieţii, se numesc masculin şi femenin. Cînd principiul îşi recunoaşte originea, apare sufletul şi omul!

Iată acuma un atom spiritual pierzîndu-şi echilibrul. Cele două principii se diferenţiază îndată în două suflete, bărbat şi femeie, sortite de-acum vieţii materiale. Urmează căi diferite spre aceeaşi ţintă. Trebuie să treacă prin toate planurile existenţei pămînteşti, purtînd pretutindeni dorul lor de unire şi permanenta nostalgie după lumea spirituală. în clipa cînd sufletul gol se întrupează, începe viaţa omului. Pentru suflet e încercarea supremă. încătuşat complet în coaja materială, trebuie să-şi recucerească anevoie cunoştinţa de sine, să urmeze supus legile vieţii materiale. Mereu trează stăruie doar trebuinţa de-a găsi perechea lui de echilibru. Bărbatul şi femeia se caută în vălmăşagul imens al vieţii omeneşti. Un bărbat din milioanele de bărbaţi doreşte pe o singură femeie, din milioanele de femei. Unul singur şi una singură! Adam şi Eva! Căutarea reciprocă, inconştientă şi irezistibilă, e însuşi rostul vieţii omului. Pentru a înlesni căutarea aceasta se fac, se refac şi se desfac toate legile şi convenţiile morale şi sociale, tot ceea ce se numeşte emfatic progresul omenirii. Instinctul iubirii e reminiscenţa originii divine. Prin iubire numai se poate uni sufletul bărbatului cu sufletul femeii pentru a redeveni parte din lumea spirituală. Iubirea aceasta e rodul divin al sufletului omenesc. Dumnezeu sub chipul iubirii trăieşte în om.

Iubire şi Dumnezeu, conştient sau inconştient, trebuie să alcătuiască suprema preocupare a sufletului omenesc. Fără de ele omul nici n-ar putea exista!

O viaţă omenească nu ajunge însă pentru a prilejui întîlnirea bărbatului cu femeia. Spaţiul şi timpul sînt piedeci pe care sufletul strîns în obezile materiale numai treptat le poate învinge. Apoi chiar cînd le-a învins, intervin obstacolele convenţiilor sociale care de multe ori sînt mai puternice decît puterile oricărui om. Avîntul sufletului se sfarmă în clipa prăbuşirii trupeşti. Moartea materială descătuşează sufletul fără a-i înlesni posibilitatea de unire cu sufletul pereche. Unirea lor numai în viaţa materială poate fi mîntuitoare. Aşa sufletul slobozit după întîia incarnare va pluti în alte planuri ale lumii ca o sărmană conştiinţă pură, aşteptînd prilejul unei noi întrupări omeneşti. A doua viaţă pe pămînt începe, şi moartea o curmă iar, şi sufletul tot nu şi-a dobîndit perechea adevărată. Apoi urmează a treia viaţă, secerată de a treia moarte. Apoi alta şi iar alta. Poate că în timpul unei reincarnări celălalt suflet a rămas în vreo sferă

îndepărtată; atunci omul simte cumplit zădărnicia vieții pămîntești și a tuturor zbuciumărilor sale, încercînd să se apropie de Dumnezeu prin singurătate și meditație.

Cîte vieți terestre alcătuiesc o viață adevărată?... Șapte! ... De ce tocmai șapte? O, Doamne, Doamne, de ce șapte? Dar pentru că șapte e numărul sfînt.' A fost sfînt totdeauna, în toate sufletele!

Fiecare moarte materială pecetluiește regretul zădărniciei. în ochii muribundului, în lumina ultimei clipe, tremură durerea neputincioasă a sufletului. A trăit în zadar.

A șaptea viață aduce de-abia fericirea unirii cu celălalt suflet. De aceea a șaptea moarte cuprinde revelația. Fiindcă moartea a șaptea înseamnă sfîrșitul existenței materiale și începutul întoarcerii în lumea spirituală, sufletul retrăiește într-o străfulgerare toate viețile anterioare pentru a se putea bucura mai deplin de strălucirea vieții noi, eterne, ce-l așteaptă. De-acuma nu va mai rătăci în sferele lumii materiale, ci, transformat în principiu pur, echilibrat iarăși în atom spiritual cu celălalt suflet, redevenit de asemenea principiu, își va relua existența divină în planul spiritual.

Și iată cercul închis! Spiritul regenerat prin materie, materia animată prin spirit! Unitatea desăvîrșită prin dualitate.

Aleman se oprise de mult în fața lui Toma, care ascultă cu ochii în pămînt. Glasul bătrînului avea inflexiuni ciudate. Cînd tăcu Aleman, Toma tresări parcă tăcerea l-ar fi deșteptat dintr-un vis. Ridică fruntea. Aleman își mîngîia barbișonul cu amîndouă mîinile pe rînd, zîmbea plin de încredere.

— Pe d-ta te mulțumește aievea sistemul? întrebă Novac cu o sfială neobișnuită.

— Care sistem? se minună Aleman. Nu, nu! Nici un sistem! Sistem înseamnă o compoziție savantă, pe cînd eu ți-am povestit doar o evoluție sufletească!

— Dar evoluția d-tale, trebuie să recunoști, e o simplă combinație metafizică, domnule Aleman! zise Toma, iar puțin ironic. Pe de o parte disprețuiești filosofia ca pe o creație hibridă a minții, de altă parte însă clădești pe o revelație îndoielnică un adevărat labirint arbitrar.

Bătrînul se posomori și întrerupse cu o amenințare:

— Ai să te convingi totuși odată că vorbele sufletului merită mai multă încredere!

— încrederea nu vine decît prin verificarea directă!

— Verificarea directă e rezervată pentru clipa supremă! reluă Aleman mai patetic. Atunci ai să-ți aduci aminte! Eu sînt mai înțelept ca d-ta; am priceput din moartea altora și am învățat. Cei mulți nu se cumințesc decît prin moartea lor.

— în orice caz verificarea în clipa supremă e cam tardivă, așa că . . .

— Bine . . . bine . . . bine — repetă bătrînul, mohorît, drept încheiere. Nu mai stăruim! . . . Bine . . . bine . . . bine . . .

Totuși se împrietenîră. Se întîlneau des. Vorbeau mereu despre aceleași lucruri. Aleman găsea veșnic amănunte noi care credea că lămuresc mai bine ceea ce nu se poate pătrunde dintr-o singură ochire. Pe Toma însă îl interesa mai mult omul decît construcțiile lui. Uneori, gîndindu-se la el, se tulbura și-i bătea inima, roasă parcă de o teamă. Atunci îndoiala îi șoptea: „Dar dacă?" ... O alunga îndată. Se rușina că el, profesor de filosofie, poate fi zdruncinat de închipuirile unui bătrîn exaltat . . .

„De ce mi-au venit tocmai acum în minte toate vorbele lui?" se întrebă bolnavul, cuprins deodată de un cutremur.

O clipă întrebarea rătăci de colo pînă colo printre cutiuțele creierului. Un crîmpei mai chinuitor o izgoni: „Dar dacă? . . ."

Gîndul nu îndrăznea să se întregească. Inima lui Toma îl simțea însă ispititor, mai dureros decît dacă ar fi fost sfîrşit.

„Clipa supremă conține verificarea directă — îşi aminti pe urmă, slab, ca o voce dintr-altă lume."

Amintirea îi stinse durerea din inimă, încît se simți iar mulțumit, încrezător. îşi zise că poate gîndurile stranii ce i se vîltoresc în minte sunt aiurări pricinuite de febra care l-a doborît. Pe urmă îşi zise totuşi că nu poate fi vorba de aiurări. Conştiința i-e foarte limpede, atît de limpede, că acuma aude chiar tictacul pendulului, ba şi un ciripit de păsări, de-afară, prin geamurile duble. Ar mai fi trebuit, ca să se convingă deplin, să deschidă ochii, dar nu cuteza de frică să nu-1 năpădească iar durerile. De cînd s-a trezit, acuma parcă se simțea mai liniştit. Doar respirația îi era grea, fiindcă îşi auzea plămînii gemînd.

Deodată un zgomot nou îi izbi urechile.

„Vine cineva . . . Cine-o fi?" se gîndi, auzind cum se scoală sora de caritate din jilțul de paie şi cum jilțul suspină uşurat de povară.

Zgomotul dăinui cîteva clipe în coridor, apoi uşa se deschise larg în țîțîni unse. Doctorul Filostrat, înalt, uscat, ras, cu părul bogat şi creț, apăru în prag. Făcu un gest de cavaler medieval, zicînd curtenitor:

— Poftim, doamnă ... Pofteşte şi d-ta, domnule Aleman.

O doamnă zveltă, blondă, în rochie neagră simplă, cu pălărie mică neagră, intră şovăind, murmurînd ceva cu voce muiată în lacrimi. Tudor Aleman, în jachetă cenuşie, cu cravata neagră, cu joben cenuşiu într-o mînă şi în cealaltă cu un bastonaş tineresc, se repezi în odaie parcă l-ar fi împins cineva de la spate. Privirile amîndurora căutau pe bolnav, fără măcar să observe pe Dafina, rămasă cu gura căscată la doamna frumoasă în care bănuia pe însăşi eroina dramei din Strada Albă.

Doctorul închise uşa cu băgare de seamă, se apropie de pat, se uită la bolnav, îi atinse pulsul cu un deget, întrebînd pe sora de caritate.

— Ei?

— Nimic, domnule doctor — bolborosi Dafina încurcată mai ales de privirile doamnei. Adineaori a deschis puțin ochii, cîteva secunde, şi de-atunci e mai neliniştit. Vedeți ce greu respiră!

— Ei da — mormăi Filostrat cu o uşoară strîmbătură. Ce să facem? Mare-i Dumnezeu...

Doamna veni lîngă Filostrat, întrebătoare şi rugătoare, în vreme ce Aleman, în vîrful picioarelor, înconjură patul şi ajunse lîngă Dafina.

— Doctore, doctore 1 şopti doamna atît de încet încît cuvintele păreau un oftat înăbuşit.

Filostrat strînse din umeri în semn de compătimire şi neputință. Ochii doamnei, verzi, mari, cu lumini de taină, se înmuiară într-un văl de lacrimi.

— Doamnă, vă rog . . . mult . . . doamnă! zise doctorul, blînd şi totuşi cu o mustrare. Mi-ați făgăduit c-o să vă stăpîniți durerea . . . Vă rog . . . V-am făcut o favoare deosebită cînd v-am îngăduit să-1 vedeți, deşi bolnavul are nevoie de linişte absolută. Gîndiți-vă că orice emoție i-ar putea fi fatală. Dacă n-ați fi

îndurat împreună cu el spaima atentatului, vă rog să credeți că niciodată n-aş fi consimțit să trec peste... Aşa, am fost silit să fac aceeaşi excepție şi pentru domnul Aleman, prieten bun cu bolnavul.

Aleman, care examinase cu înfrigurare fața lui Toma Novac, trecu acuma repede de partea doctorului, bombănind cu imputare:

— De azi dimineață mă zbat să pătrund şi . . .

— Mulțumesc, doctore — murmură doamna foarte moale şi puțin înecată de plîns.

Amîndouă glasurile izbiră ca nişte săgeți urechile bolnavului. Auzise clar toate zgomotele, paşii, vorbele Dafinei şi pe-ale doctorului. Ascultase însă numai ca să afle ceva despre starea lui. Glasurile noi îi vălmăşiră o clipă simțurile.

„Ileana *l*"

Numele i se aprinse în inimă, stăpînitor, umplînd-o de fericire.

încercă să i se încuibeze în minte gîndul :

„Aleman a venit pentru verificare... E sigur că trebuie să mor ..."

Trecu însă ca un fulger, lăsînd întipărit în tot cuprinsul sufletului numai tremurarea glasului ei şi numele:

„Ileana . . ."

— Doctore, te rog, te implor, spune-mi drept, mai e vreo speranță ? întrebă doamna, frîngîndu-şi mîinile, cu ochii la bolnavul care se zbuciuma.

Toma sorbea glasul ca o sărutare fierbinte. îi mîngîiau sufletul undele lui mătăsoase. Ileana pronunța cuvintele îndulcindu-le moldoveneşte, de păreau mai calde.

Fericirea era atît de vie în sufletul bolnavului încît se temea să nu-l înece. Inima îi bătea rar, ca şi cînd fiece bătaie ar fi căutat să prelungească clipele fericirii.

— Toate patru gloanțe s-au oprit în corpul victimei —• explică Filostrat, grav, adresîndu-se lui Aleman. Situația e îngrijorătoare. Nici n-am încercat să le extragem. Poate să fie vreo hemoragie internă. De altfel a pierdut mult sînge, organismul s-a slăbit ... Extenuarea ... în sfîrşit, Dumnezeu mai face minuni!

— Şi acuma din cauza mea se prăpădeşte! izbucni doamna nemaiputîndu-se stăpîni. Iartă-mă, Toma, iubirea mea, singura mea iubire dumnezeiască!

— Iubire şi Dumnezeu — mormăi Aleman, gros, aspru, cu o lucire subită în ochii de tăciune.

în urechile bolnavului glasul Ilenei se împleti deodată cu al lui Aleman într-un amestec supărător. Simțea privirile lor. îl usturau. Explicațiile doctorului i se păreau stupide. Ce primejdie, cînd conştiința lui e limpede ca apa de izvor! Vru să dovedească tuturor că a biruit moartea şi încercă brusc să se ridice. Dureri furtunoase îi transformară mişcarea într-o zvîrcolire neputincioasă. Atunci se îndîrji mai rău şi deschise mari ochii negri, cu bulbii înroşiți.

întîlni tocmai privirea ei, tremurătoare de milă. Pe obrajii albi lacrămile curgeau şiroaie. Mîinile îi erau împreunate pe piept ca la rugăciune. în adîncimile verzi ale ochilor licărea trist iubirea tainică. în aceeaşi vreme însă vedea şi ochii lui Aleman, două mărgele negre în care fîlfîia o curiozitate bolnăvicioasă.

încrucişarea privirilor dură numai o clipă. Şi atîta obosi pe Toma. Pleoapele parcă-i erau de plumb. Simțea că i s-au înțepenit deschise. Privirea ostenită i se odihni în peretele dintre cele două ferestre. Zări calendarul cu un şapte negru arab şi altul roşu roman, iar deasupra pendula a cărei limbă se legăna rar, rar. . .

Cadranul era acuma lucitor de alb. Minutarele, două dungi negre, însemnau ora şapte precis.

„Trei şapte . . . numărul sfînt . . . " — îi trecu prin minte.

Auzi foarte clar şi în acelaşi timp glasul Ilenei şi pe al lui Aleman:

— Doctore, uite că moare . . . Scapă-1, doctore . . . sca . . .

— Vezi strălucirea rece a privirii, doctore ? Ai vă ...

Auzul i se frînse brusc, parcă s-ar fi trîntit o uşă tăind în două cuvintele, lăsînd afară silabele din urmă. Apoi geana de lumină i se stinse în ochi, lăsînd suspendată în stînga limba pendulei.

„Acuma e clipa verificării supreme? se gîndi Toma. Acuma ar fi să-mi retrăiesc, într-o fulgerare, toate cele şapte vieţi. Şi totuşi nu se . . ."

Gîndul se opri la mijloc, neterminat.

Sufletul parcă i se prăbuşea în veşnicie, vertiginos. Avea senzaţia scufundării, care însă nici nu-l spăimînta, nici nu-l bucura, ca şi cînd orice simţire pămîntească i s-ar fi şters din fire, fără urme. Căderea ţinu o secundă sau un lanţ de veacuri — nu-şi dădea seama. Se schimbă însă pe nesimţite într-o înălţare tot atît de fulgerătoare şi tot atît de indiferentă. Conştiinţa îi era totuşi mai trează şi mai cuprinzătoare. Plutea deasupra spaţiului şi în afara timpului.

Golul infinit îl înconjura, monoton. împrejur, în nesfîrşit, pîlpîiau raze albe, palide, din altă lume, ca nişte ispite născătoare de amintiri ale unei existenţe divine. Sufletul înţelegea şi se îndoia între regrete şi speranţe. Singurătatea îl îmbrăţişa şi îmbrăţişarea ei îl tortura . . .

Capitolul I

NAVAMALIKA

Apoi chinul se lămuri într-o aşteptare ca presimţirea unei schimbări inevitabile. Sufletul se zbuciuma în tulburarea viitorului prezent. Conştiinţa îşi pierdea treptat limpezimea atotcuprinzătoare, parcă s-ar fi scufundat într-un nour alburiu şi năbuşitor. Sferele lumii noi apăsau fiinţa sufletului şi îl mărgineau din ce în ce. Era o fîlfîire plăpîndă în spaţiul fără început şi fără sfîrşit, în bătaia timpului transparent.

începu senzaţia unei coborîri prin planuri tot mai dese în care conştiinţa se subţia ca un fir de argint răsucit fără cruţare.

Şi deodată însăşi conştiinţa parcă se frînse în două, iar sufletul se închise într-un zid nepătruns.

1

— Fii frumos ca cei doi Asvini, fii nobil ca regele Yayati, fii darnic ca Rantiveda, fii cucernic şi drept ca Siva, fiul lui Usinar, iar numele tău să fie Mahavira!

F

Aşa binecuvîntă păstorul Kaurava pe noul născut, înfăţişîndu-1 soarelui ce-şi suliţa lumina răcoroasă în zarea răsăritului. în mîinile noduroase şi arse de vînturile fierbinţi ale Indiei, copilaşul roşcovan gîngurea speriat, sorbind lacom razele viorii ale dimineţii.

— Mahavira! suspină Radha, femeia păstorului, cu glas plîngător de fericire, din culcuşul de zdrenţe, uitîndu-şi durerile în mîndria de-a fi dăruit lumii un om.

Kaurava o privi cu recunoştinţă. Era întîiul lor copil şi i se părea că a dobîndit o comoară. Inima lui slăvea pe atotputernicul Vishnu.

— Radha — murmură păstorul cu blîndeţe — sunt omul cel mai fericit din lume!

Aşeză odrasla la sînul mamei. Radha era în ochii bărbatului mai frumoasă ca o floare roşie de lotus. Acuma însă, cu copilul în braţe, îi apărea asemenea copacului sfînt mango, alcătuind o singură fiinţă cu nevinovata floare albă navamalika. îi îmbrăţişa din ochi pe amîndoi şi zise:

— Mă duc să cer binecuvîntarea înţeleptului rishi.

Porni. După cîţiva paşi se întoarse.

— Radha, să-i duc şi copilul!

Ochii femeii se umplură de lacrimi. Marele rishi să binecuvinteze rodul pîntecelui ei! Pustnicul vestit, pentru înţelepciunea şi cucernicia lui, în tot ţinutul pînă la Hastinapur, oraşul regelui. înfăşură copilaşul într-o haină şi-1 sărută cu foc:

— Du-te, Kaurava!

Soarele se ridica dintre dealurile line, acoperite cu cedri bătrîni. Faţa lui purpurie surîdea aspru ca obrajii viteazului în viitoarea luptei. Spre miazănoapte, în fundul zărilor, sfînta Himalaya, cu coamele veşnic cărunte, lăcaşul puternicului Indra, se înălţa ca un zid ocrotitor. Şiraguri de munţi coborau în caturi tot mai joase, în culori tot mai închise pînă la codrul de kesara cu poiana sfîntă unde piosul rishi îşi petrecea viaţa în posturi şi rugăciuni. în depărtare, spre apus, brîul de argint al rîului Mălini licărea blînd înainte de-a se pierde în valurile tulburi ale sfîntului Ganga care curge de vale, la miazăzi, cale de două zile de-aci. Satul Ram, cîteva colibe sărace de lemn necioplit, era răsfirat pe coasta uşoară. Căsuţele rare, cu loc de păşune printre ele, păreau nişte movile cenuşii în verdele moale al cîmpului.

Păstorul, cu copilul în braţe, urca voios pe cărarea bătătorită de paşii credincioşilor, spre codrul de kesara. O gazelă, cu ochii mari şi curioşi, îl întîmpină la marginea pădurii. Kaurava se bucură; era semn bun. Printre crengile cedrilor razele soarelui ţeseau painjeniş de aur. în văzduh, mirosul florilor roşii de patala se îmbina cu gîlceava cetelor de maimuţe care se avîntau speriate din copac în copac. Ţipetele lor răsunau ascuţite ca nişte tăişuri de pumnale, spintecînd val-vîrtej liniştea codrului.

Kaurava ajunse gîfîind în poiana sfîntă, străbătută de un pîrîu stăvilit în care înţeleptul cu ucenicii săi îşi făceau băile de pocăinţă. Coliba sfîntului era proptită de trunchiul unui copac prăvălit de furtuni. Prinprejur, veşminte de scoarţă, agăţate de crengi, se uscau la soare. înaintea colibei, la marginea pîrîului, bătrînul cu barba albă pînă-n brîu se închina, cu ochii pierduţi în lumina soarelui, nemişcat ca un stîlp de piatră.

îmbătat de fericirea copilului, păstorul porni să treacă prin pîrîu, din sus de locul de scaldă. înainte însă de-a atinge apa cu picioarele-i necurate, auzi ca un tunet mînios:

— Num!

Se opri spăimîntat. Era avertismentul pustnicului, supărat că-i tulbura rugăciunea. Se ghemui pe iarbă, la mal, cu odorul în poală. Pe fața-i dogorîtă de arşițe, bucuria alungă îndată teama. De peste părîu soseau, ca nişte îndemnuri, rugăciunile către Surya, stăpînul soarelui. Buzele moşneagului parcă nici nu se mişcau şi totuşi cuvintele pluteau în văzduhul îmbălsămat ca nişte flori sfinte nevăzute:

— Ca tîlharii se ascund stelele şi noaptea dinaintea ta, Surya, atotvăzătorule! înalță-te peste mulțimea de zei şi oameni, deasupra marelui nesfîrşit, să cercetezi cerul lui Indra! Şapte armăsari roşii poartă carul tău, Surya cu plete de raze, Luminătorule! Urcîndu-te în cerul-cerurilor, mîntuieşte-mă de groaza întunerecului, Mărinimosule, şi alină durerile inimii mele, Binefăcătorule! Surya, Surya!

Cînd isprăvi închinăciunile, înțeleptul făcu semn lui Kaurava să se apropie, dar din jos de locul scaldei. Păstorul se supuse şi trecu prin apă pînă-n genunchi, sfios parc-ar fi luat o baie de curățirea păcatelor.

Marele rishi îl aştepta, aşezat pe o blană de antilopă, avînd alături toiagul cu şapte noduri. în dosul colibei, trei ucenici bătrîni se căzneau să aprindă focul de jertfă, frecînd o uscătură de lemn sami pe o buturugă de măslin. Kaurava se aruncă la picioarele sfîntului şi-i sărută haina de scoarță aspră, udă de baia dimineții.

— Stăpîne prea milostive, uite copilul meu! bîlbîi dînsul. Binecuvîntează-l!

înțeleptul luă copilaşul în mîinile-i cu pielea zbîrcită ca şi scoarța hainelor, îl privi lung şi rosti:

— Fii frumos ca cei doi Asvini, fii nobil ca regele Yayati, fii darnic ca Rantiveda, fii cucernic şi drept ca Siva, fiul lui Usinar!

Kaurava se avîntă iar la picioarele moşneagului şi i le îmbrățişa cu mai mare izbucnire evlavioasă. Dacă marele înțelept a binecuvîntat copilaşul cu aceleaşi cuvinte, înseamnă negreşit că clipa naşterii a fost pe placul zeilor eterni. Apoi, luîndu-şi odorul, adaogă întrebător:

—E întîiul născut din sîngele meu, milostive rishi, şi l-am numit Mahavira!

— Mahavira! oftă bătrînul cu ochii în depărtare şi repetă îngăduitor: Mahavira . . .

Aprobarea înțeleptului desăvîrşi fericirea păstorului care îşi zise în sine:

— Marele erou înseamnă numele Mahavira, marele Vishnu să-l ocrotească!

Kaurava era toată ziua cu vitele şi cu grijile vieții. Radha, tînără şi copilăroasă, rămînea cu copilaşul. Cu dragostea ei s-a făcut Mahavira de şapte ani. Era blînd ca maică-sa, avea ochii ei negri şi sufletul ei visător. Asculta mai bucuros poveştile ei cu regi, viteji, cu brahmani făcători de minuni, cu lupte nesfîrşite între neamuri de eroi, decît să se joace cu copiii din sat.

Pe urmă însă Mahavira trebui să treacă alături de tatăl său, să păzească vitele. Povestirile minunate îl urmăreau mereu. Era harnic şi alergător, încît Kaurava putea fi liniştit în privința viitorului bogățiilor sale. Dar în ochii copilului ardea un foc înăbuşit care-l umplea de grije.

Cînd ajunse de două ori şapte ani, Mahavira! întrecea în cumințenie chiar pe tatăl său Kaurava, căruia soarta nu-i mai dăruise altă odraslă. înțelepciunea copilului acuma îl înfricoşa. Se sfătuia deseori! cu Radha şi femeia, rămasă tot nesocotită, dorea să vază pe Mahavira luptător în oastea regelui Arjuna. Kaurava clătina din cap, uluit. în mintea lui de vaisya nu puteau prinde rădăcini asemenea gînduri. El multe nu ştia şi nici măcar nu bănuia din tainele lumii. Avea închipuirea de altar în fața colibei, pe care făcea zilnic jertfele obişnuite, cerînd marelui Vishnu, în vorbe simple, belşug în prăsila vitelor, iarbă grasă şi vreme bună, ori rugîndu-1 umil să-1 ferească de fiarele sălbatice pe el şi cireada sa. Pentru dînsul Vishnu şi Siva erau tot. Alte nume de zei şi regi, cuprinse în rugăciuni învățate din copilărie, aveau în inima lui răsunet misterios, îl spăimîntau doar ca duhurile rele Rakshas. îşi simțea totuşi neştiința ca o povară şi de aceea se frămînta pentru Mahavira.

într-un amurg apoi luă copilul de mînă şi porniră spre poiana sfîntă.

— Stăpîne, primeşte pe Mahavira să te slujească şi să se lumineze din rămăşițele înțelepciunii tale! zise Kaurava închinîndu-se. Să afle din gura ta sfîntă ceea ce mintea mea proastă nu e în stare să-1 învețe!

înțeleptul tăcu îndelung. Se uită de două ori în ochii copilului, luminoşi şi cuminți. Răspunsul era greu. Brahmanul se murdăreşte chiar numai vorbind cu oamenii necurați. Şi totuşi vorbi: Să vie dimineața şi seara, înainte de rugăciune, să usuce hainele ucenicilor.

Mahavira mergea voios în poiana sfîntă de cîte două ori pe zi. Sîrguința lui plăcu ucenicilor care întii, de frică să nu se murdărească, nici nu se uitară la dînsul. începură să-i vorbească şi în cele din urmă îl îndrăgiră, spre mulțumirea brahmanului însuşi.

Multe luni de zile se duse Mahavira în poiana sfîntă, în mijlocul ucenicilor marelui înțelept, şi mintea i se deschise ca o floare subt sărutarea soarelui. începea să înțeleagă lucruri despre care nici nu visase, dar care zăceau amorțite în inima lui. Cerul şi pămîntul îşi deschideau tainele şi se populau cu ființe vii, cîrmuitoare de lumi. Sufletul nu se mai simțea singur nicăiri.

Era însă de nouăsprezece ani şi inima lui avea tresăriri ciudate. Se temea de Yama, judecătorul din împărăția morților, se închina în fața lui Vishnu, marele stăpîn al zeilor, iubea pe Siva, domnul pămîntului, şi pe Lakshmi, soția mult iubită a lui Vishnu, şi pe Indra, stăpînitorul cerului albastru şi pe Surya, soarele binefăcător care-şi poartă prin văzduh carul cu şapte armăsari roşii mînați de regina zorilor Aruna, şi pe toți cei treizeci şi trei de zei din Brahman. Dar în sufletul lui mai viu trăia Kama, copilul frumos, călare pe papagal, cu arcul de trestie împletit cu flori şi în tolbă cu cinci săgeți de sirişa. în vreme ce brahmanii îşi împlineau pocăința zilnică, scufundați în contemplarea sufletului lor, Mahavira privea, cu inima dornică, desişul codrului, aşteptînd parcă să se ivească o fecioară cerească Apsara, să-1 mîngîie şi să-i şoptească vorbe frumoase. încet-încet dorul i se înfiripă în ochii sufletului: o fecioară subțire, mlădioasă, învălită într-o haină străvezie care-i alintă formele, cu ochii verzi ca pajiştea spălată de rouă înainte de arătarea trandafiriei Aruna. O vedea rîzînd: gura ei era roşie ca lotusul cel mai scump.

în vremea aceea brahmanii îi vorbeau deseori despre taina tainelor:

— Numai Unul este fără Al Doilea şi această singură realitate este Atman. Cel ce se coboară în adîncimea sufletului său găseşte acolo pe Atman, lumea cea adevărată unde nu e deosebire între ce a fost şi ce va fi, între ce este şi ce pare a fi, căci numai mintea omenească, neputincioasă de a cuprinde tot, a născocit împărţirile care sunt pricina tuturor neînţelegerilor. Inima omului dezleagă uşor toate tainele. Inima e cheia înţelepciunii.

Mahavira se simţea aievea pe calea adevărului. Inima lui înţelegea şi rîvnea scînteia care să aprindă focul cel mare.

— Trebuie să vie fecioara — îşi zicea dînsul, pitulîndu-se mereu în acelaşi loc, nemişcat, cu ochii spre acelaşi colţ al poienei sfinte.

Şi, socotind că numai acolo, sub scutul marelui brahman, poate să se apropie de el fecioara cerească, hotărî să rămîie în slujba sfîntului toată viaţa. Tălmăci tatălui său gîndul ce-l poartă, dar Kaurava se spăimîntă.

— înţelepciunea îndepărtează pe om de cumintenie — îşi zise Kaurava, încercînd să se împotrivească cu vorba hotărîrii feciorului.

Mahavira însă avea mai multă putere în cuvinte. Spuse că marele înţelept ar fi mai binevoitor dacă l-ar vedea gata să-şi dăruiască întreaga fiinţă pentru mîntuirea veşnică. Numai la oraşe, unde se adună toată stricăciunea omenească şi unde chiar brahmanii se tăvălesc în ticăloşie, omul păcătos e osîndit să rămînă în vecii vecilor **în** aceeaşi vama. Iar de nu l-ar primi înţeleptul să trăiască mereu **în** poiana sfîntă, el e în stare să se ascundă în singurătatea codrului, să se hrănească numai cu iarba musta ca porcii, şi totuşi

să aştepte ivirea fecioarei cereşti Apsara care-i va aduce mîntuirea cea mare.

Auzindu-l Kaurava vorbind aşa, se spăimîntă mai rău, încît nici nu îndrăzni să întrebe ce are să se aleagă mai tîrziu de vitele lor dacă Mahavira, singurul său vlăstar, va părăsi pentru totdeauna vatra părintească? Se sfătui cu Radha: ce-i de făcut? Şi, după şapte zile de sfat, hotărîră să-l însoare. înainte de a-i spune gîndul lor, trebuiau să-i găsească o fată bună, harnică şi cu avere. Radha se însărcina s-o dibuiască. Ea cunoştea mai bine pe toţi oamenii din sat, pînă şi copiii. Totuşi ceru şi poveţele cîtorva bătrîne iscusite în asemenea treburi. Se opriră asupra fetei Anuya a lui Durga. Se duse însuşi Kaurava să se tocmească. Durga avea multe vaci şi oi, un cîmp de orez şi robi fără număr care prindeau peştele din rîul Mălini, îl cărau la oraş şi aduceau în schimb cîte trebuiau gospodăriei. După ce se înţeleseră din preţ, Kaurava chemă pe Radha şi cerură să vadă pe Anuya. Le plăcu. Era o fată voinică, cu picioarele mari, cu mîini mari, cu sînii mari şi cu nasul mic. Era bună de muncă şi de mamă.

Mahavira se întrista cînd află porunca părinţilor. Trebuia să se supună, căci Kaurava era stăpînul şi tatăl său. Inima lui însă plîngea. încă nu cunoscuse femeie. Se duse la marele rishi şi-i implora, oftînd, binecuvîntarea. îşi luă rămas bun de la brahmanii ucenici şi de la fecioara cerească pe care o aşteptase în zadar.

Mahavira se mai ducea din cînd în cînd în poiana sfîntă, acuma însă ca un străin de viaţa înţelepţilor.

Era primit acolo ca şi ceilalţi nevoiaşi de prinprejur care veneau să se închine marelui rishi şi să-şi pocăiască astfel sufletele.

într-o zi un brahman din poiana sfîntă căută acasă pe Mahavira. înţeleptul înţelepţilor, mînat de o poruncă cerească, vrea să plece de îndată la Hastinapur, cetatea sfîntă a regilor. N-a spus nimănui de ce, dar ucenicii bănuiau că vrea să dojenească pe regele Arjuna. înţeleptul are aproape o sută de ani şi e slăbit la trup de posturi şi rugăciuni, încît nu poate porni la drum aşa de lung, singur. Ucenicilor le-a poruncit să rămîie în poiană să urmeze neîntrerupt pocăinţa. Pe Mahavira 1-a ales să-1 însoţească. Deci să se pregătească.

Se făcu fierbere în satul Ram pentru cinstea nemaipomenită ce dobîndise Mahavira din senin. Se zicea că fiul lui Kaurava are să ajungă dvija, de vreme ce înţeleptul 1-a ales soţ în călătoria cea marc. Kaurava era mîndru şi jertfi un viţel alb lui Vishnu, în semn de bucurie, iar Anuya şi Radha se apucară, plîngînd, să-i gătească merinde bogată. Mahavira însă, ascultînd sfatul ucenicilor, dărui merindea săracilor şi nu luă de-acasă decît blana leopardului pe care-1 ucisese cu doi ani în urmă. Femeile se bociră mai tare, iar Kaurava îi făgădui să aibă grije de nepoţei şi să-i crească, orice s-ar întîmpla.

Satul întreg, cu mic şi mare, i-a petrecut pînă la ţărmul rîului Mâhni. Marele înţelept, fiul lui Vasishta, purta obişnuitul vestmînt de scoarţă încins cu brîul de brahman, era desculţ şi avea în dreapta toiagul cu şapte noduri. Barba-i albă flutura în adierea vîntului, cu sclipiri de argint vechi, întocmai ca şi coamele sfintei Himalaya în miezul zilelor de vară. Cu mîna stîngă se sprijinea pe braţul puternic al lui Mahavira

care, înalt, chipeş, lat în umeri, cu pletele negre şi cu blana de leopard strînsă pe coapse, avea în ochii cuminţi luciri de bucurie tainică şi de umilinţă pioasă. Nu se uitară de loc înapoi, nici măcar la despărţire, spre mulţimea care-i binecuvînta urîndu-le sănătate şi noroc la drum.

Merseră şapte luni de zile, trecură prin şapte oraşe şi de şapte ori şapte sate şi peste nenumărate pîrîuri şi ape mari. Cînd oboseau, poposeau unde se nemerea. Mîncau poame şi rădăcini găsite în cale. Pretutindeni lume multă îi privea trecînd, căci înaintea lor alerga vestea că marele înţelept, fiul lui Vasishta, merge să dojenească pe regele Arjuna. Şi norodul se temea parcă s-ar fi coborît însuşi atotputernicul Vishnu pe pămînt.

Urcară munţi şi scoborîră văi multe, străbătură codri sălbateci şi cîmpii mănoase pînă ce ajunseră la apele sfîntului Ganga, cel cu ostroave multe şi cu tufişuri nepătrunse de trestia vetasa. Zăboviră şapte zile în Doab, pe urmă merseră mai departe, acuma mereu prin cîmpuri nesfîrşite de orez. Sosiră la inima sfîntului Ganga, trecură dincolo, înaintară pînă la sfîntă Djamuna cu apele limpezi albastre-verzui şi iară veniră în Doab, luînd-o spre răsărit. Apoi într-o dimineaţă Mahavira văzu, în fundul zării, zidurile cetăţii regale şi murmură:

— Hastinapur . . .

Brahmanul însă nu ridică ochii, parcă i-ar fi fost scîrbă.

Vestea se îngroşa cu cît se apropia de cetate. Un negustor viclean dădu de ştire tuturor că însuşi Durvâsa, cel mai straşnic dintre sfinţii brahmani, s-a coborît din Himalaya cu blestemele zeilor. Un pescar pios spunea, dimpotrivă, că blîndul şi înţeleptul Narâda, fiul lui Brahma, vestitorul zeilor, vine cu o solie

de binecuvîntare de la Siva. Cei mai mulți credeau, totuşi că cel ce soseşte trebuie să fie chiar Vasishta brahmanul sfînt ucis odinioară de către regele Kansa după îndemnul frumoasei Nisumba, adăogînd că mai poartă în piept săgeata otrăvită ca un semn al răutăților regeşti de totdeauna.

Oraşul sfînt Hastinapur creştea mereu în fața drumeților, pe o spinare de deal, închizînd zarea, în mijloc, pe colina turtită, deasupra zidurilor înconjurătoare înalte de zece coți, se ridicau pereții de marmoră roşie ai palatului regal cu şapte rînduri de coperişuri piramidale, între coroanele verzi ale platanilor seculari ca nişte evantaiuri uriaşe. împrejurul cetății, din trei părți, se oploşea oraşul, cuprinzînd, în peste zece mii de case, mai mult de o sută de mii de suflete.

O sută de trepte de piatră albă şi apoi o alee de platani, prunduită cu multă grije, coborau din cetate, la miazănoapte, spre Ganga, la scăldătoarea regelui.

în Hastinapur, cetatea cu şapte porți, era frămîntare ca într-un furnicar. Oamenii ieşeau în fața caselor, se sfătuiau, se adunau în pilcuri pe ulicioarele fără număr şi se uitau mereu spre Doab, să zărească pe marele rishi. Din cînd în cînd cîte-un îndrăzneț se repezea cu veşti la poarta apuseană a cetății, păzită de soldați mulți cu spete scurte şi lănci cu vîrfuri de aramă, aşezați pe două rînduri; fruntaşul umblînd de ici-colo semeț, nici nu voia să audă. Deabia cînd un bătrîn cărunt spuse că fiul lui Vasishta a sosit la marginea oraşului sfînt, mai-marele oştilor şovăi. Trimise şapte oameni să cerceteze dacă-i adevărat, iar el intră grabnic în cetate să vestească pe regele Arjuna care se întorsese de curînd, împreună cu prietenii săi, de la o mare vînătoare de gazele.

înțeleptul înțelepților, proptindu-se pe umărul lui Mahavira, urca greu ulițele spre cetate. Aripile porții de aramă erau larg deschise. Ostaşii căzură în genunchi şi-l lăsară să treacă, copleşiți de spaimă. Mulțimea rămase la poartă ca în preajma unei mari nenorociri.

Alături de înțeleptul care mergea cu pleoapele strînse ca să nu mai vadă zădărniciile lumeşti pierzătoare de suflete şi care totuşi înainta drept spre țintă parcă ar fi cunoscut locurile şi cărările mai bine ca paznicii ori chiar însuşi regele, Mahavira se uita împrejur uimit şi fermecat. Pagoda cu numeroasele cintri susținute de stîlpi de granit cu bazinurile pentru scaldele zilnice ale brahmanilor, cu copacii pentru uscarea hainelor lor, cu purohitarii în vestminte albe şi brîu roşu încremeniți în contemplație pioasă ca nişte bolnavi uitați acolo demult, apoi staulele elefanților de război cu sutele de îngrijitori, casele marilor sfetnici, cu colonade de piatră şi cu coperişuri şi caturi multe, şi în sfîrşit palatul regelui Arjuna, cu terase deschise, adumbrite cu învelitori de purpură, sprijinite pe coloane răsucite de bambu, cu trepte albe de marmoră — toate i se păreau minuni din basme, îşi amintea povestirile din copilărie şi-şi zicea că ceea ce i-a fost dat să vază aievea acuma, e mai presus de închipuirile lui de odinioară.

Păşeau numai pe cărări presărate cu prundiş cernut, străjuite ici de platani falnici, colo de cîteun mango stufos, dincolo de un kesara cu ramurile tremurătoare. Cotiră pe o alee spre palatul regelui. în dreapta, la vreo douăzeci de paşi, pe oglinda unui lac cu apa albastră ca undele sfintei Djamuna, se alintau perechi aurii de ciakravaka, rața minunată a brahmanilor. Mahavira întoarse privirea peste capul înțeleptului. Un lanț de fecioare zglobii, în văluri

subțiri ce le înmuiau trupurile gingașe, se fugăreau împrejurul lacului, rîzînd, chemîndu-se . . . Lui Mahavira i se părea că vede aievea o ceată de fecioare cerești, cum le visase el altădată în poiana sfîntă. Inima îi bătea de o bucurie nemărginită. între ele zări una cu trupul plăpînd ca trestia încovoiată de mîngîierea zeului Vayu. Tocmai se desprinsese din cerc, acoperindu-și cu mîinile albe sînii ce tremurau de oboseală ca două porumbițe înfricoșate. Auzi pe celelalte strigînd-o cu drag:

— Navamalika!. . . Navamalika!

Fecioara se întoarse și Mahavira îi întîlni ochii mai verzi ca pajiștea ce împrejmuia locul. în blîndețea lor tainică Mahavira își ceti într-o singură clipire tot trecutul și viitorul. Privirea lor îi deschidea parcă porțile cerului și-i arăta calea unirii eterne în Brahma.

Văzîndu-1, rîsul fecioarei încremeni pe buzele umede. Tovarășele ei o chemau, zicîndu-i în glumă:

— Ce e cu tine, Navamalika! Nu cumva te-a lovit vreo săgeată de sirișa din arcul înflorit al șăgalnicului Kama?

Ea nu auzea glasurile lor. îl vedea numai pe el și el era acuma toată lumea ei.

Mahavira și Navamalika simțeau, în aceeași clipă, că s-au mai văzut, că se cunosc din vecii vecilor și că soarta lor e împlinită pentru totdeauna.

— Mahavira! mormăi înțeleptul aspru, băgind de seamă că însoțitorul său se gîndea să se oprească.

Trebui să-și urmeze calea alături de moșneagul sfînt; ochii lui însă rămaseră vrăjiți înapoi la gingașa Apsara care stătea în același loc ca o vedenie fermecătoare de suflete.

— Navamalika! își zicea Mahavira. Are numele celei mai gingașe flori și într-adevăr ea e floarea cea mai scumpă din lumea lui Siva!

— Mahavira! își zicea Navamalika. Numele lui e marele bărbat și într-adevăr nu poate să fie subt cerul lui Indra bărbat mai mare ca dînsul!

Cei doi drumeți suiră treptele terasei, trecură prin săli minunate, printre curteni în vestminte strălucitoare de pietre scumpe, și ajunseră în fața tronului. Regele Arjuna ședea falnic în scaunul de aur, avînd la stînga pe femeia care-i născuse trei feciori. împrejurul tronului stăteau celelalte șaptezeci și șapte de femei ale puternicului rege, toate tinere și frumoase, ca niște nestimate într-o coroană domnească, toate îmbrăcate numai în văluri țesute din fir de aur și de argint și împodobite cu diamante, încît sala scînteia de focurile ochilor și ale pietrelor prețioase. în dreapta și în stînga veneau sfetnicii regelui, cu toiagele de bambu, cu bărbile îngrijite, apoi mai departe fruntașii oastei, cu haine aspre, înarmați pînă-n dinți. Puțin la o parte se afla marele purohita, arhiereul casei regale, înconjurat de sacrificatorii cu știința de la bahvrica, de cîntăreții versurilor sâman, blînzii udgâtar, apoi de potrivitorii jertfelor, ucenici de-ai școalei Yayurveda, și în sfîrșit de paznicii tuturor sacrificiilor, neînduratorii atharva, îngrijitorii celor ce s-au întîmplat și încă nu s-au împlinit.

Mahavira însă parcă nu mai vedea nimic. în sufletul lui nu mai trăia decît fecioara Navamalika. De-abia în fața tronului se mai dezmetici puțin, auzind glasul dîrz al marelui pustnic:

— Te dojenesc, rege Arjuna! Șapte luni și șapte zile am umblat ca să-mi tîrăsc bătrînețele pînă la tine și să-ți strig în față: oprește-te! Ai uitat

poruncile sufletului, te-ai înconjurat de femei fără] număr şi te-ai lăsat copleşit de poftele stîrnite în inima ta slabă de lacoma zeiţă Rati. Pilda ta a cuprins ţara întreagă, de la un capăt la altul, şi toate cele şapte ostroave care împlinesc pămîntul. Tu ai îndemnat pe oamenii nepricepuţi să primească stăpînirea plăcerilor trupeşti şi să-şi bată joc de poruncile zeilor! Nefericire ţie, rege Arjuna! Blestemată va fi amintirea ta! Ia seama, rege! Vremea se apropie! Găseşte-ţi sufletul şi pocăieşte-te!

Cuvintele bătrînului cu barba căruntă şi spinarea gîrbovită de înţelepciunea anilor scăpărau ca nişte fulgere cumplite peste capetele mulţimii de fruntaşi. Mahavira simţi o săgeată de mustrare în inimă. Dojana parcă-l privea şi pe dînsul care, toiag de drum al înţeleptului, îmbrăţişa în gînd numai pe Navamalika. Ceru în suflet iertare sfîntului, dar în rugăciunea lui se amesteca amintirea fecioarei, ea însăşi o rugăciune, unindu-se cu gîndurile cucernice ca o merinde a veşniciei.

Atunci regele Arjuna se sculă în picioare şi vorbi. Ochii îi erau încărcaţi de mînie şi vorbele-i parcă erau săbii:

— în lanţuri ar trebui să te arunc pentru dojana-ţi nedreaptă, bătrîne fără minte! Oprit-a oare Vishnu vreodată pe oameni să iubească femeia şi să se înmulţească? Sfintele datini nu poruncesc oare regilor să-şi sature inima în patul femeilor poftite spre a lăsa mulţi urmaşi de sînge curat în lume ?

Marele înţelept, ca şi cînd n-ar fi auzit răspunsul regelui, murmură:

— Mahavira!

Şi porni cu Mahavira afară.

Ieşind, Mahavira auzi din urmă, batjocoritor şi ameninţător, glasul regelui:

— Tatăl tău, Vasishta, umbla călăuzit de gazela sfîntă, iar tu murdăreşti casta brahmană, sprijinindu-ţi bătrîneţea pe braţul unui nemernic sudra!

Inima lui se umplu de înfricoşare, parcă vorbele regelui ar fi deschis deodată o prăpastie între el şi Navamalika. De-abia acuma îşi dădu seama că pînă la inima fecioarei e o cale atît de lungă că o singură viaţă nu va ajunge poate s-o străbată.

Coborîră treptele terasei. Slujitorii regelui se aruncau cu faţa la pămînt înaintea marelui înţelept. împrejurul lacului nu se mai zăreau fecioarele zburdalnice. Un glas tînguitor de ciakravaka spinteca tăcerea, ca o prevestire urîtă. Văzduhul se întunecase. Munţi de nouri negri se frămîntau deasupra oraşului. Doar spre apus şi miazănoapte stăruia, ca o făgăduinţă, o dungă vînătă de cer.

Păşeau desculţi pe prundişul cărărilor albe. înţeleptul mormăia cuvintele neînţelese în care Mahavira simţea mînia zeilor jicniţi.

Apoi deodată un fulger orbitor despică vălmăşagul norilor, iar trăsnetul -zgudui din temelii cetatea regelui. Marele pustnic ridică spre cer toiagul cu şapte noduri, parc-ar fi ispitit mînia lui Rudra, tatăl furtunilor nimicitoare. Mahavira tremura, cuprins de spaimă. I se părea că de acuma va porni ploaia de foc care să prăpădească palatul regelui afurisit şi inima lui era îngrijorată că prăpădul nu va cruţa pe Navamalika.

Cînd sosiră la poarta de aramă, alt trăsnet cutremură văzduhul. Paznicii îngroziţi, văzînd pe înţeleptul mînios, zvîrliră armele şi sărutară urmele picioarelor lui.

Şi se porni o ploaie fierbinte, cu stropi mari ca boabele de vişine pîrguite. Trăsnetele se înteţeau şi firele de ploaie leşiatică ciocăneau coperişele caselor ca pliscurile unor nevăzute cobitoare. Norodul, aflînd ce se petrecuse în palatul regelui, se risipise şi se ascunsese parc-ar fi aşteptat sfîrşitul lumii. Ochi umflaţi de înfricoşare priveau de prin case cum trecea, în revărsarea apelor cereşti, marele sihastru cu barba albă fluturată de vînt, cu părul alb răscolit de ploaie, cu toiagul de brahman înălţat spre tronul lui Rudra. Alături, Mahavira mergea cu fruntea plecată, cu inima toropită de amărăciune. Vecinătatea moşneagului sfînt nu-i mai mulcomea sufletul. Venind spre Hastinapur i se păruse că împrejurul lor erau toţi zeii. Acum înţeleptul îi era o povară, căci din pricina lui trebuia să se depărteze de cetatea în care trăia Navamalika. Şi cu cît se depărta, cu atît simţea mai limpede că unde e Navamalika, acolo e şi inima, că numai acolo e mîntuirea.

Păşeau iar pe cărările cotitoare din Doab, printre cîmpuri de orez, pe sub copaci cu crengile sfîşiate de furtună. Mahavira se uita înapoi mereu-mereu. Oraşul sfînt Hastinapur, zidurile cetăţii măreţe dispăruseră. Urgia cerului se potolise. în faţă soarele scăpata roşu, furios. în dreapta, departe, apele tulburi ale sfîntului Ganga aveau sclipiri trandafirii. înţeleptul se întoarse într-acolo şi Mahavira înţelese că vrea să se cureţe de atingerea oraşului stricat printr-o baie în fluviul sacru.

Pămîntul se înmuia subt picioarele lor. Ochiuri de apă licăreau dintre tufişuri de trestie şi ierburi cu frunza lată, înalte cît omul. Cînd pămîntul se simţi iarăşi vîrtos, se pomeniră în faţa sfîntului Ganga, cu apele liniştite galbene, atît de lat că celălalt ţărm de-abia se putea deosebi în zare.

Mahavira se aşeză subt un palmier tînăr. Malul era lin. Un prundiş se zugrăvea subt un strat subţire de noroi gălbui, ca un fagure de miere. Brahmanul păşea spre marginea apei. Picioarele desculţe desemnau urme uniforme în care se dezveleau pietricele albe şi rotunde. înţeleptul se opri şi îşi lunecă privirea bătrînă pe oglinda undelor sfinte. Stătu aşa un răstimp, cu gîndurile duse, înfăşurat în razele roşii ce i le trimitea din asfinţit Surya, ca o haină de glorie. Cînd soarele închise geana luminoasă, moşneagul intră în rîu încet, cu paşi şovăitori, pipăind cu toiagul de brahman. Valurile calde şi moi mîngîiau picioarele uscate. Iar se opri. în haina de scoarţă, cu părul şi barba de argint, părea un copac împovărat de zăpadă. Apoi mai înainta spre adînc. Amurgul cernea peste dînsul pulbere de întunerec. Mahavira îl privea, cum îl privise de atîtea ori, dar acuma gîndurile lui zburau aiurea. Vedea că buzele înţeleptului se mişcau. Glasul însă i se împreuna cu gîlgîirea apelor sfinte şi se înălţa spre cer, tainic, neînţeles de urechi omeneşti.

Apoi marele pustnic ridică în sus toiagul cu şapte noduri. Braţul îi tremura. Apa îi venea pînă la şolduri şi undele se jucau cu brîul roşu. Glasul i se făcu mai puternic, alergă parcă printre valurile gălăgioase pînă ce, brusc, le stăpîni cu sfîntul cuvînt care răsună ca un tunet:

— Aum!

înţeleptul se aplecă spre răsărit. Barba albă atinse apa, se scufundă. Rămase deasupra numai părul, o pată albă. Toiagul de brahman plutea întins pe valuri. Apoi, într-o clipire, se stinse tot.

Mahavira crezu întîi că moşneagul vrea să guste din apa sfîntă. Pe urmă se sperie. Sări în picioare, îşi lepădă blana de leopard, se repezi în rîu să caute pe marele rishi. Pînzele înserării se îngroşau în văzduhul plin de murmurul undelor tulburi. Mahavira căută în zadar.

Ieşi pe uscat. Singurătatea îl cuprinse în braţe **şi-i** turnă fiori de groază în suflet. îşi zise că s-a împlinit minunea cea mare. Vishnu a chemat în lumea zeilor pe înţeleptul rănit în inimă de către regele Arjuna.

Se părea că n-au mai rămas pe pămînt decît păcatul şi pedeapsa, şi-i era frică. Se întreba de ce nu l-a luat şi pe dînsul marele înţelept în lumea cealaltă ? Din amărăciunea părerilor de rău îi răsări în inimă Navamalika. Amintirea ei îi spori tulburarea. Se crezu vinovat, începu să se bată cu pumnii în piept şi strigă desperat:

— A murit înţeleptul!

Plînse amarnic ca şi cînd s-ar fi prăbuşit lumea întreagă şi ar fi rămas el singur pe mormîntul de ruine. împrejur, noaptea îşi întindea stăpînirea. Prin tufişurile dese, prin coroanele copacilor bătrîni, răcoarea se îngîna tainic cu şoaptele valurilor neostoite, cu ţîrîitul de greieri, strident ca nişte împunsături de ace. Apoi undeva, aproape, o ciakravaka îşi începu chemările triste la care soţul amărît răspunse curînd, de pe celălalt ţărm al rîului, cu glas stins de depărtare.

Mahavira îşi curmă deodată lacrimile şi ascultă cîntecul raţei brahmanilor. Tînguirile pasărilor lovite de crîncen blestem parcă jeleau moartea înţeleptului pustnic. Ciakravaka însă se apropia mereu de locul unde stătea ghemuit Mahavira pe blana de leopard. Cîntecul, cu cît se apropia, devenea mai sfîşietor, parc-ar fi pornit din însuşi sufletul bărbatului. Mahavira nu-şi mai dădea seama dacă plînge moartea sfîntului sau dorul de Navamalika. Se uită împrejur, aşteptînd vreun ajutor nebănuit sau o minune cerească, în tufişuri se iveau sclipiri ciudate: uneori ochii înţeleptului, alteori privirea fecioarei. Erau întîi ca nişte mîngîieri. Pe urmă însă îi trecu prin minte că ar putea fi ochi de fiare sălbatece care îl pîndesc sau chiar duhurile rele Raksha care vor să-l chinuiască toată noaptea, închise pleoapele, să nu mai vază nimic. Tînguirile raţelor sfinte îi stăpîneau urechile şi-i picurau în suflet, stăruitor, amărăciune şi spaimă. Atunci socoti că ar trebui să plece undeva. Nu se poate să adoarmă aici, pradă tuturor duhurilor nopţii. Se ridică, îşi încinse blana. încotro să apuce ?! Nici ziua nu cunoştea locurile, dar noaptea? Buimăcit, bolborosi ca o apărare:

•— A murit înţeleptul înţelepţilor . . .

îndată se mulcomi cu gîndul că nu i se poate întîmpla nici o răutate pe ţărmul sfîntului Ganga, îşi aşternu blana de leopard, se ghemui, îşi cuprinse picioarele, peste fluiere, cu amîndouă braţele, îşi odihni fruntea pe genunchii împreunaţi. Ciakravaka nu mai contenea cu tînguirile şi, prin trestia deasă, vîntul sîsîia ca şerpii întărîtaţi.

Deodată însă văzduhul se înfiora de trilurile dulci ale unei kokila, pasărea măiastră care îndulceşte somnul zeiţei Lakshmi. Inima lui Mahavira se umplu de bucurie atotstăpînitoare. Navamalika îi alungă toate temerile. Nu mai auzea nici jeluirile raţei brahmane, nici şuierul vîntului, ci numai picurările fermecătoarei kokila. Parcă era chiar glasul fecioarei Navamalika. între pleoapele strînse îmbrăţişa toată fiinţa ei. Buzele îi tremurau:

— Navamalika . . . Navamalika . . .

Somnul îi aduse împlinirea speranţelor. Regele Arjuna îl făcu conducătorul carului său de război

şi, drept răsplată pentru vitejia cu care a luptat, îi dărui pe Navamalika... Se deşteptă cu sărutarea ei pe buze şi cu amintirea unei nemărginite fericiri în suflet.

Işi spălă obrajii în apele sfîntului Ganga. Vrea să fie frumos, deşi simţea că n-are nevoie să cucerească. Apa răcoroasă îl dezmeteci.

Aruna, cu raze trandafirii în buclele de aur, vestea răsăritul soarelui.

5

Mahavira porni singur înapoi, spre sfîntul oraş Hastinapur, să dea de veste norodului şi regelui că a murit marele rishi în apele rîului etern. Avea remuşcări pentru că se gîndea totuşi la Navamalika.

Ajunse la marginea oraşului tocmai cînd soarele suliţa mai fierbinte. Mergea pe uliţa strîmbă către cetatea regală. Nimeni nu-l lua în seamă. Doar copii goi şi murdari căscau gura după dînsul din pricina blănii de leopard care-i strîngea mijlocul. Mahavira se miră şi apoi se supără că nu-l mai cunoaşte lumea. Iuţi paşii şi începu să strige:

— A murit înţeleptul, fiul lui Vasishta!

Atunci oamenii se opriră, întrebîndu-se cine e străinul şi ce strigă? Unii îşi aduseră aminte că l-au văzut ieri întovărăşind pe pustnicul de subt Himalaya. încolţi în suflete bănuiala că s-a întîmplat vreo nenorocire. Cîţiva alergară să-l întrebe. Mahavira însă striga într-una:

—• Marele rishi a murit . . .

Vestea se întinse ca focul în paie. Paznicii cetăţii, cuprinşi de înfrigurarea norodului, lăsară pe Mahavira să

intre pe poarta de aramă. în vreme ce gura lui repeta plîngător aceleaşi cuvinte, inima îi tremura şi din ochi căuta nerăbdător pe Navamalika.

Strigătele străinului ridicară în picioare toată cetatea. Războinici şi brahmani şi slujitori furnicau pe cărările întortocheate, înconjurară pe Mahavira care înainta mereu spre palatul regelui Arjuna, uitîndu-se împrejur tot mai îngrijorat. Apoi deodată descoperi pe Navamalika, pe terasa unui palat ascuns între platani uriaşi, şi inima i se făcu cît un puişor speriat de kokila. Fecioara îl zări şi se avîntă spre cărarea pe care umbla el. Cînd o văzu în faţa lui, cu sînii palpitînd, i se opriră picioarele, singure, şi bîlbîi zăpăcit:

— A murit înţeleptul. . .

Adaogă însă îndată, fierbinte ca o flacără mistuitoare :

— Navamalika! . . .

Privirile lor se sorbeau încrucişîndu-se, îmbrăţişîndu-se. Pînă la treptele palatului regal mai erau doar cîţiva paşi. Soarele cernea raze de aur pe covoarele de pajişte, pe oglinda lacului albastru cu perechile de ciakravaka.

— Regele . . . Regele . .

Glasuri murmurau împrejur. Pe terasa umbrită se ivise Arjuna cu ochii plini de mare mînie. Mahavira nu auzea glasurile şoptitoare, nici nu vedea privirile spăimîntate. Sufletul lui îşi simţea înfăţişarea în ochii verzi ai fecioarei. Căzu în genunchi, ca înaintea unei zeiţe coborîte pe pămînt, şi îi cuprinse picioarele cu amîndouă braţele, bolborosind cuvinte pe care nici el nu le înţelegea şi prin care inimile lor totuşi se întîlneau.

îl zgudui glasul regelui Arjuna:

— Afară, sîidra!

Mahavira bîigui speriat:

— A murit marele rishi . . .

în aceeaşi clipă toiagul greu al regelui căzu şi-l izbi în creştet, ameţindu-l. Zeci de braţe apucară pe Mahavira care striga năuc:

— înţeleptul s-a stins în apele sfîntului Ganga!

Ochii lui mai întîlniră privirea fecioarei îngrozite. Era tîrît spre poartă într-un vălmăşag de urlete peste care stăpînea glasul regelui Arjuna rostind parcă acelaşi cuvînt nimicitor:

— Sudra . . . Sudra . . .

La poarta de aramă străjerii îl primiră cu lovituri de spete. Fu zvîrlit pe urmă mai la vale, ca o grămadă de carne netrebnică, în mijlocul unui grup de oameni care vorbeau aprins despre moartea marelui rishi. Cineva recunoscu pe Mahavira; îl văzuse adineaori ducînd vestea cea minunată în cetate. Se ridicară glasuri, întîi sfioase, apoi mînioase, că regele şi-a îngreuiat păcatul de ieri schingiuind azi pe solul care venise cu ştirea morţii înţeleptului. Strînseră pe Mahavira din ţărîna uliţei, îl adăpostiră în casa giuvaiergiului Gianuka, nişte femei îi spălară rănile şi-l puseră să povestească pe îndelete cum s-a stins fiul lui Vasishta. Amănuntele treceau din gură în gură şi oamenii murmurau:

— Minune ! . . . Mare minune! . . .

Un pescar zdrenţos, cu faţa murdară, luminată de însufleţire, zise poruncitor:

— Mă duc la sfîntul Ganga, poate să aflu acolo rămăşiţele înţeleptului!

Porni. Mulţi îl urmară, mai ales bătrîni cu ochii înfricoşaţi de taine şi femei speriate de mînia zeilor care ameninţă să se abată asupra oraşului. Curînd alte cete, mai numeroase, alergară spre rîul sfînt. Pe ţărmul mlăştinos mii de oameni umblau de ici-colo, gemînd, căutînd şi implorînd, îndurare cerului. Unii intrară în valuri şi mulţi se înecară, fericiţi să poată muri în apele sfinte care au înghiţit pe marele înţelept.

Mahavira rămase uitat în casa giuvaiergiului. Era văduv de mulţi ani Gianuka şi trăia singur-cuc, ciocănind toată ziua la brăţări, inele şi alte podoabe scumpe pentru curtea regelui, pentru mai-marii ţării şi femeile lor. îl iubeau toţi pentru că îl cunoşteau om supus, muncitor, blînd şi credincios.

Seara, întorcîndu-se din cetate şi găsind acasă pe Mahavira, giuvaiergiul se miră, dar nu-l alungă. îmbucară împreună, apoi ieşiră în faţa uşii, se aşezară jos şi ceru străinului să-i spună tot. Gianuka îl ascultă şi zîmbi:

— Am priceput, străine. Mare noroc ai avut că regele n-a poruncit îndată să-ţi taie capul!

— Ce-am greşit oare, stăpîne ? Pentru că am adus vestea despre sfîrşitul înţeleptului?

— Şi asta — dădu din cap giuvaiergiul. Regele Arjuna nu poate ierta dojana marelui rishi. Dar mai rău ai păcătuit apropiindu-te de Navamalika. Aşa. Căci Navamalika nu e o Apsara, cum crezi tu, ci chiar fata vistiernicului Gutayana. Arjuna a îndrăgit-o atît de mult că în curînd o va lua în palatul său. Tu însă ai murdărit pe Navamalika, îmbrăţişîndu-i picioarele albe, şi ai răscolit mînia stăpînului care de-abia aşteaptă să-i culeagă fecioria, nădăjduind să dobîndească un vlăstar frumos ca maică-sa şi viteaz ca dînsul.

Mahavira întrebă cu glas de frică:

— Dară părinţii ei se învoiesc să o dăruiască regelui ?

— Nepriceput eşti — se sfătoşi Gianuka. S-ar putea oare mai multă cinste pentru un părinte decît să-şi vază odrasla în patul regelui?

— Dar ea? urmă Mahavira încăpăţînat.

— Navamalika? Ar fi o nebună dacă nu s-ar mîndri că regele îi pofteşte trupul şi iubirea. De altfel cine întreabă ce vrea o fată fără minte?

— Dar regele Arjuna are şaptezeci şi şapte de femei! stărui Mahavira. Navamalika să fie cea din urmă?

— Va fi cea dintîi fiindcă pe ea o iubeşte mai mult regele! spuse giuvaiergiul cu mîndria slujitorului credincios care ocroteşte pe stăpînul său.

Mahavira tăcu. Era întunerec acuma şi Gianuka nu vedea cît de albi s-au făcut obrajii străinului şi nici nu auzea cît de cumplit îi bătea inima.

— Păcat numai că sărmana Navamalika nu prea e bine — urmă giuvaiergiul într-un tîrziu, aproape înduioşat de gîndurile sale. Cînd i-am dus podoabele pe care i le-am gătit din aurul regelui Arjuna, am găsit-o plînsă. Maică-sa îmi spuse că s-a speriat fata din pricina vălmăşagului stîrnit de tine. A şi chemat o babă să-i descînte.

— Navamalika ştie că sunt în casa ta? întrebă deodată Mahavira, apucînd mîna giuvaiergiului.

— Cum să ştie, cînd nici eu nu ştiam? răspunse Gianuka rîzînd de întrebarea lui fără rost. Dacă s-ar afla şi apoi s-ar întîmpla să se îmbolnăvească mai rău Navamalika, ar fi vai de tine, căci regele ţi-ar curma viaţa. De aceea acuma culcă-te, să aduni puteri, iar mîine să pleci acasă de unde ai venit!

— Am să plec negreşit! murmură Mahavira cutremurîndu-se parc-ar fi rostit o vorbă de ocară.

Se culcă afară, lîngă uşă, pe blana lui de leopard, şi toată noaptea o petrecu privind stelele care licăreau întocmai ca ochii fecioarei Navamalika. Inima lui suspina, iar în minte i se frămîntau mii de planuri: cum să mai pătrundă pînă la ea, cum s-o smulgă din braţele regelui, s-o ducă undeva, să trăiască numai ei doi lur mea lor. îşi zicea mereu că va pleca acasă, dar mereu adăoga că nu poate pleca singur. Simţea foarte lămurit că aici îl ameninţă primejdii şi, în acelaşi timp, că nici o primejdie nu e mai cruntă decît despărţirea de Navamalika. încerca să-şi înăbuşe inima gîndindu-se la marele rishi, la satul de subt Himalaya, la copiii săi şi la Anuya. Gîndurile i se stingeau în creieri ca nişte luminiţe în bătaia soarelui de amiazi. Dimineaţa îl găsi cu ochii înroşiţi de nesomn şi cu sufletul zdrenţuit de nehotărîre.

— Fie-ţi calea binecuvîntată! îi zise Gianuka, ieşind cu somnul în gene.

— Primeşte-mă slugă în casa ta! îl rugă Mahavira. umil ca un cîine rătăcit într-o ogradă străină.

Giuvaiergiul îl privi nedumerit:

— De ce nu te întorci acasă?

— Nu mai pot pleca de-aci — zise Mahavira cu fruntea în pămînt. Nu mai cunosc calea pînă la poalele sfintei Himalaya.

Gianuka se înfricoşa: cum să adăpostească el, slujitorul curţii, pe străinul oropsit de regele Arjuna? Nici măcar n-avea nevoie de dînsul. Mahavira însă i se părea cuminte şi supus. Nu-l lăsa inima să-l gonească. Şovăind, amînă răspunsul.

înspre amiazi, plecînd cu o cutie de argint, spuse lui Mahavira:

— Alte podoabe pentru frumoasa Navamalika . . .

Se întoarse tîrziu, vesel:

— De-acuma poţi sta aici cît pofteşti, străine! Oamenii te-au uitat parcă nici n-ai fi umblat prin cetate. Aşa uită de repede oamenii! Toată lumea vorbeşte numai despre serbările ce le pregăteşte regele

Arjuna în cinstea fecioarei Navamalika. De altfel şi ei i-a trecut spaima. Am găsit-o ciripind ca o turturică. Numai ea m-a întrebat de tine, dacă nu cumva te-am văzut. Se vede că ea nu te-a uitat, fie că ai speriat-o prea rău, fie că i-a plăcut înfăţişarea ta. Tînără şi nesocotită cum e, n-ar fi de mirare să-i fi pătruns inima o săgeată de sirişa.

Mahavira îşi stăpîni bucuria. Lepădă blana de leopard şi se încinse cu un şorţ vînăt de slujitor. A doua zi însă, cînd Gianuka se gătea să meargă în cetate, Mahavira zise:

— Ia-mă cu tine, stăpîne, să-ţi fiu de ajutor!

— Vishnu să mă ferească să fac una ca asta — se apără giuvaiergiul. Dacă te-ar recunoaşte cineva, mi-ai primejdui şi mie viaţa!

Mahavira nu stărui. Speranţa îi oţelea răbdarea, în fiecare zi, Gianuka îi povestea noutăţile din cetate. în fiecare zi afla cîte ceva despre Navamalika. Apoi, într-o zi, Gianuka vorbi triumfător:

— Mîine dimineaţă Navamalika se va scălda în apele sfîntului Ganga, iar seara se va culca în patul regelui Arjuna.

Mahavira îngălbeni. Toate speranţele se risipeau în sufletul său ca mărgelele cînd se rupe aţa pe care au fost înşirate. însuşi chipul fecioarei parcă i se topea în inimă, ameninţînd să nu mai rămîie decît o durere nesfîrşit de chinuitoare. îşi pierdu stăpînirea. Se aruncă la picioarele giuvaiergiului, plînse, îi mărturisi că Navamalika e rostul vieţii lui, îl rugă să-l ia cu dînsul în cetate, s-o vază baremi ultima oară. Gianuka nici nu îndrăzni să înţeleagă dintr-o dată, atît de îngrozitor era ce-i auzeau urechile. îl izgoni cu vorbe blînde, dar hotărîte. Mahavira, ca şi cînd i-ar fi încolţit în inimă o nouă speranţă, se supuse îndată. îşi luă blana de

leopard şi plecă fără părere de rău. Văzîndu-l dus, Gianuka respiră uşurat:

— Slavă ţie, Vishnu, Atotputernicule, că m-ai scăpat de primejdia cea mare!

6

Fără să-şi dea seama, Mahavira mergea spre sfîntul Ganga. Amurgul cobora repede. Ajunse pe întunerec afară din oraş. Nu cunoştea locurile, dar nu-i era frică. Departe, în cîmpia înnegrită, rîul sfînt se desluşea ca o panglică cenuşie cu unduiri mătăsoase. într-acolo se îndrepta acuma hotărît, ca spre un liman mîntuitor. Trunchiuri putrede de copaci doborîţi de vînturi încercau să-l abată din drum, tufişuri îl plesneau cu crengi subţiri peste faţă, gropi şi şanţuri îi încetineau paşii, bălţi şi ochiuri de mlaştini îl trăgeau de picioare. Nimic nu-l oprea. întreaga fiinţă îi era pătrunsă de chipul fecioarei. N-avea nici un gînd în creieri. Sufletul însă îi era plin de o încredere stranie şi mîngîietoare.

Osteneala şi somnul îl copleşiră mai tîrziu. Se trînti subt un copac şi adormi îndată atît de adînc că nici un vis nu se putu apropia de dînsul.

îl deşteptă soarele cu raze calde care-i gîdilau pleoapele. Simţi în suflet o hotărîre gata, parcă şapte nopţi ar fi chibzuit pînă să-i potrivească toate amănuntele. Inima îi era uşoară şi veselă ca în preajma unei mari fericiri.

Spre apus, ca un gard viu, se zărea aleea de platani coborînd din cetate şi întinzîndu-se pînă la scăldătoarea regală în Ganga.

— Pe-acolo are să treacă Navamalika—îngînă Mahavira ca şi cînd ar fi vorbit cu cineva.

Porni voios. Ajunse repede. Se ascunse într-un desiş aproape de alee şi aşteptă liniştit. De la giuvaiergiul Gianuka ştia prea bine că nici un picior de om nu se poate afla prin preajma scăldătoarei cînd trece regele, cu atît mai puţin cînd va trece Navamalika. Din ascunzătoarea lui vedea bine cărarea bătută cu nisip alb printre platanii cu trunchiurile groase cît mijlocul unui bărbat. O urmărea pînă la treptele de piatră care urcau în cetate şi pînă la poarta de bronz cu cuie de aur, zăvorită. în minte i se depăna un plan ce se închegase singur; cum se va strecura pînă la marginea aleiei, cum va lua în braţe pe Navamalika, apoi cum va dispărea cu dînsa în tufişele sfîntului Ganga înainte ca ostaşii de pază să-şi vie în fire, cum va duce-o departe pînă în codrii de pe Himalaya.

într-un tîrziu auzi zogomot de paşi. Erau ostaşii trimişi să cerceteze ţinutul ca nu cumva ochi străini să pîngărească pe iubita regelui. Mahavira nu se clinti din loc. Trei vlăjgani, cu suliţe lungi scotocind prin tufe, trecură pe-aproape. Vorbeau despre Navamalika, cu glas tare, amănunţindu-i frumuseţea prin cuvinte murdare: Unul oftă:

— Ei, de-aş fi eu la noapte în locul regelui. . .

Ceilalţi rîseră grosolan.

Apoi Mahavira văzu ostaşii rînduindu-se pe alee, cîte unul la o sută de paşi, de o parte şi de cealaltă.

„De-acuma trebuie să vie!" se gîndi Mahavira şi întoarse privirea spre poarta din capul scării de piatră.

Deodată inima i se strînse ca într-un cleşte de fier. Poarta de bronz se deschise încet, greoi. Apăru întîi vistiernicul Gutayana, părintele fecioarei, în haina strălucitor de albă, cu un toiag lung în dreapta. Apoi, în urma lui, şapte fecioare în văluri de argint, cu părul pe spate, cu picioarele goale. Apoi Mahavira se cutremură. în pervazul porţii se ivea Navamalika. Era albă şi ea ca celelalte, dar înfăşurată într-un văl de aur presărat cu pietre scumpe care scînteiau în bătaia soarelui. Două roabe negre, cu apărători de păun, ii ţineau umbră şi răcoare. Apoi veneau şapte femei de-ale regelui în vestminte roşii ca lotusul cel scump. Pe urmă patrusprezece sclave purtau pe umeri litiera de bambu, aşternută cu blănuri de tigru şi perne de mătase, în care avea să se urce Navamalika, după baia sfîntă, ca să n-o mai atingă nici o necurăţenie pămîntească pînă ce regele se va milostivi s-o facă femeie.

Mahavira stătu împietrit un răstimp, urmărind apropierea alaiului tăcut. O tresărire puternică îl vesti c-a sosit clipa. Se tîrî printre tufe, domol ca şarpele, îngrijorat numai să nu-l zărească vreunul din ostaşii ce străjuiau aleea. Izbuti să se strecoare pînă lîngă un trunchi scorburos. în dreapta şi în stînga paznicii nici nu se vedeau; dincolo însă, chiar în faţa lui, răzimat de tulpina platanului, un ostaş voinic, cu nişte mîini mari, noduroase, care ţineau drept o suliţă mai înaltă ca dînsul, se uita cu ochi lacomi spre cetate de unde venea încet convoiul.

Tăcerea era ca pînza deasă. Doar muştele şi nişte bondari greoi bîzîiau sfios printre frunze. Apoi Mahavira auzi scîrţîit de paşi pe nisipul cărării şi un zumzet blînd, cîntecul fecioarelor ce însoţeau pe Navamalika. în clipa aceea, deasupra lui, în platan, o kokila porni să psalmodieze duios, ca o melodie de iubire, încît ostaşul din faţă ridică ochii căutînd pasărea măiastră a zeului Kama.

Inima lui Mahavira plîngea ca o rană proaspătă, iar în creieri i se chinuiau roiuri de gînduri. Cîntecul kokilei se unea cu murmurul fecioarelor într-o armonie care proslăvea iubirea lui şi pe Navamalika.

Se furişă mai aproape de marginea aleiei, cu groaza în suflet că paznicul de dincolo i-ar putea auzi bătăile inimii.

Gutayana trecea agale, cu ochii în pămînt, tîrîndu-şi prin nisip toiagul. Printre cele şapte fecioare recunoscu unele pe care le văzuse lîngă lacul din cetate. Navamalika avea privirea rătăcitoare parcă ar fi căutat mereu pe cineva. Pieptul ei se zbuciuma subt vălul de fir şi şoldurile i se legănau. Deodată ochii ei întîlniră focul privirii lui Mahavira în tufişul ce-l adăpostea. Se opri brusc. Obrajii ei erau luminaţi de văpaia unei bucurii mîntuitoare.

în aceeaşi clipire, Mahavira năvăli din ascunzătoare. O ridică în braţe şi se întoarse cu ea spre desişuri. Navamalika îşi răzimă trupul pe pieptul lui şi îi cuprinse capul cu mîinile albe. Faţa lui Mahavira se odihnea între sînii ei feciorelnici. Nările i se umplură de mirosul corpului ei. îşi pierdu cumpătul simţind atingerea pieliţei catifelate. Buzele lui sărutau cu disperare sînii scăpaţi din strivirea vălului. Numai trei paşi mai putu face. Fericirea îl copleşi. Uită toate primejdiile, toată lumea în îmbrăţişarea ei. El şi ea erau începutul şi sfîrşitul.

Roabele cu apărători de păun amuţiră de spaimă. Femeile regelui însă ţipau ca din gură de şarpe. Fecioarele dinainte se întoarseră, Gutayana veni gîfîind. Ostaşul de subt platan se repezi ca uliul asupra lui Mahavira, îi smulse din braţe pe Navamalika şi apoi, apucîndu-l de gît, începu să-i care la pumni în obraz, căci suliţa o scăpase jos în zăpăceală. în cîteva clipe sosiră şi alţi paznici, năpustindu-se cu toţii pe Mahavira, trîntindu-l la pămînt, zdrobindu-l în lovituri. Fu legat cobză şi azvîrlit deoparte, în vreme ce Navamalika, înconjurată de femei, îngîna:

— Mahavira . . . Mahavira . . .

Vistiernicul o luă de mînă şi alaiul îşi urmă calea, parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Navamalika însă întoarse capul şi văzu pe Mahavira însîngerat, încătuşat, nemişcat. Avu o tresărire, ca şi cînd ar fi vrut să se oprească, dar Gutayana o sprijini, mulcomind-o:

— Linişte, linişte, Navamalika.' A fost un rob ticălos, ameţit de frumuseţea ta.

Fecioara suspină. Nu-şi mai simţea picioarele. Pe piept o ardeau urmele buzelor lui.

Trei ostaşi dezlegară pe Mahavira, apoi îl înţepară cu vîrful de suliţă şi-l loviră cu picioarele să se scoale.

— înainte, înainte, gîfîi răguşit paznicul de subt platan, izbindu-l cu pumnul noduros în coaste.

—Navamalika! murmură Mahavira, cu ochii pe aleea sfîntă.

Alaiul nu se mai vedea.

7

Pe la amiază, Mahavira intra iar în cetate, pe aceeaşi poartă de aramă, acum însă călăuzit de ostaşul cu pumnii noduroşi, care-l trăgea de un lanţ petrecut pe după gît, şi de ceilalţi doi care în răstimpuri îi izbeau din spate cu picioarele sau cu vîrful suliţei. în cetate se aflase despre întîmplarea de pe aleea regală.

— El e tîlharul? întrebă fruntaşul paznicilor de la poartă.

Ostaşul dinainte răspunse doar din cap, smucind furios lanţul. Atunci fruntaşul se apropie de Mahavira şi-l scuipă în obraz:

— Cîine!

Trecură pe cărări lăuntrice pînă la temniţa de lîngă poarta Yama. Fu coborît pe nişte scări întune-

coase într-o văgăună ce se afla sub zidul cetății. Acolo ostaşul îi puse cătuşe la picioare, îl legă cu lanțul de un stîlp de piatră şi apoi îl lăsă singur. Mahavira auzi răbufnitul lespedei grele care astupa gura temniței. încercă să se mişte, dar nu izbuti decît să se întoarcă cu fața în sus. Trebui să stea aşa, ca un trunchi sfîşiat de dureri. Trupul îi era însîngerat de lovituri, încins doar peste mijloc cu şorțul de la Gianuka. Blana de leopard îi rămăsese în ascunzătoarea din tufiş. Pămîntul rece şi umed îi mai răcorea chinurile.

Ochii deschişi mari sorbeau numai întunerec. încet-încet gîndurile se limpeziră. Amintiri începeau să-i lumineze întunerecul. Navamalika, cu ochii verzi ca livada înrourată, plutea în jurul lui. îi simțea în nări mirosul sinilor. Buzele îi erau dogorite de urmele sărutărilor. Pe gît, în locul lanțului, îl strîngeau brațele ei calde. Sufletul îi era pătruns de o fericire aromitoare, iar gura lui şopti fierbinte:

— Navamalika . . .

Ca o străfulgerare îi apăru presimțirea morții care însă se topi fără urme în noianul de fericire. Timpul însuşi parcă se oprise în loc să-i statornicească bucuria.

într-un tîrziu îi trecu prin minte că în noaptea aceasta regele Arjuna are să strîngă în brațe pe Navamalika. Şi deodată se stinse lumina amintirilor, şi temnița rămase mai neagră, mai chinuitoare ca un mormînt. Se zvîrcoli ca o rîmă să se scoale să-şi rupă lanțurile şi să alerge în ajutorul ei. Guzgani flămînzi se fugăreau prinprejur. După sforțări crîncene, ajunse să se ridice în picioare. Stătu o vreme aşa, răzimat de stîlpul de piatră. Un zgomot de sus îl dezmetici. Părea că lespedea grea s-ar fi dat la o parte. Paşi mînioşi coborau pe trepte. Mahavira se învioră. Poate că totuşi va împiedeca pîngărirea fecioarei.

1

Acelaşi ostaş îi dezlegă picioarele din lanț şi-l tîri afară. Mahavira văzu mulțumit că soarele e în asfințit şi-şi zise că Navamalika mai poate fi mîntuită. O sumedenie de paznici furioşi îl înconjurară. Fu pornit pe o cărare. Cineva, din spate, îl pleznea neîncetat cu un bici. Loviturile îi frigeau inima. îşi muşca buzele, dar nu scotea nici un strigăt de durere.

La stînga, pe o terasă albă, femeile regelui se îmbulzeau să vază pe cel ce a încercat să răpească pe Navamalika. Multe îl compătimeau. îl găseau frumos, deşi trupul lui era murdar de noroi amestecat cu sînge.

Ajunse într-o hală deschisă. Regele Arjuna şedea în scaunul de judecată, înconjurat de marii sfetnici şi de brahmanii curții. Ostaşul trînti cu fața la pămînt pe Mahavira înaintea stăpînului, care însă făcu semn să se ridice ca să-l vază mai bine. Paznicii din spate tăbărîră cu bicele asupra lui Mahavira pînă îl sculară în picioare.

Regele îl privi lung, vrînd să-i citească din ochi pentru ce s-a năpustit cîinele de sudra la Navamalika. Ochii lui Mahavira însă rătăceau de ici-colo, aprinşi de îngrijorare, căutînd pe cineva. Arjuna înțelese că privirea lui umblă după fecioara iubită. Sări de pe scaun şi strigă:

— Să piardă lumina ochilor!

Mahavira parcă n-ar fi auzit. Ochii mari negri aveau o lucire fierbinte şi nerăbdătoare.

Două mîini vrăjmaşe îl apucară de umeri, iar in față îi apăru un om scund, uscățiv, cu pielea gălbejită, cu gura strîmbă într-un rînjet ciudat, cu ochii piezişi. Era călăul regelui Arjuna, primit în dar de la stăpînitorul oamenilor galbeni. Un brîu portocaliu îi subția mijlocul. Omul galben schimbă o privire cu paznicii de la spatele lui Mahavira, apoi ridică amîn-

două mîinile strînse în pumni, cu degetele mari întinse şi întoarse înlăuntru. în clipa următoare Mahavira simţi o durere sfîşietoare, parcă două pumnale i s-ar fi înfipt în orbite zdrobindu-i bulbii ochilor. Un ţipăt de fiară, prelung, şerpui în văzduh. Mahavira căzu în genunchi. Pe obraji îl frigeau două dîre de sînge. Bolborosi totuşi în neştire, ca o chemare deznădăjduită.

— Navamalika ...

Regele Arjuna auzi şoapta, se ridică iar de pe scaunul de judecată şi porunci:

— Smulgeţi-i limba!

O mînă îşi înfipse degetele în pletele lui Mahavira şi-i dădu capul pe spate, în vreme ce alte degete osoase îi frămîntau încheieturile fălcilor, silindu-l să caşte gura. Un cleşte rece îi apucă limba pitită în dosul dinţilor de jos şi, cu o smucitură scurtă, i-o rupse din rădăcină. Valuri de sînge bolboceau în gura lui Mahavira, zvîrcolindu-se într-un horcăit înfundat.

— Să-l jupoaie de viu şi să-l arunce hrană clinilor! răcni regele Arjuna, furios, parcă în gîlgîirile de durere ar fi auzit iarăşi numele fecioarei.

Bicele se abătură pe spinarea lui Mahavira cu atîta poftă că-i sfîrticară carnea şi-l făcură să se ridice în picioare. Ostaşul cu lanţul îl tîrî afară. O ceată de robi se repeziră să spele urmele de sînge pe pardoseala lucioasă . . .

Mahavira nu-şi simţea picioarele care totuşi îl duceau pe aceleaşi cărări, înapoi spre poarta Yama. Dincolo de zid, în faţa porţii, se afla terasa chinurilor, unde cei osîndiţi erau arătaţi norodului veşnic doritor de cruzimi. Un vestitor sufla într-un bucium de corn, chemînd poporul să alerge să vază şi să se înfricoşeze. La poalele terasei, în piaţa cea mare din care porneau şapte ulicioare, se şi adunase mulţimea deasă, nerăbdatoare. Zvonuri felurite se încrucişau despre străinul care a pîngărit pe aleasa regelui Arjuna. Cei mai curioşi puneau întrebări ostaşilor ce păzeau, ca un gard viu, terasa. Şi ostaşii răspundeau cu glume grosolane, aţîţînd şi mai mult aşteptările.

Un fior străbătu prin mulţime cînd apăru în poartă călăul care alergase înainte să-şi pregătească cele trebuincioase. Era cunoscut şi iubit pentru iscusinţa lui uimitoare. Glasuri prietenoase porniră, chemîndu-l pe nume:

— Ham-Ciun! . . . Ham-Ciun!

Omul galben se simţea măgulit. Se închină rînjind şi apoi îşi rîndui sculele aduse într-un săculeţ cenuşiu despre care se zicea în popor c-ar fi din piele de om.

Se făcu tăcere mare împrejurul terasei. Mahavira se ivise, cu orbitele roşii, cu obrajii năcleiţi de sînge, cu gura ciopîrţită ca o rană căscată. Ostaşii îl loveau necontenit cu bicele ca nu cumva, încetînd, osînditul să se prăbuşească. Ham-Ciun îi smulse şorţul de la brîu şi spuse ceva, foarte încet, ostaşilor. Doi cîte doi apucară pe Mahavira de picioare, îl întoarseră cu capul în jos şi-l duseră sub piroanele bătute în zidul cetăţii. în cîteva clipe fu atîrnat întocmai ca o vită înjunghiată gata de jupuit. Trupul se zvîrcolea, capul se legăna măturînd cu pletele lespedele terasei.

Călăul alese un cuţit cu lama lungă şi îngustă. îl ascuţi îngrijit pe o gresie rotundă. Apoi se apropie de osîndit şi trase cu vîrful cuţitului o linie dreaptă de la buric pînă sub gît, încet, cu mare băgare de seamă să nu pătrundă prea adînc şi să nu ţîşnească mult sînge. Mahavira se zbătea mai crunt şi din gura însîngerată izbucniră nişte glasuri groase, înecate. Ostaşii se înşirară de amîndouă părţile şi priveau cu ochi lacomi. Jos, norodul se îmbulzea, cu respiraţia năbuşită, urmărind toate mişcările. Pe urmă Ham-Ciun luă cuţitul

în dinți, ca să-l aibă la îndemînă, şi începu jupuirea cu degetele, izbind uneori cu piciorul în capul osînditului care se tot bălăbănea şi-i stînjenea meşteşugul.

Munca omului galben se isprăvi de-abia cînd cele din urmă raze ale soarelui se stinseră în apus. Atunci, cu o mulțumire mîndră, reteză pielea vie la mîini şi la glezne, şi o desfăşură, arătînd-o întreagă mulțimii. Ostaşii dezlegară corpul, îl ridicară în picioare, Mahavira se clătină şi se prăvăli. Loviturile de bice şfichiuiră cu sete mormanul de carne crudă, care se mai ridică, mai merse cîțiva paşi şi apoi se prăbuşi fără simțire.

Ham-Ciun luă repede alt cuțit, întoarse pe Mahavira cu fața în sus, îi făcu o crestătură adîncă în piept, ca să-l trezească din leşin. Mahavira îşi mai veni în fire, simți cuțitul cum îi pătrunde în gît. Trupul se întinse ca într-o sforțare supremă. Conştiința mai morfoli o frîntură de gînd: „Fecioara Navama. . ." Pe urmă se întunecă brusc . . .

Sufletul avu senzația unei uşurări înălțătoare. Apoi senzația însăşi se subție ca un abur care se împrăştie. Mai dăinui amintirea unei vieți zadarnice, apoi şi ea se stinse.

Conştiința pură de-acuma plutea fulgerător spre planuri tot mai înalte, ca şi cînd ar fi încercat să ocolească un destin. Mişcarea însă se îngreuia cu cît sferele se uşurau, pînă ce se transformă în imobilitate chinuitoare.

între două lumi, sufletul gol se scufundă în nesfîrşitul singurătății ...

Capitolul II

ISIT

. . .Singurătatea era cenuşie şi apăsătoare. Sufletul tremura, o fîlfîire de eter în nemărginire. Amintirea vieții pure în altă lume străbătea ca un luminiş înviorător, ca o promisiune a împlinirii speranțelor. O aşteptare grea îl atrăgea din ce în ce mai stăruitor spre o țintă necunoscută. Timpul alerga alături, apă tulbure în care se îneacă toate schimbările.

Apoi reminiscențele se întunecară şi aşteptarea se prefăcu iar într-o prăbuşire dureroasă. Sufletul parcă se subția, în vreme ce conştiința i se împovăra mereu pînă ce, brusc, se stinse ca o flacără peste care s-a lăsat un capac greu . . .

Copilul se născu în ziua a şaptea a misterelor lui Osiris, în anul cînd se făcu a şaptea numărătoare a vitelor sub stăpînirea marelui Kufu, domnul celor două coroane.

Era întîiul vlăstar al nomarhului Senusret din Abotu. Bucuria tatălui nu cunoştea margini, mai ales că soţia şi sora sa Merit îi dăruise fecior. împlinea patruzeci şi trei de ani. Trăise ros de groază că i se va stinge neamul care rîvnea în taină să cucerească tronul faraonilor ajuns în puterea nomarhilor din Nu-Ptah.

îl numi Unamonu şi-l înfăţişă cu mîndrie Celui iubitor de dreptate, bunului Osiris, fiul lui Geb şi al lui Nut.

Peste patru ani Senusret avu o nouă bucurie. Merit îi născu o fetiţă pe care, după dorinţa ei, o numi Neferura.

Acum nomarhul din Abotu îşi zise că poate muri liniştit. Unamonu şi Neferura, uniţi prin căsătorie, îi vor continua neamul şi-i vor păstra curat sîngele.

Cel bun însă îi mai îngădui mulţi ani de viaţă. Senusret avu mîngîierea să înveţe pe micul Unamonu a scrie sfintele semne şi a le citi, a vindeca boli şi a rîndui socoteli, a mînui săgeata şi arcul, lancea şi sabia.

Cînd se făcu Unamonu de şaptesprezece ani, nomarhul primi porunca de la Kufu să-i mai trimită degrabă vreo două sute de oameni voinici pentru Casa Veşniciei la care munceau, de multă vreme, mii şi mii de robi, fără a ajunge s-o isprăvească. Senusret puse o ceată de ostaşi să-i adune, de prin locurile de dincolo de Marea Oază, cît mai mulţi nubieni. I se aduseră curînd, legaţi în lanţuri, peste trei sute. Vru să-i pornească, precum era obiceiul, cu un dregător care să-i predea Faraonului. în ultimul moment se răzgîndi. Era un prilej bun spre a înfăţişa regelui pe Unamonu.

în fruntea bărcilor cu oamenii negri, plutea corabia nomarhului cu pînza roşie triunghiulară umflată de vîntul cald de miazăzi. întîlniră sute de vase ce urcau

anevoie spre Svenet după blocurile de piatră trebuincioase pentru piramida uriaşă a Faraonului. Senusret arăta lui Unamonu oraşele de pe ţărmii fluviului sfînt pînă la Nu-Ptah.

Kufu primi pe nomarhul din Abotu, prieteneşte, în sala cea mică a tronului. De pe coloanele albe ce susţineau tavanul înstelat, cuvintele sfinte aurite pofteau viaţă lungă domnului viteaz şi numai biruinţi. Faraonul şedea pe un scaun de aur, cu pschentul în cap, cu barba falsă regală pe piept, iar picioarele desculţe i se odihneau pe o lespede de argint. Ascultă bucuros pe Senusret şi răspunse prin cîteva vorbe pe care scribul, ghemuit alături, le însemnă cu sfinţenie pe o foaie de papirus. în sală era zăpuşeală grea şi pe obrajii Faraonului, de sub pschentul împletit din fire de aur curat, se prelingeau dîre de sudori lucitoare. Trei perechi de sclave, goale, cu apărători de pene de struţ, se străduiau zadarnic să mai răcorească puţin aerul dimprejurul tronului. Unamonu avu fericirea să poată săruta piciorul faraonului şi să primească, din mîinile lui, ca amintire, un scarabeu de aur cu pecetea stăpînului stăpînilor.

Senusret, foarte mulţumit de toate, se întoarse apoi acasă, împreună cu Unamonu, în oraşul sfînt Abotu, ale cărui împrejurimi adăposteau aşezămintele de veşnicie ale întîilor faraoni stăpînitori peste cele două ţări egiptene şi în mijlocul căruia se înălţa falnic marele templu al zeului Osiris, domnul tuturor lucrurilor, binefăcătorul lumii, regentul eternităţii.

Cinci ani trebui să petreacă Unanomu între preoţii zeului, să înfrunte toate ispitele, să-şi însuşească toate învăţăturile ca să dobîndească în sfîrşit iniţierea în tainele lumilor văzute şi nevăzute. După ce se înfă-

ţişă zeiţei Isis ca un luminos desăvîrşit, Senusret îi dădu de soţie pe Neferura, împreună cu o casă nouă, clădită înadins pentru ei, urîndu-le doar să-i dăruiască un nepot.

Unamonu era acuma bărbat între bărbaţi. în ochii lui negri domneau parcă visuri şi dorinţi tainice. Mitra albă, pe craniul ras, îi lungea puţin faţa. Avea o fire blîndă, potolită, spre deosebire de sora şi soţia sa Neferura, mlădioasă şi frumoasă ca floarea de lotus, dar aspră şi sîcîitoare încît ajunsese spaima tuturor slujitorilor.

Bătrînul Senusret se stinse într-o dimineaţă caldă de primăvară, fără a fi bolit. Găsindu-1 mort, Merit începu să se vaite desperat, îşi sfîrtică hainele, îşi smulse puţinul păr alburiu ce-i mai împodobea capul. Ţipetele ei aduseră degrabă şi pe Neferura la căpătîiul mortului, apoi pe toate femeile din Pahimtu, încît palatul şi grădina nomarhiei se umplură de bocete.

Numai Unamonu îşi stăpîni durerea şi porunci sclavilor să ridice îndată corpul rece al tatălui său şi să-1 ducă în casa morţilor, unde să-1 gătească pentru călătoria cea mare. Apoi el însuşi merse cu vestea tristă în mijlocul celor şapte mari preoţi ai lui Osiris, înştiinţîndu-i că, urmaş de sînge al lui Senusret, se urcă în scaunul de nomarh. Preoţii şi dregătorii de frunte i se închinară pînă la pămînt, după obicei, şi-i urară să trăiască şi să domnească milioane de milioane de ani întru mulţumirea lor şi a oraşului sfînt Abotu. Noul nomarh însă, în aceeaşi zi, trimise solie umilă Faraonului, dînd de ştire că înţeleptul Senusret s-a săvîrşit din lumea aceasta şi că el, Unanomu, este de azi înainte stăpînitorul locurilor.

2

Trei zile Unamonu aproape că nu ieşi din casa morţilor unde, sub privegherea preotului Aahotep care ardea mereu miresme şi citea rugăciuni, sclavi pricepuţi munceau cu sîrguinţă la îmbălsămarea cadavrului. Fiind el însuşi un hekau care cunoştea toate, aşeză cu mîinile lui în pîntecele mortului amuletele sortite să uşureze trecerea sufletului prin primejdiile lumii lui Osiris.

Apoi corpul, acoperit cu pînză de in, fu lăsat să se usuce şaptezeci de zile, iar Unamonu se apucă să cerceteze cu amănuntul pregătirile făcute de răposatul pentru odihna-i de veci. îi era mare frică să nu fi uitat ceva şi astfel să se zădărnicească lunga călătorie a sufletului înspre Cîmpiile Yalu.

Senusret îşi clădise din vreme mormîntul. Şaptezeci de robi au săpat doisprezece ani, în coasta stîncoasă dinspre Uahe Psoi, coridor larg şi adînc în fundul căruia alţi muncitori au tăiat odăiţele funerare. Meşteri iscusiţi au zugrăvit pe pereţi întîmplările mai de seamă ale vieţii lui pămînteşti, presărîndu-le cu semne de cuvinte sfinte. Chiar sarcofagul de bazalt fusese gata cu şapte ani înainte de moartea lui. Unamonu cobora zilnic în Casa Veşniciei, citea şi răscitea formulele magice de care are nevoie sufletul spre a dobîndi nemurirea ca Osiris, supraveghea îngrămădirea celor trebuincioase în încăperea zidită alături de lăcaşul de odihnă a corpului.

înmormîntarca se făcu în ziua a şaptezeci şi şaptea. Mulţime nesfîrşită veni să însoţească pe Senusret în ultima-i călătorie pămîntească; toţi cei trei mii şapte sute de preoţi ai marelui templu, apoi mai-marii oraşului, capetele tuturor breslelor de meseriaşi, păstori, ţărani, pînă şi mult dispreţuiţii porcari. Femeile se

boceau de se cutremura văzduhul, în vreme ce ostaşii cu suliţe aurite şi căşti de piele păşeau ţeapăn, înconjurînd mumia purtată de şasesprezece slujitori şi urmată de vaca cu coarnele poleite pentru jertfă. în fruntea cortegiului mergea însuşi Unamonu, înfăţişînd pe credinciosul zeu Horus, avînd în dreapta şi în stînga preoţi întruchipînd pe Thot şi Anubis, iar la spate pe maică-sa Merit, care ţinea locul zeiţei Isis, şi pe Neferura, care avea rolul blîndei Neftis.

Porniră spre marele templu şi se opriră cîteva clipe în faţa pilonului uriaş străjuit de catarge înalte în vîrful cărora fluturau steagurile celor două coroane. Unamonu murmură o rugăciune şi pe urmă convoiul se îndreptă spre Casa Veşniciei. înfăşurată într-un linţoliu alb, avînd pe piept, ca o podoabă pioasă, chipul bunului Osiris, cu faţa ovală şi zîmbitoare, cu biciul faraonic într-o mînă şi în cealaltă cu toiagul de păstor, mumia fu aşezată pe banca de nisip de lîngă gura mormîntului. Preotul sacrificator ucise vaca şi împărţi carnea.

Ceremonia fu lungă şi solemnă, cum se cuvine. Merit şi Neferura, neştiind cuvintele sfinte şi trebuind să le rostească după şoaptele preoţilor dimprejur, încurcară puţin slujba, încît de vreo două ori Unamonu încruntă din sprîncene. în cele din urmă însă mumia fu coborîtă sub pămînt şi aşezată în sarcofag, într-o dungă şi cu gîtul pe o răzimătoare ca să poată vedea mai lesne formulele mîntuitoare pentru viaţa de dincolo ori să şi le reamintească de le-ar fi uitat. Zidarii începură degrabă să astupe intrarea coridorului subteran, în vreme ce mulţimea întristată se ospăta din pomenile bogate.

Toată noaptea următoare Unamonu urmări în gînd peregrinajul sufletului tatălui său. îl vedea ajungînd la templul lui Osiris, bătînd la poarta împărăţiei sufleteşti, pătrunzînd în sala îndoitei dreptăţi unde omul se desparte de păcate spre a se învrednici pentru viaţa eternă. în fund, sub un naos de sicomor, Zeul cel bun şi drept, aşteaptă pe fiul Senusret care soseşte tremurînd. O cumpănă uriaşă se află în mijlocul sălii. Mait, femeia dreptăţii şi a adevărului, stă în picioare, aproape, să cîntărească inima răposatului. Mai încolo, o fiară groaznică, Amait, mîncătoarea, jumătate crocodii şi jumătate hipopotam, întoarce gura către Osiris, cerîndu-i parcă voie să sfîşie pe cel de-abia venit. Şi împrejur, ghemuiţi pe călcîie, şed liniştiţi cei patruzeci şi doi de zei judecători, întocmai atîţia cîte nomuri are Egiptul şi cîte păcate grele ispitesc pe om în viaţa pămîntească. Anubis pune inima pe cîntar. Senusret se înfricoşează cumplit şi zice: „Inima mamei mele, inima naşterii mele, inima vieţii mele, nu te scula cu mărturie împotriva mea, nu fi vrăjmaşa mea în faţa nemuritorilor!" Isis, bună şi iubitoare, e gata să-i sară în ajutor. Dar nu e nevoie. Senusret a fost fără păcate, încît zeul Thot poate vesti stăpînului Osiris: „Răposatul e cîntărit pe cîntar şi nu e greşeală într-însul, inima lui e dreaptă, acul cîntarului arată drept..." Atunci Osiris rosteşte bucuros: „Biruitor să iasă răposatul ca să umble prin toate locurile, printre duhuri şi printre zei, iar paznicii porţilor Apusului deloc să nu-l oprească! . . ." Cuprins de mare veselie, Senusret înşiră toate cele o sută şi unu de nume ale lui Osiris, apoi pe ale tuturor zeilor deosebit, apoi pe ale celor şapte săli ale raiului cu patrusprezece porţi şi patrusprezece locuinţe . . .

Unamonu nici nu mai putu adormi în noaptea aceea. Mereu i se părea că a uitat ceva şi că sufletul

celui ce i-a dat viață, rămas fără sprijinul talismanului cuvenit, va fi mîncat de vreun duh vrăjmaş şi se va pierde în neant pentru vecie. Gîndul îl îngrozea. Primejdia nimicirii i se înfățișa ca o amenințare ce-1 aştepta şi pe el. Trebuia s-o înlăture. Simțea poruncitor că viața lui e nevoie să se prelungească şi dincolo de moarte, ca şi cînd ar fi avut o însărcinare tainică de împlinit.

A doua zi se hotărî să înceapă îndată a-şi clădi Casa Veşniciei. Se sfătui cu meşteri, îşi alese locul într-o parte ascunsă a dealurilor. Făcu el însuşi nişte planuri, porni lucrul numai cu oameni de încredere. Şi se linişti, parc-ar fi învins de acuma puterea morții.

Peste doi ani închise ochii maică-sa Merit, nu atîta de bătrînețe, cît de jale pentru neuitatul ei Senusret pe care 1-a iubit mult şi cu care se învoiau în toate.

Şi peste alți doi ani, un sol domnesc aduse nomarhului ştirea că a murit faraonul. Oraşul sfînt Abotu se cutremură de întristare, iar Unamonu se găti grabnic să plece la Nu-Ptah, la înmormîntarea celui ce a fost rege şi la încoronarea celui nou. Neferura, cum află de plecarea lui, îl linguşi şi-1 rugă să o ia şi pe dînsa. N-a avut parte să iasă nici baremi pînă la Nut-Amon, deşi e soție de nomarh şi ar avea dreptul să se mai arate şi ea în lume. Prinse şi îşi blestemă soarta nenorocită. Toți bărbații îşi iau nevestele cînd e vorba de nişte serbări aşa de frumoase. Nu e nici slută, nici proastă, să fie osîndită a-şi îngropa tinerețea în oraşul unde nu întîlneşti decît preoți şi morminte. Vrea să cunoască şi ea obiceiurile curții, să vorbească cu femeile faraonului.

Unamonu nu putu rezista. O luă.

3

Nu-Ptah, oraşul domnesc, jelea zgomotos pe Kufu, în vreme ce marii preoți ai zeului Amon pregăteau încoronarea principelui regal Dadefra, cel mai mare dintre cei treizeci şi trei de feciori ai răposatului.

Unamonu fu găzduit în Casa Faraonilor, ca si ceilalți nomarhi sosiți. Moştenitorul tronului se afla de cîteva zile în templu, supunîndu-se curățeniilor obişnuite înainte de încoronare. Kafra, al doilea fecior al lui Kufu, se însărcinase cu primirea nomarhilor. Stătea toată ziua în mijlocul lor, vorbea cu fiecare, se interesa de mersul treburilor. Avea vorba bună şi privirea de oțel. Unamonu îl îndrăgi.

în ziua încoronării oraşul îşi întrerupse jalea. Toată lumea se îmbulzi pe ulițele strimte şi strîmbe, iar cei mai norocoşi pe aleea dintre palatul regal şi marele templu al lui Amon, pe unde trebuia să treacă cortegiul. Cînd apăru Dadefra, cu pschentul greu pe cap, cu mantia de fir pe umeri, iar în mîini cu toiagul şi biciul zeului Osiris, oraşul întreg izbucni într-un clocotitor strigăt de bucurie.

în sala tronului, în templu, pretutindeni, Unamonu urmărise numai fața noului faraon, lată, cu buzele cărnoase şi umede. De pe frunte i se prelingeau mereu, împrejurul sprîncenelor, picuri de năduşeală, brăzdînd fardul gros cu care sclavele negre îi rumeniseră obrajii, în ochii măslinii avea oboseala şi lîncezeala omului ce-şi petrecea vremea numai în brațele femeilor. Privindu-1, Unamonu simțea o ură ciudată împotriva faraonului. Căuta să o înăbuşe şi nu izbutea. îşi aduse aminte nişte cuvinte pe care i le şoptise odinioară tatăl său despre moştenitorul tronului': „Dadefra mai mult iubeşte femeia decît pe Amon. . . " Apoi zvonul ajun-

sese demult pînă la Abotu despre Isit, fata unui rob, pe care Dadefra a luat-o în Casa Femeilor sale. Din pricina ei principele ocoleşte pe sora şi soţia sa, şi o umileşte. Isit l-a fermecat cu farmece necunoscute, făcîndu-l să poftească mereu alte femei, dar să nu se despartă de ea nici o noapte.

în timp ce înconjurau zidurile sanctuarului, Unamonu întrebă pe un preot din cortegiu:

— Faraonul are copii?

— Are trei, cu Isit — răspunse preotul uimit că un nomarh nu ştie ceea ce ştie ultimul sclav din Nu-Ptah.

Un ospăţ minunat sfîrşi solemnitatea, în grădinile palatului, bogate în umbre de platani, cu pajişti tunse şi înflorite ca nişte covoare, cu bănci de sicomor şi de marmură. Mese joase erau întinse pe marginile aleielor, pentru căpeteniile breslelor şi miile de slujitori ai Casei Faraonului. Chiar în faţa palatului, pe terasa albă, se improvizase un chioşc uriaş, acoperit, unde se aşezară nomarhii cu soţiile lor şi toţi sfetnicii regali cu marii preoţi ai tuturor zeilor.

Dadefra apăru întovărăşit de Marea Femeie, sora şi soţia sa, şi de Isit, femeia inimii sale. Toată lumea se închină sărutînd pămîntul, dar în sufletul mai-marilor se ascunse anevoie mirarea că faraonul nici la ospăţul încoronării nu s-a putut despărţi de Isit. în loc să ţină de mînă pe soţia sa domnească, Dadefra îşi sprijinea braţul stîng pe umărul frumoasei ibovnice, care zîmbea triumfătoare şi se uita peste mulţimea ploconită ca şi cînd ea ar fi fost adevărata stăpînă a celor două ţări.

Unamonu şedea la o masă aproape de masa faraonului. Cînd zări pe Isit, tresări parcă i s-ar fi împlîntat o săgeată în inimă. Nu-şi mai putu lua ochii de la ea. îl cuprinse o spaimă care totuşi îi mîngîia sufletul.

„Isit . . . Isit. . ."

îi umblă prin minte numele ei într-un vîrtej sălbatec parc-ar fi căutat urmele unei amintiri ascunse undeva în tainiţele sufletului.

;,0 cunosc pe Isit... De unde o cunosc?" se întrebă deodată, încercînd să-şi adune într-o grămadă toate clipele vieţii, să poată alege pe cele lămuritoare.

Nu găsi nimic, dar simţămîntul stărui, tot mai viu, umplîndu-i inima cu bucuria arzătoare a unei revederi de mult aşteptate.

Isit stătu o clipă în picioare, înainte de a se lăsa pe banca aşternută cu blănuri de lei, în stînga faraonului. O pană stufoasă de struţ, albă, înfiptă în părul arămiu, buzele subţiri, culoarea sîngelui, nasul mic răsfrînt puţin ştrengăreşte . . . Rochia străvezie îi dezmiardă trupul. Gulerul de fir brodat cu pietre scumpe se răsfrînge pe umerii fildeşii, iar în faţă i se odihneşte pe sînii rotunzi ca două portocale. în picioare poartă sandale de aur.

Cete de sclavi alergau printre mese, cu tăvi grele încărcate de mîncări. Gîştele fripte întregi erau mai căutate şi vinurile vechi în cupe cu două torţi pe care le umpleau mereu fecioare slujitoare. Neferura era fericită, se simţea mai frumoasă ca toate femeile, rîdea şi mînca. Dezghiocînd cu degetele-i fine carnea albă de pe un piept de gîscă, şopti lui Unamonu:

—- Pîinea noastră de seminţe de lotus e mai bună ca asta de orz . . .

Unamonu n-o auzi. Strîngea în mînă o bucată zdravănă de friptură din care nici nu gustase. Se uita necontenit la masa faraonului, în neştire. Neferura îi mai zise ceva. Nu înţelese, dar îşi veni în fire.

;,Isit are într-adevăr vrăji tainice" se gîndi îngrijorat.

Bău două cupe de vin, una după alta, şi intră în vorbă cu un nomarh bătrîn despre Casa Veşniciei pe care şi-o înălţase răposatul Kufu, sfîrşită de-abia acum un an, parcă faraonul şi-ar fi presimţit moartea. Bătrînul mîncăcios, cu faţa murdară de unsori şi fărîmături de carne, cu ochii holbaţi de lăcomie, răspundea în monosilabe, înghiţind după fiecare gură de mîncare cîte o gură de vin. De-abia cînd isprăvi halca de friptură i se deschise cheful de vorbă, pornind să povestească cum şi-a clădit el un mormînt scump în apropierea piramidei marelui faraon, ca să se odihnească în vecii vecilor lîngă stăpînul cel bun şi drept. Unamonu nu-l mai putea asculta. Ochii lui sorbeau iar pe Isit care nici baremi nu-l văzuse. Apoi brusc întrerupse povestirea bătrînului, zicînd din toată inima:

— E frumoasă Isit, femeia regelui. . .

Nomarhul clipi şiret, întoarse capul s-o vază şi murmură:

— Frumoasă. Şi nu va îmbătrîni niciodată. Are treizeci de ani, a născut trei copii şi iată, parcă-i o fecioară de cincisprezece.

Neferura prinse vorbele bătrînului, oftă şi adaogă cu imputare:

— A, dacă aş afla şi eu tainele ei! Unamonu le ştie şi nu mi le spune.

Unamonu se uită la ea mirat, parcă ar fi văzut-o întîia oară. Şi îi veni în gînd, din senin: „Femeia asta mi-e străină, deşi e sora şi soţia mea, iar Isit, deşi mi-e străină, parc-ar fi adevărata mea soră şi soţie!" Gîndul i se păru ciudat, îl înfricoşa. Vrînd să-l alunge, îşi aruncă iar ochii la Isit care rîdea zgomotos şi se răsfăţa în vreme ce faraonul îi mîngîia spinarea goală. Ura împotriva lui Dadefra izbucni mai vie în inima lui Unamonu. Se zbuciuma parc-ar fi plănuit să se repeadă să scape pe Isit de alintările unui duşman. Glasul Neferurei îl potoli:

— Vezi ce frumoasă e rochia marei favorite? Am să-mi fac şi eu una la fel. Ce zici, mi-ar sta bine? îţi place tăietura mînecilor în coadă de rîndunică? Uite cum o îmbrăţişează faraonul! O, şi sărmana regină zîmbeşte trist şi rabdă. Dar şi ea e prea rece. Isit e mult mai dulce.

Atunci Isit, cu gîtul întins sub sărutarea regală, întoarse ochii spre masa la care şedea Unamonu, îi întîlni privirea şi rămase deodată aşa, cu buzele întredeschise şi înflorite de surîsul zburdalnic. Unamonu de-abia acuma îi văzu bine ochii mari, albaştri ca cerul dimineţii, cu genele lungi încărcate de fard, cu o strălucire misterioasă şi ispititoare în care scînteiau amintiri din alte lumi. Privirea ei turburată se odihni atît de lung asupra lui Unamonu că atrase atenţia tuturor, însuşi faraonul se uită spre masa nomarhului din Abotu şi şopti ceva Isitei care avu o înfiorare parcă ar fi trezit-o dintr-un vis plăcut. Neferura observase privirea favoritei şi se roşi de mîndrie cînd Dadefra învrednici de asemenea cu o privire masa lor. Murmură încîntată:

— A i văzut, Unamonu? Isit s-a uitat la mine. Şi faraonul. Dintre toate numai la mine s-au uitat. Sunt fericită.

Sclavii aduceau acum fructe şi dulceţuri.

în faţa mesei regale, în locul pătrat înadins lăsat liber, apăru dansatoarea Tantnuit, goală din cap pînă în picioare, cu un văl roşu diafan în mîini, cu răsuciri de corp voluptuoase, însoţită de cîntăreţele din sistru, flaut şi harpă. Ochii faraonului se aprinseră văzînd trupul dansatoarei. O melodie tărăgănată începu. Cîteva

roabe tinere, ghemuite între cîntăreţe, băteau din palme în tact rar. Tantnuit dansa cu mişcări de şolduri şi tremurări de pîntece, învîrtind vălul parcă s-ar fi apărat de îmbrăţişări prea pătimaşe. Dadefra o sorbea, lingîndu-şi mereu buzele, cu priviri lacome. Apoi, cînd dansatoarea se grămădi la picioarele lui, la sfîrşit, îi dărui un inel de cornalină, strîngîndu-i braţul puţin asudat.

Tantnuit nici nu apucase să iasă şi piticul Danga, răsfăţatul curţii, se repezi înlăuntru. Fu primit cu rîsete gălăgioase la care el răspunse scoţînd limba. Umblă în patru labe cu lătrături de căţel flămînd, se dădu peste cap. Faraonul însă nici nu se uita la el acuma. Mînios că Dadefra nu-l ia în seamă, piticul zbieră ceva într-o limbă sălbatică. în zadar. De-abia mai rîseră cîţiva nomarhi necunoscători ai cuviinţei obişnuite la ospeţele regale.

Veni un harap cu nişte maimuţe învăţate să joace ca oamenii după o muzică specială de fluiere şi tobe. Toată lumea se minună afară de Dadefra. Nu-i mai plăcu regelui nici chiar meşterul străin cu doi papagali dresaţi să vorbească între ei despre noul faraon şi să strige la urmă: „Milioane de milioane de ani stăpînului Dadefra!"

Deodată faraonul porunci cu glasul aspru:

— Tantnuit!

Maestrul plăcerilor regale alergă desperat. Tantnuit, înfăşurată într-o mantie de in, şedea între tovarăşele ei, sub un palmier bătrîn, aproape. Cum o văzu iar, Dadefra se lumină la faţă. în mijlocul dansului, spuse o vorbă reginei şi alta favoritei, se sculă, făcu semn dansatoarei, o luă de mînă şi apoi porniră toţi patru spre poarta palatului. Plecînd, Isit se mai uită o o dată lung la Unamonu, parcă ar fi căutat să-şi umple ochii cu privirea lui. Faraonul cuprinse în mers mijlocul dansatoarei Tantnuit, pipăindu-i şoldurile goale cărnoase. Se ridicară de pretutindeni murmure de uşurare:

— Dadefra a poftit pe Tantnuit. Dadefra a scăpat de vraja frumoasei Isit! Slăvit fie marele Amon!

Unamonu se bucura şi nu-şi dădea seama de ce; i se făcuse un gol dureros în inimă cînd nu mai văzu pe Isit, şi totuşi era vesel.

— Mereu s-a uitat la mine Isit — îi spuse la ureche Neferura, triumfătoare. Dar dansatoarea Tantnuit e mai frumoasă şi de-acuma ea va fi aleasa faraonului.

Toate cuvintele pe care le auzea i se păreau înmuiate în fericire.

Serbarea continuă. Veniră alte dansatoare, apoi luptătorii libieni. Unamonu privea şi zîmbea mereu, pierdut. La o masă alături, femeia nomarhului din Mes-Ra, o bătrînă înăcrită, zise cu glas tare:

— Faraonul va izgoni din Casa Femeilor sale pe Isit, cu toate că e mama copiilor lui, iar Isit va fi iar sclavă cum a fost şi maică-sa . ..

Unamonu prinse vorbele bătrînei. îi plăcură atît de mult că-i venea s-o îmbrăţişeze. îi răspunse rîzînd încrezător:

— Aşa! S-o izgonească faraonul! Am s-o cumpăr apoi eu pe Isit, s-o duc acasă la noi, la Abotu.

I se încurcă limba parc-ar fi fost beat, deşi nu băuse nici pe sfert cît ceilalţi.

Neferura surise foarte mulţumită că Unamonu se gîndeşte să-i cumpere ca roabă pe Isit, iubita faraonului.

A doua zi Unamonu se duse la marele preot al lui Osiris, despre care ştia că cunoaşte toate cele ce se petrec în casele faraonului. Trebuie să afle neapărat

ce-i cu Isit sau baremi să vorbească despre ea. Marele preot cunoscuse şi iubise odinioară pe Senusret. Fiind guraliv din fire, nu aştepta decît să fie stîrnit. încrezător în fiul lui Senusret, preotul îşi deschise larg inima, mai ales cînd veni vorba despre noul faraon.

— Nu sunt bune semnele! Dadefra e cu totul robit de femei — mormăi dînsul cu amărăciune. în loc să-1 doară grijile cîrmuirii, se gîndeşte veşnic la poftele trupului nesăturat. Faraonul trebuie să fie asemenea lui Amon, zeul zeilor, şi Dadefra nu-şi poate stăpîni nici pornirile inimii . . .

Unamonu dădea din cap cu gravitatea cuvenită şi chibzuia mereu cum ar putea întreba ce s-a făcut cu Isit? Preotul însă îi spuse singur cît de indignați sunt toți slujitorii zeilor din pricina purtării noului faraon. Nu s-a mai pomenit de cînd lumea ca un domn al celor două țări să se arate cu ibovnica de mînă chiar la ospățul încoronării. Să aibă femei cîte îi doreşte inima, dar să le păstreze în Pahimtu, cum e obiceiul, pentru potolirea trupului. Ş-apoi cum a plecat de la masă cu Tantnuit, lăsînd de ruşine pe mai-marii țării, ca să se culce degrabă cu ea!

— E cu totul robit femeilor — gemu bătrînul iar îndurerat.

Atunci Unamonu zise cu glas care parcă voia să pipăie:

— Dar baremi aşa Dadefra a scăpat din mrejele vrăjitoarei ? . . .

Preotul zîmbi îngăduitor:

— Crezi c-a scăpat ? Nu cunoşti pe Dadefra, tinere! N-a scăpat şi nici nu poate scăpa. Isit i-a pătruns în sînge ca otrava dulce de care nimeni nu mai vindecă pe om. De cînd a luat pe Isit în Casa Femeilor sale, Dadefra a mai schimbat mii de femei, după toane. Toate au trecut, Isit a rămas.

— Dansatoarea Tantnuit e prea frumoasă — îngînă Unamonu cu o strîngere de inimă.

— Numai trupul ei e frumos, pe cînd Isit are şi sufletul frumos! răspunse bătrînul apăsat.

— Isit...—şopti Unamonu stins parcă i s-ar fi topit încet toate nădejdile.

— Tantnuit poate fi bună pentru o noapte, dar Isit pentru toată viața! urmă preotul.

— Faraonul trebuie să alunge pe Isit din Casa Femeilor sale! zise nomarhul cu o lucire de mînie în ochii speriați.

— Niciodată! După fiece femeie nouă, Dadefra se leagă mai mult de Isit!

Unamonu îngălbeni. Se uita la marele preot ca şi cînd i-ar fi cerut îndurare. Bîlbîi apoi îngrozit:

— Trebuie s-o alunge!

— Trebuie? făcu atunci bătrînul zîmbind puțin batjocoritor. Află dar că adineaori am văzut, în grădina palatului, pe Dadefra, în chioşcul de sicomor, împreună cu Isit. El o ținea pe genunchi şi o săruta, iar ca de-abia răspundea la mîngîierile lui . . .

Preotul nici nu observă cum se clătina din picioare Unamonu, parcă i-ar fi venit amețeală. Continuă să-i povestească întîmplări din căsnicia faraonului, să compătimească apoi pe regina care n-a avut norocul să fi născut baremi vreun copil, să laude în sfîrşit pe Kafra şi să regrete că răposatul faraon n-a lăsat moştenitor pe Kafra, spre binele şi mărirea țării.

Unamonu nu mai auzea nimic, ca şi cînd ar fi mîncat din carnea spurcată a peştelui oxirinx care a înghițit bărbăția binefăcătorului Osiris. De-abia seara îşi veni în fire, zicîndu-şi că marele preot e un zevzec care toraie verzi şi uscate, şi că Isit, orice-ar fi, nu mai poate rămînea în Casa Femeilor lui Dadefra.

Marea Femeie a Faraonului pofti la o petrecere, în casele ei, pe toate femeile nomarhilor. Neferura se găti de dimineaţă pînă după amiazi, îşi puse toate podoabele. Voia să fie iar cea mai frumoasă, cum îşi zicea că a fost şi la ospăţul încoronării. Se întoarse de-acolo la Unamonu strălucitoare de fericire:

— Am fost fermecătoare, iubitule! Am petrecut minunat ! Toată lumea m-a admirat. Cîteva femei de-ale faraonului au chemat pe loc sclavele să-mi vază rochia, să le facă şi lor rochii la fel. . .

Unamonu o aşteptase înfrigurat. Spera să afle ceva despre Isit. Neferura îi povesti amănunţit cum a cunoscut pe toate cele optzeci şi opt de femei ale lui Dadefra, silindu-se să-şi amintească numele lor şi mai cu seamă rochiile şi podoabele fiecăreia. Regina nu-i prea plăcuse; o găsise într-adevăr prea rece şi tristă. Bărbatul, nerăbdător, întrebă:

— Dar Isit ? A izgonit-o faraonul ?

Neferura îi aruncă doar o privire dispreţuitoare, ca şi cînd întrebarea nici n-ar merita răspuns. Mai vorbi un răstimp despre sandalele reginei şi pe urmă trecu la Isit. Unamonu suspină.

— Mai toată vremea numai cu mine a stat Isit! zise femeia cu mîndrie. Nu-ţi spuneam eu la ospăţ că se uită mereu la mine ? Chiar aşa a fost. Mi-a mărturisit Isit că eu am fost cea mai frumoasă!

Unamonu tremura. Inima îl îndemna să-i pună deodată mii de întrebări. îi era frică să nu-i ghicească taina Neferura. Tăcea şi-i sorbea cuvintele.

— M-a întrebat şi de tine — urmă Neferura, strîngînd buzele cam ironic. Parcă-i era ruşine să vorbească despre un biet nomarh. Ai avut noroc că i-am plăcut eu mult de tot! Ca să mă măgulească pe mine, m-a întrebat de mai de multe ori şi despre tine. Vezi, ce înseamnă

să ai o femeie isteaţă şi frumoasă cum sunt eu? Şi cît de puţin m-ai preţuit tu pînă acuma! N-ai merita să fac atîtea sacrificii pentru tine, Unamonu!

Bărbatul murmură cu o pizmă ce i se vedea pe faţă:

•— Fericită eşti tu, Neferura!

— Sunt cum mi se cuvine să fiu! zise femeia privindu-1 de sus. îmi pare însă rău că nu rămînem aicil

— Pînă la înmormîntarea lui Kufu trebuie să stăm . . .

— Eu vorbeam să rămînem aici totdeauna — făcu Neferura. Păcat că nu se poate. Isit m-a întrebat de ce nu venim în Nu-Ptah, că doar tu eşti prietenul faraonului. Nu ştia frumoasa că soarta te-a osîndit să trăieşti în Abotu. Se îmbiase chiar să vorbească faraonului să ne aducă la curte, să-ţi dobîndească vreo dregătorie potrivită.

— S-a îmbiat Isit ? întrebă Unamonu cu o izbucnire de bucurie care se îneacă însă repede în amărăciune. Adaogă trist: Adevărat, nimeni în lume, nici chiar faraonul, nu mă poate smulge din marele templu al Celui Bun. Numai moartea.

— I-am spus şi totuşi ea a mai stăruit — zise femeia. Mă iubeşte mult de tot, nici nu-ţi poţi închipui cît mă iubeşte. E o fiinţă nespus de drăgălaşă. Nu mă mir că Dadefra îi zice „stăpîna gingăşiei" şi o ţine ca ochii din cap!

— Lumea spunea că are s-o alunge — oftă Unamonu, fără speranţă.

— Mai curînd va alunga faraonul pe toţi preoţii şi mai-marii ţării decît să se despartă de Isit! răspunse Neferura cu o siguranţă ce nu mai îngăduia nici c îndoială.

Unamonu era zdrobit. Visul, pe care şi-1 făurise dintr-o vorbă auzită întîmplător, care înflorise în sufletul lui ca o lume aievea, se destrăma. în inimă însă îi rămase dorul după Isit ca un cărbune aprins. Rătăcea pe uliţele murdare, printre oameni urîţi şi gălăgioşi, îmbrăcaţi în zdrenţe, prin aleiele grădinilor palatului, grăbit şi speriat parc-ar fi căutat ceva pierdut pentru totdeauna. Apoi, din senin, a doua zi întrebă pe Neferura:

— Cum i-e glasul ?

— Glasul reginei ? se miră femeia neînţelegînd îndată.

— Nu ... — şovăi Unamonu. Nu al reginei. . .

— Vorbeşti de Isit — rîse Neferura. Cald şi dulce parcă te mîngîie.

Mai trecu o zi pînă ce Unamonu întrebă iar:

— Era veselă ?

— Isit e veselia întrupată — îl lămuri Neferura. Dar inima ei oftează des. Aşa e inima, niciodată nu se mulţumeşte cu ce are.

— Poate că nu-1 iubeşte pe Dadefra ? îndrăzni Unamonu.

— Care femeie n-ar iubi un rege ? . . .

Unamonu nu mai avea odihnă. Zile întregi pîndea prinprejurul porţilor grele ce despărţeau Casa Femeilor regale de atingere cu lumea bărbătească. Nădăjduia s-o zărească. I s-ar fi astîmpărat inima întîlnindu-i baremi o privire. încercă să intre în vorbă cu paznicii scopiţi, care însă, de frica morţii, îl izgoniră ca pe un sclav pribeag.

în sfîrşit sosi ziua înmormîntării răposatului Kufu. Ca nomarh al oraşului sfînt unde a înviat din morţi blîndul zeu Osiris, Unamonu avu rol de frunte în desfăşurarea ceremoniei şi îndeosebi la ritul deschiderii gurii. Se încurcă totuşi în litaniile pe care le ştia bine de mic copil. Ochii lui descoperiseră pe Isit printre celelalte femei regale. în tot timpul slujbei săvîrşite în templul nou ce se ridicase lîngă Casa Veşniciei lui Kufu, nu se mai gîndea decît să-i audă glasul, chiar de-ar fi să-şi piarză pe urmă fericirea sufletului în viaţa de dincolo. Se bucură cînd mumia faraonului dispăru în pîntecele piramidei uriaşe.

Mii de vaci şi mai multe păsări fură jertfite spre a dobîndi, pentru sufletul mortului, mila Celui ce iubeşte dreptatea. Mii de mii de oameni înconjurau Casa Veşniciei care părea un munte de lespezi lucitoare. Ospăţul pomenilor mulţumi toată lumea. Fumul sacrificiilor acoperea cîmpia întreagă, ca un nour albastru, şi cobora pînă peste apele Nilului sfînt. Mii de preoţi mari şi mici împărţeau bucăţi de carne sfinţită norodului lihnit de foame şi totuşi certăreţ.

Faraonul oferea, chiar cu mîinile sale sfinte, bucăţile cele mai bune din vaca cea mai grasă fruntaşilor ţării, începînd cu Marea Femeie Regală, urmînd cu prinţii, fraţii săi, cu femeile casei sale. Unamonu, ca mare stăpîn peste marele templu al marelui Osiris, dădea mînă de ajutor faraonului. Acuma era fericit. Putea vedea de aproape pe Isit, care a stat toată vremea acolo, lîngă Dadefra şi lîngă el. Uneori mantia lui albă atingea haina ei albastră şi fină ca pînza de păianjen. S-au privit întîi lung, citind fiecare în ochii celuilalt bucuria inimilor ce s-au regăsit după despărţiri de milioane de ani. Feţele lor erau luminate de sclipirea ochilor care se mîngîiau. Apoi faraonul a întrerupt farmecul cu o întrebare. Isit răspunse şi Unamonu îi auzi doar glasul, fără a înţelege cuvintele. Fericirea îl ameţea. îşi dădea seama că de s-ar mai uita la ea, nu-şi va putea stăpîni patima şi o va îmbrăţişa în faţa lumii întregi. Nu mai cuteză un răs-

timp să întoarcă ochii spre dînsa. Simţea însă mereu privirea ei pe obrajii lui, pe pieptul lui, pe mîinile lui care tremurau ciopîrţind un şold rumen de vacă sacrificată. Apoi, însetat după inima ei, ridică iar pleoapele, îi întîlni zîmbetul fierbinte. O văzu cum ţinea în mînă o felie de friptură din care de-abia gustase. Văzu bine chiar locul de unde au muşcat dinţii ei mici, albi.

Mîinile faraonului erau unsuroase de carnea ce o dăruia, în semn de prietenie, fruntaşilor dintre fruntaşi. Unamonu tăia bucăţile cu dibăcie, deşi cuţitul îi juca în mînă. Deodată însă, tocmai cînd se uita pierdut la Isit, îl deşteptă o durere ascuţită în arătătorul stîngei. Tăişul cuţitului îi pătrunsese pînă la os. Scoase un ţipăt scurt, năbuşit. Sîngele ţîşnea din rană. Dadefra se întoarse spre el, văzu şi surise. Isit, speriată, se repezi întrebînd:

— Te-ai tăiat rău?

— M-am zgîriat puţin — bolborosi Unamonu cu ochii în ochii ei.

— Totuşi, să te leg! adaogă Isit aruncînd o privire rugătoare faraonului.

— Leagă-1! porunci Dadefra.

Unamonu zîmbea uluit. Nu-1 durea nimic şi se uita doar la Isit, care, avînd felia de carne în mînă, nu ştia ce să facă. îi veni el în ajutor. Cu acelaşi cuţit tăie o fîşie din mantia-i albă şi o întinse frumoasei Isit. Ea o luă, dar rămase tot atît de încurcată. Atunci Unamonu puse cuţitul pe altarul de piatră şi apucă lacom carnea din mîna ei. Isit rîse. Rîsul ei era ca o picurare de grăunţe de argint. Legîndu-1, îi şoptjj';

— Te doare?

— Nu! răspunse Unamonu tainic.

Atingerea degetelor ei calde îi dădea fiori de beţie-îi simţea respiraţia uşoară pe mîna murdară de grăsimi şi roşită de sînge. Suflarea ei era ca umbra sicomorului în arşiţa verii. Cum stătea puţin plecată peste braţul lui, îi vedea umerii plini şi, sub rochia ce-i dezvelea gîtul, rotunjimea sinilor. în nări sorbea mirosul trupului ei mai ameţitor şi mai dulce ca toate parfumurile ânti.

— Cum te cheamă? îl întrebă pe urmă Isit, îndreptîndu-se, privindu-1 în adîncul ochilor, în vreme ce degetele ei pipăiau uşor mîna lui înfăşurată.

— Unamonu din Abotu — zise dînsul domol şi înfricoşat de bătăile inimii sale.

— Unamonu! repetă ea cu glas visător, parcă dincolo de sunetul cuvîntului ar fi simţit adierea unei amintiri.

Isit se retrase apoi la locul ei şi rămase gînditoare, cu buzele repetînd mereu, fără glas, numele lui. Unamonu îşi privea mîna stînga pe care o mîngîiaseră degetele ei, îngrijorat numai să nu-i dispară urmele. Apoi văzu felia de carne în mîna dreaptă, văzu urmele dinţilor ei. Muşcă brusc în acelaşi loc, cu o lăcomie sălbatecă, încercînd aşa să-şi mulcomească pofta inimii. Isit îl zări. în ochii ei ca cerul lucea soarele bucuriei.

Peste cîteva zile avea să plece acasă, cu Neferura, la Abotu. Se îngrozea. Toţi cei patruzeci şi doi de nomarhi îşi luară rămas bun de la faraonul Dadefra, sărutînd de şapte ori pămîntul. Faraonul le porunci să înceapă degrabă numărătoarea vitelor.

Unamonu nădăjduise să mai vadă pe Isit. Trebui să pornească pe Nil în sus cu nădejdea sfărîmată. începuse vîntul de miazăzi parcă ar fi vrut să oprească corabia care îndepărta pe Unamonu de dragostea inimii

lui. Pe cît era corabia de încărcată cu daruri de-ale faraonului pentru marele templu al lui Osiris, pe atît de împovărat cu dureri era sufletul nomarhului. Treizeci şi trei de perechi de lopeţi sfîrticau apele rîului sfînt vîltorite de mînia vîntului fierbinte. Unamonu şedea afară, în arşiţă, pe scaun înalt, cu faţa spre oraşul în care rămînea Isit. Nemişcat, înfăşurat în mantia albă, cu mitra albă în cap, părea un Osiris fără barba sfîntă. Privirea lui cerceta chinuită orizontul, deşi era mult de cînd templele, palatele, grădinile pieriseră ca închipuirile unui vis frumos care se spulberă cînd deschizi ochii. Două sclave negre se sileau să-1 apere de suliţele soarelui, făcîndu-i mereu vînt cu nişte apărătoare uriaşe de papirus.

Coborî noaptea şi Unamonu rămase singur, în acelaşi loc, pe acelaşi scaun. Zadarnic îl chema Neferura în chioşcul unde li se pregătise pat moale şi masă bogată. Singurătatea îl ispitea. Tăcerea o măsura plescăitul regulat al lopeţilor, precum sclipirile stelelor pipăiau puterile întunerecului. în urechile lui răsuna din ce în ce mai limpede glasul ei pînă ce auzi, repetate de mii de ori, cuvintele pe care i le spusese ea. Acuma cuvintele acelea parcă aveau înţelesuri multiple, în ele parcă s-ar fi topit toată iubirea lor. Mîna stînga îi era legată de aceeaşi fîşie pe care i-o potrivise ea acum şapte zile. Tîrziu, privind oglinda apei cu licăriri misterioase, îi apăru din valuri însăşi Isit, albă, zîmbitoare. Se apropia cu legănări de şolduri şi cu o strălucire pătimaşe în ochii ca două stele. I se părea mai ademenitoare decît zeiţa Isis, cea ocrotitoare a iubirilor şi a tainelor. Unamonu întinse braţele, însetat. Chipul dispăru ca o vedenie înşelătoare . . .

Acasă, tristeţea i se încuiba în suflet ca frigurile cele rele în oase. Neferura credea că e bolnav şi rugă

pe marele rekh-akhet, care cunoştea toate leacurile, să redea lui Unamonu sănătatea şi veselia. Nomarhul află şi fu cuprins de bănuieli: poate că într-adevăr Isit l-a fermecat cu vreo vrajă, precum a fermecat şi pe Dadefra? îşi aminti cum a mîncat carnea din care muşcase ea. Alergă în sanctuarul templului, mormăi acolo toate formulele mîntuitoare de farmece, înghiţi din toate zămurile sfinţite cîte o gură. Dar noaptea următoare Isit îl dojeni în vis: „Aşa mă iubeşti?" şi Unamonu avu remuşcări şi plînse în taină că şi-a pîngărit iubirea.

Pe urmă îşi atîrnă speranţele de marea sărbătoare a bunului Osiris. Noul faraon are să vie la Abotu cu toată curtea, după obiceiul din strămoşi. Va veni şi Isit. Cu cît se apropia luna Choiak, cu atît Unamonu se înviora. Dadefra sosi fără femei. Nomarhul cunoscu atunci toate sfîşierile deznădejdii, precum Neferura gustă toate mulţumirile bucuriei. Era unica femeie de neam mare. Faraonul îi vorbi numai ei ca unei surori de sînge; la ceremonia marelui mister înfăţişă pe zeiţa Isis. Mai avea o singură dorinţă: s-o îndrăgească Dadefra şi s-o ia în Casa Femeilor sale pentru totdeauna.

Acelaşi mare preot care îi vorbise lui Unamonu despre Isit, în curtea templului osirian din Nu-Ptah, îi povesti acum frămîntările cele mai noi din casa faraonului. Regina s-a săturat de umilinţe. „Dacă merge şi Isit la Abotu, eu rămîn acasă!" i-a zis în faţa faraonului, îndemnată în ascuns de către vrednicul Kafra. Faraonul s-a mîniat şi era să vie într-adevăr numai cu Isit şi celelalte femei, iar pe Aia s-o lase acasă. **Ar** fi fost o ruşine fără seamăn. în ultima zi, spre fericirea celor două ţări, Dadefra a ascultat rugăciunile marilor preoţi şi n-a mai adus pe Isit, dar nici pe regină.

Unamonu ascultă povestirea preotului pînă la capăt, apoi îi întoarse spatele fără o vorbă, încît bătrînul se înfurie şi-i strigă în gura mare:

— Necuviinciosule!

înainte de a pleca înapoi, Kafra, care însoţise pe rege la marea sărbătoare, luă deoparte pe Unamonu să schimbe cu el cîteva cuvinte în patru ochi. Nomarhul spera iar în vreo taină care i-ar putea hărăzi pe Isit. Kafra însă îl ispiti mai mult din ochi parc-ar fi vrut să-i citească în suflet ceva. Unamonu avu o nouă dezamăgire. Kafra îl întreba despre revărsarea Nilului, despre retragerea apelor, despre culesul viilor . . . Nici măcar nu pomeni de Isit.

Acum Unamonu se găsea fără nici un sprijin. Doar vreo minune l-ar mai putea apropia de Isit. începură îndoielile. Poate că ea nici nu se mai gîndeşte la dînsul. A răstălmăcit el nişte cuvinte nevinovate ale ei şi a ajuns să-şi închipuie că marea favorită a faraonului ar fi în stare să se coboare pînă la el. Suferă din pricina prostiei lui. îşi aduse aminte cum i-a spus Neferura că Isit a întrebat-o despre el şi totuşi, la înmormîntarea lui Kufu, a rămas pe gînduri, cînd i-a spus numele, parcă nu l-ar fi auzit niciodată.

Hotărî să şi-o smulgă din inimă. îşi zise că trupul lui pofteşte cu patimă bolnavă trupul alesei faraonului, ca să găsească plăcerea trecătoare pe care nu i-o mai poate dărui sora şi soţia sa Neferura. Plăcerea aceasta uşoară însă poate s-o caute la alte femei. Tatăl său Senusret, pregătindu-1 pentru marea preoţie, îl învăţase să dispreţuiască poftele trupeşti şi să nu vază în femeie decît mijlocul de-a avea urmaşi care să-i păstreze neamul. De aceea nici n-a cunoscut altă femeie afară de Neferura.

începu să caute femei. Cînd aduse în casă pe cea dintîi, Neferura îngălbeni. Se lăudase către prietene că Unamonu ar muri mai bine decît să o împartă pe ea cu alte muieri. Era singurul nomarh care nici nu avea Pahimtu. Ce nevoie de Casa Femeilor, cînd nu dorea nici o femeie? îl ocărî, plînse, leşină. Unamonu parcă era de piatră. Porunci îngrijitorului caselor să-i pregătească degrabă un Pahimtu. Femeia cea nouă era frumoasă şi foarte tînără; o alesese pentru asemănarea ei cu Isit. Era fata unui preot mărunt al marelui templu. Toată familia se bucură şi slăvi pe buna Isis că a trimis odraslei lor un noroc aşa de mare. Peste şapte zile Unamonu se sătură de trupul ei. O păstră însă în Pahimtu şi o copleşi cu daruri.

Puse pe păstorul tainelor să-i găsească alta. I se mai aduse o fecioară, mai drăguţă, mai fragedă.

Cînd avu şapte femei în Pahimtu, lui Unamonu îi trecu prin minte că mulţumirea plăcerii trupeşti nu astîmpără focul inimii. Nu se dădu bătut. Voia să ucidă în sufletul său pe Isit cu orice preţ. Trebuia să nemerească o femeie care s-o înlocuiască baremi. Pe care o poftea, o lua. Nici nu le mai aducea în Casa Femeilor. îşi împlinea pofta unde se întîmpla. Nu mai alegea. între sclavă şi stăpînă nu e deosebire. E aceeaşi femeie.

Totuşi cu cît schimba mai multe, cu atît golul din inimă îi creştea. Isit îl urmărea pretutindeni, ziua-noaptea.

Apoi într-o bună zi, pe neaşteptate, porni spre Nu-Ptah, cu o barcă uşoară şi iute ca săgeata de argint. Se duse la Dadefra şi-i ceru voie să dea numele „Bunătatea faraonului Dadefra, fiul lui Kufu" unui canal mare ce plănuise. Faraonul primi bucuros. Unamonu însă n-avu nici o bucurie. Nu izbutise să zărească pe

Isit. Ba mai află că faraonul, spre a o feri de mînia reginei Aia, a clădit un palat nou în mijlocul unei grădini minunate, înadins pentru Isit. Acolo nu poate pătrunde nimeni afară de Dadefra.

Unamonu văzu cu ochii lui zidurile grădinii şi coperişul casei de marmoră albă. Era mormîntul sufletului său.

Şase ani se chinui Unamonu, nomarhul din Abotu. Se ducea din cînd în cînd la Nu-Ptah, se apropia de palatul alb, aşteptînd minunea. S-a împrietenit cu marele scrib Tetunu, purtătorul peceţii regale şi paznicul tainelor faraonului. îi aducea daruri scumpe şi, prin cuvinte meşteşugite, îi smulgea veşti despre Isit, căci Tetunu o vedea uneori. Află că Isit, din veselă şi zburdalnică ce era, s-a făcut gînditoare şi mohorîtă parcă inima ei ar fi roasă de o durere ascunsă. Unamonu se mîngîia. Isit îl doreşte. Isit din pricina lui e întristată.

Neferura îşi recîştigase mulţumirea de cînd Unamonu renunţase la celelalte femei, deşi le mai ţinea în Pahimtu. îi cerea însă, de cîte ori pleca la Nu-Ptah, s-o ia şi pe dînsa. în cele din urmă îi împlini dorinţa socotind că, prin Neferura, va ajunge la Isit. Marele scrib îl sfătui să se potolească. N-ar fi bine să se amestece în cearta din familia faraonului. Dacă s-ar duce Neferura la regina Aia, s-ar putea supăra faraonul; dacă ar pătrunde la Isit, s-ar mînia regina şi toţi prietenii ei, în cap cu viteazul Kafra. Cei mici să nu se bage în neînţelegerile celor puternici. Unamonu stărui. îşi plăsmuise prea multe speranţe. Neferura trebuie să vorbească cu Isit. Puţin îi pasă de supărările reginei. El numai pe Dadefra vrea să-1 slujească. Faraonul e stăpînul lui. Tetunu se înduplecă. Dadefra, prin mijlocirea lui, îngădui bucuros soţiei nomarhului din Abotu să cerceteze pe Isit în casa iubirii regale.

Neferura se minună de bogăţiile ce le văzu acolo, dar şi mai mult de primirea ce i-o făcu Isit. Parc-ar fi fost surori, aşa o îmbrăţişa şi o cinsti. Era drăgălaşă ca şi acum şase ani, dar în ochii albaştri plîngea o taină chinuitoare. Vorbiră despre multe nimicuri şi mai ales despre solemnităţile de odinioară care le-au prilejuit putinţa să se cunoască şi să se împrietenească.

— Unamonu ce face? întrebă apoi deodată Isit cu glasul mai dulce.

Neferura îi povesti cum s-a schimbat Unamonu, parc-ar fi mereu bolnav. Isit avu o tresărire. Ochii i se umplură de lacrimi.

„Atît de mult mă iubeşte că o înduioşează chiar suferinţa soţului meu!" se gîndi Neferura, măgulită.

Isit nu se plîngea de singurătate. Avea mii de sclave şi faraonul îi ghicea toate dorinţele şi i le împlinea cu bucurie.

— Mă iubeşte prea mult faraonul — zise Isit cu un suspin. Din pricina mea nu poate iubi pe sora sa regală. Eu nu sunt vinovată de nimic! Sunt o biată femeie. De cîte ori nu l-am rugat în genunchi să se întoarcă la Aia, iar pe mine să mă lase în voia soartei! Nu-i cer nici măcar să mă păstreze în Casa Femeilor sale. Degeaba! Mai curînd zice c-ar da foc tuturor oraşelor din cele două ţări, decît să mă piardă pe mine.

Pînă ajunseră acasă, Neferura trebui să-i povestească tot lui Unamonu, de zeci de ori, vorbă cu vorbă. Ascultînd-o, sufletul i se lumină. De-acuma era sigur

că Isit înfăţişează însăşi taina fiinţei lui. Fără ea, viaţa lui nu putea avea înţeles, nici aici, nici în altă lume. în ochii ei e strălucirea luminii lui Osiris. Numai unindu-se cu ea, s-ar topi în sînul marelui zeu. Isit e talismanul nemuririi lui, precum el e chezăşia eternităţii pentru ea.

De-abia amîndoi, împreună, alcătuiesc un suflet divin vrednic să contemple veşnicia. Iubirea lor e iubirea în Osiris, fericirea fericirilor şi taina tainelor.

Trebuie să smulg cu orice preţ pe Isit din temniţa iubirii faraonului! îşi zise Unamonu.

Se închise în odaia vrăjilor care se afla în dosul sanctuarului. Era hotărît să încerce puterea unui hekau despre care însemnările sfinte spuneau doar atîta: „Dărîmă ţările şi coroanele!" Nimeni nu îndrăznea să dezlănţuie vraja aceasta, căci cerea moartea vrăjitorului însuşi. Unamonu îndrăzni. Fără Isit, viaţa lui nu mai merita frica morţii. Topi zece tabonu de aur curat, îl amestecă cu şapte picături din sîngele său şi făcu o statuetă întruchipînd pe Isit. Apoi o ascunse într-un palat miniatură asemănător casei albe în care trăia marea favorită. Şaptezeci de zile în şir, de cîte şapte ori pe zi scotea chipul ei de aur din închipuirea de palat, mormăind de cîte şapte ori cuvinte vechi pe care nici el nu le înţelegea. La sfîrşit sfărîmă palatul cu un ciocan de argint, iar statueta o topi din nou şi o prefăcu într-un lănţişor pe care şi-l atîrnă după gît, ca să-**l** poarte pînă la împlinirea vrăjii.

A doua zi sosi în Abotu o veste grozavă: a murit regina Aia. Unamonu îşi frecă mîinile în ascuns:

— Iată puterea neîncercatului hekau!

Porunci să-i pregătească marea corabie cu trei pînze şi porni îndată spre Nu-Ptah. înainte de a se arăta în zare oraşul Mes-Ra, întîlni un şir lung de vase iuţi, venind tocmai dinspre miazănoapte. Steagul lui Kafra filfiia pe toate corăbiile. Unamonu nu pricepea: cum pleacă tocmai Kafra de la înmormîntarea reginei Aia? Totuşi voia să-şi continue calea. I se făcură semne să oprească. Fu chemat pe vasul lui Kafra. îi vorbi însuşi principele:

— Faraonul a otrăvit pe Aia, Marea Femeie Regală, sora lui şi a mea, ca să ridice pe tron, în locul ei, pe Isit, aleasa inimii sale. Viaţa mea şi a tuturor odraslelor marelui Kufu se află în primejdie mare. Dadefra vrea să ucidă pe toţi cei din neamul faraonilor, să dăruiască amîndouă ţările copiilor săi cu Isit. Marii preoţi din Nu-Ptah s-au cutremurat de atîta nelegiuire şi m-au îndemnat pe mine să mîntuiesc ţările lui Amon de stăpînul stăpînit de o sclavă fără minte. Iată de ce am plecat. Şi te întreb, Unamonu, ca să răspunzi îndată: mergi cu mine ori cu nelegiuirea?

— Merg cu tine! zise Unamonu, fără şovăire.

— Te-am crezut duşmanul nostru — urmă Kafra, mulţumit. Soţia ta a fost o dată la Isit, în casa iubirii regale. Acuma vom ucide pe Dadefra şi vom restabili domnia dreptăţii!

Unamonu strălucea de bucurie. Se împlinea puterea vrăjii descătuşate. Dacă va muri Dadefra, Isit va fi scăpată şi va fi a lui.

— Toţi nomarhii ţării de miazăzi sunt de mult de partea noastră — adaogă Kafra. Tu singur ai tăcut. Acuma ne ducem la vest, să adunăm oştire multă, să ne gătim de luptă. Pînă în şaptezeci de zile trebuie să izbîndim!

7

Un an şi jumătate se zvîrcoli războiul pînă ce, într-o ciocnire cruntă, aproape de Mes-Ra, ostile farao-

irului fură zdrobite şi împrăştiate. Dadefra însă fugi la Nu-Ptah să strîngă în grabă oaste nouă.

Kafra înainta falnic spre miazănoapte, doborînd în trecere templele ridicate de Dadefra. Odată cu moartea regelui nelegiuit, voia să piară toate urmele trecerii prin lumea aceasta. în fața oraşului Nu-Ptah, dădu peste oştirile noi ale faraonului. Se încinse o bătălie mai crîncenă; începută îndată după răsăritul soarelui, ținu o jumătate de zi. Dadefra, cu oastea sfărimată, fu pus pe fugă, încît nu se mai putu opri pînă în spatele piramidei sale neisprăvite unde avea să învingă sau să moară.

Unamonu adusese lui Kafra cei mai buni ostaşi şi cele mai multe bogății. De aceea era mîna dreaptă şi sfetnicul cel mai ascultat al principelui. înverşunarea pentru zdrobirea cît mai grabnică a lui Dadefra, Unamonu o întreținea. întîrzierile îi frigeau inima. I se păru lung sorocul de şaptezeci de zile; soarta n-a îngăduit biruința cea mare nici după ce au trecut de două ori şapte luni. Nerăbdarea lui sporea cu cît se apropia de oraşul Nu-Ptah. îl cuprindeau clipe de groază: dacă în vălmăşagul războinic ar fi omorîtă şi Isit? îi era frică alteori să n-o fi luat cu el Dadefra, să cadă în mîinile ostaşilor însetați de măcel. Bucuria fiecărei victorii îi era amărîtă: oare n-o fi şi ea printre cadavrele pe care le batjocoreau învingătorii răzbunători? Descosea furios pe toți prizonierii: „Unde-i faraonul . . . Dar Isit?" Oamenii tremurau, bîlbîiau, nu ştiau nimic. îşi aşteptau moartea cu torturi grele. Unamonu îi ucidea, crezînd că sîngele lor va astîmpăra setea inimii lui chinuite.

Iscoade veniră cu vestea că Dadefra a pus să arda mumia reginei Aia şi a-i risipi în vînt cenuşa. Kafra răcni:

•— Tot astfel va pieri Isit!

Unamonu auzi şi înmărmuri. Atunci străduințele şi nădejdile lui trebuie să se prăbuşească. Aşteptă să se mai mulcomească mînia lui Kafra şi apoi îi ceru să-i dăruiască pe Isit.

— Sufletul meu are nevoie de Isit! stărui Unamonu.

Kafra văzu o înflăcărare ciudată în ochii lui. înțelese că nomarhul are de gînd să-şi împlinească o răzbunare mare. I-o făgădui.

Grosul oastei ocoli oraşul faraonilor, îndreptîndu-se pe urmele lui Dadefra. Unamonu îşi opri o ceată bună de soldați:

— Mergem să găsim pe Isit!

— Dacă cumva n-a luat-o Dadefra! răspunse Kafra, despărțindu-se.

Unamonu simți un ac în inimă. Intră în oraş. întîlni un preot.

— Isit! . . . Unde-i Isit! strigă Unamonu.

— Faraonul n-a mai avut vreme s-o ia . . . Isit a rămas în casa iubirii! zise preotul, ploconindu-se pînă la pămînt.

Ulițele erau pustii. Oamenii înfricoşați se ascundeau. Ici-colo fugari răzleți din oastea lui Dadefra încercau să dobîndească îndurare, aruncîndu-se cu fața în țărînă în semn de supunere. Biruitorii îi măcelăreau ca pe nişte vite de jertfă, îşi muiau armele în sîngele fierbinte.

în sfîrşit Unamonu zări zidurile albe care împrejmuiau casa iubirii regale, şi, printre coroanele de palmieri şi sicomori, terasele înflorite ale coperişului. La poarta cea mare era o grămădire de oameni. Poate că alte cete de ostaşi au sosit acolo mai de mult şi atunci Isit . . .

începu să alerge. Cîțiva soldați tineri, agitîndu-şi lăncile cu vîrful de bronz ruginit de sînge, îl întrecură. în urma lui paşii celorlalți veneau greoi, amestecați cu gîfîieli obosite, cu vorbe murdare şi rîsete grosolane. Era acuma în mijlocul cetei, înconjurat de trupuri goale de la brîu în sus, lucitoare de sudori, cu arcuri lungi pe umeri şi tolbe de săgeți în spinare. încotro întorcea privirea, întîlnea numai oameni.

Apoi deodată se poticni parcă cei din față s-ar fi izbit de un zid. Ceata se risipi. Unamonu se repezi înainte. Poarta cea mare era numai la vreo cincizeci de paşi. Cîțiva ostaşi de-ai lui, străpunşi de săgeți, se zvîrcoleau în nisip, gemînd şi văitîndu-5c. Un pîlc de duşmani înarmați dispăru pe poarta care se închise cu zgomot greu de bronz.

Unamonu alergă spre poartă, cuprins de spaimă, răcnind către soldații vrăjmaşi ce se iveau pe zidurile grădinii:

— Dați-mi pe Isit şi vă dăruiesc viața!

— Vino să ți-o iei! răspunse un glas gros, batjocoritor, urmat de rîsetele celorlalți.

în aceeaşi clipă Unamonu auzi şuier de săgeți împrejurul său. Se opri năuc. Oamenii lui năvăliră asupra porții, în vreme ce arcaşii trăgeau în cei de pe ziduri, silindu-i să se ascundă. Lovituri de pumni, de minere de săbii răbufneau în poarta de cedru întărit cu benzi de bronz. Cîteva topoare începură să sfîrtice aşchii. Bolovani grei, aruncați dinlăuntru, întrerupeau truda celor de-afară, întărîtîndu-i în sălbătăcie. Unamonu, desperat, în mantia-i albă tivită cu lotuşi de aur, cu blana de panteră pe umăr, îşi frîngea mîinile, umbla de ici-colo, zorindu-şi ostaşii să spargă poarta mai degrabă şi dorind totuşi să nu izbutească, de teamă că

nu va putea scăpa pe Isit de furia lor. Glasuri aprinse se întreceau în sudălmi:

— Isit, zdreanță faraonului, să vie aci!... Ea ne trebuie!.. Eu am s-o sugrum cu mîinile mele!.. Eu am să-i rad sînii cu sabia asta!. . . Nu însă înainte de a-mi fi făcut eu pofta cu ea! . . . Vreau să trec şi eu pe unde a trecut faraonul! . . . Şi eu . . .

Toate cuvintele lor erau cuțite în inima lui Unamonu. Se amestecă printre ei, să fie baremi acolo cînd se va prăvăli poarta, să alerge, înainte, s-o apere pe Isit. O piatră îi zdreli umărul. Nu simți durerea, într-atîta grija pentru viața ei îi stăpînea inima.

Apoi cineva porunci oamenilor să se împartă în două: o parte să rămîie aici, ceilalți să înconjoare grădina şi să escaladeze zidul fără apărare.

— S-a sfîrşit — îşi zise Unamonu văzînd o ceată depărtîndu-se.

Peste cîtva timp auzi răcnete prelungi în grădină, departe. Cei din fața porții izbeau mai aprig. Apoi urletele din grădină se întețiră, apropiindu-se parcă. Ultimii apărători de la-poartă dispăruseră să înfrunte pe duşmanii pătrunşi înlăuntru.

Unamonu zări în colțul porții o spărtură. în vreme ce ostaşii loveau cu securile din ce în ce mai furioşi, Unamonu încercă să se strecoare în grădină. Blana de panteră îi alunecă, mantia de in se sfîşie, umărul drept îi era însîngerat. Pătrunse totuşi. Se rostogoli ca un sac pe prundişul alb. Era fericit. Se ridică sprinten şi porni în goană spre clădirea albă, înaltă, cu coloane care sprijineau sus şapte terase transformate în grădinițe de flori. Trepte de marmoră arătau intrarea străjuită de statui colosale ale zeiței Hator cu cap de pisică. Unamonu părăsi cărarea prundită. Alerga în linie dreaptă, peste pajiştea tunsă cu îngrijire, printre

tufe de flori multicolore. Zgomotul luptei rămase în urmă. Se simțea biruitor. Va lua în brațe pe Isit și vor fugi împreună.

Cele două rînduri de zeițe parcă-i făceau semne să se grăbească. Urechile ciulite de pisică se mișcau, încurajîndu-l. Unamonu începu să țipe în culmea bucuriei:

— Isit! . . . Isit! . . . Sufletul meu! . . . Iată-mă!

In capul treptelor albe, între statuile cenușii ale zeiței voluptății, răsări brusc un bărbat înalt, spătos, cu pieptul gol, cu un șorț roșu dinainte, ca un arcaș. Unamonu văzu o față negricioasă, aspră și doi ochi umflați de ură. întinse amîndouă brațele, parc-ar fi vrut să spuie arcașului că a venit să salveze pe Isit. Omul ridică arcul, ochind. Unamonu strigă cu glas în care tremura numai iubirea:

— Isit! . . . Isit! . . .

Auzi săgeata zbîrnîind în aer, o clipă apoi simți o lovitură în gît și îndată o durere ascuțită. Picioarele mai alergară cîțiva pași, se împleticiră, corpul se răsuci cu brațele înălțate spre cer și se prăvăli la pămînt, pe spate. Săgeata înfiptă adînc în gît stătea acuma vertical și se zbătea ca coada unui șarpe furios. Unamonu își simțea sîngele fierbinte bolbocind în rană și prelingîndu-se pe gît, cînd în dreapta, cînd în stînga, după cum se clătina săgeata vrășmașă. în aceeași vreme se gîndea însă că Isit poate nici nu mai e aici sau că omul cu ochi de ură a ucis-o ca să nu cadă în mîinile dușmanilor. Gîndul îi ștergea durerea. Ochii lui vedeau foarte sus cerul aproape alb și o ramură uscată de palmier, ca o mînă întinsă în gol. îi trecu prin minte să facă o sforțare și să-și smulgă săgeata din rană, să nu fie otrăvită. Brațele îi erau parcă pironite în pămînt, nu le putu mișca. Doar pieptul i se încovoia într-o zvîrcolire. Apoi se gîndi fără teamă că trebuie să moară și Isit . . .

Cerul se întunecă brusc, parcă s-ar fi tras o perdea neagră, și în clipa aceea gîndul se stinse neisprăvit.

*

Sufletul izbucni ca dintr-o încleștare purificatoare. Zborul se iuțea mereu prin sfere tot mai ușoare. Mișcarea se transforma în plutire fără țintă, apoi în imobilitate. Materia informă înconjura stropul de conștiință ca o temniță de întunerec. Pe urmă atmosfera se limpezi într-o pînză de lumină pe care surîdeau amintirile unei existențe divine și speranțe palide.

O încercare de înălțare rupse echilibrul în conștiință. Formele materiei se topiră în golul nemărginirii. Spațiul însuși se stinse în conștiință. Doar timpul se învîrtea subt cercul ei ca o chemare neobosită care îndurerează singurătatea . . .

Capitolul III

HAMMA

. . . în golul nesfîrşit, sufletul stingher pîlpîia ca o licărire de speranță.

Aşteptarea dincolo de timp era străbătută mereu de o rază caldă din infinit, aducătoare de îndemnuri.

Apoi aşteptarea se subția şi timpul parcă începea iar să curgă în linie dreaptă. Conştiința spațiului se închega treptat, se îngroşa în unde tot mai dese. Planuri de materie se schimbau caleidoscopic, împovărînd aripile sufletului şi născînd senzația mişcării.

Era o coborîre spre o țintă nouă, nelămurită şi totuşi simțită ca o călăuză sigură. Sufletul parcă îşi chibzuia forma, în vreme ce conştiința se zbuciuma tot mai neputincioasă.

Şi deodată conştiința se curmă copleşită de îmbrățişarea lumii noi. . .

1

îi dădu numele Gungunum, în amintirea regelui viteaz, înțelept şi iubitor de dreptate care a stăpînit odinioară în Larsa şi despre care spunea deseori că ar fi fost un străbun de-al ei. Ea însăşi era femeia marelui nubanda Pidur Libur, slujitorul şi prietenul regelui Samsu-Iluna, fiul şi urmaşul neuitatului Hammurabi, domn peste Sumer şi Akkad. Se numea Nim-Utumu, era veselă că a născut fecior şi aştepta cu nerăbdare plină de mîndrie întoarcerea soțului ei din războiul împotriva regelui Rim-Sin, care năvălise în țară, cuprinzînd oraşele Uruk şi Isin, măcelărind mii şi mii de oameni.

Nim-Utumu mai născuse de şase ori, dar nu avusese norocul să-i trăiască nici o odraslă. Tremura pentru viața lui Gungunum şi jertfea zilnic cîte o vacă albă marelui zeu Marduk, implorîndu-i ocrotirea. Bătrîna Luballat, sclava meşteră în dădăcirea copiilor, îl scălda de cîte trei ori pe zi în apă neîncepută, adusă din rîul sfînt Buranun, mormăind fel de fel de descîntece care alungă negreşit duhurile tuturor bolilor.

Pidur Libur sosi mohorît din război. Biruiseră oastea duşmană în cîteva bătălii, dar regele Rim-Sin izbutise să scape. Şi pînă ce nu va fi jupuit de viu Rim-Sin, se ştia că n-are să fie pace şi linişte la hotare. Supărarea însă îi trecu în clipa cînd Nim-Utumu îi înfățişă copilaşul de două luni, voinic şi sănătos. îl strînse la piept, făgădui jertfe bogate zeilor şi porunci lui Ululai, feciorul bătrînei Luballat, să fie cîinele lui Gungunum.

Aşa crescu Gungunum nedespărțit de Ululai. Cînd împlini Gungunum cinci ani, Ululai împlinea douăzeci.

Acuma hoinăreau împreună pe ulițele şi prin grădinile falnicului oraş Babilu. Se duceau deseori pe țărmurile zidite ale rîului sfînt Buranun care spinteca în două oraşul ocrotit de marele Marduk, zeul zeilor. Acolo

mai ales, privind bărcile nenumărate ce mişunau pe valurile nămoloase, Ululai îi povestea cîte grozăvii din războaiele regilor din Babilu cu vecinii neastîmpăraţi şi hrăpăreţi. Lui Gungunum nu prea îi plăceau, dar asculta cuminte pentru că iubea mult pe Ululai, deşi Ululai îl bătea în ascuns, fiind o fire sîngeroasă ca toţi oamenii din Assur. Şi Ululai din Assur era. Ajunsese în Babilu cînd fusese numai de trei ani, cu maică-sa, Luballat, pe care o luase prizonieră de război un ostaş de-al regelui Hammurabi şi o vînduse pe un preţ de nimic, deoarece avea copil mic, părinţilor lui Nim-Utumu, care apoi a adus-o în zestre lui Pidur Libur.

Mai ales despre războiul cu kasiţii ştia multe Ululai. l-l povestise de atîtea ori încît Gungunum cunoştea cum a pornit regele Samsu-Iluna împotriva lor, cum i-a înfrînt, dincolo de oraşul Kuta, că şapte mii au căzut în luptă şi nouă mii în prinsoare împreună cu regele Ulamburiaş, iar ceilalţi, încercînd să fugă, s-au înecat cu miile în apele rîului Idigna ca şoarecii. Plăcerea cea mare pentru Ululai era răzbunarea lui Samsu-Iluna asupra duşmanilor ajunşi în mîinile lui. îi luceau ochii ca ai tigrului, faţa i se strîmba şi nările i se umflau parc-ar fi mirosit sînge proaspăt, cînd spunea, cu glas răguşit, cum Samsu-Iluna, după ce şi-a îngropat morţii, a pus să jupoaie de vii o mie de prizonieri; iar pe ceilalţi i-a tras în ţeapă şi a făcut din ei gard de spaimă la graniţă, lăsîndu-i acolo să-i mănînce ciorile şi să fie de învăţătură celor ce ar mai îndrăzni să năvălească în ţară. Regele Samsu-Iluna a scos, cu mîinile sale, ochii regelui Ulamburiaş, precum fruntaşii oastei babiluiane au scos ochii fruntaşilor kasiţi prinşi. Pe urmă i-au legat în fiare pe toţi şi i-au adus în Babilu, minaţi dinapoi cu bicele, ca o turmă de porci. Aici, la poarta templului Esagil, lăcaşul marelui Marduk, le-au tăiat braţele din coate şi apoi au fost lăsaţi să-i scuipe şi să-i schingiuiască poporul, să moară de foame şi să-i sfîşie cîinii pribegi.

— Şi eu am scuipat pe Ulamburiaş — gîfîia Ululai cu patimă — şi l-am lovit cu băţ de trestie peste obraz. Gemea şi se zvîrcolea. Eram de două ori şapte ani. Atunci tu nici nu erai pe lume, Gungunum! Peste un an de-abia te-a născut pe tine Nim-Utumu!

Gungunum privea tăcut, înfiorat. într-un tîrziu murmura:

— Eu nu vreau sînge . . .

Ululai scuipa cu dispreţ, se înfuria şi jura că nu-i va mai povesti niciodată nimic. Mînia însă îi trecea repede. Era guraliv şi tăcerea îl chinuia mai tare chiar decît duhurile rele de care se temea cumplit, îndeosebi de cînd, din nebăgare de seamă, a săvîrşit marele păcat de-a fi scuipat în sfîntul rîu Buranun. A avut noroc că nu l-a văzut nimeni, altfel judecătorii regelui l-ar fi osîndit să i se smulgă limba din gură. De-atunci se simte veşnic urmărit de duhurile utukke, chiar şi în somn. I-e frică să iasă noaptea pe-afară, să nu-l sugrume vreun utukku hain care-l pîndeşte, ştiut fiind că în beznă puterea duhurilor e mai mare ca a zeilor. Spaima lui Ululai se mai înteţise de cînd, deunăzi, în templul zeiţei Iştar, un ghicitor abkallu, scrutîndu-i viitorul în ulei plutitor pe apă, i-a spus că va muri de mîna duşmanului.

Ceasuri întregi petreceau prin multele temple ale zeilor, căscînd gura la mulţimea de oameni ce forfoteau în curţile pardosite cu lespezi albe şi negre, la altarele de jertfe şi la preoţii sacrificatori, supărăcioşi, pătaţi de sînge ca şi măcelarii. Lui Ululai îi era drag să hoinărească mai mult prin Emah, casa minunată a zeiţei Iştar, cu grădina plină de Femeile Plăcerii, care jert-

feau necontenit ocrotitoarei lor sîmburi de măsline ca să le dăruiască bărbaţi mulţi şi bogaţi. Ululai trăgea nădejdea că o dată şi o dată va pune mîna şi el pe o harimatu grasă şi frumoasă, cum îi plăcea lui să fie femeia bună de iubit. Gungunum însă era mai bucuros să stea toată ziua în Esagil, mai ales cînd se ţineau judecăţile, subt poarta cea mare străjuită afară de doi gigantici lamasse cu trup de taur, cu cinci picioare, cu cap de om şi cu aripi de balaur. Se uita pierdut numai la scriitorul care însemna sentinţele pe tăbliţe de lut. I se păreau o jucărie nespus de plăcută semnele ciudate ce le zgîria iscusitul dupşaru, cu stilul de trestie, pe cărămida de lut moale. Mergînd apoi acasă ruga mereu pe Ululai să-i facă şi lui o tăbliţă şi un stil, dar sclavul se temea de semnele care întemniţează numele oamenilor şi-i făcea mai bucuros săbii de lemn ori alte jucării.

Într-o zi, fiindcă era prea cumplită arşiţa şi Nim-Utumu le poruncise să stea acasă la umbră, Ululai se apucă să împletească un coş asirian pentru Gungunum. Împletind firele subţiri de trestie, povestea nişte vitejii sîngeroase ale unui luptător din Assur. Gungunum privea şi asculta. Vedea iar pe braţul drept al sclavului semnul săpat în carne. Niciodată n-a îndrăznit să-l întrebe, socotind că ar fi ceva în legătură cu duhurile rele de care se temea Ululai. Acuma nu-şi putu stăpîni curiozitatea şi zise, întrerupîndu-l:

— Ce e acolo, pe braţul tău, Ululai?

— Asta? făcu sclavul cu un rînjet ciudat. E semnul care nu se stinge niciodată. Arată că sunt ardu şi că stăpînul meu e Pidur Libur, marele nubanda din Babilu. Un scriitor mi-a spus demult că aici stă chiar numele tatălui tău.

— Cine ţi-a făcut semnul care nu se stinge? mai întrebă copilul pipăind cu un deget urma de rană veche:

— Fierul înroşit în foc — rîse Ululai.

— Te-a durut rău?

— Nu-mi aduc aminte, eram cît tine de mic!

— Îmi face şi mie semn cu fierul înroşit? zise Gungunum deodată înfricoşat.

— Tu eşti amelu şi stăpîn — răspunse sclavul. Dar dacă ai cădea în mîinile duşmanului, ai fi şi tu ardu şi te-ar însemna negreşit cu fierul roşu!

— Eu nu vreau să mă bat cu duşmanul — făcu copilul repede, adăogînd apoi cu o înseninare: Eu vreau să fac semne pe tăbliţe de lut!

Ululai se înfurie şi, uitîndu-se împrejur, îl zgîlţîide urechi zdravăn. Gungunum nu cuteză a plînge, dar, cu ochii năpădiţi de lacrimi, se depărta şi nici nu se opri pînă subt poarta păzită de cîinele cel rău, veşnic legat în lanţ. Acolo îl găsi Pidur Libur care tocmai sosea acasă. Întîi se spăimîntă: dacă l-ar fi muşcat cîinele? Pe urmă strigă pe Ululai:

— Cîine ticălos, cum ai lăsat copilul în primejdie?

Îl bătu cumplit, umplîndu-l de sînge. Nemulţumit cu atîta, vru să-i taie braţele amîndouă din coate, pedeapsa cuvenită slugii necredincioase. Numai rugăminţile soţiei sale Nim-Utumu îl înduplecară să-l ierte.

Sclavul, ca să se răzbune, pîrî a doua zi pe Gungunum că îi bate mereu capul să-i facă tăbliţe de lut. Asirianul era sigur că Pidur Libur va stîlci în bătaie pe copilul care-l face de rîs umblînd să înveţe a zgîria semne în lut, în loc să se gătească a mînui bine armele. Rămase însă uluit cînd marele nubanda, mîna dreaptă a regelui, rîse de bucurie şi-i porunci să împlinească pe dată dorinţa lui Gungunum. Ululai făcu o tăbliţă care semăna mai degrabă cu o cărămidă, şi un stil ca un băţ de împuns bivolii cînd se tăvălesc în nămol. Copilul se juca acuma toată ziua cu băţul

I

şi cărămida, spre marea mulţumire a lui Pidur Libur care, văzîndu-i străduinţele, îi aduse într-o seară cîteva tăbliţe şi un stil de la însuşi marele scriitor al regelui. Ba într-o zi, mai zăbovind pe-acasă, arătă lui Gungunum cum se ţine stilul între degete şi cum se apasă cu vîrful în lutul moale pentru a dobîndi semne frumoase ca urmele de cuie culcate.

Gungunum, sîrguitor, ruga de-acuma mereu pe tatăl său să-l mai înveţe. Pidur Libur însă nu voia să-l pună la muncă grea. Mai are vreme. Deocamdată era mulţumit că Gungunum iubeşte meseria scrisului. Astfel avea încredere că îşi va putea arăta recunoştinţa faţă de ocrotitorul zeu Nabu. Căci Pidur Libur din simplu dupşaru a ajuns întîiul sfetnic al regelui Samsu-Huna. Pe vremea înţeleptului Hammurabi a învăţat dînsul în şcoala cea mare de la Borsippa, în templul Ezida al zeului Nabu, născocitorul scrisului si oblăduitorul scriitorilor. Fiind silitor şi deschis la minte, a învăţat în trei ani cît alţii nu sunt în stare a cuprinde nici în zece ani sau mai mulţi. Marele preot al zeului, mai mare peste toţi învăţătorii din Borsippa, îl iubea din toată inima şi, cînd i-a cerut Hammurabi un dupşaru isteţ, i-a trimis îndată pe tînărul Pidur Libur. Aşa s-a făcut scriitor al regelui, cu locuinţa la palatul cel mâreţ din Babilu, cunoscînd pe Samsu-Iluna şi împrietenindu-se cu el, încît, în ziua cînd s-a stins Hammurabi şi s-a suit pe tron Samsu-Iluna, Pidur Libur a fost ales mare nubanda în grija căruia cade toată averea regelui, toate moşiile sale şi toată ţara în vreme de pace, iar în război fiind căpetenia oastei alături de marele stăpîn.

De-abia în toamna cînd sosi la Babilu uriaşul bloc de granit din muntele Amurru spre a se ridica un monument nemaipomenit marelui Marduk, zeul-zeilor

care a purtat regelui Samsu-Iluna numai noroc în războaie, în vremea cînd Gungunum împlini treisprezece ani, Pidur Libur zise, într-o dimineaţă, către femeia sa Nim-Utumu:

— La vară, după sărbătoarea Akiti, voi pune pe Gungunum în grija ocrotitorului Nabu, la Borsippa, să înveţe sfintele semne . . .

Nim-Utumu îi căzu în genunchi, să n-o despartă de lumina ochilor ei. Pidur Libur se supără şi o lovi cu piciorul. Femeia ţipă, se prefăcu că leşină, apoi toată ziua se plînse sclavelor că Pidur Libur are de gînd să înstrăineze copilul. Fiindcă bărbatul nu mai aduse de loc vorba despre planul său, Nim-Utumu se linişti, îşi închipuia că bocetele şi lacrimile ei l-au convins. Avea şi ea planuri pentru viitorul lui Gungunum: să-l însoare cu o fată de neam mare, poate chiar cu vreuna din Casa Femeilor regale, şi să-l vază apoi işakku peste vreun oraş mare.

2

Sosi întîia dimineaţă a lunii Nisanu, cînd începea sărbătoarea Akiti, care ţinea unsprezece zile neîntrerupte. Oraşul Babilu, cu terase şi temple fără număr, cu palate şi grădini fără pereche, cu mii de uliţe şerpuind printre căsuţe sărace de trestie şi lut, înconjurat cu ziduri înalte de cărămidă arsă, late cît să meargă pe ele, alături, două care trase de cîte trei măgari, apărat de şanţul adînc, de trei ori mai larg ca zidul şi veşnic plin cu apă curgătoare din Buranun — trebuia să adăpostească acuma lume multă din toate cele patru regiuni ale ţării. Zeii din diferitele oraşe, întovărăşiţi de sumedenie de preoţi şi credincioşi, veneau să se închine

marelui Marduk, care avea să hotărască destinele pentru un an întreg. Fiindcă zeii erau mai mulţi de cîte temple se aflau în oraşul colosal, cei mai săraci şi mai puţin temuţi fură nevoiţi să se mulţumească cu nişte corturi ridicate înadins pentru ei în grădini.

Cum în prima zi regele Samsu-Iluna, însoţit de Pidur Libur şi alţi mari sfetnici, plecă la Borsippa de unde aveau să se întoarcă împreună cu zeul Nabu, Gungunum voia să vază şi să înţeleagă bine toate ceremoniile sfintei sărbători Akiti. Umblă pînă seara, cu nedespărţitul Ululai, să cunoască pe zeii străini.

A doua zi uliţele oraşului gemeau de lume. Gungunum ştia că încă n-are de văzut nimic deosebit. Marele preot urigallu s-a scăldat, înainte de răsăritul soarelui, în apă de rîu, s-a îmbrăcat în vestmînt alb de in, a intrat în sanctuarul lui Marduk şi a spus acolo o rugăciune tainică. Cel puţin aşa îi povestise odinioară un slujitor al templului, căci despre lucrurile acestea tatăl său n-a vrut să-i vorbească niciodată, zicînd că are vreme să le înveţe mai tîrziu, cînd le va şi pricepe rostul.

De altfel nici ziua a treia nu aducea nimic pentru cei necuprinzători ai tainelor. Doar seara, trei ceasuri după ce apune soarele, se spunea că un argintar, un lemnar şi un ţesător au să meargă la templu, să facă acolo două statuete, una din lemn de cedru şi alta din lemn de tamarin, pentru întîmpinarea zeului de la Borsippa. Gungunum dorea să-i vadă intrînd pe poarta cea mare de la Esagil. I se părea că, văzînd pe lucrători, va înţelege ceva neînţeles. Ieşi mai tîrziu de-acasă, cu Ululai. Pînă la sfîrşitul soarelui, se gîndea să privească puţin pregătirile ce se făceau pe malurile canalului Arahtu, ce venea de la Borsippa, pentru primirea bărcii divine. Ululai însă îl duse spre

templul Emah, în grădina minunată a zeiţei Iştar, unde mii de curtezane sacre se îmbiau trecătorilor, căci de dragul lor a păstrat Iştar pe bărbat şi l-a dăruit lor. Cărările albe erau bătătorite de sute de bărbaţi de toate vîrstele, toţi dornici de plăceri pătimaşe şi gratuite, cum numai în vremea sărbătoarei Akiti se găseau în grădina zeiţei. Pe pajiştea tunsă, la poalele copacilor, subt tufele de flori, pretutindeni femeile voluptăţilor, care goale de tot, care umbrite de văluri diafane menite să le facă mai ispititoare, se lăfăiau în aşteptarea poftitorilor, unele lungite cu faţa în sus, altele ghemuite şi repetînd felurite semne obscene, fiindcă prin grai nu le era îngăduit să oprească pe nimeni.

Ululai plescăia din limbă cînd vedea cîte o kizretu mai grăsună şi cu sînii mari. Avea el acuma acasă o femeie pe care i-o cumpărase mai de mult Pidur Libur şi care îi născuse vreo patru copii. îi era scîrbă de ea şi de trupul ei istovit de muncă. îi trebuia femei meştere în dragoste. Soarele încă nu apusese, dar în grădina iubirii coborîseră umbre ademenitoare. Gungunum privea uluit corpurile curtezanelor sacre, se roşea şi simţea valurile de sînge care îi strîngeau inima.

— Haidem, Ululai, la Esagil! Iată, sfinţeşte soarele şi ajungem prea tîrziu! zise apoi deodată, cuprins parcă de o teamă.

—• Mai stai, stăpîne! îl rugă sclavul. Avem vreme destulă. Nu putem pleca de aici aşa . . .

Gungunum nu văzu faţa lui Ululai, dar înţelese şi se roşi mai tare. Totuşi stăruinţa îi plăcea. Inima îi bătea ca niciodată. Ici-colo, din tufişuri, se auzeau oftări şi gemete de plăcere. Ululai zăbovea, voia să se uite mai bine şi se strîmba de rîs. Apoi, la o cotitură, chiar la marginea cărării, dădură peste o pereche încopciată, nepăsătoare de oamenii care treceau şi

b — Opere, VI — Adam şi Eva — c. 1/B92

care, nici ei, n-o luau în seamă, ca şi cînd ar fi fost mînaţi înainte de gînduri grele.

— Uite! şopti Ululai apucîndu-l de mînă şi încercînd să-l oprească.

Gungunum îşi smulse mîna şi trecu mai departe, îi tremurau genunchii.

Subt un salcîm cu crengile atîrnate pînă la pămînt, ca o perdea străvezie, Ululai zări două harimate. Bîlbîi răguşit:

— Aici!

Gungunum îl urmă aproape în neştire. Rămurelele îl mîngîiară pe obraji întocmai ca nişte degete dojenitoare. Amîndouă femeile erau goale; mama şi fata, slujitoarele zeiţei Iştar. Mama grasă, cu pîntecele şi şoldurile ca pernele, îşi ţinea în mîini sînii mari şi vorbea foarte încet cu fata mlădioasă, fragedă, cu coapse de băiat, cu pieptul de-abia rotunjit, învăluită în păru-i lung bălai, ca într-o blană de pui de leu. Văzîndu-i că se apropie de ele, cea grasă se lăsă îndată pe spate, rîzînd către fată şi îngînînd batjocoritor:

— Pomana de Akiti...

Ululai se aruncă asupra ei ca un tigru flămînd. Cea tînără sărise în picioare. Avea un surîs speriat pe faţă. Gungunum o privea ruşinat, mai ales că sclavul gîfîia alături şi se zvîrcolea. Fata îşi reveni, zîmbi, îl luă de mînă şi-i şopti:

— Culcuşul meu e dincolo. Aici e locul mamei.

De cealaltă parte a tulpinei era întins pe pajişte un covoraş pestriţ. Fata se aşeză, trăgînd jos şi pe Gungunum care tremura şi-şi simţea fruntea brobonată de sudori. Fiindcă stătea fără măcar să o privească, fata îi înţelese sfiala, avu o lucire de mîndrie în ochi si zise fierbinte:

— Copile, eu am să te fac bărbat!

îi smulse cingătoarea de la brîu, îl sărută pe buze, îi cuprinse gîtul cu braţele ei moi şi se întinse pe covor încolăcindu-l cu picioarele. Sîngele clocotea în vinele lui Gungunum parcă s-ar fi aprins.

Cînd ieşiră din grădina templului Emah, era întunerec de-a binelea. Secera lunei albea pe cerul negru, ciuruit de stele. Pe uliţe oamenii se îmbulzeau ca ziua. Paşii desculţi tipăiau înfundat ca nişte şoapte înfricoşate. Gungunum era atît de ruşinat parcă ar fi săvîrşit o murdărie. Ululai fluiera mulţumit, uitînd chiar de duhurile care-l pîndeau. Mergea drept spre casă, fără să-şi mai aducă aminte că fusese vorba să se ducă la Esagil, să vază pe cei trei lucrători. Aproape de casă, Ululai zise deodată, cu un rîs gros:

— Acum eşti şi tu bărbat, stăpîne!

Gungunum nu răspunse. Nici nu îndrăzni să se uite în ochii mamei sale în seara aceea. Se culcă şi toată noaptea se visă numai în grădina iubirii, printre trupuri de femei şi suspine de voluptate.

3

A doua zi, Gungunum porni de acasă mai devreme. Ululai îi zîmbea cu înţeles, aducîndu-i aminte astfel grădina zeiţei Iştar. Gungunum se mai roşi puţin, dar amintirea i se stinse repede. Erau multe de văzut azi. Curiozitatea îl copleşea. De altfel tot oraşul ieşise pe uliţe. Oamenii se îmbulzeau împrejurul templelor în care, două ceasuri după răsăritul soarelui, începeau purificările cele mari.

Gungunum se duse la Esagil să vază ieşirea marelui urigallu din sanctuarul nebiruitului zeu Marduk. Se credea că aceasta poartă mult noroc. Era o lume ca

nisipul mării în curtea cea mare, pătrată, mai cu seamă străini veniţi de departe şi care încă n-avuseseră parte să se bucure de contemplarea ceremoniei. Gungunum se înghesui şi ajunse chiar în faţă. Tocmai atunci începea curăţirea. Un preot kalu, îmbrăcat în alb, avînd pe umăr un ştergar şi în mînă o cădelniţă în care ardeau miresme, stropea pereţii cu apă sfîntă luată din Buranun şi Idigna, ce o purta în urma lui, într-un vas de argint, alt preot, mai tînăr, în vreme ce un al treilea bătea cu pumnul în toba de aramă balaggu. Toţi trei cîntau rugăciuni, cu glasuri aspre, spăimîntătoare, iar bătrînul kalu, trecînd pe lîngă uşi, se închina deosebit şi freca ţîţînile cu ştergarul alb de in. Isprăvind, plecară pe poarta cea sfîntă, afară, cîntînd şi bătînd mai zdravăn în toba balaggu, spre lăcaşul zeului Nabu, cel înţelept. Gungunum cu Ululai îi urmară singuri, căci încolo toată lumea rămase să aştepte ivirea norocoasă a marelui urigallu din sanctuarul zeului zeilor.

— Noi am văzut pe urigallu şi anul trecut — zise Gungunum ca o scuză către sclavul care mormăia nemulţumit. E mai frumos acolo.

Ululai nu răspunse. El nu pricepea de ce n-au stat acolo unde surîde norocul. Nici Gungunum nu-şi dădea seama. îl rodea o nerăbdare parc-ar fi fost în preajma unei întîmplări inevitabile. Nu-şi găsea locul. Căuta ceva şi nici nu bănuia ce.

în curtea templului, lîngă altarul micilor jertfe, aştepta o oaie albă, păzită de un preot aşipu cu sabia la umăr, iar pe altar un vas cu ulei de cedru. în clipa cînd se iviră în poartă preoţii lui Marduk, cel cu sabia reteză dintr-o singură lovitură capul victimei şi apoi începu să bată furios într-un balaggu pînă ce se scurse tot sîngele. Atunci bătrînul kalu luă vasul cu ulei.

celălalt puse capul de oaie pe altar şi ridică în braţe cadavrul cald încă. Moşneagul porni să ungă cu ulei porţile templului şi mai vîrtos uşa sanctuarului, în vreme ce tovarăşul său ştergea pereţii cu trupul oaiei, iar ceilalţi răcneau rugăciunile cuvenite. în sfîrşit adunară rămăşiţele jertfei şi plecară zgomotos pînă afară din oraş, să le arunce în Buranun.

Gungunum făcu întîi cîţiva paşi, să-i însoţească, îşi luă seama. Se uita însă mereu împrejur, umbla de ici-colo prin mulţimea de oameni, parcă ar fi avut să se întîlnească negreşit cu cineva. Peste vreun ceas veni o ceată de preoţi, aducînd din visterie cerul de aur cu care trebuia să îmbrace întreg templul înţeleptului Nabu, de sus pînă jos. Ceremonia ţinu mult. Grupuri de kale, unii din lire halhallatu, alţii din timpine lilissu, făceau un zgomot asurzitor din care ţîşneau, ca nişte plîngeri sugrumate, cuvintele rugăciunilor cîntate de glasuri înfricoşate.

înainte de-a se sfîrşi înveştmîntarea templului, Gungunum făcu semn lui Ululai şi se strecurară afară. Era aproape de amiazi şi tocmai la amiazi avea să sosească barca de aur de la Borsippa, cu zeul Nabu şi cu regele Samsu-Iluna. De-abia mai apucă să mănînce ceva. Maică-sa, Nim-Utumu, îl zorea; îi era frică să nu întîrzie.

Amîndouă ţărmurile zidite ale canalului Arahtu gemeau de oameni. La debarcader se afla masa de aur pe care adineaori s-au slujit jertfe de miere marelui Marduk şi pe care acuma se vor dărui altele celui mai înţelept dintre zei. Toţi marii preoţi, în frunte cu marele urigallu, înconjuraţi de fruntaşii ţării şi sfătuitorii regelui, aşteptau pe terasa debarcaderului. Oile albe, ce urmau să fie sacrificate, behăiau speriate, puţin mai la o parte. Pe treptele de piatră, subt un

umbrar improvizat din frunze de palmier, femeile celor mari, în podoabe sclipitoare, vorbeau tare despre lucruri de nimic, îngrijorate să nu li se strice frumusețea din pricina zăpușelii. Aici, în rîndul întîi, era și Nim-Utumu cu Gungunum.

Deodată, dinspre Borsippa, pe țărmurile canalului, se apropie o bucurie sălbatică în valuri tot mai puternice. Un clocot de mii de glasuri umplu văzduhul moleșit de căldură. Mii de brațe goale se frămîntau peste capetele mulțimii cuprinsă de însuflețire. Barca divină, îmbrăcată în aur, se ivea în zare. Gungunum se uita, mișcat și uluit, ca într-o așteptare dureroasă. Căutînd din ochi, în depărtare, barca zeului, întîlni, numai la cîțiva pași, pe treptele femeilor, o fetiță de vreo doisprezece ani. Privea și ea, ca toată lumea, spre locul de unde sosea zeul cu regele. Se ținea de brațul unei femei mai bătrîne, desigur maică-sa. După haina albastră ca cerul, subțire și străbătută cu figuri de fir, prinsă în jurul gîtului cu un lănțișor de aur, după părul lung ce-i atîrna pe spate, strîns doar la ceafă cu o panglică albastră care-i înfășură și fruntea, după brățările simple de aur ce-i împodobeau brațele goale din sus de coate, Gungunum știa că era o fecioară zârmașitu. Numai fața nu i-o vedea și totuși nu mai putea să-și ia ochii de la ea.

Apoi, tocmai cînd barca divină ajungea la debarcader, fecioara întoarse capul parcă ar fi simțit privirea arzătoare. Gungunum se cutremură pînă în rădăcinile sufletului. întîlni niște ochi albaștri peste care genele lungi negre aruncau umbre, dîndu-le o întunecime viorie. în lumina lor erau moliciune și o văpaie ciudată. Cînd i se încrucișa privirea cu a lui Gungunum, parcă toată înfățișarea fecioarei se schimbă. Pe buzele subțiri încremeni surîsul ștrengăresc, iar

ochii i se umplură de o duioșie în care licărea și speranța, și chemarea, și o iubire tulburătoare.

De-aci înainte Gungunum nici nu mai voia să știe de ceremonia pe care o aștepta, în fiece an, cu neastîmpăr. Barca se oprise, cîntecul preoților și zgomotul tuturor instrumentelor acopereau chiotele de entuziasm ale mulțimii. El privea în ochii fecioarei necunoscute, sorbindu-le lumina cu o dorință atotstăpînitoare. De-abia cînd coborî regele pe țărm, urmat de Pidur Libur, Gungunum socoti c-ar fi mai bine să meargă la tatăl său, de unde s-ar putea uita mai liniștit numai la ea. în vreme ce fură jertfite cele nouăsprezece oi și pe urmă pînă ce zeul Nabu fu așezat pe carul tras de marii preoți îmbrăcați în albastru, Gungunum văzu pe tatăl său vorbind cu un bătrîn care mai apoi se duse drept la fecioara necunoscută și o alintă ca pe un copil.

— Cine e bătrînul cu care vorbeai adineaori? întrebă repede Gungunum.

— E Ahnuri, fiul lui Șamaiatu, vechi ișakku din Eridu, un oraș care e departe tare, tocmai lîngă mare — răspunse Pidur Libur, mîngîindu-1, luîndu-1 de mînă și apoi amestecîndu-se în vorbă cu alți bărbați.

Cortegiul se urni. Preoți cîntăreți mergeau în frunte, apoi venea carul zeului, apoi regele Samsu-Iluna pe jos și, după el, îndată Pidur Libur cu Gungunum de mînă, apoi încet-încet mai-marii orașului și toată lumea, pînă la templul lui Nabu unde zeul fu închis cu mare pompă în sanctuar. De-acolo, precedat de marele urigallu, regele plecă spre Esagil. Gungunum era amărît, pierduse pe fecioara cu ochii albaștri și nici măcar n-avea nădejde s-o mai întîlnească, fiindcă femeile nu puteau lua parte, nici ca privitoare, la ceremonia din templul lui Marduk.

La poarta cea mare toată lumea se opri. Chiar Pidur Libur rămase lîngă stîlpul colţuros de-afară. Regele singur, îmbrăcat cu toate podoabele domneşti, pătrunse în curtea templului şi stătu acolo, umil, aşteptînd în bătaia soarelui arzător. Peste cîtva timp marele urigallu ieşi din sanctuar, despuie pe Samsu-Iluna de sceptrul greu, de mantia scumpă, de cercul înfăţişînd mărirea, de arma şaruru, de mitra regală, şi le duse de le aşeză pe toate pe un scaun în faţa marelui Marduk. Apoi se întoarse la rege, îi trase o palmă peste obraz, îl călăuzi înaintea zeului, acolo îl mai trase de urechi şi-l puse în genunchi să se spovedească. Pe cînd Samsu-Iluna era la picioarele zeului zeilor, Gungunum descoperi sub poartă, mai departe, pe Ahnuri din Eridu. Se umplu de bucurie şi începu să se frămînte cum s-ar putea apropia de dînsul să-l întrebe despre fecioara fermecătoare.

Regele apăru iar în curte cu marele urigallu care-i aducea insignele domniei. Pidur Libur, ca mare nubanda, îi ajută să se împodobească iarăşi. Urmă o clipă de tăcere adîncă. O îngrijorare cumplită stăpînea toate sufletele. Samsu-Iluna însuşi parcă era cuprins de spaimă. Marele urigallu, în tăcerea dureroasă, se apropia încet, cu paşi întinşi, cu privirea înflăcărată. Se auzeau limpede lipăirile picioarelor desculţe pe pardoseala curţii. Se opri în faţa regelui şi apoi, brusc, îi trăsni o palmă zdravănă peste obrazul drept, încît răsună curtea. Ochii regelui fură năpădiţi de lacrimi. Pidur Libur se aruncă la picioarele lui, strigînd fericit:

— Au curs lacrimi!

Parcă s-ar fi ridicat o povară de pe toate inimile. Lumea izbucni în urlete de bucurie. Mulţi se tîrau să sărute haina regelui. El însuşi rîdea mîndru, ştergîndu-şi lacrimile cu dosul palmei. Minunea se împlinise: dacă au curs lacrimi, înseamnă că anul va fi cu belşug şi războaiele vor fi biruitoare.

Gungunum, profitînd de emoţia generală, se furişă lîngă bătrînul Ahnuri şi, apucîndu-l de ciucurii hainei, îl întrebă:

— Işakku, spune-mi cum se numeşte fata ta?

Bătrînul îl măsură o clipă mirat şi, recunoscîndu-l, răspunse:

— Tu eşti feciorul lui Pidur Libur? . . . Aha . . . Pe fata mea? . . . îţi place? . . . O cheamă Hamma!

Gungunum se făcu roşu ca sîngele proaspăt, nu mai îndrăzni să întrebe altceva, ci alergă la tatăl său care se apropia de ieşire, în urma regelui. Ahnuri clătină din cap, se gîndi că n-ar fi rău dacă feciorul marelui nubanda ar lua de soţie pe Hamma, şi rîse mulţumit.

Seara, după asfinţitul soarelui, Gungunum merse iar cu tatăl său la Esagil, unde urma o ceremonie nouă. Lui însă puţin îi mai păsa de toate ceremoniile. Se gîndea mereu la Hamma şi voia să mai intre în vorbă cu Ahnuri, să-l mai întrebe despre ea. Era sigur că acuma are să-l întîlnească. Marele urigallu legase, cu viţă de palmier, într-un snop, patruzeci de trestii. Snopul fu aşezat solemn într-un şanţ anume săpat în mijlocul curţii, şi apoi stropit din belşug cu miere, lapte şi ulei. Un taur alb fu adus pentru jertfă. Regele Samsu-Iluna îi împlîntă, cu mîna lui, un cuţit drept în inimă. Pe urmă un preot kalu veni cu o trestie aprinsă, o dădu regelui, iar regele, cu mîna lui, dădu foc snopului. Alţi preoţi se repeziră îndată cu torţe şi le aprinseră la focul snopului sacru. Curtea se umplu de lumini roşiatice şi de umbre mari ce jucau pe pereţii dimprejur. Gungunum alerga acuma de ici-colo să

dibuiască pe Ahnuri din Eridu. Nu-l găsi. întorcîndu-se acasă, tîrziu, întrebă pe tatăl său de ce n-a venit la serbarea aceasta guvernatorul oraşului Eridu.

— A trebuit să plece în oraşul său, îndată după spovedania regelui — zise Pidur Libur îngrijorat, parcă întrebarea i-ar fi răscolit o rană ascunsă. Trei soli, unul după altul, au venit cu veşti negre de la miazăzi. Iluma-Ilum, regele Ţării de la Mare, se mişcă şi ameninţă cu foc şi sînge graniţa noastră. De aceea stăpînul Samsu-Iluna a poruncit să meargă acasă îndată Ahnuri şi să pregătească apărarea hotarului.

Toate nădejdile lui Gungunum se sfărîmară. Plînse, în noaptea aceea, cu faţa înfundată în culcuş, să nu i se auză suspinele. Adormi sperînd s-o mai vază baremi în vis. în zadar. A doua zi se deşteptă abătut parcă şi-ar fi pierdut rostul vieţii. în loc să se ducă la serbările sfinte, care continuau, ascultă pe Ululai şi merse la Emah în grădina iubirii. Trupurile de femei îl scîrbiră însă. Dorea numai pe Hamma.

în ziua a şaptea, Pidur Libur îl luă să vază îmbrăcarea lui Marduk în hainele de aur. Gungunum se plictisi cumplit chiar şi ziua următoare, cînd îi fu hărăzit să privească de aproape cum dă mîna Samsu-Iluna cu Marduk spre a-l conduce la Akiti. Nimica nu-l mai mulţumea.

îndată după sărbătorile Akiti, Pidur Libur porunci lui Gungunum să se pregătească să meargă la Borsippa, la şcoala de scriitori. Nim-Utumu se îngrozi mai tare ca odinioară. Bărbatul însă o linişti repede: se va muta şi ea, cu Gungunum, la Borsippa. Avea el acolo, chiar lîngă Ezida lui Nabu, o casă cumpărată, de cîţiva ani, cu două mâne şi zece sicle de argint, pe care o păstra numai pentru solemnităţi religioase, să aibă unde să se odihnească. în casa aceea vor sta pînă ce Gungunum va isprăvi învăţătura în şcoala cea mare a vestitului magician Gimilu.

Pregătirile ţinură aproape două luni. în sfîrşit se hotărî ziua plecării. Pidur Libur se retrase într-o odaie cu Gungunum. Era foarte înnourat.

— Eşti bărbat, Gungunum, şi trebuie să ştii toate! îi zise. Află dar că Iluma-Ilum, regele Ţării de la Mare, a năvălit cu oaste mare şi a luat cetatea noastră Eridu, a măcelărit oamenii, a pîngărit templele. Bătrînul işakku Ahnuri a fost ucis în grele chinuri. . .

— Dar Hamma? întreabă brusc Gungunum, tremurînd de spaimă.

— Care Hamma? se miră Pidur Libur, neînţelegînd despre cine vorbeşte.

— Fata lui Ahnuri — îngînă tînărul, ruşinat, stăpînindu-şi inima.

— Nu ştiu — făcu tatăl, puţin supărat că Gungunum întreabă asemenea mărunţişuri. Cine se gîndeşte la o muiere, cînd se prăpădesc atîţi bărbaţi? O fi omorît-o sau o fi luat-o sclavă vreun ostaş duşman. Acum însă noi trebuie să răzbunăm cutezanţa cîinelui de la Mare. înţeleptul oracol paazu a prorocit chiar azi biruinţe stăpînului nostru Samsu-Iluna. Deci războiul poate începe. Zeii noştri ne vor sprijini. Marele Marduk e cu noi, iar Şamaş ne va îngădui să spălăm în sînge batjocura vrăjmaşului. Eu voi pleca în curînd cu oastea, tu însă apucă-te cu suflet de învăţătură. Dacă ar fi să mor şi să mă scufund în ţara de unde nimeni nu se mai întoarce, tu să rămîi la învăţătură şi apoi să slujeşti pe regele nostru cu cinste şi bărbăţie!

Gungunum asculta cu ochii mari şi nu înţelegea nimic. în mintea lui pusese stăpînire singur gîndul că Hamma s-a prăpădit. I se părea că s-a prăbuşit toată lumea.

în Boisippa fu urmărit multă vreme de amintirea fecioarei fermecătoare. Simțea mereu c-a cunoscut-o de cînd lumea, că a trăit cu ea în acelaşi adăpost, că soarta lui se leagă de soarta ei. Dacă s-a pierdut ea, de ce mai trăieşte el? Se întreba deseori şi totdeauna îi tresărea inima.

încetul cu încetul viața de toate zilele îl cuprinse în mrejele ei, făcîndu-1 să mai uite pe Hamma. învățătura îl obosea, mai ales la început cînd a trebuit să frămînte lut, să facă tăblițe şi stiluri de trestie pentru cei înaintați în cunoştințe. Era o muncă de sclav care îl amărea. Apoi învățătorii, preoți bătrîni şi supărăcioşi, nu sufereau nici o lenevire şi pedepseau cu bătăi orice abatere. Dacă nu i-ar fi fost frică de mînia lui Pidur Libur, s-ar fi lăsat de meserie în prima lună, mai ales că maică-sa îl încuraja în disprețuirea învățăturii.

După trei luni însă, cînd trecu la semnele vorbirii, dragostea de lumină îi reveni şi se schimbă repede în adevărată patimă. într-un sigur an a învățat toate slovele şi semnele simple, precum şi diferitele lor feluri de-a fi citite. în anul al doilea îşi însuşi grupurile de semne, formulele obişnuite şi legile împreunării cuvintelor, iar în al treilea formulele vechi şi rare, apoi toate socotelile. între timp mai fu inițiat şi în unele taine religioase, învățînd zeci de litanii pentru sacrificii la felurite ocazii, ba chiar şi descîntece pentru bolile mai uşoare şi ceva din ştiința prezicerii.

Fiind ager la minte, fu îndrăgit de toți învățătorii. După al patrulea an, însuşi marele machu al şcoalei spuse lui Pidur Libur că Gungunum n-are ce să mai invețe aici, iar cînd regina Barnamtara, femeia lui Samsu-Iluna, avu nevoie de un dupşaru mai iscusit, Gungunum fu ales şi trimis fără şovăire.

în Casa Femeii mai erau doi scriitori pentru trebuințele obişnuite. Gungunum avea să orînduiască nişte tăblițe vechi pe care regele Samsu-Iluna le adunase ca pradă de prin oraşele sumeriene subjugate şi le dăruise doamnei Barnamtara.

Cînd văzu Gungunum odăi întregi pline de coşuri cu tăblițe, îl îngrozi gîndul că va trebui să citească toată biblioteca aceasta. Se apucă totuşi de lucru. Puse deoparte întîi tăblițele cu cîntece rituale, fără să le mai cerceteze, fiindcă la Borsippa mai ales cu ele fusese hrănit. Le cunoştea dintr-o aruncătură de ochi. în cîteva zile le înşiră pe sfori, le pecetlui cu etichete de lut în formă de măsline găurite pe care însemna cuprinsul coşului. Zăbovi mai îndelung la tăblițele cu diferite formule magice şi îndeosebi la cele tălmăcitoare de visuri. Ziua aproape nici nu se mai gîndea, demult, la Hamma; noaptea însă îi apărea mereu în toate vişurile, îl chema, îl dojenea. întrebase el şi la Borsippa pe un şailu, dar lămuririle nu-l mulțumiră. încerca acuma să găsească în tăblițele de lut cheia tălmăcirii adevărate. După multe zile pierdute, renunță. Erau numai formule generale, goale de înțeles.

Apoi dădu peste nişte coşuri cu tăblițe care păstrau povestirile despre luptele dintre zei, despre facerea lumii şi a oamenilor, despre potopul cel mare, despre coborîrea zeiței Iştar în arallu, despre vitejiile lui Gilgameş . . . Povestirile acestea îi mîngîiau inima. Citindu-le, parcă se ridică într-o lume nouă unde toate tainele se dezleagă. Din nenorocire, tocmai coşurile cu tăblițe interesante aveau lipsuri mari. Unele tăblițe erau sparte, din altele rămăseseră doar cioburi, iar multe nici nu se găseau. Aşa povestirile ieşeau

trunchiate chiar în părțile mai ispititoare. Datoria lui era să le întregească, fiindcă regina Barnamtara, deşi nu ştia să citească, de altfel ca şi Samsu-Iluna, ținea negreşit să aibă o bibliotecă asemenea celei pe care o avea marea scoală de scriitori de la Sippar.

în vreme ce Gungunum trăia în lumea legendelor, maică-sa Nim-Utumu stăruia să-l însoare. Pidur Libur găsea înțelepte gîndurile femeii, mai ales că el era acuma veşnic la război şi nu se ştia ce soartă i-au hărăzit Marduk şi Inurta, viață sau moarte. De ani de zile Iluma-Ilum, regele Țării de la Mare, nu se astîmpăra. Se năpustea din țara lui mlăştinoasă asupra oraşelor sumeriene, le jefuia, necinstea templele, omora oamenii. Samsu-Iluna alerga cu oastea să-l lovească, dar Iluma-Ilum nu-l aştepta, iar cînd primea lupta, biruia, căci îşi spălase armele în apele mării şi un kalamachu i-a proorocit izbînzi fără număr. Samsu-Iluna a făcut mare jurămînt în fața lui Marduk că nu se va odihni pînă ce nu va jupui de viu cu mîna lui pe Iluma-Ilum, dar deocamdată duşmanul cuprinsese oraşele Eridu, Ur, Kutalla, Uruk din care n-a mai putut fi alungat. Războiul, fireşte, urmează mai crîncen, dar sfîrşitul cine să-l ghicească? De cîte ori n-a văzut Pidur Libur moartea cu ochii? într-o zi fără noroc poate să-i rămîie oasele pe cîmpuri. Baremi să ştie pe Gungunum aşezat, înainte de a pleca iar la război. Numai în privința viitoarei nurori nu se puteau înțelege. Pidur Libur ochise pe Babilitum, fata lui Bel-Ilâni, pe cînd Nim-Utumu ținea morțiş la Nubta, fata văduvei Gaga, frumoasă, bogată şi de neam mare. în cele din urmă lăsară să hotărască Gungunum. Auzind propunerea părinților, Gungunum se zăpăci. Nici nu se gîndise pînă acuma la însurătoare. Le ceru voie să cumpănească, să caute a le cunoaşte. îi apăru în inimă chipul fecioarei Hamma, ca o mustrare.

în aceeaşi noapte apoi o văzu mai bine în vis: îi poruncea hotărît să n-o părăsească, să aibă răbdare. în visuri el credea mai mult chiar decît în puterea zeilor, socotind că visurile sunt porunci divine misterioase pe care mintea omenească slabă nu le poate înțelege îndeajuns. Acuma nici tălmăcire nu-i trebuia. Simțea că, subt chipul fecioarei, i s-a arătat însăşi zeița Iştar, binefăcătoarea.

Ululai îl însoțea mereu în palatul reginei, îi dădea ajutor mutînd de ici-colo coşurile, ştergînd de praf tăblițele. Visul lui era să fie măcar o lună stăpîn peste Casa Femeilor regale sau mare preot al zeiței Iştar în mijlocul curtezanelor sacre. A doua zi, mergînd la slujbă, Gungunum îi spuse că are de gînd să se însoare. Ululai rîse:

— Stăpîne, femeia e duhul rău cînd o aduci cu tăbliță în casă! Ori multe, ori nici una, căci una singură e pacoste!

Gungunum zîmbi, dar nu mai vorbi. Iubirea lui tăinuită îl durea.

Regina Barnamtara, iubitoare a povestirilor din bătrîni, aflînd din gura lui Gungunum despre lipsurile bibliotecii, porunci să găsească, oriunde ar fi, tăblițe întregi şi să le ia pentru dînsa ori barem să le copieze. Gungunum se sfătui cu ceilalți doi scriitori ai casei reginei. Nu putu afla nimic, ei neînțelegînd nici despre ce e vorba. Erau nişte bieți slujbaşi buni numai pentru corespondența obişnuită. întrebă apoi pe marele dupşaru al regelui, care avea faima unui mare învățat şi cunoscător al tainelor magiei. Nu ştia nimic. Atunci luă pe rînd templele, să descoasă pe scriitorii tainelor, în Emah, în sfîrşit, găsi un dupşaru bătrîn, anume

Lulana, care cunoştea povestirile. Le citise odinioară în biblioteca zeului Enlil, la Nippur, oraşul sfînt. **Adaogă că** acolo s-ar mai afla multe tăbliţe necunoscute, vechi din moşi-strămoşi, pe care nimeni nu le mai sloveneşte, fiindcă scrisul e foarte încurcat cu semne sfinte neînţelese acuma.

Bucuros de cele auzite, Gungunum se abătu în templul zeiţei care, spre deosebire de toate celelalte, era alb pe dinăuntru ca fruntea munţilor înzăpeziţi, avînd doar pe sus, lîngă tavan, un brîu simplu de aur. Se apropie de altar cu mierea şi uleiul ce le cumpărase de la diaconii negustori, să facă **o** jertfă de mulţumire, în vreme ce, cu faţa la pămînt, murmura obişnuitele cuvinte sfinte, simţi deodată un glas limpede în inimă:

„Du-te cu oastea să găseşti pe Hamma!"

Se sculă plin de mirare. Prinprejur nu mai era nimeni. însăşi zeiţa Istar, ocrotitoarea iubirii, i-a suflat dar porunca de plecare, fiindcă unirea lor e dorită de sfatul zeilor puternici.

Şovăirea dispăru din sufletul lui Gungunum. în aceeaşi seară dădu de ştire tatălui său că zeiţa Iştar i-a poruncit să plece la război. Pidur Libur, războinic pătimaş, tresări de mîndrie auzind rugămintea lui. îi plăcea că Gungunum, ca şi dînsul odinioară, rîvneşte gloria luptei cu duşmanul, cea mai frumoasă pentru un adevărat bărbat. Nim-Utumu însă se împotrivi din răsputeri şi se boci amarnic că odorul ei se va prăpădi.

A doua zi Gungunum se duse întîi la regina Barnamtara şi îi spuse ce a auzit de la bătrînul dupşaru Lulana. Pe urmă se înfăţişă cu tatăl său înaintea regelui, îi sărutară împreună picioarele şi Pidur Libur îl rugă să îngăduie odraslei sale să lupte împotriva

vrăjmaşului. Samsu-Iluna privi lung pe Gungunum, parcă l-ar fi cîntărit dacă e bun de ostaş, apoi zise:

— Tu să mergi la Nippur, să scrii tăbliţele pentru casa Femeii mele Barnamtara! Aşa e dorinţa ei şi porunca mea!

îi sărutară iar picioarele, fără a mai crîcni.

Regele însă bătu din palme să se aducă o tăbliţă de corespondenţă şi puse chiar pe Gungunum să scrie guvernatorului din Nippur:

„Porunca regelui Samsu-Iluna către marele işakku Uş, fiul lui Aplâ, din Nippur, oraşul sfînt. Eu sunt sănătos. Inima ta fie fericită. în ziua cînd citeşti tăbliţa aceasta a mea, să primeşti bine pe Gungunum, fiul lui Pidur Libur, scriitorul Casei Femeii, trimisul meu. îndată să aduni pe toţi scriitorii templului Enlil, să-i arate toate tăbliţele bătrîne, cele despre viteazul Gilgameş, cele despre facerea lumii, cele despre coborîrea zeiţei Iştar şi toate tăbliţele de mare preţ ce le aveţi, caută-le şi arată-le lui Gungunum. Şi porunceşte scriitorilor să asculte poruncile lui, să scrie ce porunceşte el, să nu greşească. Aşa să faci!"

Scriind, Gungunum înghiţea noduri amare şi stilul de trestie îi tremura în mînă încît semnele se strîmbau ciudat pe lutul moale. I se părea că îşi scrie osînda la moarte. Două lacrimi i se rostogoliră pe obraji. Regele Samsu-Iluna le văzu şi întrebă:

— De ce plîngi ?

— De bucurie, stăpîne •— îngînă Gungunum.

— Atunci du-te cu inima veselă! sfîrşi regele.

Chiar a doua zi, după ce făcu jertfa cuvenită zeului Nabu şi zeiţei Iştar, Gungunum porni pe Calea

9 — Opere, VI — Adam şi Eva — c. 1/1392

Sacră, însoţit de Ululai, care ducea un coş cu haine şi merinde. La Buranun îi aştepta, gata de plecare, barca regală cu douăzeci şi patru de vîslaşi, încărcată cu daruri mari pentru templele din Suruppak.

Pînă la Nippur, pe apă, era cale de cincisprezece leghe akkadiene. Merseră toată ziua, cu pînza înfăşurată, căci vîntul sufla de la miazăzi. Lopeţile vîslaşilor băteau neîncetat valurile tulburi ale rîului sfînt. Seara poposiră la Dilbat. Dădură jertfe bogate zeului Gibil, cel ce păzeşte apele curgătoare împreună cu soţia sa Nina, fiica lui Ea, de asemenea şi zeului Adad, stăpînul văzduhului, implorîndu-le un vînt prielnic. Jertfele fură primite cu bunăvoinţă şi Adad le trimise dimineaţa următoare vîntul răcoritor care, umflînd puternic pînza triunghiulară a bărcii, îi duse pînă seara la Nippur, încît nici nu mai opriseră la Kiş, cum era obiceiul.

Marele işakku Uş al oraşului sfînt Nippur sărută de şapte ori tăbliţa cu pecetea de lut a regelui, puse pe scriitorul său să o citească, o sărută iar şi porunci îndată să se împlinească întocmai dorinţa stăpînului Samsu-Iluna. Pe Gungunum, atît ca trimis al regelui cît şi ca vlăstar al marelui nubanda Pidur Libur, îl găzdui chiar în casele sale. Peste trei zile însă veni poruncă nouă de la Samsu-Iluna: oştirea oraşului Nippur să se adune degrabă şi să pornească împotriva, lui Iluma-Ilum.

Gungunum fu îndrumat de marele dupşaru al templului Enlil, mare cunoscător al tuturor tăbliţelor. Acesta îi arătă şapte coşuri cu tăbliţe vechi pe care erau însemnate cele douăsprezece cîntece despre faptele măreţe săvîrşite de către viteazul Gilgameş, rege din Uruk, împreună cu tovarăşul său Enkidu, chiar şi călătoria lui în lumea cealaltă, precum şi povestea cu iarba tinereţii veşnice. în alte cinci coşuri se găseau tăbliţele cu facerea lumii şi a oamenilor prin bunătatea şi înţelepciunea marelui zeu Enlil care locuieşte în oraşul sfînt Nippur.

Se apucă de lucru, dar cu inima îndoită. Mai avusese nădejde, venind aci, că va sfîrşi repede şi se va putea întoarce înainte de izbucnirea războiului, încît aşa să împlinească şi porunca zeiţei Iştar, cea scumpă sufletului său. Acuma vedea că şi nădejdea aceasta l-a înşelat. De altfel şi copierea tăbliţelor mergea greu. Trebuia să ceară mereu marelui dupşaru să-i tălmăcească semne şi cuvinte bătrîne neînţelese. Erau lucruri scrise cu aproape o mie de ani înainte.

După ce plecă marele işakku Uş cu oastea, Gungunum se simţi cuprins de o tristeţe din ce în ce mai apăsătoare. Avea visuri stranii, foarte întortocheate, care-l chinuiau noaptea şi pe care le uita de cum deschidea ochii, parcă o fiinţă nevăzută i le-ar fi şters din minte.

Pe urmă îi pieri pofta de mîncare. Smochinele, rodiile, curmalele îi erau deopotrivă de nesuferite. Peştii cei mai buni, prăjiţi în uleiuri fine, mîncarea lui favorită, acuma îl scîrbeau.

Căzu la pat. Un aşipu, cel mai înţelept, îi făcu toate descîntecele şi mai ales cele împotriva duhurilor limnuti. Gungunum gemea şi în somn vedea mereu pe Hamma, deseori de mînă cu stăpîna Iştar care i-o arăta şi-l dojenea că nu i-a ascultat îndemnul să plece la război, chiar peste voia regelui, căci regele însuşi nu e decît servitorul ei. în sfîrşit mărturisi neobositului aşipu ce i-a poruncit odinioară Iştar. Atunci preotul îi recită un descîntec deosebit şi jertfi o vacă albă zeiţei ca să-l ierte. Peste zece zile, după trei luni de bolire, Gungunum se sculă. Era însă ca o umbră.

Ululai, care îl slujea ca un cîine, îi spuse într-o zi: prin oraş umblă vestea că regele Ţării de la Mare ar fi zdrobit oştirile akkadiene şi că regele Samsu-Iluna de-abia a scăpat prin fugă.

— Poate că totuşi zeii m-au ocrotit — se gîndi Gungunum. M-au scăpat de la moarte.

Peste cîteva zile un sclav de-al casei reginei aduse o scrisoare pentru Gungunum. Nu era nici în plic de pînză, nici sigilată, ci o tăbliţă simplă, scrisă în mare grabă. O citi cu spaimă: „Lui Gungunum, fiul lui Pidur Libur, spune: Aşa vorbeşte Nim-Utumu, femeia marelui nubanda Pidur Libur, către Gungunum, copilul ei. Află că Pidur Libur, tatăl tău care te-a zămislit, în război a pierit. Regele Ţării de la Mare cu mîna lui a ucis pe Pidur Libur, în luptă. Sclavul lui a adus vestea. Pleacă degrabă înapoi la Babilu. Trebuie bărbat în casă. Pămînturile nu se muncesc bine, sclavii sunt leneşi dacă nu e stăpîn. Grăbeşte-te. Nu mai zăbovi."

Gungunum răspunse, prin acelaşi sclav, că se va întoarce negreşit îndată ce va isprăvi lucrul, căci nu poate pleca cu mîna goală să supere pe regina Barnamtara. Făcu apoi cuvenitele jertfe pentru tatăl său din arallu, gîndindu-se iarăşi:

— Zeii m-au ferit, altfel aş fi acum şi eu în locul de unde nimeni nu se mai întoarce.

Deşi slăbit, începu să lucreze de zor. Cu ajutorul marelui dupşaru, credea că într-o lună va avea copiate tăbliţele trebuincioase.

în oraş însă zvonurile cele mai crîncene se întreceau. Soseau fugari care aduceau groaza. Şapte mii de ostaşi akkadieni au pierit în lupta cea mare, împreună cu Pidur Libur, iar alte mii au căzut în prinsoarea duşmanului. Regele Samsu-Iluna a fugit cu rămăşiţele oştirii pe dincolo de rîu şi vine spre Babilu, dar că

oastea vrăjmaşă se apropie pe dincoace de Buranun, dînd foc oraşelor şi măcelărind locuitorii, vrînd să taie calea akkadienilor ca să prindă de viu pe Samsu-Iluna.

Peste şapte zile sosi în oraş marele işakku Uş cu două mii de oşteni prăpădiţi, dinspre Isin, de peste rîu, să oprească înaintarea lui Iluma-Ilum. Cetăţenii fură înarmaţi grabnic, iar sclavii fură puşi să întărească zidurile şi porţile cetăţii ca să poată ţinea piept oastei duşmane. Zidurile însă nu erau mai late de şapte coţi şi nici destul de înalte să înfrunte un asalt puternic.

Apoi uraganul veni. Ostile lui Iluma-Ilum împresurară cetatea din două părţi, dădură foc semănăturilor şi tuturor caselor de pe cîmp. Fiindcă Uş nu deschise îndată porţile şi nu alergă, împreună cu fruntaşii oraşului, să îmbrăţişeze picioarele regelui duşman, porni bătălia. în zece zile o poartă fu siluită. Duşmanul răzbi în cetate. Lupta fu mai cumplită pe uliţele strimte, care se umplură de cadavre. Ostaşii ucideau fără cruţare bărbaţi, femei, copii. Pînă seara oraşul fu îngenuncheat. Marele işakku căzu viu în mîinile vrăjmaşului.

Iluma-Ilum puse stăpînire pe palatul marelui işakku Uş. în grădina palatului se ţinu ospăţul de biruinţă, începu seara şi nu se isprăvi pînă în zori. Platani bătrîni aprinşi luminau poiana în care regele Ţării de la Mare, cu fruntaşii oastei sale îşi întinseră mesele. La dreapta şi la stînga regelui şedeau, goale şi îngrozite, cele două fete-fecioare ale marelui işakku Uş. Fete de-ale fruntaşilor din Nippur, de asemenea despuiate, slujeau pe biruitorii care beau din vase grele de argint. în faţa mesei regale fură aduşi, cu mare alai, peste o mie de prizonieri, cu lanţuri de gît, cu coatele strînse pe spinare, cei mai mulţi sîngeiînd încă din răni proaspete. între ei se afla şi marele işakku,

încătuşat ca şi ceilalţi, avînd în locul ochiului stîng o pată de sînge ce se scurgea pe obraz şi în barba jumulită, iar în moalele capului altă pată de sînge închegat din care se burzuluiau smocuri de păr încîlcit. Ceva mai tîrziu un convoi nou de prinşi: slujitorii templelor, în cap cu marele preot al zeului Enlil. Gungunum era în mijlocul lor. Templele şi odoarele fuseseră cruţate, fiindcă lui Enlil se închina şi Iluma-Ilum. Grupul preoţilor fu rînduit mai departe, să privească şi să se umple de spaimă.

Băutorii zvîrleau cupele goale în grămada de prizonieri răniţi. Cei izbiţi horcăiau prelung de durere, spre veselia mesenilor care, din ce în ce mai ameţiţi de vinurile tari, rîdeau cu hohote sfidătoare şi-şi frecau bărbile negre muiate de bale. De altfel, pentru a spori mulţumirea chefuitorilor, ostaşii alergau mereu de ici-colo printre prizonieri, lovindu-i cu bice sau sfîrticîndu-le carnea cu săbii scurte strîmbe ca nişte secere.

înspre miezul nopţii, regele Iluma-Ilum şopti ceva unui dregător care stătea necontenit la spatele său, cu braţele încrucişate, aşteptînd porunci. Dregătorul dispăru o clipă şi reveni aducînd o canapea akkadiană, aşternută cu perne şi covoare scumpe, pe care o aşeză puţin mai la o parte, mai ferit de lumina torţelor. Atunci Iluma-Ilum se sculă de la masă. Pe faţa-i bărboasă, bronzată, lucea un surîs ciudat. Făcu semn cu degetul unei fete-fecioare de-a marelui işakku. Fata înţelese şi se întinse umilă pe canapea. Iluma-Ilum se repezi asupra ei. Toată lumea se închină cu respect în faţa spectacolului, iar ţipetele fecioarei umplură de bucurie toate inimile supuse.

De-abia sculat de lîngă fata aproape leşinată, Iluma-Ilum se îndreptă spre marele işakku Uş, tatăl ei, şi cu

o apăsare de deget meşteşugită îi smulse din orbită şi ochiul drept, aruncîndu-1 cu mîndrie în obrazul altui prizonier. Marele işakku se prăbuşi cu un răcnet sfîşietor care stîrni nespusă plăcere tuturor fruntaşilor de la mese. Regele se aşeză iar la petrecere. Apoi, cînd vinurile îi aţîţară pofta, porunci celeilalte fecioare să se lungească pe canapeaua din umbră.

în zori începu uciderea prizonierilor în faţa învingătorilor sătui de vinuri, dar însetaţi mereu de sînge. Marele işakku fu jupuit de viu, iar pielea lui fu dusă îndată să fie bătută în cuie pe poarta palatului. La fel fură chinuiţi încă doisprezece fruntaşi din Nippur. în sfîrşit o ceată de şasezeci de ostaşi porni să înjunghie pe ceilalţi prizonieri. Corpurile fură tîrîte de sclavi afară din oraş, să slujească de ospăţ clinilor pribegi şi corbilor, capetele însă fură aşezate în grămezi dinaintea mesei regale.

Cînd răsări soarele, Iluma-Ilum, istovit de plăceri şi de beţie, se retrase în palat, să se odihnească, poruncind ca grupul de preoţi încătuşaţi să fie închis deocamdată în templul zeului Inurta.

A doua zi regele Ţării de la Mare se arătă mai milostiv. Pe cele două fete ale lui Uş le trimise la Eridu, pentru Casa Femeilor sale. Prizonierilor care nu fuseseră omorîţi le îngădui să-i sărute picioarele, dăruindu-le viaţa, dar lăsîndu-i în lanţuri. Toţi preoţii fură scoşi din fiare, afară de Gungunum care era babiluian. Fiind dupşaru, i se ceru, pentru răscumpărare, pînă într-o lună, să plătească cinci mâne de argint; altfel avea să fie ucis împreună cu alţi cîţiva oameni din Babilu, surprinşi în Nippur de către oştirea duşmană.

Gungunum se simţea nespus de fericit că se află încă în viaţă chiar aşa încătuşat. Nădejdea întoarcerii

acasă îi stăpînea inima. Era sigur că va fi răscumpărat. Fie regele Samsu-Iluna, fie regina Barnamtara, fie maică-sa Nim-Utumu vor trimite cele cinci mâne de argint, numai să le poată da de ştire. Ceru voie să trimită la Babilu pe Ululai, care scăpase din vălmăşeală doar cu o bătaie zdravănă. Scrise o tăbliţă frumoasă şi jalnică chiar regelui Samsu-Iluna:

„Stăpînului meu glorios în strălucire, vlăstarul cerului, lumina regilor mîndră ca soarele, călăuzitorul domnilor puternici şi spăimîntători, hrana poporului, masa fruntaşilor, eroul neamului, cărui Anu, Enlil, Ea şi Marduk i-au dăruit neistovite bogăţii de milă şi dreptate, stăpînului meu spune: Aşa vorbeşte Gungunum, fiul lui Pidur Libur, scriitorul Casei Femeii, pulbere umilă şi slujitorul care te iubeşte. Află, stăpîne luminos, că regele Ţării de la Mare m-a prins viu în Nippur. în lanţuri m-a pus regele Ţării de la Mare. Dacă aduce sclavul tău Ululai cinci mâne de argint, viaţă îţi dăruiesc. Dacă nu aduce nimic Ululai, peste o lună să mori ca un cîine. Aşa zice regele Ţării de la Mare. Trimite, stăpîne, cinci mâne de argint pentru viaţa mea, căci n-am venit la Nippur de bunăvoie. Mi-ai poruncit tu să viu negreşit. Povestirile bătrîne să le scrii pe tăbliţe în Nippur. Aşa mi-ai poruncit. Acuma m-a prins regele Ţării de la Mare. Să nu se întoarcă Ululai cu mîinile goale. Dacă vine cu mîinile goale, cîinii şi corbii mă mănîncă. Nu mă lăsa să mor în casa ticăloşiei. Trimite argint să-mi răscumpere viaţa, stăpîne."

Cu tăbliţa sigilată, Ululai plecă îndată, pe jos, pe marginea rîului sfînt Buranun, pe cărarea bătătorită de robi ce trăgeau la deal bărcile. Gungunum rămase liniştit. îşi zicea plin de încredere:

— Nabu a fost milostiv şi mi-a cruţat viaţa.

6

Prizonierii, cîteva sute, fură aruncaţi în curtea porcilor din fundul grădinii oraşului. Spatele temniţei se răzima de zidul cetăţii lîngă care se ticluise un coperiş de trestie pentru adăpostirea rîmătorilor în vreme de ploaie şi furtună. Curtea întreagă de altfel era mică, de-abia vreo zece sari, fiindcă nu se aduceau niciodată de la moşii decît vitele trebuincioase pentru şapte zile. Nu se rînise însă niciodată, aşa că gunoiul şi duhoarea stăpîneau aici înăbuşitor.

Un pîlc de treizeci de ostaşi păzeau, pe dinafară, poarta temniţei. Numai cîte doi supravegheau pe dinăuntru numai ziua şi numai cîte un ceas, pe prizonierii legaţi, doi cîte doi, cu lanţuri de gît. în zilele dintîi grupul de pază se schimba, pe urmă aceiaşi paznici fură uitaţi parcă acolo. Hrana celor închişi venea din mila oamenilor: curmale, ceapă, pîine, usturoi, castraveţi, chiar smochine şi uneori peşte sărat. Din ce era mai bun se ospătau paznicii, iar rămăşiţele se azvîrleau înlăuntru ca să se bată pe ele prizonierii ca nişte dini flămînzi, spre veselia tuturor străjerilor.

Gungunum avea tovarăş de lanţ pe un muşkinu bogat din Babilu care venise la Nippur numai pentru negoţ şi căzuse aşa în viitoarea războiului. Era gras şi cu o rană de lance în coastă. I-o făcuse ostaşul care l-a prins, numai din plăcerea de-a schingiui, căci el se trîntise pe pîntece umil şi supus, fără gînd de vreo împotrivire, ca omul ce n-a pus niciodată mîna pe armă. Negustorul gemea toată ziua şi nu voia să se urnească de subt adăpostul de trestie unde era ferit baremi de soarele ce frigea cumplit. îi era frică tare că va fi ucis în cele din urmă şi se plîngea lui Gungunum că ar fi mai bucuros să stea o viaţă întreagă în

curtea porcilor, decît să moară, să ajungă pradă duhurilor rele din arallu şi să se hrănească numai cu noroi şi ţărînă. Gungunum îl îmbărbăta. încrederea lui sporea cu cît se înmulţeau suferinţele. Inima lui îi spunea că trebuie să trăiască.

într-o zi veni marele dupşaru să vază pe Gungunum, aducîndu-i mîngîiere şi merinde. îl îndrăgise cît lucrase în templu şi voia să-i fie acuma folositor în nenorocire. De la dînsul află Gungunum că regele Iluma-Ilum a plecat cu oaste spre Kiş, după ce a pus peste Nippur un nou işakku. Totuşi marele dupşaru credea că războiul are să înceteze curînd, căci şi Iluma-Ilum a avut pierderi grele. Poate că nici cetatea Kiş n-o va mai putea cuprinde, avînd ziduri groase, înalte şi bine apărate.

De-aci înainte paznicii fură mai blînzi cu Gungunum. Nu-l mai loveau, ca pe ceilalţi, ba stăteau şi de vorbă cu dînsul, socotindu-l un mare machu care ar putea ajunge chiar sangu, dacă ar avea zile de trăit. Atunci Gungunum vru să întrebe despre Hamma. Minţi că marele işakku Ahnuri din Eridu a fost văr cu maică-sa, de aceea ar fi bucuros să afle ceva despre soarta lui şi a familiei, cu toate că au trecut de-atunci peste zece ani. Căpetenia paznicilor, mai bătrîn, voinic şi înalt, cu o falcă purtînd urmele unei răni vechi, luptase în toate războaiele regelui Iluma-Ilum. îl chema Ahuşunu, vorbea gros şi se lăuda bucuros cu vitejiile lui.

— Eridu? făcu dînsul cu mare mîndrie. Am fost acolo! Acum zece ani! . . . Eu am urcat cel dintîi pe zidul cetăţii. . . Am ucis cu mîna mea trei sute de duşmani! . . . Mult sînge a fost la Eridu, şi multă pradă! . . . Tot am omorît şi am aprins . . . Templul zeului Ningirsu eu l-am aprins!

Paznicii şi prizonierii făcură cerc, ascultîndu-l cu admiraţie. Inima fruntaşului se umfla de mulţumire.

— Rana asta, de la Eridu! strigă apoi mînios, parcă i-ar fi reamintit o durere crîncenă. Dar am răzbunat-o! . . . Toţi morţii duşmani i-am împrăştiat pe cîmp să-i mănînce şacalii şi păsările . . .

Gungunum rosti numele lui Ahnuri.

— Cîine turbat a fost Ahnuri din Eridu! răcni Ahuşunu. Iluma-Ilum l-a prins viu şi pe dată i-a tăiat amîndouă braţele din coate! . . . Pe urmă l-a jupuit şi l-a chinuit şapte zile!

Atunci Gungunum întrebă iar, cu glas tremurător:

— Ahnuri avea o fată, Hamma? . . .

Faţa ostaşului se descreţi deodată.

— Ce fată! zise apoi, lingîndu-şi buzele. Regele Iluma-Ilum a culcat-o degrabă în pat şi i-a luat fecioria. Dar n-a ucis-o nici după ce şi-a săturat pofta. I-a plăcut trupul ei şi a pus-o în Casa Femeilor sale . .

— Mai trăieşte? făcu Gungunum cu ochii ieşiţi din orbite.

— Trebuie să trăiască — răspunse Ahuşunu. în Casa Femeilor lui Iluma-Ilum sunt fete multe, ca nisipul mării, toate frumoase, cu sclave să le slujească şi cu mîncare bună . . Regele iubeşte femeile, nu le omoară.

Gungunum aflase destul. în sufletul lui cîntau mereu de-acuma numai două cuvinte:

— Hamma trăieşte!

Cuvintele acestea îi răsturnară deodată toate gîndurile. Ce să mai caute el în Babilu, cînd Hamma nu e acolo? Ce preţ ar mai putea avea viaţa lui trăită despărţit de ea? Mai bine să fie sclav la picioarele ei, decît chiar rege departe de ea. Subt coperişul de trestie, în murdăria duhnitoare, în vreme ce tovarăşul său de lanţ se văita, el visa cu ochii deschişi. Se vedea iar

la serbarea Akiti de odinioară, pe cheiul canalului Arahtu, aşteptînd barca divină. între femei, la cîţiva paşi. umărul ei rotund, şoldul ei plin, apoi ochii ei cu privirea caldă în care îşi descoperea însuşi sufletul lui ca într-o oglindă fermecată . . .

îi părea rău că a mai trimis pe Ululai după preţul răscumpărării din robie. îi era frică să nu se întoarcă prea curînd sclavul cu argintul, înainte de a fi descoperit un mijloc pentru a ajunge la curtea regelui Iluma-Ilum. Atîta rîvnea acuma: să ajungă acolo. Orişicum, numai să se apropie de pămîntul binecuvîntat pe care păşesc picioarele ei. Era sigur că, ajuns acolo, va întîlni pe Hamma, precum i-a făgăduit zeiţa Iştar, ocrotitoarea iubirii lor.

Cînd veni iar marele dupşaru să-l cerceteze, Gungunum îl rugă fierbinte să-i mijlocească favoarea de-a putea merge la curtea regelui Ţării de la Mare. Bătrînul scriitor se miră şi crezu că suferinţele i-au turburat mintea. Gungunum stărui. Spuse că ştie, încă de pe cînd era în şcoala de la Borsippa, despre o bibliotecă bogată a lui Iluma-Ilum, unde s-ar găsi tăbliţe cuprinzînd învăţăturile cele mai tainice. Ar vrea să petreacă în biblioteca aceea un răstimp, fie şi ca sclav, numai să poată citi tăbliţele sfinte. Marele dupşaru se înduioşă. Atîta dragoste de învăţătură nu mai pomenise, îi făgădui să vorbească negreşit marelui preot al lui Enlil.

Gungunum rămase fericit. Dacă marele preot va ruga pe Iluma-Ilum, dorinţa lui va fi împlinită. Cum crezuse pînă acum cîteva zile în scăparea de robie, aşa spera azi în revederea fecioarei de la Akiti. încă nu umblase prin lume. Despre Ţara de la Mare ştia doar atîta că e departe, fără canaluri, cu multe mlaştini şi sălbătăcimi. Nu-l înfricoşa nimic. Unde e Hamma,. trebuie să fie bine. O visa iar, mereu. Iar cînd se deştepta, în gemetele tovarăşului de lanţ ori în răcnetele paznicilor, surîdea: toate acestea vor fi curînd răscumpărate prin fericirea cea mare.

Avu, peste trei zile, o veste bună: marele preot a vorbit deocamdată cu noul işakku care a făgăduit să tălmăcească regelui rugămintea lui Gungunum. De altfel Iluma-Ilum are să sosească la Nippur foarte curînd. A curmat războiul şi se întoarce cu oştirea, dînd foc semănăturilor şi satelor, nestînjenit de duşman.

7

Ululai sosi. Aducea argintul. Cinci mâne, măsurat din belşug în casa reginei Barnamtara. Povesti că Nim-Utumu e desperată, şi-a smuls părul, şi-a zgîriat pielea şi nu va conteni cu plînsul pînă ce nu va vedea pe Gungunum în Babilu. îi spuse că a fost cu argintul la marele işakku, care l-a cîntărit, i-a dat şi tăbliţă-chitanţă de primire. El însă nu poate scoate din robie pe Gungunum, căci Iluma-Ilum singur hotărăşte. Dar Gungunum să aibă răbdare. Scăparea e aproape. I-a adus şi merinde, dar mai bine de jumătate i-au mîncat-o paznicii.

Gungunum fu cuprins de îndoieli. De ce a mai primit marele işakku argintul, dacă are de gînd să vorbească cu regele? Dojeni pe Ululai că s-a dus la işakku, dar nu-i spuse nimic despre planul său, de teamă să nu-i pună vreo piedecă. Ululai vru să rămîie să-l slujească. Paznicii îl goniră. Venea totuşi de multe ori pe zi să-i aducă ştiri despre apropierea regelui Iluma-Ilum. în sfîrşit, într-o dimineaţă sosi strălucitor de bucurie:

— Peste trei ceasuri Iluma-Ilum e în oraş. Se vede de pe coperişele caselor cum se apropie pe carul de argint tras de trei armăsari. Toată lumea e pe zidurile cetăţii. Stăpîne, a venit scăparea ta! Oamenii şoptesc că Iluma-Ilum e mînios, dar eu am adus argintul! N-ai grije, stăpîne, s-a isprăvit robia ta. Am jertfit o vacă zeului Nabu, pentru tine, cum mi-a poruncit maică-ta Nim-Utumu.

Nerăbdarea se încuiba în inima lui Gungunum. Tovarăşul său de lanţ începu să plîngă, sigur că i-a sosit ceasul morţii. Gungunum îl compătimea şi nu-l înţelegea. Din sufletul lui parcă s-ar fi stins cu totul frica de moarte. Groaza lui era că va fi izgonit din robie şi că astfel va pierde pe Hamma pentru totdeauna.

Trecură ceasurile înăbuşitor de grele. Apoi se auziră chiotele de bucurie ale norodului. Apoi se făcu tăcere şi iar trecură ceasuri, mai apăsătoare. Gungunum ardea. Simţea limpede că acuma, în ceasurile acestea, se hotărăşte soarta lui şi îi tremura inima.

Şi deodată se deschise cu zgomot mare poarta închisorii. Gungunum respiră parc-ar fi scăpat dintr-o încleştare chinuitoare. Ostaşi mulţi intrară şi legară la spate, cu lanţuri, coatele prizonierilor. Gungunum iar se ului: „Dacă s-a sfîrşit robia, de ce-mi leagă braţele la spate?" Cu lovituri de bice şi suliţe, fură scoşi afară. Cotiră prin cîteva uliţe pînă ce ajunseră la templul zeului Enlil. în curtea principală, regele Iluma-Ilum, pe tron de argint, era înconjurat de tartanii săi, de ostaşi şi mulţime mare de akkadieni. Gungunum parcă se dumeri: „înainte de a ne da drumul, regele vrea să se bucure văzînd cum vom fi însemnaţi cu fierul roşu al robiei!"

Sosiră înaintea regelui Iluma-Ilum îngrămădiţi, murdari şi duhnind greu ca porcii. Gungunum apucă să vadă faţa regelui, întunecată şi cu ochii însetaţi de sînge.

„Acuma ne ucide!" îi trecu prin gînd ca o lumină orbitoare.

Un răcnet îi făcu pe toţi să se prăvale cu faţa la pămînt. Şi numaidecît Gurgunum auzi, de-aproape, o lovitură scurtă ca şi cînd se înfige între oase arma strîmbă care ucide mai repede. Lovitura fu urmată de un ţipăt înfundat şi apoi de un horcăit. Aceeaşi lovitură se auzi apoi din nou, însă însoţită de alt ţipăt mai puternic.

Acuma Gungunum, stînd ghemuit cu obrazul la pămînt, pricepu tot parcă i-ar fi spus cineva la ureche ce s-a întîmplat. Iluma-Ilum vrea să răzbune neputinţa de-a lua cetatea Kiş, ca să împace pe zeii lui nesăturaţi de sînge. De aceea a adus pe prizonierii din Babihi în curtea templului. Sîngele lor trebuie să curgă pe lespezile din casa zeului. îl rodea să ridice puţin capul, să vază ce se petrece, dar nu îndrăznea de frică să nu-l lovească vreun paznic. Tovarăşul său de lanţ ofta şi plîngea. Alţii gemeau din ce în ce mai îngroziţi, aşteptîndu-şi rîndul. Şi lovitura săbiei strîmbe ca secera cădea mereu, în răstimpuri egale, cu acelaşi zgomot ciudat scîrţîitor, urmată doar de ţipete deosebite.

Apoi se simţi o mişcare, ca şi cînd o serbare solemnă e tulburată de o întîmplare supărătoare. Glasuri indignate se ridicară, printre care însă răzbea o plîngere desperată :

— Argintul. . . plătit . . . Gungunum . . . răscumpărare . . .

Era Ululai care izbutise să se strecoare pînă la picioarele regelui Iluma-Ilum, întinzînd tăbliţa-chitanţă

ca o protestare. Ostaşii se repeziră asupra lui. Cîteva suliţe îl străpunseră deodată. Gungunum ridică puţin ochii şi, printre picioarele păroase ale ostaşilor, zări trupul lui Ululai zvîrcolindu-se, fără a fi scăpat din mînă tăbliţa doveditoare că a plătit argintul de răscumpărare.

Apoi iar se făcu linişte şi iar porniră loviturile armei strîmbe.

Deodată tovarăşul de lanţ ţipă şi Gungunum simţi pe obrazul drept stropi fierbinţi. înainte de a-şi putea da seama, o mînă puternică îl apucă de umărul stîng, ridicîndu-l puţin. Gungunum zări ca o fulgerare lama săbiei strîmbe de pe care picura sînge. O izbitură ascuţită în coşul pieptului şi apoi o sfîşiere parcă i-ar fi smuls inima. Aceeaşi mînă îl îmbrînci la o parte, întorcîndu-l cu faţa în sus. O sandală umedă de sînge îl calcă pe obraz. Mai simţi apăsarea sandalei grele turtindu-i nasul. Apoi gura i se umplu de ceva cald. Apoi se făcu întunerec şi gîndurile se risipiră ca aburii în vînt . . .

Sufletul rătăci un răstimp parcă şi-ar fi încercat zborul spre o lume nouă. Conştiinţa pură se reînchega pe cît rămîneau mai departe urmele vieţii materiale. încet-încet sufletul îşi redobîndi limpezimea. Mişcarea se intensifica mereu, prin planuri tot mai luminoase. Spaţiul însuşi se rotunjea în nemărginire pînă unde timpul se confundă cu imobilitatea.

O senzaţie albă stăpînea sufletul, cu atît mai vie cu cît deosebirea dintre lumea materiei şi a spiritului se subţia. în aceeaşi măsură însă creştea conştiinţa nedesăvîrşirii care se transformă în simţămîntul singurătăţii dureroase . . .

Capitolul IV

SERVILIA

. . .Conştiinţa singurătăţii rîvnea existenţa pură. Golul încă era nemărginit şi sufletul nu-şi găsea calea desăvîrşirii. începu aşteptarea chinuitoare a unui destin ce se apropie şi de care nu te poţi feri.

Apoi aşteptarea luă iar forma mişcării spre o ţintă necunoscută, cu înălţări şi coborîri, cu zigzaguri neînţelese. Spaţiul se îngroşa, străbătut de curgerea timpului ca o ţesătură din ce în ce mai deasă. Sufletul se zbuciuma în mrejele lumii noi, şerpuind neîncetat parcă în căutarea unui adăpost. Conştiinţa i se îndoia, se mlădia şi se subţia ca o flacără în bătaia vîntului.

Apoi mişcarea se stinse deodată şi conştiinţa se întunecă parcă s-ar fi topit în strînsoarea unei vieţi noi . . .

1

Al şaptelea copil nu era aşteptat cu prea mare bucurie în casa din Antium a lui Nigidius Saturnius, cavaler roman. Naşterea fu atît de grea că era să

10 — Opere, VI — Adam şi Eva — c. 1/1392

pricinuiască moartea mamei, dacă n-ar fi avut ajutorul priceputei sclave, Atia. Fericit că Lollia, soția lui mult iubită, a scăpat cu bine, Nigidius oferi un sacrificiu de vin şi tămîie în templul Fortunei. Copilului însă îi dădură numele Axius, în cinstea edilului Axius Sofronius, prieten scump al familiei, pe care bătrînul Caesar Augustus îl numise în slujbă chiar în acel an.

Totuşi Axius deveni curînd răsfățatul tuturor. Lollia îl iubea pentru că a suferit atît de mult dîndu-i viață şi sperînd că va rămîne ultimul ei vlăstar. Nigidius era mîndru că mai are un fecior să-i perpetueze numele şi să fie rezerva viitorului familiei. Dintre şase copii, numai cel dintîi, Nonius, fusese băiat. Grija pentru soarta celor cinci fete îl neliniştea, deşi era bogat. îl rodeau ambiţii. Spunea că se trage dintr-o veche familie patriciană sărăcită. Prin muncă şi noroc el s-a ridicat în rîndul cavalerilor, dar n-avea pregătire destulă să poată juca vreun rol în viața publică. Zeii nu-l înzestraseră cu talent oratoric şi nici baremi nu învățase gramatica. Prin Nonius spera să ajungă şi el, la bătrînețe, omul zilei. îi dărui o creştere aleasă, punîndu-l să ia lecții numai cu maeştrii cei mai scumpi. Cînd Nonius va fi bărbat cu faimă în Roma, surorile lui se vor putea mărita, avînd şi zestre mare, chiar cu senatori. Axius sporea perspectivele familiei. Ce n-ar putea dobîndi Nigidius prin Nonius, va înfăptui negreşit Axius.

Curînd după ce îmbrăcă toga virilă, Nonius fu trimis la legiunile proconsulului Publius Quintilianus Varus, să lupte contra germanilor, ca apoi, întorcîndu-se acasă cu glorie militară, să obțină mai lesne onorurile ce i s-ar cuveni. Deşi Nonius a plecat subt auspiciile cele mai favorabile, familia întreagă a rămas tristă şi chinuită de îngrijorare. Vrînd să afle ştiri

mai dese şi mai directe de la eroul lor, se mutară cu totul la Roma, în casa lor de pe Yicus Patricius. Mutarea de altfel era plănuită mai de mult, din pricina fetelor care trebuiau să fie mai în văzul lumii bune.

Axius însă rămase în Antium, în grija bunicii, o matroană pioasă, şi a unui pedagog, Myro, cumpărat anume pe o sumă mare, avînd faima unui gramatic desăvîrşit, cunoscînd deopotrivă de bine limba latină şi elenă. Bunica avea să-i complecteze educația religioasâ, după tradiția romană, iar pedagogul să-l inițieze în meşteşugul scrierii şi citirii.

împlinea zece ani şi era copil blînd, ascultător. Iubea mult pe maică-sa Lollia, şi despărțirea de ea îl amărî, mai ales în primele zile. Se simțea oropsitul familiei. Explicațiile bunicii îl împăcară puțin, iar libertatea deplină îl făcu să uite despărțirea. Casa din Antium era în mijlocul unei grădini mari, nu tocmai îngrijite, lîngă mare, cu o privelişte minunată asupra orăşelului de vilegiatură pentru patricianii şi bogătaşii romani. Nigidius o cumpărase, împreună cu grădina, pe un preț de nimic, a restaurat-o, a împodobit-o cu colonade de marmoră. Fusese casa norocului. Micului Axius îi era mai dragă marea în ale cărei veşnice frămîntări presimțea taine multe. însoțit de pedagogul Myro şi urmat de un capsarius, care aducea cele trebuincioase pentru scris, copilul petrecea toată ziua pe afară pe aleiele şi cărările umbroase. îi plăcea să stea ceasuri întregi pe țărmul mării, cu cerata în mînă, scriind, citind şi mai cu seamă ascultînd cu nesăturată curiozitate glasul pedagogului care-i povestea şi-i explica faptele zeilor. Şoaptele spumoase ale mării, adierile răcoroase şi alinătoare ale zefirului se îmbinau cu basmele minunate ca nişte murmure misterioase din altă lume. Zeii trăiau în inima lui atît de vii că se

aştepta mereu să-i întîlnească. Deseori, în zare, i se părea că se apropie Neptun, plutind pe valurile verzi, despicînd cu tridentul de aur adîncimile, în vreme ce pe malul nisipos, spălat de unduiri moi ce lăsau în urmă îngrămădiri lăptoase de spume, se desluşeau conturele albe şi ispititoare ale etern tinerei Venere . . .

în trei ani, Nigidius a venit de multe ori prin Antium, totdeauna grăbit şi fără a se interesa prea mult de Axius. Intrase în cîteva mari combinaţii comerciale şi era mereu pe drumuri. Lollia cu fetele soseau, în fiece an, la sfîrşitul verii, pentru cîte-o lună, înainte de-a trece la Baiae unde se aduna, toamna, lumea cea mai aleasă.

Acuma însă, îndată după calendele lui noiemvre, într-o seară, pe neaşteptate, pică toată familia în Antium, spre marea mirare a lui Axius. Toţi păreau posomoriţi, îngrijoraţi şi-l îmbrăţişau, pe rînd, care de care mai călduros, chiar şi tatăl său, rece şi serios din fire. în cele din urmă Lollia nu s-a mai putut stăpîni, a izbucnit în hohote de plîns şi, sărutînd furtunos pe Axius, a strigat:

— Tu eşti speranţa noastră, unica speranţă!

A doua zi Axius află de la Myro ceea ce se întîmplase, mai lămurit decît din şoaptele misterioase ale surorilor sale, căci Myro se informase de la sclavii ce întovărăşiseră familia şi care cunoşteau toate veştile romane. De cîteva zile umblase prin Roma o ştire pribeagă despre înfrîngerea legiunilor lui Varus. Nu se ştia cine a adus-o, dar creştea din ceas în ceas, se strecura în toate casele şi în toate inimile. Apoi a sosit confirmarea: întreaga oaste romană a fost atrasă în cursă şi măcelărită de către germanii lui Arminius. Imensul oraş a avut o tresărire cumplită. Zvonurile sinistre se multiplicau: germanii au pornit spre Roma,

germanii au şi trecut Alpii ... Se povestea că împăratul s-a închis într-o odaie unde plînge neîncetat şi se izbeşte cu capul de pereţi. Străzile gemeau de mulţimea îngrozită, alergînd de ici-colo, fără ţintă, doritoare de amănunte. Se găseau mulţi care blestemau pe Caesar Augustus pentru că el ar fi pricina nenorocirii naţionale. Paza oraşului fu întărită._ Erau temeri de tulburări **şi** de revolte. Apoi alaltăieri, un edict îndurerat anunţa poporului roman catastrofa, îndemnînd pe toţi să o suporte cu demnitate. Casa lui Nigidius s-a umplut de doliu. Nonius, fala familiei, se afla printre cei pierduţi. în sfîrşit, de frica unei răscoale a poporului, s-au hotărît brusc să părăsească Roma **şi** să se stabilească, baremi pînă se vor linişti lucrurile, în Antium, unde era şi Axius, acuma singurul reazim pentru ambiţiile lui Nigidius.

Viaţa lui Axius se schimbă cu totul de-aci încolo, însuşi Nigidius îi povesti, peste cîteva zile, cum s-a prăpădit Nonius, atrăgîndu-i atenţia că viitorul familiei se află în mîinile lui. Copilul, deşi nu înţelegea tocmai bine, se simţea mîndru.

Familia nu rămase multă vreme în Antium. De îndată ce aflară că Roma s-a potolit, se reîntoarseră acolo cu toţii luînd acuma şi pe Axius. Myro se bucură mai mult, dar bucuria îi fu scurtă căci Nigidius, pentru a desăvîrşi educaţia copilului, îi tocmi un retor faimos, pe Caius Orbilius, care dădea lecţii de oratorie tuturor odraslelor marilor familii romane. Aşa, Myro rămase simplu pedagog însoţitor al lui Axius. Apoi, fiindcă Axius era cam moleşit şi visător pentru cei treisprezece ani ce-i avea, primi un atlet special care să-l înveţe gimnastica şi mînuirea armelor.

Primăvara aduse un eveniment mai important în viaţa lui Axius. Spre a-şi pune în valoare averea şi

planurile de înălțare, Nigidius îl logodi cu Chrysilla Autronia, fiica de zece ani a lui Publius Autronius. Logodna era menită să deschidă imediat porțile caselor patriciene pe seama fetelor lui Nigidius. Autronius deşi sărac, era înrudit de aproape cu cîteva familii mari. El însuşi se lăuda mult cu un străbun de-al său care ar fi fost consul cu vreo trei secole în urmă. Neamurile îl ajutau cît puteau J el însă disprețuia ajutoarele, primindu-le totuşi. Consimțămîntul de logodnă al lui Autronius 1-a costat pe Nigidius un împrumut de două sute mii sesterții, fără dobîndă. Axius a îndurat ceremonia cu demnitatea cuvenită, asemenea şi logodnica.

însemnătatea lui Axius, în sînul familiei, crescu mult pe urma logodnei. Chiar el se simțea bărbat, deşi Chrysilla Autronia i-a rămas tot atît de străină ca şi mai înainte. De altfel nici n-avea prilej s-o întîlnească decît rareori. Numai de la surorile sale aflā că Autronia e o fire orgolioasă, că îi place să vorbească greceşte şi că de aceea i se zice în familie Chrysilla.

Rezultatele logodnei lui Axius fură mai fericite pentru familie. Chiar în toamna următoare, două surori îşi găsiră norocul, măritîndu-se una cu un cavaler roman foarte bogat, cealaltă cu fiul unui senator.

2

Retorul Orbilius spuse în curînd lui Nigidius că Axius nu e tocmai tare în *controversia,* dar că e eminent la *suasoria,* ceea ce dovedeşte o fantazie bogată. Cu acelaşi prilej, celebrul învățător făcu oarecare complimente şi lui Myro pentru eleganța şi puritatea pronunțării limbii elene.

Myro rămase confidentul lui Axius. îl iubea din ce în ce mai mult. împreună au cutreierat Roma pc care Myro o cunoştea şi care pentru Axius era încă o taină uluitoare. Ceasurile libere le petreceau, la început, în splendidele grădini ale lui Maecena. Erau destul de aproape de casa lor din Vicus Patricius. Pe aleiele adumbrite de platani şi străjuite de statui, Myro încerca uneori să-i explice că diferiții zei sînt, în realitate, înfățişarea multiplă a unei divinități atotcuprinzătoare, Axius clătina din cap, neîncrezător. Farmecul multiplicității s-ar fi distrus prin reducerea Ia unitate. Mulțimea face armonia. Cînd la fiece pas întîlneşti un zeu sau barem manifestarea unei divinități, lumea e mai bogată, mai încîntătoare. Ce aridă ar fi viața pe pămînt dacă nu s-ar amesteca printre oameni în permanență şi zeii cu dorințele, pasiunile şi ordinele lor. Pedagogul nu stăruia, dar îi prevestea tainic că va înțelege toate cînd va face cunoştință cu filosofii.

Mai tîrziu Myro îl obişnui să treacă aproape zilnic prin Argiletum, pe strada îngustă şi îmbîcsită ce leagă Subura cu Forul Roman. Acolo sunt cele mai multe librării. Pancarte cu titlul noilor cărți atîrnau pe toate coloanele, iar din uşile deschise răbufnea afară mirosul greu de şofran şi ulei de cedru care apăra de insecte rolele sau volumele păstrate în pungi de pergament ori în lădițe de lemn tare. Căscau gura pe stradă, privind după oamenii celebri, ascultînd uneori convorbirile lor. Myro ar fi cumpărat bucuros cîte-o noutate, despre care auzea mereu vorbindu-se, dar el n-avea bani şi nici Axius. Ca să-şi astîmpere setea de-a citi, intrau din cînd în cînd în biblioteca publică, înființată de Augustus în templul lui Apollo. Acolo a citit cu glas tare vestitul *Metamorphoseon* al lui Ovidiu, care încîntă mult pe Axius.

în curînd Nigidius, aflînd că în toate casele mari se cuvine să fie o bibliotecă, porunci lui Myro să-i alcătuiască una vrednică de o persoană consulară. Se gîndea în sine că Axius, cît e de deştept, ar putea să ajungă şi senator, şi chiar consul. Urmă un an fericit pentru Myro. Cutreierară toate librăriile, răscoliră toate rafturile şi adunară vreo două mii de volume, spre bucuria lui Nigidius care, deşi nu citea nimic, se lăuda pretutindeni cu biblioteca. în acest răstimp, în schimb, Axius dobîndi o pasiune pentru cărţi atît de mare că îşi neglija chiar studiile de retorică şi exerciţiile de gimnastică.

Pînă să îmbrace Axius toga virilă, se mai măritară şi celelalte trei surori, făcînd partide nu mai puţin strălucite ca cele două dintîi. Acuma Nigidius se gîndea să-l trimită la legiunile lui Germanicus, să-şi împlinească datoria militară către patrie, cum se cere unui viitor senator. Moartea împăratului îi încurcă puţin socotelile. I se părea de rău augur ca Axius să plece la oaste tocmai cînd se stinge un om mare şi se temea să nu-l piarză cum a pierdut pe sărmanul Nonius. Consultă un oracol egiptean din Alba care-i spuse că Axius va trăi mulţi ani şi va muri în baie. Totuşi Nigidius mai şovăi pînă în primăvara viitoare. Atunci, prin Autronius, obţinu permisiunea pentru Axius de-a pleca. Axius însă mai zăbovi cîteva luni şi porni de-abia în august. Cînd ajunse la poalele Alpilor, întîlni soli care vesteau că Germanicus a zdrobit oştirile lui Arminius în cîmpiile Idifiaviso şi la valul Angrivarilor. Făcu un popas de şapte zile într-un orăşel, cumpănind dacă trebuie să-şi mai urmeze calea sau să se întoarcă acasă. Se întoarse. Nu voia să fie ridicol ajungînd la oaste cînd s-a isprăvit războiul, să creadă lumea că umblă doar să figureze şi el în triumful lui Germanicus.

Sosi acasă numai prin noiemvre şi găsi pe tatăl său pe moarte. întoarcerea lui neaşteptată fu socotită ca un semn misterios al zeilor care n-au lăsat pe Nigidius să se stingă înainte de a-şi revedea feciorul. Bătrînul îi dădu sfaturi pentru viaţă. îi lăsa o avere de cîteva milioane de sesterţii. Să profite de ea, intrînd în serviciul republicei, să fie stăruitor, energic, activ. Axius îi făgădui solemn că-i va urma poveţele. îi şi improviza nişte planuri grandioase de viitor care umplură de fericire inima muribundului.

Rămăşiţele pămînteşti ale lui Nigidius fură transportate la Antium unde le aştepta un mic mausoleu ridicat mai de mult prin grija răposatului. Bătrîna Lollia se hotărî să rămîie acolo, nemaiavînd ce căuta de-acuma la Roma. Şi Axius petrecu aproape toată iarna în Antium, discutînd cu Myro asupra morţii şi a zeilor. Explicaţiile sclavului filosof nu-l mulţumeau, îşi puse în gînd să studieze filosofia, să găsească răspunsuri satisfăcătoare la întrebările ce-l nelinişteau deseori. în martie trecu la Roma înadins ca să se iniţieze în filosofie. Capitala era un adevărat furnicar de filosofi de toate categoriile. Chiar prin tavernele de pe Subura, epicuriani vagabonzi propovăduiau filosofia plăcerilor, angajaţi în acest scop, cu lefuri grase, de curtezane care astfel cucereau mai mulţi curtenitori bogaţi şi darnici. Axius vorbi cu cîţiva, la întîmplare. Fiecare îi glorifica altă înţelepciune şi-i promitea alte fericiri. Se înfricoşa de perspectivele încurcate şi amînă pentru altă dată alegerea.

De altfel acuma Roma se interesa de triumful lui Germanicus, fixat pentru sfîrşitul lunii mai. Pretutindeni şi toată lumea numai despre învingătorul germanilor vorbea, cu un entuziasm care-l cuprinse curînd şi pe Axius. Se pregătea o primire măreaţă. Două

cohorte de pretorieni fură trimise întru întîmpinarea eroului, dar plecară toate, fără ordin. în preziua sosirii zeci de mii de oameni porniră pe toate căile să salute mai degrabă pe salvatorul onoarei romane. Axius, întovărăşit numai de Myro, se afla printre cei mai însufleţiţi. Seara însă se întoarse acasă cam obosit. în ziua triumfului, pe o vreme minunată, Axius ieşi iar pe Via Lata pînă la Porta Flaminia şi aşteptă acolo două ceasuri pînă ce apăru în depărtare cortegiul, Apoi, alături de carul triumfal tras de patru armăsari albi, în mijlocul mulţimii înflăcărate care cînta, dansa, asuda şi se îmbrîncea, veni înapoi pe Via Lata, coti printre Saepta Iulia şi Iseum & Serapeum şi trecu chiar pe subt poarta triumfală. De aici însă se despărţi de alai şi o luă pe Vicus Argentarius, sperînd să ajungă mai repede pe Forum Romanum, să poată vedea sosirea în faţa templului lui Jupiter. Strada era înţesată de oameni care toţi se îmbulzeau în aceeaşi direcţie. Axius izbuti să străbată pînă aproape de Carcer Mamertinae. Aici învălmăşeala era cumplită. Oamenii se zvîrcoleau care să răzbească înainte, care să se întoarcă înapoi, răcnind, înjurînd. Multe femei leşinară în înghesuială. După o adevărată şi desperată luptă cu coatele, Axius se smulse din mulţimea înfierbîntată. De altfel Germanicus trebuie să fi ajuns de mult pe Capitoliu, cel puţin după urletele de entuziasm ce se auzeau furtunoase şi pe care le îngroşau ţipetele celor ce îşi manifestau din depărtare bucuria.

Ocolind anevoie Capitoliul şi Palatinul, de-abia tîrziu după-amiazi reuşi să se strecoare pînă la Vicus Patricius, acasă. Toga-i tivită cu purpură era sfîşiată şi murdărită, iar corpul îi era vrîstat de vînătăi.

3

„Gloria militară nu se cucereşte privind triumfurile altora, ci luptînd!" îşi zise Axius a doua zi, ruşinat că s-a amestecat în mulţimea dornică de spectacole.

Nu simţea însă nici o chemare pentru viaţa ostăşească. Vru să se apuce de altceva şi îşi dădu seama, curînd, că nici o activitate nu-l ispiteşte. Avea dorinţe vagi, nelămurite. îi lipsea parcă mereu ceva şi întrebări tot mai ciudate îi apăreau în suflet.

Totuşi, socotind că un cavaler roman tînăr şi bogat nu poate sta degeaba, ceru sfatul lui Myro pe care îl privea ca pe un prieten.

— Să nu faci nimic, stăpîne — îi spuse sclavul. Cavalerul roman să trăiască, să petreacă şi să mediteze. E cea mai frumoasă viaţă.

— Mă plictisesc îngrozitor, Myro! Am să mă sinucid dacă nu-mi voi găsi o ocupaţie sau baremi un scop în viaţă! murmură Axius, amărît.

— Numai filosofia poate destăinui omului rostul vieţii şi al lumii! zise Myro.

Şase ani jerfi Axius filosofiei. începu cu Seleucus, prietenul împăratului, epicurian faimos care-şi vindea scump învăţăturile numai odraslelor de patriciani bogaţi. Lui Axius i-a luat într-un an peste cincizeci de mii de sesterţii. în cele din urmă Axius s-a săturat de lecţiile lui pomădate şi i-a întors spatele. A întîlnit un stoic bătrîn, grec, foarte de treabă, l-a adus acasă şi l-a ţinut trei ani, crezînd că a găsit calea înţelepciunii. Atunci a cunoscut pe liberta Thesmina, a îndrăgit-o şi a adoptat teoriile hedoniste ale lui Aristion care era nomenclatorul curtezanei şi se lăuda că e discipolul lui Aristipp din Cyrene. S-a scîrbit însă şi de el, mai curînd decît de graţiile Thesminei. în sfîrşit

a plecat cu Myro la Atena, în patria filosofiei adevărate, a ascultat cîteva luni pe scepticul Chrysipp şi s-a întors acasă nemîngîiat. Golul din sufletul lui parcă se mărea cu cît încerca să se lumineze.

Se duse la Antium, să mai vadă pe maică-sa.

— Adu-ţi aminte că eşti logodit cu Chrysilla Autronia! îi zise Lollia.

Cuvintele mamei îl înviorară. Socoti că ea are dreptate. în căsnicie va găsi fericirea şi liniştea. Era de douăzeci şi patru de ani.

îndată ce se întoarse în Capitală, se gîndi cum să reia relaţiile cu familia Autronius. Se simţea ruşinat că, de vreo doi ani, nici măcar n-a trecut pragul casei lor. Autronius trebuie să fie supărat, deşi Nigidius i-a lăsat prin testament un dar frumos de bani. Prea vinovat însă nu se găsea. Logodnica îi rămăsese aproape străină, în orice caz nu-1 ispitea. I se păruse totdeauna rece, mîndră şi prefăcută. îşi zisese mereu că are vreme destulă să trăiască cu ea. Pînă atunci să cunoască bine viaţa. Fiindcă în căsnicie avea de gînd să păstreze virtutea veche romană, iubind numai pe soţia sa şi mama copiilor săi, se crezuse îndreptăţit să guste toate voluptăţile iubirii înainte de a se însura, încît să nu-1 mai poată ademeni nici o femeie.

Nomenclatorul îl anunţă şi apoi îl conduse într-un atrium sobru şi modest unde Autronius îl aştepta, mirat şi mustrător.

— Credeam că ţi-ai uitat logodnica de dragul filosofiei !

— M-am pregătit numai ca să o pot respecta mai mult! zise Axius cu un surîs blînd care risipi repede supărarea bătrînului.

în vestibul, un sclav ţinea în mîini, cu mare grije, o lădiţă de lemn sculptat. Fiindcă Autronius îl privi nedumerit, Axius adaogă în semn de explicaţie:

—• Pentru Chrysilla . . .

Ochii de oţel ai bătrînului avură o lucire de bucurie pe care însă o stăpîni repede. Luîndu-1 de braţ, zise cu o nepăsare compusă:

— Chrysilla e în grădină cu maică-sa. Să mergem la ele.'

Casa lui Autronius se afla în colţul dintre Clivus Mamuri şi Vicus Longus, înconjurată de o grădină mică, foarte bine îngrijită. Un pavilion hexagonal, cu coloane subţiri de marmură, cu trepte albe, era fala stăpînului fiindcă îngăduia o privelişte frumoasă spre Viminal, spre Forul Cesarilor şi spre Capitoliu. Statuete, colonade potrivite, cîţiva platani şi adevărate covoare de flori împodobeau grădina. în dosul pavilionului era chiar şi o piscină în mijlocul căreia o nimfă speriată se ferea zadarnic de miile de fire de apă ce o stropeau din toate părţile. Cîteva sclave tundeau iarba lălăind, în vreme ce grădinarul hirsut, german, plivea un rond de flori roşii.

Cei doi bărbaţi urcau spre pavilion, pe cărarea albă şerpuitoare. De cum ieşiseră din casă, Axius zărise lîngă pavilion două siluete. Pe cînd Autronius îi lăuda calităţile grădinarului, tînărul se uita numai la figura albă, cu mîna întinsă spre o căprioară care se apropia puţin şi apoi fugea. O recunoscu. Era Chrysilla. Autronius observă privirea lui şi începu să-i spună cum căprioara a fost crescută de Chrysilla care a primit-o în dar, la Tusculum, de la administratorul unui senator, rudă de-a lor, în vila căruia au fost găzduiţi vara trecută.

— A venit Axius! strigă Autronius de departe, întrerupîndu-şi povestirea.

Atît Chrysilla, cît şi maică-sa rămaseră pe loc, nemişcate. Amîndouă văzuseră şi recunoscură pe Axius. Fata scutura de pe degetele mînei drepte firele de iarbă cu care momise căprioara. Autronius le povesti, cu mare lux de cuvinte, cum s-a mirat cînd nomenclatorul i-a vestit pe logodnicul rătăcit, cum nu-i venea să crează . . . Axius examina, zîmbind, pe Chrysilla care se uita numai la tatăl ei, simţea că e privită şi surîdea puţin cam dispreţuitor. Avea ochii mari, negri şi gene foarte lungi care le moleşeau lumina, şi o gură mică cu buzele subţiri. Tunica albă îi mlădia formele corpului.

Cînd Autronius conteni, Axius luă lădiţa din mîinile sclavului şi o oferi Chrysillei, murmurînd:

— Frumuseţea ta n-are nevoie de podoabe. Dar admiraţia mea simte nevoia unei mărturisiri.

Fata luă lădiţa, scoase darurile, mulţumi cu acelaşi surîs indiferent. Schimbară cu toţii cîteva vorbe banale. Atmosfera însă rămînea greoaie. în cele din urmă Autronius, subt pretext că are ceva cu grădinarul, plecă împreună cu bătrîna, lăsînd singuri pe logodnici. După un răstimp de tăcere, Axius îi spuse că acuma, deplin pregătit pentru viaţa serioasă, doreşte să-şi împlinească obligaţia veche şi atît de plăcută de-a o duce în casa lui şi-a o face fericită, că deşi o cunoaşte prea puţin, ştie că ea îi va fi soţie demnă, iubitoare şi credincioasă. Chrysilla îl asculta cu sfiala cuvenită, privindu-1 însă mereu curioasă şi cercetătoare, parcă ar fi vrut să-1 încurce. Ţinuta lui frumoasă, îmbrăcămintea elegantă îi plăceau tot atît ca şi ochii lui blînzi în care dormeau mistere. Totuşi voia să-1 pedepsească pentru că a neglijat-o atîta vreme. De altfel i se credea superioară prin nobleţea familiei şi rîvnea să-şi păstreze superioritatea şi în căsnicie. îi răspunse calm, aproape rece, amestecînd multe cuvinte greceşti în fraze, ca să-i arate că are o educaţie subţire.

Axius plecă nemulţumit. Cînd ajunse acasă, era hotărît să o repudieze şi să-şi caute altă mireasă. Pe urmă se răzgîndi. Trebuie s-o ia, tocmai fiindcă e orgolioasă. Are s-o îmblînzească, s-o subjuge. O adevărată femeie romană aşa se cuvine să fie, mîndră şi nestăpînită. Pînă acuma a avut legături numai cu femei care, fie pentru averea lui, fie pentru frumuseţea lui, parcă nu aşteptaseră, pentru a-i cădea în braţe, decît să facă el primul pas. Rezistenţa ei e o calitate.

Stabili cu Autronius ziua căsătoriei. Pînă atunci mai văzu pe Chrysilla de trei ori. O îndrăgi. Ardea de nerăbdare s-o strîngă în braţe.

Bătrînul Autronius ţinu să-şi aducă el însuşi fiica la templul lui Jupiter, spre a face acolo jertfa focului, după datină. Aleseseră templul lui Jupiter Stator, de pe Velia, aproape de Via Sacra. Era un templu mic, foarte vechi. Se zicea c-ar fi fost clădit, cu trei secole în urmă, de consulul Attilius Regulus. Avea şase coloane albe, cu faţada spre Capitoliu, iar pe fronton fascia cu fulgerele, în cella minusculă statuia marelui zeu, şezînd, era vopsită în roşu, ca şi a lui Jupiter Capitolinus.

Axius aştepta acasă sosirea miresei. însăşi Lollia venise de la Antium să supravegheze şi să se bucure. Toată casa era în fierbere. Sclavii, îmbrăcaţi de sărbătoare, umblau veseli după treburi. Se răspîndise printre ei zvonul că, în cinstea Chrysillei, stăpînul avea să le dăruiască tuturor libertatea.

în atrium, împrejurul impluviului pătrat, Axius se plimba din ce în ce mai nerăbdător. Paşii lui răsunau lipicios pe pardoseala lucioasă, frecată cu ulei. în apa impluviului se oglindea de sus cerul foarte albastru.

Sclavi alergători, iuţi de picior, îl vestiră cînd a pornit cortegiul de la Autronius, cînd a sosit la templu. Acuma însă, de o veşnicie, nu mai venea nimeni să-i anunţe sfîrşitul ceremoniei de-acolo. Se gîndi că poate sclavul căscînd gura la lume, a uitat să-şi împlinească datoria. Scrîşni mînios şi-şi zise că va pune să-l biciuiască pînă la moarte. în aceeaşi clipă apăru în vestibul sclavul grec, istovit de alergătură, gîfîind: „Au pornit . . . " şi apoi prăbuşindu-se ca un mînz cu fierea plesnită.

Axius se lumină. Trecu în peristilul vast, sprijinit pe patru rînduri de coloane corintice. în fund, în oecus, se înălţase altarul împodobit cu flori, înconjurat de socluri cu statuetele de marmoră ale străbunilor şi figurile de lut ars ale zeilor Larii. Lollia nu era aici. O găsi în triclinium unde o ceată de sclavi pregăteau ospăţul nupţial. îi spuse că a pornit cortegiul şi, fiindcă mai era timp, se reîntoarse în atrium, reluîndu-şi plimbarea în jurul impluviului.

în sfîrşit auzi din stradă un zgomot surd, îngroşîndu-se mereu. De prin toate încăperile sclavi şi sclave năvăleau afară să întîmpine mireasa. Axius aştepta pe Lollia, răzimat de o coloană. Ieşiră împreună.

Strada gemea de lume. Curioşi şi cerşetori se adunaseră, mulţime mare, să privească spectacolul. Liberţii familiei rînduiau în semicerc pe sclavii cu flori în mîini.

Carul nupţial opri în faţa porţii. Chrysilla, în peplum alb, cu cununiţa de verbină în păr peste care se mlădia vălul de argint, coborî ca o zeiţă în sărbătoare. Sclavii căzură în genunchi şi cu faţa la pămînt. Mireasa păşea numai pe petale de trandafiri albi. Autronius o luă de mînă şi o duse întîi la Lollia, care o sărută pe frunte.

în peristil îmbulzeala era imensă. Toată lumea căuta să fie mai aproape, să vază mai bine. însuşi marele flamin al lui Jupiter venise să slujească. Căciula-i conică albă, de piele de oaie, se ridica deasupra tuturor pe cînd, cu linguriţa de aur, picura grăunţele de tămîie peste flacăra de pe altar, murmurînd cuvinte neînţelese într-o latinească arhaică. Mirii gustară din aluatul sacru, băură din aceeaşi cupă vin îndulcit cu miere şi primiră binecuvîntarea flaminului.

Pe urmă Axius se aşeză cu mireasa pe un tron improvizat, acoperit cu o blană de miel. îi cuprinse blînd mijlocul. Braţul îi tremura atingînd corpul ei cald. O privea cu ochi care o sorbeau. Chrysilla era acuma fără văl şi i se părea mai frumoasă. în zîmbetul ce-i înflorea în ochi şi pe buze, el simţea o chemare tainică.

— Chrysilla — îngînă dînsul cu o voce arzătoare — tc iubesc!

Mireasa închise pleoapele ca şi cînd ar fi vrut să-şi ascundă sfiala. Axius nu înţelese gestul şi avu o săgeată în inimă. Atunci însă simţi mîna ei mică aşezîndu-se pe braţul lui, mîngîindu-l. Mîna era fierbinte şi tremura. Axius tresări de fericire. îşi alunecă degetele pe şoldul ei rotund, de-abia stăpînindu-şi iubirea,

începură felicitările . ..

Peste un an Chrysilla Autronia născu un băiat pe care îl numiră Nigidius, după tatăl lui Axius. Peste alţi doi ani născu alt băiat, Balbus, şi apoi, înainte de-a se împlini un an, o fetiţă, Saturnina. Pe urmă trecură trei ani pînă ce născu iar băiat, pe Marcus.

Axius era fericit. Diviniza pe Chrysilla în care îşi zicea că şi-a găsit rostul vieţii. Fecunditatea ei i se

părea o favoare specială a zeilor, mai ales că, după fiecare naştere, Chrysilla se făcea mai frumoasă. Se simţea iubit şi simţimîntul îl măgulea, fiindcă vedea în soţia sa o fiinţă superioară. Iubirea îi era tirană şi exclusivistă. Din prima noapte i-a declarat că nu vrea să fie împărţită cu nici o femeie, precum ea nu-1 va împărţi cu niciun bărbat. Axius i-a jurat atunci credinţă eternă, fără să-i atribuie vreo însemnătate, ştiind că jurămintele de iubire sunt făcute anume pentru a fi călcate. Curînd însă a trebuit să-şi dea seama că Chrysilla ţine morţiş la promisiunile ce şi le-au făcut atunci. îl urmărea mereu cu o gelozie pătimaşă. Pe cînd fusese însărcinată cu Saturnina, a ucis cu mîna ei pe o sclavă blondă care i s-a părut că iubeşte în taină pe Axius. Gelozia ei era de prisos, căci Axius într-adevăr, nici nu mai visa alte femei.

O singură neînţelegere le întuneca fericirea. Chrysilla, aţîţată şi de tatăl ei, era nenorocită că Axius nu vrea să intre în viaţa publică, să dobîndească onoruri şi glorie. Din pricina aceasta aveau deseori schimburi de vorbe neplăcute. Axius se împotrivea din răsputeri. Nu-şi simţea destulă energie pentru a cîrmui pe alţii, cînd el însuşi avea nevoie de cîrmuitor. Spunea că gloria oferă mai multe primejdii decît mulţumiri.îi scotea mereu pilda lui Germanicus şi o întreba dacă invidiază soarta Agrippinei.

Ani de zile, Chrysilla n-a pierdut speranţa că totuşi îl va îndupleca. A pătruns şi în intimitatea bătrînei Livia Augusta care, îndrăgind-o, de multe ori a vrut să intervie la împăratul Tiberius pentru Axius. în sfîrşit se ivi o ocazie strălucită. Sosise la Roma o delegaţie de iudei cu o plîngere împotriva procuratorului Pontius Pilatus care administra de şase ani Iudeea şi Samaria cu o severitate excesivă. Consulul Camillus

Scribonianus, prieten vechi al lui Autronius, înainte de a primi delegaţia, chemă pe Chrysilla şi o întrebă dacă Axius ar vrea să meargă la Ierusalim în locul lui Pontius, cerîndu-i un răspuns pînă a doua zi. Atunci Chrysilla îşi puse în luptă toate armele: rugăciuni, lacrimi, ameninţări. . . Zadarnic. Axius refuză categoric, mai ales că era vorba şi de un prieten de-al răposatului său frate Nonius.

Femeia capitulă şi de-aci încolo nici nu-i mai pomeni de slujbe şi însărcinări. Pacea cea mai deplină stăpînea căsnicia. Axius nu rîvnea nimic. Dragostea ei şi a copiilor îi umpleau viaţa. Ca să nu stea tocmai degeaba, îşi înfrumuseţa casa din Roma, se interesa de moşia din Antium; numai la cea din Patavium nu se duse niciodată, era prea departe şi chiar se gîndea s-o vîndă sau s-o schimbe. încolo trăia cu cărţile. Pentru biblioteca bogată îl invidiau mulţi bibliofili. Pe Myro, fostul său pedagog, îl liberase din sclavie şi-1 făcuse bibliotecar, fericindu-1. Unii prieteni îl credeau moleşit de trîndăvie şi, în spate, îl dispreţuiau ca pe un exemplar tipic al decăderii romane. Alţii însă, mai puţini, ziceau că e un înţelept care ştie să întrebuinţeze viaţa spre binele său şi al familiei.

într-o zi un librar şiret îi oferi în mare taină un volum în care, spunea el, un filosof grec din Alexandria dezvăluia cuprinsul celor patruzeci şi două de cărţi ermetice egiptene, împreună cu învăţăturile dictate marilor preoţi de către însuşi Hermes Trismegistos. Prin acestea ei stăpîneau misterele vieţii şi ale morţii. Volumul, nefiind multiplicat, stîrni curiozitatea lui Axius care îl cumpără îndată pe trei mii de sesterţii.

De cum începu să citească, Axius se simţi cuprins de o emoţie stranie, parcă i s-ar fi răscolit toate adîncimile sufletului. Citind i se părea mereu că întîl-

nişte lucruri care dormeau într-insul, pe care le-a visat cîndva şi apoi le-a uitat cînd s-a deşteptat. Şi cu toate acestea era vorba de lucruri de care, ştia foarte bine, nu mai auzise niciodată în viaţa aceasta.

în trei zile isprăvi cartea şi o trecu lui Myro, vrînd să-şi controleze prin el impresiile ciudate ce i le născuse. Myro însă nu găsi nimic deosebit. Ba, cînd Axius îi ceru părerea, libertul spuse că autorul volumului nu poate fi un filosof, deoarece a îngrămădit superstiţii, prodigii şi miracole pe care nu le iau în serios decît spiritele naive; el credea că, prin cartea aceasta, se urmăreşte doar o propagandă pentru cultul isiac. Axius, auzindu-l, se supără parcă l-ar fi jicnit în ce avea mai sacru, strigă şi apoi se înfurie într-atîta că îl ameninţă cu flagelatorul. Bibliotecarul se spăimîntă, îi implora mila, scuzîndu-se că se obişnuise a vorbi deschis cînd stăpînul binevoia să-i asculte părerea. Axius se potoli îndată, ruşinat de o ieşire pe care singur nu şi-o putea explica.

Peste cîteva zile se apucă să citească iar volumul misterios. Cum îl deschise, impresia ciudată îl prinse iar în reţelele ei. Era singur în bibliotecă. Amurgea şi lumina slăbea. Pe cînd citea tocmai despre judecata lui Osiris, auzi brusc un glas care îl făcu să sară în picioare parcă ar fi răsunat dintr-o adîncime necunoscută a sufletului său:

— Stăpîne . . .

în faţa lui, lîngă una din coloanele ce despărţeau biblioteca de atrium, stătea o sclavă tînără, într-o tunică verde-mohorîtă, cu braţele goale, cu nişte sandale brune de lînă, cu părul blond-auriu împletit în două coade ce-i atîrnau pe spate.

— Ce vrei ? . . . Cine eşti ? întrebă Axius buimac, parcă-ar fi văzut o fantomă.

— Servilia . . .

— Servilia? bîlbîi Axius, mai nedumerit.

—• Sclava stăpînei Chrysilla Autronia . . .

— Nu te-am mai văzut pe-aici — zise el, mereu încurcat.

— Sunt numai de trei zile în casa voastră, stăpîne. Am crescut în Patavium, pe moşia ta, şi am fost învăţată de mică meşteşugul de-a servi pe stăpîna mea cînd vrea să se împodobească.

Sclava vorbea foarte blînd, cu glasul tremurat de o emoţie mare, totuşi limpede şi grăbit, ca o lecţie spusă pe dinafară. Vorbind, privirile ei minunate şi aprinse se înfigeau în ochii lui Axius, care o sorbea din ce în ce mai lacom. Ochii ei erau verzi şi adînci ca un vîrtej de ape şi aveau o lumină fermecătoare.

— Ce vrei? o întrerupse Axius cu o asprime prin care căuta parcă să se apere de vraja ce-l înlănţuia.

Servilia plecă ochii, ca surprinsă asupra unei fapte nesocotite. Buzele ei pline şi umede şoptiră încet, umil:

— Chrysilla Autronia te vesteşte că . . .

— Bine! Du-te, du-te! strigă Axius, fără să mai aştepte să afle pentru ce a venit, simţind acuma că, de va mai sta în faţa lui şi de-i va mai auzi glasul, nu se va putea stăpîni să n-o ia în braţe.

Sclava puţin speriată de vocea lui, ridică uşor pleoapele, îi întîlni privirea, se întoarse şi porni spre atrium. Axius o vedea îndepărtîndu-se. Şoldurile ei se legănau chemătoare. Pulpele plăpînde, goale, luceau în lumina stinsă a amurgului. Şi deodată fu cuprins de o teamă sugrumătoare, parcă plecarea Serviliei i-ar seca inima. Simţea că, nemaivăzîndu-i ochii şi neauzindu-i glasul, lumea întreagă are să se sfărîme,

iar el va rămînea singur, strivit între dărîmături. Şi atunci, fără să-şi dea seama, murmură rugător:

— Servilia . . .

Ea se opri şi întoarse capul. în ochii ei străfulgera o bucurie pe care însă o înăbuşi scurt. Răspunse supusă:

— Stăpîne. . .

în aceeaşi clipă Axius tresări, ca smuls dintr-un farmec, şi zise cu o linişte stăpînită:

— Nimica . . . Du-te!

Servilia dispăru. în tăcerea deasă Axius mai auzi foşnetul molatec al sandalelor ei pe lespezile pardoselei. în bibliotecă, în aerul pătruns cu miros de şofran, pluteau undele unui parfum ca şi cînd urmele sufletului ei ar fi rămas să-l ispitească.

De-abia într-un tîrziu îşi veni cu totul în fire, întrebîndu-se cum s-a putut pierde aşa în faţa unei sclave? Pînă azi privise numai ca obiecte de muncă pe sclavele multe ce le avea aici, ca şi la Antium sau la Patavium. Şi tocmai o sclavă să-i zdruncine iubirea pentru Chrysilla şi poate chiar toată fericirea vieţii? Rîse singur, ridică din umeri cu dispreţ şi se gîndi că a fost o rătăcire neroadă întîmplarea cu Servilia aceasta. Dar imediat, peste gîndul dispreţuitor, se ivi o înduioşare:

„Servilia ... Ce nume şi ce privire ciudată l"

Inima îi bătea ca în preajma unei bucurii mari. Văzu iar pe Servilia, în acelaşi loc, parcă s-ar fi întors, şi-i auzi glasul alinător. îşi aduse aminte că nici baremi n-a lăsat-o să-i spună de ce a venit. îi părea rău.

Vrînd să-şi alunge din suflet părerea de rău, îşi zise că desigur Chrysilla a trimis-o şi poate pentru ceva important. Cum să fie atît de bădăran cu Chrysilla din pricina unei sclave necunoscute care l-a turburat cine ştie cum, poate printr-o vrajă? Trebuie să meargă, să vază ce doreşte Chrysilla.

Puse volumul cu tainele lui Hermes Trismegistos în raft, apoi trecu în atrium. Mergînd şi zicîndu-şi că vrea să împace pe Chrysilla, îşi dădea seama că doreşte pe Servilia şi că numai pentru ea caută pe Chrysilla. Gîndul i se păru jicnitor, încercă să-l gonească, dar îi revenea neîncetat ca o muscă stăruitoare.

Găsi pe Chrysilla cu sclava care tocmai îi povestea cum a alungat-o fără nici o vină, stăpînul. De cum o zări, tulburarea i se mulcomi parcă s-ar fi înlăturat o mare primejdie. Inima însă îi bătea speriată, neputincios a o mulcomi. Se apropie de Chrysilla, căutînd să nu se uite la sclava pe care totuşi o vedea şi chiar îi simţea privirile. Chrysilla îi zîmbi cu o mustrare drăgăstoasă:

— Vai, Axius, nici n-ai vrut să asculţi pe Servilia ?

Auzind numele ei iar se încurcă, mai ales că în aceeaşi clipă întîlni aievea, la spatele Chrysillei, ochii verzi ai sclavei. Erau atît de adînci şi-l chemau atît de ispititor, că trebui să facă sforţări dureroase să nu uite că la mijloc se află femeia lui. Vorbi ceva, chinuit numai de teama să nu-i observe Chrysilla zbuciumarea. Şi totuşi, vorbind, nu-şi lua ochii de la Servilia care se retrăsese lîngă uşă şi acuma stătea, neclintită, cu corpul puţin plecat, cu braţele atîrnate, cu capul în piept. Axius simţea, de subt genele îmbinate, privirea ei arzătoare urmărindu-l neîncetat ca şi cînd ar fi fost călăuzită de o putere supraomenească. în vreme ce inima lui o mîngîia, faţa i se schimonosea din pricina încordării de a-şi înăbuşi o pornire împotriva căreia raţiunea lui se revolta. Chrysilla îi văzu încruntarea şi vru să i-o potolească încolăcindu-i gîtul cu amîndouă braţele şi murmurînd:

— Lasă, nu mai fi supărat pe ea.

Cuvintele ei blînde îl întărîtară deodată parcă i-ar fi descoperit taina ascunsă cu atîta chin. I se roşiră obrajii, vinele i se îngroşară pe tîmple strigînd cu un glas răguşit ca şi cînd o mînă nevăzută ar fi încercat să-i înăbuşe vorbele:

— Pleacă ! . . . Pleacă !

Servilia ieşi. Pe cînd închidea uşa, Axius repetă, dar cu altă voce, aproape chemătoare:

— Pleacă!

Cînd n-o mai văzu, se simţi brusc atît de singur parcă şi-ar fi pierdut sufletul. Sărutarea Chrysillei, care căuta să-i astîmpere mînia, îl ardea ca o insultă.

— De ce eşti rău cu Servilia? îi şopti Chrysilla. E o fată aşa de blîndă. Mi-e dragă ca o soră. Numai de trei zile o am şi parcă am fi crescut împreună. De altfel libertul tău favorit mi-a adus-o, ca să-mi facă o surpriză cu ea. în ziua căsătoriei noastre a trimis poruncă la Patavium să crească pentru mine o sclavă şi s-o înveţe toate iscusinţele unei bune slujitoare . . . Cei de-acolo au ales pe Servilia, pe atunci o copilă. Libertul voia să mi-o dăruiască în ziua cînd vom împlini zece ani de căsnicie. Şi mi-ar fi oferit-o de-acum o lună, dar sărmana fată a întîrziat pe drum şi apoi a mai ţinut-o şi libertul ascunsă, cîteva zile, să se odihnească, s-o pună la încercare, s-o îmbrace înainte de-a mi-o arăta.

Vorbind îl dusese pe nesimţite pînă la un bisellium pe care se aşezară amîndoi. Femeia îi cuprinse mijlocul şi-şi lipi sînii plini de pieptul lui, vrînd astfel, prin aţîţarea cărnii, să-i schimbe gîndurile mînioase. Axius asculta bucuros lămuririle ei asupra sclavei, dar mîngîierile amoroase îl supărau, parcă, răbdîndu-le, ar fi jicnit pe cealaltă.

— Are o privire atît de stranie — zise dînsul încet, desfăcîndu-se din îmbrăţişarea ei stăruitoare.

— Ţi se pare — murmură Chrysilla cu alt glas, puţin vexată că avansurile ei n-au fost luate în seamă. Apoi ce mai atîta vorbă pentru o sclavă. Dacă te supără vederea ei, porunceşte flagelatorului s-o bată bine, ca să te răcoreşti auzindu-i vaietele.

— Nu, nu! făcu Axius aproape îngrozit. Ar fi o nedreptate să fie biciuită fără vină!

— Sau spune-mi că doreşti şi chiar azi o trimit înapoi la Patavium, să nu te mai enerveze prezenţa ei în casă ! adaogă femeia, în picioare, cu o mîndrie rece.

— Nu, nici asta! se apără bărbatul, mai spăimîntat. De ce să te lipseşti tu de o sclavă bună pentru un capriciu prostesc al meu? Nu, nu vreau! De altfel nu mă simt prea bine şi poate de aceea mă necăjesc toate nimicurile.

îi veni în gînd că, într-adevăr, poate să fie la mijloc, dacă nu o boală, cel puţin o vrajă. I-ar fi fost însă ruşine să mărturisească temerea de vrăji, nedemnă pentru un om ca el, cu cunoştinţe bogate filosofice. Superstiţiile sunt bune numai pentru cei simpli şi fără învăţătură.

—• Şi tocmai ar trebui să plec la Antium unde pare să se fi întîmplat ceva, căci mă cheamă mama — adaogă, după o mică pauză, cu un oftat de uşurare ca şi cînd ar fi scăpat dintr-o primejdie.

Minţea. Nu-1 chemase nimeni nicăiri. Gîndul plecării îi răsărise acuma. Fiindcă Chrysillei nu-i putea spune că se simte fermecat de o sclavă, are să se sfătuiască cu Lollia care, obişnuită să se lupte mereu cu toate soiurile de vrăji, poate va şti o iarbă sau vreun descîntec, să-i vindece boala ciudată ce-i zdruncină sufletul.

Auzindu-l că nu i-e bine, Chrysilla îşi uită îndată orgoliul rănit şi îl imploră să nu plece, să nu se îmbolnăvească mai rău, să trimită pe un libert. Axius se încurcă şi nu cuteză să se uite în ochii ei:

•— Bine, bine ... Să mai vedem!

5

înserarea era caldă şi veselă. Axius porni pe Via Suburana, înţesată de o lume gălăgioasă prin care puţinele lectice de-abia îşi puteau face drum. Subt porticuri, curtezanele gătite şi fardate ca şi prostituatele cele ieftine, pîndind pe amatori, rîdeau şi făceau semne obscene trecătorilor. O clipă Axius simţi ispita de-a intra la vreo curtezană, să-şi alunge în patul ei chipul obsedant al sclavei. Gîndul însă pieri singur ca o impietate. Mulţimea şi îmbulzeala şi mai ales bucuria de viaţă ce înviora toate feţele, îl supărau. Coti brusc pe o stradă lăturalnică, ajunse subt Palatin, apoi se îndreptă spre Circus Maximus, o luă iar la dreapta spre Forum Holitorium, în spatele Capitoliului, rătăci pe Cîmpul lui Marte pînă ce se pomeni lîngă Tibru.

Umbla ca un lunatec, chibzuind şi cumpănind, parcă nimic n-ar mai fi existat pe lume afară de gîndurile lui. încerca să-şi explice motivele tulburării ce i-o pricinuieşte o sclavă ca atîtea altele. Nu găsea nimic. Servilia nu era mai frumoasă ca Chrysilla şi nici baremi interesantă. Numai în ochi avea o licărire ciudată, sau cel puţin lui i se părea. Se dispreţuia că se lasă învins de o slăbiciune şi-şi zicea că, de-ar fi ales o viaţă mai activă, n-ar fi ajuns aci. îi trecea prin minte, ca o amăgire, rîvna de-a lua pe Servilia, de-a pleca cu ea undeva, să înceapă o viaţă nouă, adevărată. Alunga însă ispita care l-ar fi despărţit de femeia şi copiii lui, făcîndu-l de ocara lumii, înjosindu-l în faţa oamenilor. Socotea apoi că şi-ar putea potoli simţurile culcîndu-se o dată cu sclava tulburătoare. Dar aceasta ar fi însemnat o umilire pentru Chrysilla, nemeritată, pe care ea n-ar ierta-o niciodată. Nu voia să se încovoaie sub jugul unei porniri degradatoare. I se păru ruşinoasă chiar rătăcirea de-acuma, pe străzi, ferindu-se de oameni ca un lepros.

— Trebuie să plec! bombăni, parc-ar fi vrut să se scuture de nişte lanţuri.

Ajunse tîrziu acasă. Ducîndu-se la culcare, se întreba unde o fi dormind Servilia ? O visă toată noaptea: erau numai ei doi, în toată lumea, uniţi într-o fericire divină.

Se trezi abătut. în inimă îl durea dorinţa de-a vedea pe Servilia, întuneeîndu-i orice alte preocupări. Se sili să nu se mai gîndească la ea. Plecă îndată spre bibliotecă, dar în loc să meargă direct, trecu prin toate încăperile, călăuzit parcă de o putere mai tare decît voinţa lui, sperînd inconştient că baremi va zări-o undeva. Cînd îşi dădu seama, se ruşina, traversă peristilul, uitîndu-se totuşi mereu în dreapta şi stînga. în bibliotecă întîlni pe Myro şi nu-i vorbi nimic. Luă cartea misterioasă, crezînd că farmecul ei va destrăma vraja sclavei. Mintea lui nu mai primea nici un înţeles, în fiece rînd îi zîmbeau ochii Serviliei, ca o mustrare ostenitoare.

în sfîrşit, pe la a patra oră, chemă pe libertul administrator şi-i spuse că vrea să meargă imediat la Antium. Se duse repede să-şi ia rămas bun de la Chrysilla, voios deodată că va putea vedea totuşi pe Servilia. Chrysilla era singură. Prelungi convorbirea, în speranţa că sclava va apărea. Trebui să plece fără a o întîlni.

în fața casei aştepta un cisium cu două roți. Axius se urcă. Vizitiul galic dădu bice catîrilor care porniră în goană. în dosul marelui circ cotiră pe Via Appia, merseră un răstimp printre monumentele funerare. Catîrii galopau arşi din cînd în cînd de şfichiul sclavului. Axius întorcea mereu capul spre oraşul strălucitor în bătaia soarelui, cu palatele, grădinile, arcurile, porticurile îngrămădite pe colinele care se micşorau din ce în ce. Cu cît se depărta, cu atît simțea în inimă mai adînc dorul sfîşietor.

Maică-sa, Lollia, îmbătrînită rău, se bucură văzîndu-1. El însă îi povesti îndată toată întîmplarea care i-a răscolit brusc liniştea. Bătrîna se spăimîntă. Era sigură că sclava 1-a fermecat. Trimise îndată după baba meşteră în vrăji şi descîntece. în aceeaşi seară baba făcu, într-un loc dosnic şi prăpăstios, pe malul mării, un altar mic de cărămizi vechi, sacrifică o puică neagră, topi pe jăratec mocnit o inimă de ceară, descîntă o amforă cu buza spartă, în care pusese apă de mare şi cine ştie ce ierburi, apoi, exact la miezul nopții, dădu lui Axius să soarbă de trei ori din zeama afurisită şi amară ca fierea stătută, bolborosind că tot astfel să se scîrbească inima lui de farmecele negre ale sclavei blestemate.

Axius plănuise să rămînă aici cîteva zile. A doua zi de dimineață, în ciuda descîntecelor, se simțea ca pe spini. Lollia îl descusu dacă i-a fost mîntuitor leacul babei. Minți: da. Se zvîrcoli toată ziua: ce să mai facă? Noaptea îi aduse o nouă dezlegare. E nevoie de o ruptură lungă. De mult plănuia să facă o călătorie mare în Orient, începînd cu Grecia, continuînd cu Asia Minoră şi sfîrşind cu Egiptul. A amînat-o an de an, mai mult din lene. Acuma călătoria aceasta poate să-1 salveze de boala ce amenința să-i distrugă toată viața.

Cum sosi la Roma, de-abia avu răbdare să se odihnească puțin. îmbrăcă toga laticlavă, porunci să-i vie lectica şi merse la consulul Paulus Fabius, un prieten din copilărie de-al tatălui său, care i-a arătat totdeauna bunăvoință. Fabius ştia mai demult că Axius dorea să cunoască Orientul şi chiar îl îndemnase să plece. Aflînd acuma că s-a hotărît, îi făcu repede o scrisoare prin care îl recomanda călduros tuturor legaților şi procuratorilor din provinciile răsăritene.

— Dacă îmi spuneai mai dinainte — adaogă consulul — îți obțineam o scrisoare de la Tiberius, căci imperiul meu se sfîrşeşte peste cîteva luni. Dar fiindcă te-ai hotărît să pleci îndată, e mai bine să te mulțumeşti cu recomandația mea. Altfel te pomeneşti că te răzgîndeşti şi rămh iar acasă.

îl bătu pe umăr şi-i ură călătorie bună.

Chrysilla ceru să-1 însoțească. Axius refuză categoric. De altminteri, în fundul inimii, îl plictisea şi o învinovățea că numai din pricina ei trebuie să se ferească de Servilia. Chrysilla stărui, îl imploră, plînse. Atunci intră, nechemată, Servilia. Axius n-o văzuse de trei zile. I se aprinse fața de o bucurie mare. Ochii lui o mîngîiau. Voia să-i mai audă glasul. Dar Chrysilla gemea şi-şi frîngea mîinile. Aceasta îl înfurie încît răcni deodată ca un nebun:

— Flagelatorul! . . . Să vie flagelatorul!

Servilia, speriată, alergă şi aduse pe libertul pedepsitor.

— Douăzeci de vergi pentru Servilia! . . . îndată!

Sclava se făcu albă. Chrysilla îşi curmă plînsul şi se aruncă la dînsul, strigînd:

— Axius, iartă-o! . . . Axius! . . . N-a mai fost biciuită niciodată!

Flagelatorul se uita o clipă la stăpînul care rămase împietrit, cu o încordare sălbatecă pe faţă. Apucă de braţ pe Servilia şi o tîrî afară. Axius îi întovărăşi parcă ar fi vrut să supravegheze pedeapsa. în urma lui, Chrysilla îl ruga, plîngînd, s-o ierte. El nici n-o auzea,

într-un colţ al grădinii, subt un copac, flagelatorul smulse tunica Serviliei. Rămasă goală din cap pînă-n picioare, fata îşi uită o clipă spaima şi îşi acoperi sînii cu un braţ, iar cu celălalt pîntecele. Axius, la cîţiva paşi, privea ca ieşit din minţi. Trupul ei era alb şi fraged şi tremura. Părul lung i se despletise şi-i acoperea spatele ca o mantie de aur, iar sînii mici aveau sfîrcuri trandafirii ca doi stropi de sînge. Libertul îi legă mîinile şi petrecu sfoara peste o creangă, încît corpul sclavei se întinse. Chrysilla plîngea, îşi sfîşia haina, se agăţa de braţul lui Axius, s-o ierte. El părea de gheaţă. Cu ochii ieşiţi din orbite, cu respiraţia reţinută, se uita la trupul alb cu şoldurile puţin cambrate, cu pîntecele plăpînd, cu picioarele delicate, în care se concentrase parcă acuma toată lumea de la începutul începuturilor pînă la sfîrşitul sfîrşitului.

Apoi, brusc, flagelatorul îşi şuieră nuiaua.

Din gura Serviliei ţîşni un ţipăt ascuţit care se înfipse ca un ac lung în inima lui Axius. în aceeaşi clipă ochii ei îngroziţi întîlniră ochii lui. Luminile lor se împreunară. Pe urmă sclava nu mai strigă, parcă n-ar mai fi simţit nici o durere. Doar boabele mari de lacrimi ce-i izvorau neîncetat şi i se revărsau pe obrajii palizi, arătau suferinţa cărnii. Şi alături, Chrysilla hohotea de plîns, gemînd într-una:

— Iart-o, Axius, iart-o!

După cîteva lovituri, Axius deşteptat parcă dintr-o ameţeală, mormăi:

— Destul!

Şi se depărta grabnic, aproape fugind spre casă, se ascunse într-o încăpere întunecoasă şi izbucni într-un plîns amar.

6

în aceeaşi seară, întovărăşit numai de Myro şi de doi sclavi, Axius plecă spre Orient. Dacă ar mai fi pregetat, nimica nu i-ar mai fi putut stăvili dragostea pentru Servilia aceasta fermecătoare şi spăimîntătoare.

Pînă la Brundusium nici nu deschise gura. Se îmbarcă pe o triremă pentru Corint. Myro avea să-i fie călăuză. Grecul era fericit că se poate întoarce prin ţara lui şi, de la Roma pînă la Brundusium, alcătui un itinerar de şase luni numai pentru Grecia. Pe corabie Axius nu-şi mai putu ascunde suferinţa. De altfel Myro, fiind scribul şi secretarul lui, îi cunoştea secretele. I se destăinui. Myro îl îndemnă să ceară un sfat Pythiei de la Delphi.

— Sunt mistere pe care nici un filosof nu le poate lămuri, ci numai zeii şi iniţiaţii lor — adaogă Myro ca o scuză că el, atît de încrezător în puterea ştiinţei, îl povăţuieşte totuşi să recurgă la sprijinul credinţelor populare dispreţuite.

Trirema făcu escală la Delphi. Axius coborî fără multă încredere. Trebui să aştepte şapte zile pînă i se primi jertfa. Văzu apoi el însuşi pe bătrîna preoteasă, în hlamidă solemnă, bînd din apa izvorului sacru, rozînd frunze de lauri şi apoi aşezîndu-se pe trepiedul de aur, deasupra deschizăturii din care bolboceau aburii ameţitori. Pythia, în extaz, bâigui crîmpeie de cuvinte, fără legătură şi neînţelese. Profeţii, dimprejurul ei, le însemnară cu grije pe tăbliţe de aramă.

Şi a doua zi primi povaţa zeului: „Fereşte-te de puterea mîinilor tale!"

Axius nu se dumeri din răspunsul Pythiei, dar inima lui se linişti. Cutreieră toată Boeotia, trecu în Atica şi stătu trei luni în Atena.

Cînd Myro îl văzu iar mai abătut, îi propuse să meargă la Oropos, la templul lui Amphiaraos. Axius se duse, ajuna o zi şi sacrifică un taur, dormi o noapte pe pielea animalului jertfit, într-o odaie de lîngă altarul zeului şi în somn îi apăru într-adevăr Amphiaraos, zicîndu-i numai atît: „Eros e zeul zeilor".

Oracolul, în loc să-l mulcomească, mai rău îl tulbură. I se păru o chemare misterioasă şi o dezaprobare a despărţirii de Servilia. Myro îl rugă atunci să mai încerce tămăduirea în cel mai vestit şi mai vechi templu, unde s-au făcut secole de-a rîndul nenumărate minuni, în Asklepieion din Epidauros. Docil, Axius îl ascultă. împrejurimile templului erau pline de bolnavi sosiţi din toată lumea. Pînă să-i vie rîndul, i se urî şi renunţă la leacurile zeului. îşi zise că, pentru dînsul, singurul leac e uitarea, iar uitarea cere depărtare.

Pe la sfîrşitul lui octomvrie ajunse în Alexandria. Plănuise să petreacă aici mai multă vreme. în primele zile îi plăcu oraşul tumultos ca o a doua Roma. Dar se sătură repede. încrucişarea pestriţă a Europei, Africei şi Asiei, cu vălmăşagul de zei şi de neamuri, furnicarul de curtezane luxoase şi perverse care înlocuiau miilor de călători grăbiţi soţiile, mamele şi surorile, îi reaminteau necontenit iubirea ce căuta, dacă nu s-o stîrpească, măcar s-o adoarmă în tainiţele sufletului său.

Peste zece zile porni pe Nil în sus, poposi la Heliopolis şi apoi se opri mai îndelung în Memphis. Recomandaţia consulară îi deschidea toate porţile şi toate bunăvoinţele. Ordine grăbite îl precedau, ca să poată

vedea şi cerceta orice ar dori. Se duse la mormintele faraonilor, îşi zgîrie numele pe un bloc din piramida lui Keops şi pe creştetul sfinxului. Mai acasă se simţi însă în oraşul vechi, printre ruinele pe care le înmulţise şi le răvăşise cutremurul de pămînt de-acum vreo şase ani. Parcă nici nu-i venea să mai plece. Din primul moment avu impresia că a mai umblat cîndva pe-aci. Simţămîntul acesta era şi mai ciudat pentru că se împerechea cu un dor mai mistuitor după Servilia. Printre uriaşele coloane rupte şi prăvălite îi apărea mereu, ca o fîlfîire eterică, privirea ei ademenitoare şi mustrătoare, îl chinuiau remuşcări: de ce a pus s-o biciuiască? Loviturile parcă îi şfichiuiau inima. Auzea uneori şuieratul nuielei şi zgomotul cărnos cînd atingea trupul fecioarei. Se răzima istovit de cîte un zid străvechi. Fluturări tainice umpleau aerul în care nisipul fin, vîltorit de vînturi, plutea ca nişte nouraşi albi.

Pe Myro îl exaspera şederea printre ruine, care se prelungea mereu. De cîteva ori Axius, cuprins de o pornire năvalnică, se pregăti să plece acasă, la Roma, declarînd făţiş libertului că nu mai poate trăi fără Servilia, că altfel ar trebui să se sinucidă.

După o lună se îmbarcă pe o corabie egipteană şi porni spre sud. Impresia că cunoaşte locurile continua. Nu voia să se oprească decît la Theba. Totuşi la Abydos, împotriva sfatului corăbierilor cunoscători ai ţinutului, zăbovi zece zile, simţindu-se foarte bine, visînd mereu pe Servilia, o dată chiar subt înfăţişarea unei prinţese egiptene.

în Theba puterea farmecului slăbi. Nici aleea sfinxilor nu-l interesă. Trecu repede dincolo de rîu, la cele două statui uriaşe ale lui Memnon, voind să audă negreşit glasul oracolului care cînta dintr-un colos de cînd a umblat şi pe-aici cutremurul cel mare. îşi

ridică un cort în apropiere. Cîteva sute de oameni de toate neamurile aşteptau ca şi dînsul. De-abia a treia zi, dis-de-dimineaţă, colosul de granit începu să cînte aievea. întîi nişte tonuri stridente, ca un fluier răguşit. Apoi o pauză pînă la răsăritul soarelui. Apoi, îmbinîndu-se cu adierea zefirului, porni un cîntec nou, cu modulări stranii, ca o plîngere de om bătut. în sfîrşit, după o tăcere mai scurtă, urmă a treia strofă cu glas de femeie. Axius se cutremură: era chiar glasul Serviliei. Ghemuit pe soclul statuiei, lingă piciorul uriaş, stătu toată ziua să mai audă oracolul. Colosul rămase mut.

Călătoria continuă pe Nil pînă la Elephantine, unde Myro văzu fîntîna miraculoasă care înregistrează urcarea apelor binefăcătoare, apoi la insula Philae cu vestitul templu al Isidei. Pe Axius nu-l mai interesa nimic. Cîntecul uriaşului de granit îi răsuna mereu în suflet ca o chemare poruncitoare. De-abia aştepta să plece mai degrabă acasă.

în Alexandria se mai linişti puţin. Se ruşina să se întoarcă la Roma, după o lipsă de un an, fără a fi văzut baremi pămîntul Asiei. Imperiul lui Fabius se terminase şi deci recomandaţia lui nu-i mai folosea, ba mai curînd i-ar fi stricat, fiindcă între Fabius şi unul din noii consuli, Marcus Servilus, era o duşmănie veche, cunoscută de toată lumea. Se hotărî să cerceteze doar Palestina, unde avea pe procuratorul Pontius Pilatus.

Trecu pe mare la Caesarea şi de-acolo porni îndată spre Ierusalim, pe drum lung şi obositor, mai ales cît ţine deşertul Saron. Văzu de departe turnul Antonia, reşedinţa procuratorului imperial, dominator şi greoi ca un pumn de gladiator.

Pontius Pilatus îl primi cu mare bucurie. Era de vreo patruzeci şi cinci de ani, cu figura aspră, cu părul puţin nins. îl duse degrabă la soţia sa Claudia Procula, mai tînără ca el cu aproape douăzeci de ani, foarte blinda şi cu ochii visători ca o profantidă.

Procuratorul îi vorbi despre Nonius, cu care a fost odinioară camarad de arme. îi povesti cum a scăpat el atunci de la moarte, printr-o minune. Apoi începu să se plîngă de greutăţile guvernării. Se simţea aici ca un exilat şi n-avea dorinţă mai fierbinte decît să fie strămutat în altă provincie. Ura şi dispreţuia poporul iudeilor. îl indignau superstiţiile lor şi veşnicele certuri cu care-l plictiseau.

— Sînt turbulenţi şi pîrîtori! De două ori s-au plîns contra mea Cesarului — zise Pilatus scrîşnind din dinţi.

Axius aprobă din cap. Despre o plîngere ştia şi dînsul — cînd Scribonianus i-a oferit lui locul de procurator. Dacă ar bănui Pontius!

în sfîrşit, procuratorul, ca să-i dovedească cît sunt de nebuni oamenii aceştia, îi spuse că, nu mai departe decît cu două săptămîni în urmă, au venit la dînsul, cerîndu-i zgomotos să condamne pe un anume Iehoşua pentru un sacrilegiu împotriva zeului lor invizibil. Cererea i s-a părut nedreaptă, totuşi, ca să scape de gura lor şi mai ales ca să nu-l pîrască iar la Roma că ar favoriza pe un duşman al împăratului, deşi asemenea duşman e mai mult o ruşine decît o primejdie, le-a făcut pe plac şi a răstignit pe Iehoşua. Iată însă că prietenii celui răstignit au răspîndit zvonul că Iehoşua s-ar fi sculat din mormînt şi s-ar fi înălţat în cer, alături de zei. Cei ce i-au cerut moartea s-au înfricoşat să nu prindă zvonul în popor şi acuma umblă să condamne şi pe prietenii mortului.

— Mai interesant e totuşi că şi Claudia crede basmul cu învierea din morţi! sfîrşi Pilatus cu un rîs din toată inima.

— Da, cred — murmură Claudia Procula, uitîndu-se cu încredere la Axius. L-am văzut. Avea în ochi atîta bunătate cum nu s-a mai pomenit în lume. Era zeul bunătăţii coborît pe pămînt.

Axius se înfiora şi răspunse:

— Toate minunile sunt posibile.

Le mărturisi durerea lui cu Servilia. Claudia, înţelegătoare şi blîndă, îl sfătui să nu mai şovăie, ci să asculte porunca zeilor care i s-a încuibat în inimă. Pontius Pilatus însă zise aspru, dispreţuitor:

— Ar fi ruşinos pentru un cavaler roman să-şi izgonească soţia de neam din pricina unei sclave ticăloase! Servilia trebuie ucisă fără întîrziere şi atunci se va sfîrşi vraja ei demonică asupra ta!

Cu cît se apropia de Italia, cu atît calea i se părea mai lungă. Cele cîteva zile, de la Brundusium la Roma, fură o eternitate. Glasul colosului de granit îi cînta iar în inimă ca o poruncă supremă.

Sosi pe neaşteptate. Nomenclatorul se minună văzîndu-1, parcă nu l-ar fi recunoscut. De altfel Axius slăbise; pielea i se întinsese pe obraji şi se bronzase, iar în ochii măriţi avea o lucire misterioasă ca o revelaţie.

Sclavii casei năpădiră în atrium, înconjurînd cu o bucurie zgomotoasă pe stăpînul reîntors dintr-o călătorie atît de lungă. Gălăgia neobişnuită chemă îndată pe Chrysilla. îl zări din peristil în mijlocul sclavilor. Se repezi la dînsul cu o izbucnire de lacrimi, îl îmbrăţişa vijelios, pipăindu-1 cu mîinile parcă n-ar fi crezut că este el aievea. Sclavii dispărură. Rămaseră singuri.

— Axius, iubitul meu, bine-ai venit! Şi nici nu m-ai vestit ca să te aştept — îngîna Chrysilla, sărutîndu-i cînd obrajii, cînd mîinile, plîngînd şi rîzînd deodată.

Axius stătea nemişcat, căutînd doar din ochi pe cineva, cum căutase mereu de cînd trecuse pragul vestibulului, printre mulţimea sclavilor, ca şi acuma în singurătatea peristilului împodobit cu coloane de porfir şi statui albe de marmoră. Apoi, cuprins de o îngrijorare, întrebă cu glas stins:

— Unde e Servilia?

Chrysilla, copleşită de bucurie, auzi întrebarea numai ca prin vis şi totuşi o simţi în inimă ca o împunsătură de pumnal. îşi curmă brusc efuziunile de iubire şi ridică ochii în ochii lui. Văzînd privirea ceea stranie, Chrysilla se retrase instinctiv. Plin încă de pulberea drumului, cu faţa murdară şi barba nerasă de trei zile, Axius părea un barbar cu sufletul stăpînit de o taină cumplită pe care o trădează ochii aprinşi într-o lumină sălbatecă şi totuşi cuminte. Din privirea lui apoi înţelese deodată tot. Ca o rază de fulger, privirea aceasta evocă în sufletul ei crîmpeie din trecut care acum dobîndeau o înfăţişare nouă: ura lui nemotivată pe Servilia, biciuirea sclavei, călătoria însăşi. în urechi îi răsună mai clar întrebarea lui Axius, parcă i-ar fi repetat-o, şi într-însa simţi o primejdie care-i pune în cumpănă toată soarta. îngrijorarea lui o făcu să ghicească răspunsul ce se cuvine să i-1 dea.

— Servilia? murmură ea cu un dispreţ tăios ca o lovitură de sabie.

Ridică mîndră capul, îl măsură de sus pînă jos, strîngînd puțin pleoapele și zîmbind cu silă. Era într-o tunică culoarea șofranului, care-i mlădia corpul și o înălța. Adaogă din vîrful buzelor:

— Hm!

Apoi întoarse spatele și se îndreptă spre ușa de stejar a încăperilor ei. în deschizătura neagră se mai profila o clipă silueta ei galbenă, ca o amenințare.

Axius rămase pe loc, cu aceeași întrebare în ochi:

— Unde e Servilia?

Simțindu-se singur, îngrijorarea lui se schimbă în groază. De ce n-a apărut Servilia? Poate că nici nu mai e aici? Pentru ce n-a răspuns Chrysilla? De-abia acuma își aduse aminte că Chrysilla a spus ceva. Glasul ei acuma îl spăimîntă. O văzu iar întorcîndu-i spatele, hotărîtă parcă. în aceeași clipă o durere violentă îl zgudui, ca și cînd i s-ar fi împlîntat un pumnal în piept.

Alergă desperat pe urmele Chrysillei. în cubiculum, la picioarele patului dublu, Servilia se zvîrcolea, cu fața în sus, horcăind greu. La cîțiva pași, alături, Chrysilla o privea rece, mulțumită, cu pumnii strînși. Auzind pașii lui Axius, întoarse ochii spre el și-i zise sfidător:

— Iată pe Servilia!

Axius se aruncă urlînd de durere asupra sclavei, în pieptul căreia rămăsese înfipt pumnalul mic de argint cu minerul de fildeș sculptat.

— Nu muri, Servilia, nu muri! strigă Axius, luîndu-i capul în mîini și privind acuma de-aproape lumina ochilor care de un an de zile a trăit în sufletul lui cu speranța eternității.

Pe fața Serviliei apăru o undă de bucurie, iar în ochii verzi, întîlnind ochii lui Axius se aprinse o flacără vie de fericire nemărginită. Axius însă repetă în neștire, parcă prin cuvîntul lui ar fi crezut că-i poate păstra viața:

— Nu muri . . .

Atunci atinse minerul pumnalului. Se sperie și-l smulse din rană, sigur că așa are s-o salveze. Pe tunica verde a Serviliei se ivi o pată roșie de sînge care se înnegri repede. în ochii sticloși mai dăinui o clipă fîlfîirea de fericire, apoi se stinse.

Axius o chemă pe nume, din ce în ce mai deznădăjduit, pînă ce se prăbuși cu fruntea pe pieptul ei, într-un hohot de plîns.

Peste un răstimp auzi glasul Chrysillei care-l făcu să sară deodată în picioare. Parcă numai acuma și-ar fi dat seama că ea a ucis-o, avu o mișcare de furie, în mîna stînga strîngea minerul pumnalului însîngerat. Femeia îl înfruntă cu o liniște care îi zdrobi chiar rădăcina mîniei. De altfel un gînd îi spunea stăruitor că de-acuma ar fi de prisos orice.

Ieși năucit. Picioarele îl duceau singure. Cînd se pomeni în tepidarium, unde cîțiva sclavi se întreceau să-i pregătească baia, își aduse aminte:

— Adevărat . . . trebuie să mă spăl. Sînt murdar de drum și de oboseală . . .

Un sclav cu trupul arămiu se apropie plecat să-i dezlege încălțămintea. Axius se dădu înapoi mirat. Zîmbi trist și făcu semn slujitorului să plece, că nu mai are nevoie de el. în baia de marmoră trandafirie apa caldă se mai clătina ușor ca o oglindă de argint viu. Axius se uita curios, parc-ar fi văzut pentru întîia oară nu numai odaia, dar chiar lumea. Simți în stînga minerul de fildeș și-i dădu drumul ca și cînd atingerea l-ar fi îngrozit. Pumnalul căzu zîngănind pe pardoseala lucioasă, săltă de cîteva ori ca un șarpe lovit și pe urmă

alunecă în baie, la fund. O bolbocire tulbură oglinda apei şi se pierdu în rotocoale tot mai line. Axius avu o tresărire scurtă, apoi uită totul.

în mintea lui gîndurile se zbăteau neputincioase, nimicindu-se unele pe altele într-un vălmăşag haotic. In suflet însă i se desluşea un simţămînt dureros de zădărnicie.

Se răsuci din umeri, parcă s-ar fi smuls dintr-o încleştare, se cutremură şi începu să se dezbrace în mare grabă. Coborî cele cinci trepte. Apa caldă şi parfumată îi mîngîia picioarele ca îmbrăţişarea unei femei iubite. Cînd îşi scufundă tot corpul, se simţi atît de bine parcă nimic nu s-ar fi întîmplat.

Bîjbîind cu mîinile pe fundul bazinului, dădu peste pumnalul care pîndea acolo. îl scoase deasupra apei şi-l privi un răstimp cu mirare, întrebîndu-se ce caută pumnalul aici? Tăişul era spălat, cu stropi lucitori ca nişte diamante. Apoi, ca şi cînd şi-ar fi adus aminte deodată, îşi deschise vinele, foarte liniştit, cu vîrful de argint, întîi la braţul stîng cu mîna dreaptă, apoi la braţul drept cu mîna stingă, şi aşeză pumnalul pe marginea bazinului. întinse picioarele, îşi răzimă spinarea pe treptele de marmoră aşa încît capul să i se odihnească pe cea de sus. Simţea cum i se scurge sîngele şi-şi zicea că apa trebuie să se roşească, dar nu se uita de loc la oglinda ei, ci numai în sus, fără a vedea nimic.

Mai tîrziu auzi un zgomot ciudat, apătos şi se gîndi că pumnalul iar a alunecat în apă, parcă ar fi viu şi l-ar ispiti mereu.

Apoi gîndurile i se înşirară ca într-un cerc în care nu mai putea pătrunde nimic afară de Servilia. Remuşcări şi păreri de rău încadrau toate crîmpeiele de amintiri şoptindu-i că a scăpat din mîini un noroc ce nu se mai întoarce niciodată.

O oboseală mare îi îngreuia tot corpul. Pleoapele îi apăsau bulbii ochilor ca nişte capace de plumb. Gîndurile i se încurcau iar, din ce în ce mai palide. O lumină gălbuie îi stăruia în ochi, tot mai slabă, mai tulbure. Simţea cum i se subţia conştiinţa mereu pînă ce se pierdu în uşurarea întunerecului deplin . . .

Sufletul, slobozit din încleştarea materială se înălţă vertiginos ca spre o ţintă sigură care-l ademeneşte şi pe care totuşi n-o poate atinge. Urmele vieţii se pierd în golul nemărginirii.

Conştiinţa singurătăţii îl însoţeşte între planurile celor două lumi. Pîlpăirile palide ale existenţei pure îi aduc îndemnuri şi speranţe. între infinitul trecutului şi infinitul viitorului sufletul şovăie **CP**. în faţa unei imense porţi închise . . .

Capitolul V
MĂRIA

... Şovăirea sufletului părea o fîlfîire fără început' şi fără sfîrşit. Prin conştiinţă i se perindau imagini diafane din alte existenţe, trecute şi viitoare. Nedesăvîrşirea se lumina în suflet ca o senzaţie dureroasă care provoacă o rîvnă nouă.

Şi deodată mişcarea reîncepu ca o coborîre vijelioasă. Poarta timpului se deschise şi căderea continuă în linie dreaptă, mereu de-a lungul unui plan mărginitor de lume. Sufletul îşi dă seama că trebuie să se scufunde în lumea aceasta şi totuşi alunecă cu teamă înainte, parcă nu şi-ar fi găsit încă momentul.

Apoi în planul lumii nedorite se înfăţişează deschizătura în care sufletul pătrunde călăuzit de o predestinaţie supremă. Stăpînirea spaţiului frămîntă formele materiei într-o schimbare neîntreruptă. Conştiinţa se zbuciumă cumplit sub apăsarea înconjurătoare, se mlădie, se subţiază pînă ce se împreună cu materia informă . . .

1

Fu botezat în bazilica mînăstirii, a doua zi după ce veni pe lume. Primi numele Hans şi binecuvîntarea abatelui. Crescu oropsit de toţi, fiindcă era slăbuţ şi fără spor la muncă.

Cînd împlini treisprezece ani, într-o duminecă de primăvară, tatăl său îl luă de mînă şi porniră împreună pe drumul cu multe cotituri ce suie din satul Odenhain, aşezat pe rîuleţul Wischnitz, spre mînăstirea Lorsch, ale cărei ziduri cu creneluri se văd de departe, dominate de cele trei turnuri ale bazilicei bătrîne.

Hans cunoştea bine calea. O bătuse de multe ori, mînînd vitele la păşune prin poienile pădurilor de fag ce înconjoară mînăstirea. Niciodată însă nu i-a tremurat inima ca azi. De săptămîni de zile nu se vorbise în casa lor decît despre dumineca aceasta. Toţi îl învăţau, îl speriau sau îl încurajau. Tatăl său îl dăscălea şi acuma neîncetat cum să sărute mîna abatelui, cum să răspundă cuviincios la toate întrebările.

Poarta mînăstirii era deschisă. Pe podul suspendat peste şanţul ce apăra zidul din afară, se îmbulzea o gloată de cerşetori şi bolnavi în aşteptarea pomenilor duminecale mai grase. Portarul, călugăr laic, cunoştea pe ţăranul Michel Boeheim, slujitor pe pămîntul mînăstirii, om de treabă şi cu frica lui Dumnezeu. îi şi dădu mîna să i-o sărute şi-l întrebă, prieteneşte, de sănătate. Ţăranul îi povesti îndată, cu mare belşug de vorbe, c-a venit să dea pe Hans la mînăstire, c-ar vrea să-l facă negreşit călugăr. Portarul, fecior de ţăran şi el, foarte mîndru de haina călugărească pe care o purta, clătină grav din cap, tăcu un răstimp ca un înţelept, apoi zise că s-au dus vremurile cînd oricine se putea călugări de azi pe mîine, că lui nu-i vine a

crede că abatele va primi pe Hans în mînăstire. Totuşi, ca să-i arate un semn de bunăvoinţă, îl sfătui să vorbească întîi cu celariarul, care e adevăratul stăpîn al mînăstirii, mai puternic chiar decît abatele, şi de care atîrnă tot.

Celariarul Primin era un călugăr gras, roşcovan, cu faţa rasă şi părul tuns chilug. Avea în grije toată administraţia mînăstirii şi era veşnic nervos şi răguşit de cît răcnea. Acuma se necăjea cu cîţiva călugări laici care potriveau porţiile pomenilor. Văzînd pe Michel Boeheim, deşi altfel îi vorbea cu blîndeţe, se răsti:

— Ce vrei, Michel ? Nu cumva ai venit şi tu la pomană cu cerşetorii şi ologii? Să-ţi fie ruşine, Michel! Mare ruşine! Se vede că Satana vă împinge pe toţi numai la blestemăţii!

Drept răspuns, ţăranul se repezi plecat şi-i sărută mîna grasă, zicînd către copil:

— Ce stai, Hans ? Sărută frumos mîna prea-sfîntului.

Umilinţa lui Michel îl dezarma într-atîta că binevoi să mîngîie obrajii şi pletele bălaie proaspăt pieptănate ale copilului, mormăind:

— Spune ce doreşti, Michel, spune degrabă, că, vezi bine, eu n-am nici duminecă, nici sărbători, ca toţi creştinii. . .

Michel Boeheim începu povestea de la Adam: că Dumnezeu i-a dăruit cincisprezece copii, că viaţa e grea, că multe păcate s-au abătut pe oamenii sărmani, că a venit vremea să ne gîndim şi la cele sufleteşti mai cu nădejde . . . De-abia după ce izbuti să enerveze rău pe celariarul Primin, îşi spuse verde păsul:

— Şi aşa ne-am sfătuit şi ne-am socotit să dăruim pe Hans bunului Dumnezeu, să se roage şi el pentru noi şi să mijlocească o soartă mai fericită pe lumea cealaltă pe seama părinţilor şi fraţilor lui. De altminteri e copil sfînt, precum a fost de cînd a deschis ochişorii în lume, şi plăpînd, şi supus, tocmai cum se cade să fie slujitorul celui Atotputernic. Ca mîine trec şi cei şapte ani pînă se împlineşte sorocul judecăţii din urmă şi cel puţin să nu apuce ziua cea mare fără pic de apărător în faţa Mîntuitorului şi numai înnegriţi de păcatele ticăloşiei.

—Ce judecată din urmă, nerodule? se înfurie călugărul. Aţi înnebunit rău, Michel! Unde vezi tu sfîrşitul lumii?

— Apoi să ne ierţi, prea sfinte, aşa merge vestea prin prostime — se umili ţăranul. Că dacă se împlinesc o mie de ani de la venirea Mîntuitorului, lumea asta păcătoasă trebuie să piară şi să înceapă judecata tuturor — aşa zice că scrie la Sfînta Scriptură. Noi carte nu ştim, că nu-i de noi cartea, dar semnele sfîrşitului se arată şi orbilor: războaiele nu mai contenesc, molimile şi blestemăţiile se lăfăiesc alături de foamete şi sărăcie, om pe om se năpusteşte mai cumplit cum se spune c-ar fi fost pe vremea păginilor...

Era atîta credinţă în ochii ţăranului, că celariarul se mulţumi să-l dojenească cu bunăvoinţă, învăţîndu-l să nu mai răspîndească asemenea prostii păcătoase pe care numai diavolii le şoptesc oamenilor ca să-i ispitească şi să-i prăpădească.

— De cîţi ani e copilul? întrebă apoi, examinînd pe Hans cu luare aminte.

— Răspunde, Hans — îl îndemnă Michel. Să nu-ţi fie ruşine, Hans! Răspunde frumos, că doar eşti băiat mare şi cuminte.

— La Paşti am împlinit treisprezece — făcu Hans cu glas cald şi privind drept în ochii celariarului.

I

— Şi pofteşti aievea să slujeşti cu frică pe Dumnezeu şi numai pe Dumnezeu?

— Dumnezeu vrea şi Sfînta Fecioară — răspunse copilul cu o lumină mare în ochii limpezi, uimind pe călugăr.

Atunci Michel se dădu mai aproape şi şopti tainic celariarului:

— A spus de multe ori maică-si, că mie n-a îndrăznit, că eu n-am vreme să ascult palavrele copiilor, că zice i s-ar fi arătat mereu în vis Domnul nostru Isus Hristos, în haină albă pînă-n pămînt şi cu coroană de raze pe cap şi cu semnele cuielor la mîini şi la picioare, şi l-a mîngîiat pe obraz, uite-aşa, şi i-a zis: „Vino după mine!" Şi a pornit copilul, dar pe urmă s-a trezit . . .

Călugărul Primin se închină ca în faţa unei minuni, îi fulgerase prin minte să primească pe Hans în tagma călugărilor laici, să-1 aibă pentru muncă, fiindcă de meseriaşi harnici e mai multă nevoie în mînăstire decît de învăţaţi. Avea şovăiri din pricina înfăţişării costelive a candidatului. întîlnind însă lumina stranie din ochii copilului, apoi mai auzind şi cuvintele lui Michel, celariarul se înfricoşa. Slujba lui neîngăduindu-i o viaţă cucernică şi ferită de păcate, trăia în groaza amară şi a pedepsei lui Dumnezeu şi a ispitelor Diavolului.

— Bine, bine, să mergem la . . .

Porni, fără să poată sfîrşi, spre bazilica severă, printre clădirile scunde cu coperişe ţuguiate ale meseriaşilor, ca pe o uliţă, urmat de-aproape de Michel şi Hans.

La intrarea bazilicei, celariarul se opri un moment şi ridică ochii la cer, întrebător, căutînd parcă o povaţă. Privirea lui alunecă peste bolţile portalului, peste cele şapte rînduri de ferestre ale turnului principal, pînă la crucea neagră, cu braţele subţiri. Apoi, lămurit şi hotărît parc-ar fi primit o poruncă de sus, intră repede în

atrium îşi muie degetele în apa sfinţită şi îşi făcu cruce. Pe o uşă laterală ieşi în curtea pardosită şi acoperită ca un gang, trecu pe dinaintea vorbitorului şi a şcoalei, ajunse la casa abatelui, lipită de bazilică şi comunicînd cu naosul printr-un coridor.

Locuinţa avea numai două încăperi mici ca şi chiliile fraţilor. Abatele era în genunchi, în faţa unui altar, adîncit în rugăciuni. Nici nu observă cînd intrară cei trei. Celariarul însă auzi foarte clar cuvintele.

—Benedictus qui venit in nomine Domini!

Fu cuprins de spaimă parcă ar fi fost o întîmpinare cerească. Plecă genunchii şi bîlbîi înmărmurit:

— Părinte, a venit un copil sfînt în mijlocul nostru...

Michel îngenunche de asemenea, şoptind copilului:

— Aide, Hans, îngenunchează frumos, să vază preasfîntul cît eşti de cuminte.

Abatele, ca şi cînd n-ar fi auzit nimic, îşi urmă rugăciunile pînă la sfîrşit. Apoi întoarse capul întrebător. Cu barba albă şi capul tuns, cu ochii înflăcăraţi de o lumină pioasă, părea un pustnic sfînt, rătăcit printre oameni. Hans, parcă l-ar fi cunoscut de mult, se apropie, îi sărută mîna şi rosti rugător:

— Tată . . .

Anul de noviciat fu greu ca un păcat de moarte.

Ispita tăcerii şi a singurătăţii ţinu şapte săptămîni. închis în chilia dosnică, nu putea vorbi cu nimeni afară de Dumnezeu. Un călugăr mut îl conducea, disde-dimineaţă, în capela novicilor unde trebuia să asculte, în genunchi, o liturghie lungă urmată de predici nesfîrşite. Apoi iar singurătatea chiliei în care de-abia pătrundeau cîteva raze de lumină cenuşie.

O revoltă crîncenă îl frămîntă în primele zile. Genunchii îl dureau, iar tăcerea şi singurătatea îi vîltorau amintirile vieţii de-afară, zgomotoasă, veselă, pestriţă, îl chinuiau păreri de rău şi dorinţi de evadare. Se simţea ca îngropat de viu într-o criptă străveche. Pe urmă amintirile se împuţinau, cernute parcă prin site tot mai dese. Resemnarea i se coborî în suflet, înfrumuseţată de aşteptarea unei revelaţii care trebuie să vie şi pe care trebuie s-o merite. începu să dorească un semn de încurajare din altă lume, o vedenie sfîntă care să-i oţelească inima. Umbla de ici-colo prin chilia ca o cuşcă, murmurînd neîncetat cuvinte de rugăciune. Patul de scîndură cu perna de lemn îl întăreau. O măsuţă şubredă şi un scaun fără spetează mai avea, şi pe perete, la căpătîi, o icoană a Maicii Domnului, veche, cu rama mîncată de carii. în faţa ei se oprea din ce în ce mai mult, ca înaintea unei fiinţe vii. Zugrăveala stîngace arăta un cap frumos de femeie, cu ochii mari, cu privirea blîndă şi plină de mistere. Şi ochii ei îl urmăreau necontenit, oriunde se mişca în chilie, parcă s-ar fi întors după el, chemători şi mîngîietori. Privirea lor, cunoscută, parc-ar fi întîlnit-o de mult, ascundea taina revelaţiei pe care o rîvnea din adîncimile sufletului.

De-acuma nu se mai simţea singur. Privirea icoanei îl însoţea pretutindeni, îi lumina sufletul chiar în bezna nopţilor petrecute pe patul de scîndură. în rugăciuni invoca mereu pe Maica Precista, adăpostul şi sprijinul vieţii lui.

Cînd se isprăviră cele şapte săptămîni de încercare şi fu mutat între ceilalţi novici, zgomotoşi şi indiscreţi, i se păru că s-a coborît în purgatoriu. Convorbirile lor lumeşti, întrebările lor necuviincioase îl răneau în suflet. Smerenia şi cuvioşia le erau necunoscute. Sfiala lui ajunse repede bătaia lor de joc.

începu şcoala: citit, scris, socotit, cînt, religie.

Celariarul recomandase pe Hans magistrului novicilor ca pe un sfînt care a vorbit cu Mîntuitorul. Magistrul era sceptic în privinţa vedeniilor mistice, spunînd că au devenit atît de numeroase încît primejduiesc bazele credinţei adevărate. Fiindcă Hans era ascultător şi silitor în toate, îl luă cu blîndeţe, împotriva obiceiului său de-a bruftului pe novici spre a le strivi gîndurile lumeşti.

învăţătura însă nu-l ademenea. Iubirea tainică pentru Dumnezeu îi epuiza toate dorinţele. Numai cîntul îi plăcea. Melodiile triste parcă-i răscoleau în suflet altă viaţă. învăţa totuşi cu sîrguinţă citirea şi scrierea. Voia să ştie latineşte ca să afle din cărţi, fără ajutorul oamenilor, vieţile sfinţilor după care să-şi călăuzească viitorul. La socotit mînca deseori bătaie, împreună cu ceilalţi elevi, ca să le intre mai bine în cap misterele adunării şi scăderii. Singur Hans plîngea amarnic, ca o fată, spre uimirea şi chiar dispreţul colegilor. Pentru toate suferinţele găsea alinare în privirea icoanei sfinte din chilia tăcerii. Ca să nu se despartă de ea, ceruse să rămîie acolo, şi celariarul Primin, în mod excepţional, îi îngăduise.

De altfel celariarul se mîndrea a fi protectorul novicelui Hans. îl ajuta unde putea şi se gîndea mereu ce nume să-i dea, sfătuindu-se în privinţa aceasta cu călugării mai bătrîni. Unii propuneau să-l numească Chrodegang, în amintirea piosului şi întîiului abate care a sfinţit mînăstirea Lorsch acum două secole şi jumătate. Magistrul novicilor, consultat de asemenea ca mai învăţat între toţi, stărui pentru numele Lollus, purtat odinioară cu mare cinste de abatele care a

slujit întîia oară în bazilica nouă, în faţa împăratului Carol cel Mare. Celariarul şovăi şi, în cele din urmă, se opri la Adeodatus, după numele în care şi-a botezat copilul sfîntul Augustin.

în dumineca dinaintea ceremoniei legămîntului solemn, celariarul chemă la mînăstire toată familia lui Michel Boeheim să-şi ia rămas bun de la Hans, spunîndu-le:

— De-acuma Hans e ca şi mort pentru voi! E numai al lui Dumnezeu şi al nostru.

Ţăranul zîmbi încurcat şi înduioşat, mormăind ceva despre sprijinul ce-l vor avea, prin Hans, pe lumea cealaltă. Mama copilului însă se porni pe nişte bocete de răsună vorbitorul cu tavanul boltit. Hans, alb ca varul stins, cu un surîs de resemnare pe faţă, sărută pe toţi cei patrusprezece fraţi ai săi.

Ceremonia se făcu apoi cu deosebită pompă. însuşi abatele Kempten, deşi bolnav, sluji liturghia şi ţinu chiar o homilie specială, aducînd ca pilde, pentru novicele care intra în viaţa monacală, virtuţile marilor cenobiţi şi reamintind cele trei calităţi indispensabile celor ce vor să servească aievea biserica Domnului: stabilitas, conversio morum, obedientia.

După serbarea din bazilică, celariarul Primin, lăcrămînd de emoţie, îmbrăţişa pe tînărul frate, murmurînd:

— Adeodatus, roagă-te şi pentru mine, căci multe greşeli îmi apasă sufletul!

Spre toamnă, ciuma cea mare care bîntuise Italia, ajunse în cîmpia Rinului ca o vijelie năpraznică, răspîndind moartea şi groaza. Satul mînăstirii rămase pustiu; oamenii ce nu apucaseră să fugă spre miazănoapte, pieriră în mai puţin de două săptămîni. Morţii neîngropaţi putrezeau pe uliţe şi prin case. Cîţiva că-

lugări, care coborîseră în sat să îngrijească pe bolnavi, nu se mai întorseseră, iar alţii nu mai îndrăzniră să iasă dintre zidurile mînăstirii. Atunci Adeodatus se oferi să plece să înmormînteze cadavrele, şi exemplul lui îmbărbăta şi pe alţii. Toată familia lui Michel Boeheim fusese secerată de moartea neagră; Adeodatus îşi îngropa plîngînd părinţii şi fraţii.

Rămas de-acuma singur pe lume, Adeodatus se simţea mai aproape de Dumnezeu. în tovărăşia călugărilor, în dormitorul comun, în refectoriul comun, parcă era un străin. Ceru şi obţinu o chilie, chiar alături de camera flagelaţiei. îşi luă şi icoana Maicii Domnului, în seara cînd o văzu în chilia sa, avu o fericire atît de mare că el însuşi se spăimîntă. Visuri necurate îl chinuiră. Ispita Diavolului îi tulbură inima. Dori o ispăşire aspră. Intră de dimineaţă în odaia torturilor cucernice. Rugă pe un frate să-l pedepsească. Trebui să stăruie mult pînă ce primi, pe spinarea goală, cincizeci de curele. Carnea i se învineţi. Durerea îi potoli sîngele. Se întoarse mulţumit în chilie, căzu în genunchi în faţa icoanei bătrîne şi plînse:

— Sfîntă Fecioară, îndură-te . . .

3

Celariarul Primin socotea că Adeodatus a atît de sfînt încît îi ajunge şcoala inferioară. De altă părere era însă magistrul care, cu încuviinţarea abatelui, trecu pe tînărul călugăr în şcoala superioară, să studieze artele liberale, de o parte gramatica, dialectica şi retorica, iar de altă parte aritmetica, geometria, muzica şi astronomia.

Adeodatus se supunea cu umilinţă tuturor îndemnurilor. Dragostea învăţăturii îl cucerea cu cît înainta

mai mult în cunoaşterea limbii latine. Magistrul, cărturar pasionat, îl încuraja, îi alegea cărţile potrivite, ba îl introduse şi în biblioteca mînăstirii, aflată la stînga corului. Era o singură odaie vastă, cu dulapuri deschise de lemn înnegrit de vremuri, pe ale căror rafturi se odihneau, colbuite, feluritele volume legate în piele, scrise pe pergament cu litere greoaie. îi povesti că biblioteca a fost adunată de primii călugări, toţi cărturari mari care, din ordinul abatelui, copiau ziua-noaptea manuscrise împrumutate. Acuma însă, de vreo sută de ani, patima învăţăturii a dispărut din sufletul fraţilor şi biblioteca e mai mult pustie. Doar magistrul şi un bibliotecar bătrîn mai scormonesc arar prin foliantele uitate.

în trei ani, Adeodatus citi multe volume latineşti, ferindu-se de cele greceşti, ebraice şi arabe, pe care nu le pricepea. Dintre toate însă mai mult îi atîţă curiozitatea o carte cu povestirea lui Siegfried, aflînd de-acolo cu uimire că eroul ar fi îngropat chiar în mînăstirea Lorsch şi că locul unde a fost ucis mişeleşte ar fi de asemenea prin apropiere. Ceru bibliotecarului lămuriri mai bogate. Bătrînul habar n-avea. Magistrul însă îi spuse că volumul e o copie după colecţia de legende eroice, făcută din porunca împăratului Carolus Magnus. îi arătă, în dreapta altarului, crucea neagră pe o lespede subt care se odihnesc rămăşiţele pămînteşti ale viteazului, între mormintele celor doi împăraţi Ludovic Piui şi Ludovic cel Tînăr. îi făgădui să-l ducă, într-o zi, să cerceteze ţinutul unde s-a prăpădit eroul-eroilor.

în sfîrşit magistrul, după multe amînări, porni cu Adeodatus pe marginea rîului, în sus, prin pădurea ce adumbrea dealurile line. Inima tînărului tresaltă ca o pasăre scăpată din colivie. în vreme ce învăţătorul îi povestea întîmplări de demult, Adeodatus se gîndea că, de ani de zile, azi e întîia oară cînd a ieşit pe poarta mînăstirii. I se părea mai vesel aici soarele primăverii, mai fumos cîntecul păsărilor, iar în foşnetul frunzelor auzea chemări ispititoare. îşi aducea aminte zilele dinainte de-a îmbrăca haina călugărească: cum se ducea cu vitele la păşune, voios, împreună cu alţi copii de vîrsta lui. Parcă vedea iar pe Margareta Hippler, mai mică decît dînsul, pierzîndu-şi mereu vacile prin pădure şi bocindu-se pînă ce alerga el să i le găsească.

Sosind la un pîrîu, cotiră în dreapta. Urcuşul era mai greu şi magistrul, grăsun, gîfîia şi-şi ştergea într-una fruntea şi capul pleşuv, cu mîneca sutanei. Se opriră la un izvor clădit cu bolovani ca o fîntînă. Magistrul se aşeză, istovit, se odihni puţin şi pe urmă explică: Uite, colo s-a plecat Siegfried să-şi astîmpere setea; uite, colea teiul bătrîn în care şi-a agăţat armele; pe-aici, s-a furişat Hagen, i-a luat lancea şi l-a izbit în crucea spetelor; dincolo şi-a sfărîmat scutul Siegfried; pînă colo s-a dus cu lancea înfiptă în spate; mai încolo şi-a dat sufletul. . . Adeodatus se minuna. El mai umblase pe-aici, ştia de la oameni doar că fîntîna e fermecată şi văzuse fete din Odenhain, venind în zorii zilei să ia apă de izvor, s-o dea de băut celor pe care doreau să-i înlănţuiască. Magistrul zîmbi: aşa-i poporul, îşi uită eroii şi schimbă necontenit legendele despre ei.

Adeodatus, ajuns iar în chilia lui întunecoasă şi tăcută, se simţea vinovat în suflet şi nu-şi dădea seama pentru ce. îşi ceru iertare de la icoana sfîntă, dar noaptea visă numai viteji înarmaţi care se ucideau de dragul femeilor.

De-acuma se ducea deseori la izvorul din poiana de tei, singur, parc-ar fi căutat pe cineva. Visa cu ochii deschişi, copacii luau înfăţişări omeneşti, vîjîitul

codrului îl împresura cînd cu chiote de veselie, cînd cu plînsuri înfundate.

Apoi, într-o duminecă, întorcîndu-se pe înserat spre mînăstire, întîlni pe cărare o femeie. Plecă fruntea, să n-ovază. Simţi însă că ea s-a oprit şi, ajungînd în dreptul ei, îi auzi glasul care îl chema pe nume:

— Hans!

Glasul îi era cunoscut. Vru să treacă înainte şi totuşi se pomeni stînd pe loc. Fără să vrea, ridică ochii. Era o fetişcană de vreo şaptesprezece ani. Ochii ei căprii îl priveau cu bucurie. Cozile ei groase, împletite, cînepii, coborau pe umeri în jos, pe lîngă sînii plini care se rotunjeau, subt cămaşa strimtă, ca două mere pîrguite. Adeodatus văzu tocmai sînii fetei şi deodată i se aprinse sîngele într-o văpaie ciudată, iar inima începu să-i zguduie pieptul.

— Nu mă mai cunoşti Hans? îi zise fata cu un surîs de mirare. Margareta ... A lui Hippler ... Nu ţii minte cînd îmi pierdeam vacile prin pădure?

Adeodatus nu auzea nimic. Privirea lui se frămînta pe sînii ademenitori şi pe buzele ei umede care, vorbind şi zîmbind, parcă-l dojeneau şi-l chemau. încerca să plece ochii, să înăbuşe ispita clocotitoare. Nu izbutea. Şi fata ciripea mereu:

— Ştii, Hans, acum patru ani, cînd a venit moartea cea neagră, noi am fugit în lume şi am stat doi ani departe, într-un ţinut unde-s numai munţi şi păduri. Mult am pătimit pe-acolo, vai de sufletele noastre, dai pe urmă ne-am întors acasă. Şi acuma tata vrea să mă mărite cu Wendel, îl mai ţii minte? Oamenii, prin sat, spun că tu eşti un adevărat sfînt, zău, aşa vorbeşte lumea. Se zice c-ai făcut şi minuni. Apoi dacă mă mărit, să ştii, Hans, că ...

Călugărul îşi dădea seama că se pierde. O clipă de va mai asculta glasul ei şi nu-şi va smulge privirea de pe sînii ei, are s-o ia în braţe, s-o omoare în sărutări. Cu o sforţare cumplită închise pleoapele şi îngînă răguşit, desperat:

— Piei, Satano! ... Satano! ... Satano! ...

începu să alerge nebuneşte, cu pleoapele strînse, cu inima îngrozită, să scape din vraja pierzaniei. Nici nu cuteză să se mai uite înapoi, ca şi cînd i-ar fi fost frică să nu-l întoarcă ispita.

în tăcerea chiliei se bătu cu pumnii în piept, implorînd sprijinul Domnului împotriva Diavolului care încearcă să-i zdruncine cuvioşia. Pe cînd se ruga însă, prin inimă îi umbla, ca un tîlhar, regretul că baremi n-a sărutat pe Margareta. Uluit, ridică ochii spre icoana Maicii Sfinte, dar şi ea parcă-l mustra: de ce n-a sărutat-o?

Se crezu pierdut şi părăsit. Plînse multe nopţi, nemaiştiind bine nici pentru ce plînge: că n-a strîns în braţe pe fata cu sînii aţîţători sau de teamă că o prăbuşire mare îi ameninţă sufletul?

Fură cartea cîntecelor de vitejie şi iubire, pîndi o clipă cînd nu era nimeni în bucătăria cea mică şi aruncă în foc volumul cu file îngălbenite, legat în piele de capră sălbatecă.

4

Asa se linişti. îsi zicea că toată tulburarea numai cărţile i-au pricinuit-o, deschizîndu-i ferestrele altei vieţi, cu ispitiri şi păcate. Cine trăieşte pentru Isus, n-are trebuinţă de învăţătură, ci numai de credinţă. Adevăratul suflet cucernic se fereşte de prilejurile care-i pot zdruncina credinţa. întocmai cum spuneau şi ceilalţi fraţi dispreţuitori ai bibliotecii.

Peste cîteva săptămîni amintirea Margaretei pieri ca un vis fără urme. De altfel gîndurile îi fură întoarse spre grija cea mare ce stăpînea tot mai stăruitor sufletele pioase. Nici doi ani nu mai erau pînă la împlinirea miei de ani de la Hristos, care însemna sfîrşitul lumii şi judecata supremă. în mînăstire se vorbea mereu de apropierea vremii. înfricoşarea sporea. Semne dese vesteau venirea Mielului. A fost moartea cea neagră: acuma ameninţa foametea, căci de trei ani seceta e aşa de aprigă încît oamenii de-abia îşi mai trag zilele din rodul pămîntului. Totuşi mulţimea nu părăsea calea păcatelor şi nu se pocăia. Ticăloşiile lumii se înteţeau încît duhoarea lor se ridica, sfidătoare, pînă la cer. Preoţii şi călugării se bălăceau în rele întocmai ca şi slăbănogii şi nemernicii vieţii.

Episcopii şi cîrmuitorii se întreceau în încercări de-a lămuri poporul că credinţa despre sfîrşitul lumii e păcătoasă. Lămuririle lor mai mult măreau îngrijorarea.

Adeodatus credea puternic în apropierea sfîrşitului cînd Satana cel încătuşat va fi slobozit pe pămînt să distrugă viţa şi sămînţa omenească ticăloasă. Dormea cu Apocalipsul la căpătîi. Cu cît îl citea mai sîrguincios, cu atît cuvintele întunecate i se înfăţişau ca nişte lumini strălucitoare. Compara cele ce auzea că se petrec în lume cu prevestirile din cartea sfîntă şi se cutremura de orbirea celor ce nu vor să vadă.

începu să-i roadă în inimă o îndoială: poate că păcătuieşte stînd la adăpostul zidurilor unde nu pătrunde ispita? Nu ferindu-se de încercări, ci înfruntîndu-le şi biruindu-le se întăreşte credinţa slujitorului Domnului. E uşor să fii curat cînd mîna Diavolului nu te atinge. Binele n-ar exista în lume, dacă n-ar fi şi răul. De-abia în lupta cu răul se poate învedera binele şi virtutea.

Vru să caute ispitele, să iasă in lume şi să-şi oţelească sufletul. Se gîndi să facă un pelerinaj pînă la Ierusalim sau baremi la Roma, să sufere chinuri şi durere pentru credinţa lui. Celariarul Primin, aflîndu-i planurile, îl convinse să mai aştepte.

Apoi, în toiul iernii, aproape de Crăciun, se ivi pe cer o cometă care spăimîntă toată lumea. Era atît de luminoasă că se vedea şi ziua, parc-ar fi umblat să înghită soarele. Oamenii aşteptau din ceas în ceas prăpădul. Chiar episcopii împărţeau binecuvântarea apostolică şi iertarea păcatelor spre a mîntui cît mai multe suflete pentru viaţa eternă. Ţăranii dimprejur se adunară sub zidurile mînăstirii, să-i găsească lîngă lăcaşul sfînt trîmbiţele judecăţii din urmă, se îmbulzeau la spovedanie şi se rugau fierbinte cu ochii în sus, spre cerul tăinuitor de primejdii.

După ce se stinse semnul ceresc şi lumea reintră repede în făgaşul vieţii desfrînate, inima lui Adeodatus se umplu de amărăciune. Se simţea nevrednic de mila Atotputernicului pentru că el huzurea în chilie, în loc să propovăduiască prin vorbe şi fapte credinţa binefăcătoare. Cum se desprimăvără, se înfăţişă la abatele Kempten şi-i mărturisi plîngînd zbuciumările, cerîndu-i voie să plece printre oamenii rătăciţi, să-i întoarcă pe calea mîntuirii. Abatelui îi plăcu gîndul tînărului călugăr. Ca să-1 pună la o încercare prealabilă, îl însărcina să-i ducă o scrisoare către arhiepiscopul Willegis din Mainz, să se înapoieze curînd cu răspunsul şi, dacă dorinţa de plecare îi va mai stărui în suflet, pe urmă să meargă încotro îl va îndrepta Dumnezeu.

Adeodatus coborî în valea Rinului, trecu prin sate şi oraşe, sosi într-o seară sub zidurile bătrînei cetăţi Mainz şi mase pe cîmp, nevroind să se adăpostească prin hanurile ce se aflau în apropierea porţilor

închise şi despre care auzise că sunt cuiburi de pierzanie pentru sufletele cele mai tari în credinţă. în noaptea aceasta, pe cînd se odihnea ghemuit subt un copac înmugurit, i se arătă întîia oară Diavolul, subt chipul unui căţeluş negru cu ochii ca doi cărbuni aprinşi. Necuratul se apropia mereu, tiptil, dar dispărea în beznă îndată ce călugărul îşi făcea semnul crucii. Spre miezul nopţii, aţipind puţin, văzu chipul Fecioarei Măria, coborînd parcă din icoana lui scumpă. Prea-Curata îi zîmbea blînd. Pe buzele-i sfinte, Adeodatus citea cuvîntul: „Iubeşte. . ." în aceeaşi clipă se trezi, simţind aproape de obrazul drept o respiraţie caldă şi văzînd iar ochii ca doi cărbuni aprinşi. Sudori reci îi broboneau fruntea. Braţul îi tremura încît de-abia putu schiţa semnul mîntuitor al crucii. Se ridică în genunchi şi începu să se roage fierbinte. Aşa îl găsi răsăritul soarelui.

Intră în Mainz împreună cu carele ţăranilor care duceau merinde şi dijme. Paznicii porţii, văzîndu-1 murdar de noroi, rîseră:

— Uite, călugăraşul, cum s-a tăvălit ca un purcel printre purcele!

Adeodatus roşi, dar nici nu ridică ochii. Merse pe străzile întortocheate, printre casele cu coperişuri ţuguiate şi cu zidurile mohorîte, înainte, ca şi cînd ar fi umblat toată viaţa numai pe-aici. Oamenii se opreau, se mirau de înfăţişarea lui sălbatecă şi se închinau ori îl ocărau. Dădu peste un halebardier ce se plimba sever prin faţa unui palat. îşi aduse atunci aminte că are de împlinit o misiune şi că nu ştie unde poate găsi pe arhiepiscopul Willegis. Halebardierul îi arătă, fără a scoate un cuvînt, un turn ascuţit şi înalt care se ridica departe deasupra tuturor caselor. Călugărul porni într-acolo. Se rătăci. Pe la amiazi de-abia nemeri în

piaţa dominată de reşedinţa guvernatorului spiritual şi militar al oraşului. Pătrunse în clădirea greoaie şi întunecoasă, cu ochii mereu în pămînt, pe o scară cu treptele tocite, cuprins într-un vălmăşag de oameni urcînd spre aceeaşi ţintă. îşi făcea cruce din cînd în cînd şi murmura frînturi de rugăciuni. Vedea numai cizme mari cu pinteni lungi şi sandale cu curele subt sutane castanii. Apoi deodată se pomeni într-o sală vastă, cu ferestrele întocmai ca ale bazilicei din Lorsch şi cu un tron strălucitor în care şedea un bătrîn cu barba neagră pişcată abia de cărunţeală, cu obrajii roşii, îmbrăcat în haină scumpă de hexamiton cu ape mătăsoase şi avînd în dreapta toiagul episcopal. Adeodatus îşi croi drum cu coatele prin mulţimea de preoţi şi ostaşi, şi se prăbuşi la picioarele tronului, parc-ar fi căutat acolo apărare şi odihnă. Un lăncier îl apucă de umăr, vrînd să-1 arunce înapoi. Arhiepiscopul însă făcu semn să-1 lase. Călugărul scoase din sîn scrisoarea şi o întinse, bîlbîind istovit:

— Abatele . . . sfîntul. . . Lorsch . . .

Faţa stăpînului oraşului se însenină. Luă scrisoarea şi începu să citească. Adeodatus îl privea şi în privirea aceasta tremurau mii de speranţe tulburi. Văzu în ochii marelui păstor aprinzîndu-se o lumină ciudată, batjocoritoare, care-1 spăimîntă. Apoi auzi glasul lui compătimitor:

— Ei, sărmanul Kempten! A rămas tot cu nălucirile pioase.

Arhiepiscopul Willegis se uită zîmbind la cei dimprejur, clătină din cap şi adaogă:

— Spune abatelui, tinere, să fie liniştit! N-a sosit încă sfîrşitul lumii! Să citească mai cu luare aminte cărţile sfinte şi să-şi alunge din suflet îngrijorarea, aşa

să-i spui, tinere! De altfel îi vom trimite şi răspuns scris, mai tîrziu.

Adeodatus nici nu mai sărută mîna arhiepiscopului. Fugi din sală, coborî pe scara de piatră, alergă pe uliţe, îngrozit, aşteptînd din moment în moment să se pornească o ploaie de foc şi pucioasă care să nimicească cuibul nelegiuirii, precum au fost prăpădite odinioară Sodoma şi Gomora.

Ieşi din oraş plîngînd cu hohot. Paznicii se hîrjoneau cu nişte ţărance şi nici nu-l luară în seamă. Adeodatus, desculţ, cu capul gol, alerga parcă l-ar fi gonit. Spre seară ajunse într-un sat. Bătu la multe porţi în zadar. Ţăranii se fereau de călugării rătăcitori ca de diavoli. De-abia porcarul îl găzdui după oarecare şovăiri, fiindcă avea o fată mărişoară. Era evlavios şi nevoiaş, cu o droaie de copii. Povesti călugărului mulţime de întîmplări destrăbălate şi crime monstruoase care vesteau sfîrşitul lumii. îl îndemnă să se oprească negreşit la Niersteyn, să caute pe pustnicul sfînt dacă vrea într-adevăr să audă glasul Domnului.

Pînă la Niersteyn merse două zile. Un copil îl călăuzi la lăcaşul schimnicului, subt o stîncă, lîngă apele Rinului. Copilul îi spuse că sfîntul n-are nume, că trăieşte acolo de ani de zile, singur, şi că afuriseşte pe oricine încearcă să se apropie. Adeodatus se apropie umilit. Pe o lespede de piatră, în genunchi, pustnicul se ruga, scrutînd cerul cu privirea înflăcărată, lovindu-şi pieptul cu pumnii încît îi tremura barba încîlcită, plină de noroi şi mărăcini. Cuvintele nu se înţelegeau, ci doar un mormăit prelung. Cînd simţi pe Adeodatus, întoarse capul spre el, îl cîntări şi rosti răspicat:

— Vii să mă ispiteşti, Diavole, subt chip de om?

Călugărul căzu în genunchi, se închină şi tăcu. în ochi avea lacrimi şi o privire atît de amărîtă că sfîntul murmură:

— Am fost şi eu ca tine, iar acuma iată-mă mai ticălos, nevrednic să mă alinte lumina soarelui.

îşi continuă apoi rugăciunile pînă se coborî întunerecul, fără a se mai uita la tînărul călugăr care se simţea fericit că baremi poate sta în apropierea unui sfînt. De cîteva ori, în cursul nopţii, Adeodatus se deşteptă în mormăituri mînioase: pustnicul alunga diavolii ce încercau să se apropie.

Şapte zile şi şapte nopţi petrecu Adeodatus în preajma anahoretului. Nu-i află numele, dar îi descoperi povestea. Era dintre călugării de la mînăstirea Farfa, cei ce uciseseră pe abatele Dagobert, aduseseră acolo femei şi trăiseră mulţi ani numai în desfrîu şi blestemăţii, într-o bună zi, pustnicul de azi, cuprins de remuşcări, a fugit dintre tovarăşii criminali, a rătăcit prin Italia, a căutat să urce pe muntele Gargano în vîrful căruia se zice că **sihastrii** sfinţi stau de vorbă cu îngerii, a fost însă oprit la jumătate cale de un glas care i-a poruncit să trăiască şi să ispăşească dacă vrea să dobîndească iertare de la Dumnezeu. Atunci a plecat mai departe prin lume, s-a hrănit numai cu rădăcini şi a nemerit aici unde vrea să-şi încheie viaţa păcătoasă vestind apelor cuvîntul Domnului, căci oamenii, scufundaţi în noroi pînă-n gît, nu mai sunt în stare să se pocăiască şi vor fi stîrpiţi curînd de pe faţa pămîntului. A început anul cînd se împlineşte mileniul, se înmulţesc mereu semnele sfîrşitului, dar nimeni nu ia seama. Numai cînd vor suna trîmbiţele arhanghelilor, se vor dezmeteci păcătoşii, dar va fi prea tîrziu.

Adeodatus sosi la mînăstire împăcat şi mîngîiat. Avea singura grije să-l găsească judecata cea mare cu inima curată. Cuvintele arhiepiscopului stîrniră indignare în Lorsch. Abatele Kempten muri înainte de-a veni răspunsul scris de la Mainz. Călugării văzură în

moartea cuviosului lor stăpîn favoarea Mîntuitorului care a vrut înadins să-l ferească de chinurile pierzaniei obşteşti.

Iar nu mai părăsea chilia Adeodatus, decît cînd se ducea la bazilică. Postea şi ajuna şi se ruga. Nu citea nimic. Chiar cărţile de rugăciuni le aruncase. Îi spusese şi pustnicului: cartea e izvorul relelor, începutul şi sfîrşitul tuturor păcatelor de moarte. Icoana Fecioarei Măria veghea asupra lui, neîncetat, cu ochii ei prea iertători. Uneori totuşi se mai surprindea morfolind amintiri lumeşti: ba o scenă neruşinată zărită pe drumul spre Mainz, ba iarăşi întîlnirea de odinioară cu Margareta Hippler . . . Nu şovăia deloc. Trecea îndată în camera flagelaţiei şi îşi tortura carnea pînă i se potolea sîngele.

Veni un abate nou în fruntea mînăstirii. Era tînăr, se îmbrăca îngrijit şi iubea cărţile. Adeodatus nu vedea într-însul nici urmă de adevărată cucernicie. Începu în mînăstire o viaţă mai slobodă. Fură aduşi cîţiva fraţi învăţaţi să reorganizeze şcoala, iar alţii să cerceteze volumele bibliotecii şi să le înmulţească.

Noul abate nu mai dădea voie călugărilor nici să vorbească despre sfîrşitul lumii, deşi era acuma aproape. Declară într-o homilie, de pe amvon, că e o erezie să se creadă în asemenea copilării, că nicăieri în cărţile sfinte nu se spune asemenea absurditate.

— Iartă-l, Doamne, că nu ştie ce vorbeşte! bolborosi Adeodatus auzind vorbele abatelui care i se păreau un sacrilegiu.

Ultima zi sosi cu un semn îngrozitor. Pe cer se ivise brusc o cometă. Însuşi abatele se sperie, iar călugării aşteptau din clipă în clipă să răsune trîmbiţele sfîrşitului. Noaptea spori înfricoşarea. Se făcu în bazilică o liturghie care avea să dureze pînă va începe judecata

divină. Toţi fraţii, chiar cei laici, se îmbulzeau să fie mai aproape de altar în momentul suprem. Curtea mînăstirii se umpluse de ţărani. Cînd înfloriră zorile în ferestrele multicolore, abatele încheie repede slujba şi plecă să se culce, şoptind celor dimprejur:

— Nu v-am spus că n-are să fie nimic?

Toată lumea respiră uşurată şi se împrăştie.

Adeodatus însă rămase în genunchi, în acelaşi loc, cu ochii la crucea de aur de pe altar, cu ghimpele dezamăgirii în inimă, aşteptînd totuşi minunea. Lumînările se stinseră pe rînd. Doar cîteva candele mai pîlpîiau ici-colo. Era acuma singur în bazilica întunecoasă. Inima îi tremura, sfioasă, într-o aşteptare mare. Gîndurile toate i se împletiră într-o fîşie luminoasă în care înţelesurile se pierdeau încet-încet. Avea simţămîntul că sufletul i se desprinde uşor şi pluteşte lin deasupra vieţii. Biserica se umplu apoi de o lumină viorie. Dintr-o firidă înaltă, Fecioara Măria în haină albă, cu surîsul blînd pe faţa-i albă, coborî de pe soclu şi veni spre dînsul, cu braţele întinse, albe, îngînînd cuvinte pe care inima lui le simţea, înţelegîndu-le. O fericire atît de mare îi cuprindea sufletul încît îşi' dădea seama că n-ar putea-o îndura dacă ar ţine mai mult. Şi deodată lumina se stinse, vedenia se risipi, iar Adeodatus se prăbuşi în nesimţire pe treptele altarului.

Se deşteptă în chilie, pe patul de scînduri, întîlnind îndată privirea Fecioarei din icoană. Spinul îndoielii îi dispăruse din inimă. Acuma ştia că a tălmăcit greşit proorocirea din Apocalips.

— Cînd se vor implini o mie de ani de la învierea Mielului, nu de la naştere! îşi zise cu încredere. Mila Domnului e nemărginită! Iată treizeci şi trei de ani pentru pocăinţa deplină a oamenilor!

Totuşi nu se mai simţea bine în mînăstire, subt oblăduirea tînărului abate care, în locul cucerniciei, punea năzuinţele cărturăreşti, poruncind tuturor călugărilor să citească, ba chiar să copieze cărţi păgîne. Apoi cînd, într-o zi, abatele îşi bătu joc de zbuciumările lui pioase, îndrăznind a le socoti exagerări sau prefăcătorii, Adeodatus nu se mai putu stăpîni, îl afurisi în faţa mai multor fraţi, îşi luă icoana sfîntă şi plecă în lume.

Ani de zile pribegi de la Franconovurd pînă la Spira, oprindu-se cînd la o mînăstire, cînd la alta. Apoi îl cuprinse dorul de-a vedea Roma, oraşul în care au suferit mai mult martirii şi peste care azi domneşte urmasul Sfîntului Petru. Trecu Alpii, desculţ, cum umbla de altfel totdeauna. Cînd ajunse subt zidurile străvechi, era de treizeci de ani. Oraşul însă îl nemulţumi. I se păru mai ticălos chiar decît Mainz. Ruinele din vremile păgîne îl supărau ca nişte sfidări. Rătăci pe străzile fără viaţă, călăuzit de un călugăr care cunoştea bine Roma şi care-i spunea că acuma oraşul nu adăposteşte nici treizeci de mii de suflete. îi arăta uliţi întregi, pustii, părăginindu-se văzînd cu ochii.

Adeodatus ar fi pornit mai departe a doua zi, dacă nu l-ar fi reţinut dorinţa de-a săruta mîna Pontificului. Ca să pătrundă însă la papa Sergius, trebuia să aştepte cel puţin o săptămînă. Fu găzduit într-o casă veche, pe Viminal, anume pentru pelerini. Locul i se păru cunoscut parc-ar mai fi umblat cîndva pe-acolo. în casă se simţi deodată în puterea unui farmec ciudat. Crezu într-o ispitire a Necuratului. în odăiţa întunecoasă aşeză icoana Fecioarei pe mescioara murdară, căzu în genunchi şi rosti de cîteva zeci de ori, cum obişnuia cînd voia să-şi înalţe inima:

— Domine, Jesu, Rex pie, Rex clemens, Pie Deux . . .

Fecioara îi zîmbi. Şi zîmbetul era atît de ispititor încît Adeodatus luă icoana, cu amîndouă mîinile, şi o sărută pierdut, fără să-şi dea seama că patima lui ar putea fi necurată.

Lemnul vopsit se încălzi de buzele-i arse. Inima îl durea.

Noaptea avu visuri de care se ruşina dimineaţa şi pe care totuşi le alintă cu drag, parcă n-ar fi fost în stare să se despartă de ele. Fecioara Măria părea o femeie ca toate femeile, iar el însuşi fără credinţa adevărată în suflet. Şi se iubeau cu o iubire păcătoasă: se îmbrăţişau vijelios şi îşi muşcau buzele cu o plăcere atît de drăcească încît, trezindu-se, mai simţi cîteva clipe în tot corpul voluptatea pierzătoare de suflet.

Izbucni în plîns amarnic. Satana l-a biruit, murdărindu-i chiar icoana Fecioarei Măria. Toată ziua îşi biciui trupul, dar nu cuteză să se uite la icoană. Şi noaptea următoare visul se repetă mai nelegiuit, lăsîndu-i în minte şi nişte cuvinte de-ale femeii: „Eu sunt perechea ta adevărată, numai eu. . . " Şi a treia noapte la fel.

Adeodatus îşi vedea prăbuşirea, dacă va mai stărui în oraşul ruinelor. Renunţă brusc de a mai săruta mîna papei, îşi înfăşură icoana şi fugi din Roma, parc-ar fi săvîrşit toate crimele lumii. Pribegi fără ţintă pe drumurile Italiei, huiduit de ţărani şi de mercenarii baronilor războinici. îi trecu prin minte că dragostea exagerată pentru icoană poate să fie idolatrie şi că, tocmai punîndu-şi în ea toate speranţele de mîntuire, păcătuieşte statornic împotriva Sfintei Treimi. Poate că e chipul cioplit de care Domnul a poruncit să ne ferim ? Nu cuteză s-o arunce, ci o dărui unei bisericuţe.

Peste trei zile însă se întoarse şi o reluă, căci fără icoană îl încercau mereu gînduri de sinucidere şi se temea să nu ajungă cu totul în mrejele Necuratului. Se abătu într-o mînăstire, învăţă meşteşugul fierăriei şi îşi făcu un brîu de cuie pe care îl încinse pe corpul gol ca să-i ciopîrţească neîncetat carnea şi astfel să alunge, prin dureri grele, poftele sîngelui neostoit.

Totuşi ispitele Diavolului îl urmăreau ca umbra, pretutindeni. Cu cît se ruga mai mult, cu atît Satana se înverşuna mai tare împotriva lui. începea să se gîndească, desperat, că Dumnezeu o fi lăsat înadins omenirea în puterea Necuratului şi că deci orice luptă ar fi deşartă. Se zvîrcolea aprig să nu se scufunde în mocirla păcatelor în care se bălăcea pămîntul.

Douăzeci de ani se chinui, mai mult pe drumuri. Deseori, în ceasuri de mari încercări, a căutat să se refugieze pe Muntele Gargano. Nu l-a putut găsi şi sfîrşi prin a se îndoi dacă într-adevăr există undeva pe pămînt vreun munte sfînt. Pustnicul de la Niersteyn spunea că l-a aflat, dar poate că vorbele lui au fost în pilde. Cînd în sfîrşit îşi dete seama că vrea să suie pe sfîntul munte numai pentru a putea sta de vorbă cu Fecioara Măria, se flagelă ca un nemernic şi nici nu vru să se mai gîndească la cuvîntul Gargano.

Prin Sicilia se gîndi că mai sunt de-abia trei ani pînă la împlinirea sorocului adevărat al sfîrşitului lumii. Nu se poate să-1 apuce în pribegie judecata cea dreaptă. în Lorsch trebuie să-1 găsească glasul Domnului, acolo unde a făcut legămîntul de statornicie. Călători doi ani încheiaţi pînă ce ajunse iar în valea Rinului.

Nici celariarul Primin, acuma moşneag de peste optzeci, nu recunoscu în călugărul bărbos, sălbăticit, pe Adeodatus, fratele blînd şi înfocat de odinioară.

De altfel şi mînăstirea Lorsch suferise schimbări multe. Abatele cărturar era azi episcop la Spira. La Lorsch venise un stăpîn evlavios, bătrîn, căruia Adeodatus îi sărută mîna ca unui sfînt. Dintre fraţii de-atunci de-abia vreo zece mai erau de faţă. Ceilalţi se risipiseră, care pe la alte mînăstiri, care morţi, care rătăciţi în lumea plăcerilor vinovate.

Lui Adeodatus i se dădu vechea chilie, de lîngă camera flagelaţiei, din care nu lipsea decît icoana luată de dînsul.

Nici aici nu găsi liniştea şi pacea. Ispitele nu încetau. Toate luptele lui parc-au fost zadarnice. Se simţea ostenit. Groaza îi rodea inima ca un cariu. A avut treizeci şi trei de ani pentru pocăinţa deplină şi acuma sufletul e bolnav şi mai nevrednic ca atunci cînd aşteptase întîia oară sfîrşitul. I se părea că Diavolul şi-a făcut cuib statornic în chiar sufletul său şi de aceea nu se mai poate feri de ispită nicăiri subt soare.

Era sfîrşitul primăverii şi ploua necontenit ca în preajma potopului. Cîmpurile nu apucau să înverzească. Firicelele de iarbă de-abia răsărite putrezeau ca şi mugurii copacilor. Pe cerul plumburiu soarele nu se mai arătase de şapte luni. Părea că Dumnezeu vrea să nimicească omenirea a doua oară prin apă şi foamete.

Adeodatus înţelegea rostul ploilor pedepsitoare, dar cu cine vorbea despre apropierea sfîrşitului acuma, strîngea din umeri, necrezător. Unii călugări îi spuseră chiar pe faţă că a fost de-ajuns înfricoşarea de odinioară şi că azi nici un om cuminte n-ar mai putea crede asemenea basme. O dată se poate înşela lumea, a doua oară se fereşte. Adeodatus se întrista şi îşi închise în suflet durerea pentru nesocotinţa omenească. Era sigur însă că Dumnezeu, înainte de a zdrobi pe păcătoşi, va trimite un semn care să deschidă toate

mințile, ca să fie cu atît mai crîncenă pedeapsa ce va urma îndată.

într-a șaptea duminecă cerul se însenină deodată și soarele străluci mai mîndru ca altădată. Lume multă din împrejurimi se strînse la mînăstire să mulțumească Domnului că s-a îndurat de suferințele oamenilor. în cîteva ceasuri cîmpiile înverziră. Iarba creștea aievea văzînd cu ochii și pomii înfloreau. Pe toate buzele fîlfîia același cuvînt:

—Minune!

Adeodatus văzu soarele cu un simțimînt de resemnare. Se duse de-a dreptul în bazilică, unde îl întîmpinară numai fețe lucitoare de mulțumire. Se așeză în genunchi, la locul său, cu ochii în pămînt, murmurînd deznădăjduit:

— Doamne, Doamne, nu mă părăsi!

Pînă la sfîrșitul liturghiei ferestrele bazilicei se întunecară din nou, încît oamenii de-abia se mai vedeau unii pe alții. Lumea năvăli afară, în curtea mînăstirii. Cerul era senin, de un vînăt întunecat, ca în amurgurile de vară. Soarele însă se zvîrcolea subt zăbranic, împroșcînd raze neputinciose în lumina cărora oamenii păreau cenușii la față și îmbătrîniți. Abatele căzu în genunchi, apoi întreg poporul, implorînd mila Cerului. Adeodatus ieșise cel din urmă. Curiozitatea îl îmboldea, dar o stăpînea, socotind-o un păcat. Ridică ochii în sus și avu un mormăit de satisfacție. întunecimea soarelui era semnul suprem pe care îl rîvnise inima lui întru mărirea Domnului. Singur în picioare, în mijlocul mulțimii prosternate, cu sutana murdară, desculț și nespălat, cu părul și barba vîlvoi — nu mai voia să-și murdărească sufletul, îngrijindu-și trupul — părea un profet mînios. în ochii negri avea o înflăcărare dojenitoare și rugătoare. Izbucni deodată cu glas tunător:

— Fraților, înglodați în păcate, fraților care în fiece clipă mîhniți pe Domnul, iată, a sosit începutul sfîrșitului! în curînd trîmbițele arhanghelilor vor scula morții, chemînd pe toți la judecata cea mare. Fraților nelegiuiți, pocăiți-vă cît mai e vreme! Alungați din inima voastră pe Satana! Pocăiți-vă!

6

Cerul se înnoura iarăși înainte ca soarele să-și recapete strălucirea. Și ploaia porni iar, mai nimicitoare, înăbușind degrabă înmugueririle pămîntului.

Adeodatus se închise în chilia lui și petrecu toată ziua în rugăciuni fierbinți. Noaptea însă îi zdruncină toată mulțumirea zilei. în vis îi apăru Diavolul și, mai îndrăzneț ca totdeauna, încercă să-i fure icoana Fecioarei Măria. Adeodatus se aruncă desperat asupra Necuratului. Se deșteptă. își făcu cruce și simți cum se golește repede chilia de urmele drăcești, cum se limpezește întunerecul și cum i se coboară liniștea în inimă. Se zvîrcoli un răstimp pe patul de lemn, mormăind cuvinte mîntuitoare pînă ce adormi din nou. Diavolul îl mai trezi de cîteva ori din somn, căutînd parcă să-l biruiască prin hărțuieli necontenite.

Dimineața, obosit de ispitele Satanei, vru să mai stea în pat, să strîngă puteri. Era o lumină tulbure, cenușie în chilia strimtă și umedă. Adeodatus, cu ochii în tavanul boltit, se gîndea la luptele ce le poartă de peste treizeci de ani cu vicleniile Diavolului care de atîtea ori erau să-l piarză, căci nenumărate sunt înfățișările răului și numai cel drept găsește mijloacele de împotrivire pînă la moarte. De cîte ori n-a zărit dîn-

sul prin copaci şi pe lingă fîntîni forme ciudate care se stingeau îndată ce le încerca cu semnul crucii. îşi aduse aminte că odată, într-un sat din Alpi, a văzut pe Necuratul strîmbîndu-se chiar în vîrful unei bisericuţe şi zgîlţîind crucea de lemn pînă ce a mişcat-o din loc. Atunci el a scos un ţipăt de indignare atît de crîncen că demonul a intrat în pămînt, dar crucea s-a prăvălit şi a rămas împiedecată pe acoperiş. Preotul, cînd i-a spus vedenia, a zîmbit necrezător, explicîndu-i că lemnul crucii era putred şi tocmai voise să o înlocuiască cu una nouă de fier. Adeodatus se revoltă de atîta orbire necredincioasă. Avu însă mulţumirea să afle peste trei zile că preotul a căzut bolnav la pat. Pedeapsa Domnului a venit ca trăznetul.

Pe cînd frămînta în minte amintiri şi temeri, Adeodatus auzi deodată un zgomot uşor, parc-ar fi intrat cineva în chilie. Coborî privirea şi văzu, foarte bine, pe Satana chiar la picioarele patului. Era un monstru negru, mititel şi cu chip de om. Avea gîtul subţire şi lung, faţa uscată, ochii roşii, fruntea îngustă şi păroasă, nasul turtit, gura pînă la urechi şi buzele lătăreţe, o bărbiţă bîrligată de ţap, urechile mari de catîr, părul ca ţepile ariciului, colţi de cîine, o cocoaşă în piept şi alta în spate, hainele scîrnave. Se zvîrcolea furios şi clănţănea dinţii. Adeodatus încremeni de groază, uitînd să se închine. Aşa de clar şi aproape nu i se arătase Necuratul niciodată. Crezînd că acuma l-a învins, Diavolul, cu nişte degete ca ghearele, apucă picioarele călugărului şi strigă rînjind triumfător:

— Eşti al meu!

Adeodatus îşi reveni, îşi făcu cruce, sări jos din pat şi se repezi afară cu spaima în suflet, neoprindu-se decît pe treptele altarului, în biserică. Sudori îi curgeau pe tîmple. Rugăciunile salvatoare de-abia

îi mai veneau în minte. Primejdia pierzaniei îi vîjîia în tot corpul.

într-un tîrziu, mai potolindu-se, îşi aminti că acelaşi glas triumfător l-a mai auzit o dată, acum vreo trei ani. Era în Sicilia, într-o seară veselă, într-un orăşel. Pe străzi se lăfăiau fără ruşine păcatele dragostei. Atunci, dintre ruinele unei clădiri păgîne care servea de adăpost femeilor ce-şi vindeau pe bani trupul, a auzit un glas vestindu-1 cu mîndrie că Diavolul a fost descătuşat din temniţele iadului şi că începe domnia lui pe pămînt pînă la sfîrşitul lumii. I s-a părut o nălucire, totuşi clipa aceea l-a îndemnat să se întoarcă la mînăstirea Lorsch, reamintindu-i apropierea judecăţii.

Repetarea glasului îl puse pe gînduri. Poate că e vreun semn?

Luă *Apocalipsul* şi căută să dezlege proorocirile ascunse în pilde adînci. Răsfoi cărţile Sfîntului Augustin în care ştia că se află toate socotelile întîmplărilor viitoare, tălmăcite după cuvintele Mîntuitorului şi ale apostolilor. Citi că, între descătuşarea Diavolului şi judecata din urmă, patruzeci şi două de luni va stăpîni Satana pe pămînt, în care răstimp are să se aleagă grîul de neghină. îi trebuiră cîteva zile pînă ce îşi aminti ziua cînd Necuratul i-a vestit descătuşarea. Fusese 13 octomvrie. Patruzeci şi două de luni se vor împlini la 14 aprilie 1034, iar 13 aprilie cade în sîmbăta Pastelor, adică tocmai cînd se încheie o mie de ani de la învierea Mielului din morţi.

Descoperirea îl spăimîntă întîi. Pe urmă însă înţelese favoarea cerească. O mîndrie pioasă îi mîngîie sufletul că Dumnezeu, chiar prin ispitele diavoleşti, îl deosebeşte din gloata păcătoşilor. Acuma îşi dădea seama de ce s-au înmulţit sforţările Necuratului pentru a-1 abate din calea virtuţii. Iată, mai sunt doar cîteva

luni pînă se sfîrşeşte stăpînirea lui ticăloasă şi cine va fi rezistent, va dobîndi aievea fericirea veşnică.

Satana i se arăta mereu, îl ademenea necontenit pînă şi în bazilică. Adeodatus îl vedea rînjind uneori pe un capitel dintre două ferestre, alteori pe speteaza unei strane sau între ogivele unui portal. Nu-i mai era frică. Se închina cu încredere şi Necuratul se depărta scrîşnind mînios.

Credinţa îi era acuma atît de vie în suflet că începu să se amestece iar printre ceilalţi călugări, dorind să le înmoaie inimile pentru a putea primi vestea cea mare. îndoielile ce le întîlnea pe faţa lor nu-l mai supărau şi nici nu-l descurajau. Asculta povestirile lor despre ticăloşirea lumii, despre fărădelegile urmaşilor Sfîntului Petru, despre ereticii care zăpăcesc mintea mulţimii şi pentru a căror stîrpire nu ajung toate rugurile, despre războaiele ce pustiesc în toate părţile, răspîndind foametea, desfrîul şi moartea. în toate vedea semnele domniei Satanei şi îndemna pe toţi fraţii să se pregătească de judecata care bate la uşă.

într-o zi, un călugăr tînăr, anume Ioan, venit de curînd de la Lyon unde învăţase multă carte, vru să dovedească lui Adeodatus că socotelile lui despre sfîrşitul lumii sînt cu totul greşite. Tînărul era socotit în mînăstire ca un adevărat înţelept. Se spunea că ar fi citit toate cărţile sfinte şi că ar cunoaşte chiar învăţăturile paginilor. Adeodatus zîmbi şi primi discuţia. Ioan susţinea că Sfîntul Augustin n-a precizat nimic. în cărţile lui şi ale altor învăţaţi creştini se spune doar că va fi o luptă cumplită între Isus şi Anticrist, războiul dintre lumină şi întunerec întrevăzut de profetul Daniel, proorocit de Sfîntul Ioan şi confirmat de Sfîntul Paul. De-abia după aceasta va urma o mie de ani de domnie a Mielului pe pămînt şi numai pe urmă va începe judecata cea mare peste vii şi morţi. Sfîrşitu-s-a oare lupta sau început-a? Numai Dumnezeu poate să ştie. Adeodatus însă se învierşună cu cele patruzeci şi două de luni, cu semnele care arată chiar orbilor voinţa Domnului, aruncă în cumpănă glasul Diavolului care i-a vestit descătuşarea din iad.

Disputele ţinură zile şi săptămîni şi luni. Călugării se împărţiră în tabere. în cele din urmă cerură cuvîntul abatelui:

— Nimeni nu poate pătrunde planurile Atotputernicului, dar omul dator este să fie gata totdeauna!

Răspunsul nu mulţumi pe nimeni şi discuţia continuă pînă ce, într-o noapte, chiar în ajunul Crăciunului, tînărul Ioan fugi din mînăstire, lepădînd haina monacală, începînd o viaţă de plăceri desfrînate.

în loc să-şi glorifice izbînda aceasta cumplită, Adeodatus îşi simţi inima mai împovărată de întristare. Se credea vinovat pentru că n-a găsit cuvinte destul de puternice să deschidă ochii omului şi să-l scape din ghearele Satanei. Se hotărî să-şi jertfească de-acuma toate puterile pentru mîntuirea celor rătăciţi şi slabi.

în dumineca a treia, chiar în timpul liturghiei, îşi aminti un imn pe care-l auzise undeva în pribegia lui. Se sculă îndată şi-l cîntă spre uimirea tuturor, cu glas profetic, care răsuna în biserica vastă ca revărsarea unei dureri imense a unui suflet sugrumat de îngrijorare:

Audi, tellus, audi, magni maris limbus;
Audi, homo, audi, omne quodi vivit sub sole:
Veniet, prope est, dies irae supremae,
Dies invisa, dies amara;
Qua coelum fugiet, sol erubescet,
Luna mutabitur dies nigrescet,
Sidera supra terram cadent.
Heu miseri, heu miseri! Quid, homo, ineptam
Sequeris laetitiam?

Toată lumea fu cuprinsă de mare duioşie, parcă un avertisment ceresc ar fi vorbit oamenilor prin gura lui Adeodatus. Abatele porunci călugărilor să învețe pe dată imnul sfînt şi să fie cîntat apoi la toate liturghiile.

Ca şi cînd glasul ar fi răsunat pînă dincolo de zidurile mînăstirii, peste şapte săptămîni Ioan fugarul se întoarse pocăit înapoi, cu cenuşă pe cap, mărturisindu-şi păcatele, cerşind milă şi iertare. întoarcerea păcătosului fu privită ca o minune. însuşi Adeodatus îl îmbrățişa cu drag, mulțumind Cerului că i-a ascultat rugăciunile. Era întîia oaie rătăcită şi scăpată din ghearele Diavolului.

Vremea ploioasă continuă pînă la sfîrşitul lui februarie. Lumea aştepta zăpada. Veniră însă nişte călduri năbuşitoare, parcă, în locul iernii, ar fi sosit vara pe pămînt. Cîmpurile şi pădurile înverziră. Apoi într-o noapte, în postul Pastelor, se porni o ninsoare cumplită. Dimineața zăpada era de doi coți.

— Semnele se înmulțesc! zise Adeodatus către călugării îngroziți. Chiar vremea şi-a ieşit din făgaşul obişnuit, pentru a deschide ochii oamenilor şi a-i întoarce pe calea pocăinții.

Prin zăpada aspră coborî în satul Odenhain să propovăduiască mîntuirea apropiată şi să întărească sufletele şovăitoare. Țăranii, speriați de schimbarea vremii, îl ascultară cu umilință încît inima lui se umplu de bucurie. îşi puse în gînd să meargă zilnic între ei, să-i mîngîie. Şi se ținu de vorbă. Oamenii însă se obişnuiră cu iarna ce începuse cînd altădată venea primăvara. Murmurau cînd Adeodatus le zugrăvea în culori strigătoare sfîrşitul pămîntului. în cele din urmă un țăran bătrîn îi şi spuse cu un fel de imputare:

— Aşa ne-au ameţit călugării şi acum peste treizeci de ani, şi lumea-i tot lume!

Adeodatus nu se supără de loc, găsi chiar întemeiată observația țăranului şi îndată se sili să lămurească pe toți, prin amănunte multe, că atunci s-au greşit socotelile, azi însă nu mai încape nici o îndoială. Nu convinse pe nimeni. Margareta Hippler, văduvă bătrînă şi arțăgoasă, îi strigă în față cu dispreț:

— Dar dacă o fi şi acuma vreo greşeală în socoteli ?

Ajunse să nu-l mai asculte nici copiii, ba unii răutăcioşi asmuțeau cîinii asupra lui cînd voia să intre în ogradă cu vestea Domnului. Decepțiile nu-l descurajau. îşi zicea că puterea Diavolului descătuşat e atît de mare că rătăceşte mințile cele mai agere. Trebuie multă răbdare celui ce vrea să-i smulgă prada din gheare. Aşa, după ce fu alungat din satul său natal, îşi urmă învățăturile în satele vecine, fără preget, huiduit şi batjocorit şi bucuros că poate suferi pentru mărirea Sfintei Treimi.

Veni Săptămîna patimilor. Adeodatus îşi simțea trupul atît de trudit că trebui să înceteze ieşirile din mînăstire. De altfel era ultima săptămîna şi se cuvenea să-şi pregătească sufletul pentru ceasul izbăvirii. Stătu toate zilele în biserică, în genunchi, să fie mai ferit de orice ispită. Se spovedi abatelui, descoperindu-şi mii de păcate şi implorînd cu lacrimi iertarea.

Vineri noaptea de-abia se mai tîrî pînă în chilie. Dorea să petreacă în rugăciuni penultima noapte a lumii. Slăbiciunea îl doborî la pat. Adormi istovit. Somnul îi fu greu, fără vise, dar cu gemete dureroase. Un călugăr din chilia vecină, care îi auzise vaietele, îl

întrebă a doua zi dacă nu e bolnav. Adeodatus zîmbi trist:

— Numai cînd se îmbolnăveşte sufletul, numai atunci e primejdie.

Toată ziua de sîmbătă o petrecu în chilie, ajunînd şi rugîndu-se. Icoana Fecioarei Măria era pe lectoriu, răzimată de perete. îl privea şi azi cu ochii de odinioară, blînzi şi iertători. îşi aduse aminte ispitele trecutului şi se cutremură de ruşine şi de groază. Se uită lung la chipul sfînt, parcă ar fi vrut să-şi încerce inima şi, prin încercare, să şteargă amintirea păcatului cu gîndul. I se născură în minte întrebări pe care însă le izgonea, zicîndu-şi:

„Ziua de mîine nu va mai fi."

O întrebare alungată adaogă numaidecît:

„Şi dacă totuşi va fi?"

„Eu sunt pregătit pentru orice vaorîndui Domnul— se mîngîie, ca şi cînd n-ar fi luat în seamă îndoiala vicleană.,, O viaţă întreagă m-am luptat împotriva Satanei şi l-am biruit."

„O viaţă pierdută!" îi fulgeră prin ascunzişurile minţii.

îşi făcu cruce ca şi cînd ar fi fost sigur că Diavolul îi suflă şoaptele neîncrederii. Se uită chiar împrejur dacă nu s-o fi pitind undeva Necuratul. Şi, ca să-şi redobîndească liniştea deplină, aruncă patru cruci spre cele patru colţuri ale chiliei. întrebările ciudate rămaseră însă ca nişte bondari nevăzuţi, rotindu-se mereu în jurul lui, cînd mai aproape, cînd mai departe.

Aştepta înfricoşat întunerecul nopţii din urmă. Căzu în genunchi, cu faţa spre uşă, să vază cum se va înnegri ochiul de lumină. Cu cît se îngroşa întunerecul, cu atît inima lui se umplea de mulcomirea încrederii. Bătu trei sute de mătănii. Brîul de cuie îi frigea carnea. Mila Domnului se apropia. O simţea. Sufletul i se deschidea s-o primească. Rămase cu ochii în gol, cu inima însetată . ..

încet-încet chilia se lumină. Uşa se topi într-un potop de raze trandafirii. Fecioara Măria, albă şi vie, pogora din ceruri, înconjurată de îngeri înaripaţi cu obrajii strălucitori de nevinovăţie şi cu părul de aur ca păpuşile. Adeodatus auzea fîlfîitul aripilor de argint şi o melodie dulce care-i picura în inimă. Cu privirea din icoană, Fecioara, în haină albă, stătea în pervazul uşii şi zîmbea. Călugărul se uita în ochii ei adînci ca tainele, dar vedea, în acelaşi timp, şi pieptul rotunjit subt vestmîntul mătăsos. îşi dojenea în gînd privirea scîrnavă. Fecioara, parcă i-ar fi citit gîndul, se apropie cu paşi fără zgomot. Numai haina fîşia mîngîindu-i picioarele. Adeodatus întinse capul. Fecioara era acuma în faţa lui, lîngă el. îi cuprinse gîtul cu braţele moi dezvălite şi se plecă încet asupra lui. Adeodatus, într-un extaz de fericire, închise ochii, aşteptînd sărutarea mîntuitoare. Simţi pe obraji o respiraţie fierbinte, apoi pe buzele-i crîmpoţite de rugăciuni se apăsă o gură voluptoasă care îi sorbea sufletul, împrăştiindu-i în sîngele aprins fulgerele unei fericiri necunoscute . . .

Un rîs batjocoritor răsună deodată în chilie. Ridică pleoapele. Acolo unde văzuse pe Fecioara Măria cu îngerii, rînjea acuma Satana înconjurat de o ceată de diavoli care se strîmbau şi trepădau într-o lumină leşiatică. Adeodatus încercă să facă semnul sfintei cruci, dar nu-şi putu mişca mîna, ca şi cînd i-ar fi încremenit-o Necuratul care striga biruitor:

— Mă cunoşti, Hans? . . . Eu sunt, Hans! Eu, cel mai puternic peste cei puternici, împăratul împăraţilor, stăpînul pămîntului!

Călugărul izbuti să întoarcă puțin capul, spre icoana mîntuitoare. Diavolul îi opri mişcarea, rînjind:

— Pe Măria o cauți, Hans? De ce n-ai căutat-o aievea pînă azi? Ți-ai pierdut viața împotrivindu-te voințelor mele, în loc să o urmăreşti numai pe ea! N-ai iubit niciodată, nefericitule, şi doar nimic nu-i mai prețios în lume ca iubirea femeii! Acuma ai să mori şi simți că ai trăit în zadar.

Un zgomot colțuros întrerupse glasul Necuratului, parcă s-ar fi rostogolit ceva. Chilia se umplu de întunerec ca smoala. Adeodatus, în genunchi, se zvîrcolea cu o chinuitoare părere de rău în inimă.

„A căzut icoana" — îi trecu prin gînd şi, fără să-şi dea seama, se plecă şi începu a pipăi cu amîndouă mîinile, căutînd-o.

Icoana căzînd, alunecase tocmai lîngă dînsul.

„Poate că într-adevăr mi-a sosit ceasul morții" — îşi zise, ridicînd icoana. „De altfel tot se sfîrşeşte lumea acuma. Adică ce-mi pasă mie de lume?"

Părerea de rău îi sfredelea sufletul. Sărută prelung icoana. Era rece ca un cadavru. O strînse apoi la piept, în neştire. O durere ascuțită i se înfipse în inimă, răsucindu-se adînc ca un cuțit. îi venea să țipe. Buzele de-abia îngînară:

— Măria . . .

Glasul se topi în întunerecul chiliei ca o şoaptă de iubire.

Se prăbuşi cu fața la pămînt, cu icoana sfîntă în brațe. Nasul, izbind podeaua, mai smulse o fulgerare de durere, apoi simțirea se stinse în întunerecul fără margini. . .

Sufletul, ca o tremurare luminoasă, se înălță vertiginos prin sfere tot mai transparente. Urme de senzații străine se resfirau din conştiința pură ca nişte fulgi care îngreuiază plutirea în singurătatea nemărginirilor.

Apoi, peste uşurarea sufletului se aşternu apăsarea aşteptării dincolo de timp şi spațiu. Speranțele lumilor se încrucişau în conştiință într-un echilibru dureros.

Cumpăna destinelor unea şi despărțea existențele în liniile infinitului . . .

Capitolul VI

YVONNE

. . . Linia destinului se întindea între două lumi. Echilibrul tremurător cumpănea în conştiinţa pură speranţele. Şi aşteptarea se lămuri într-o mişcare continuă spre o ţintă nouă.

Sufletul plutea pe linia lumii ce se deschidea în planuri multiple. Nemărginirea spaţiului îl cuprinse în vîrtejul timpului. Conştiinţa se zbuciuma în transformări tot mai grele, se răsucea şi se subţia.

Ca o pîlpîire sfioasă, sufletul se mlădia mereu.

Apoi conştiinţa se topi într-o formă nouă, o licărire infimă într-un întunerec năbuşitor . . .

Gaston Duhem deschise ochii asupra lumii în Rue des Rapporteurs, în farmacia L'Etoile Bleue, cea mai mică şi mai cinstită din vechiul oraş Arras. De şaptezeci de ani dăinuia farmacia în aceeaşi casă cu uşă şi fereastră spre stradă, cu coperişul greoi de ţigle, cu poarta monumentală de stejar care mărginea vederea în curtea

largă unde se afla gospodăria spiţerului Duhem, grădina de zarzavaturi şi medicinală, acareturile bogate. Şi copilul crescu printre borcanele cu alifii suverane pe care Duhem, în colaborare frăţească cu doctorul Flavigny, le prepara întru vindecarea mai mult sau mai puţin promptă a diverselor boli ce bîntuiau pe pacienţii credincioşi.

Duhem era mare admirator al ştiinţelor în general, citea uneori şi stătea mereu de vorbă cu clienţii şi vecinii care-l socoteau om superior. Naşterea lui Gaston, în al treisprezecelea an de căsnicie, îl îndemnă să studieze în mare grabă şi problema educaţiei, fiind hotărît să-şi crească odorul aşa încît să-l invidieze toată lumea. Chiar atunci apăruse *Emile.* Spiţerul dibui cartea, o citi şi se umplu de entuziasm, declarînd doctorului Flavigny, care n-o cunoştea, că Rousseau e un savant incomparabil. Scandalul ce se iscă în jurul operei îl făcu să şovăie puţin. Totuşi în public se lăuda că, în ciuda tuturor prejudecăţilor, Gaston, atunci de vreo trei ani, va fi educat după preceptele înţeleptului Rousseau. între timp citi cartea şi doctorul, începură controverse violente. Enciclopedist înflăcărat, Flavigny acuza pe Duhem de inconsecvenţă, spunînd în gura mare, în farmacie, că un adevărat spirit ştiinţific nu se poate împăca cu ideile simpliste din *Emile.* Spiţerul, altfel şi el enciclopedist dîrz, riposta că doctorul n-a înţeles nimic din cartea proscrisă şi-i demonstra că deosebirea dintre el şi Rousseau e numai aparentă. Discuţiile continuară luni de zile, aruncînd chiar o umbră de răceală peste prietenia lor veche, închegată din înclinări şi interese comune.

Duhem se înverşuna numai pentru a-şi spori autoritatea. A fi pentru *Emile,* cînd toată lumea e contra, i se părea o atitudine de efect. în realitate, Gaston

creştea subt oblăduirea d-nei Duhem, femeie evlavioasă şi fără învăţătură. De altfel acasă şi Duhem era bun catolic şi, în fiece duminecă după amiazi, citea cu glas tare *Biblia,* spre bucuria soţiei sale. Dădu pe Gaston la şcoala cea mai bună, ţinută de călugării benedictini. Mai tîrziu, cînd un profesor îi spuse că băiatul e plin de speranţe, Duhem se înţelese cu nevastă-sa să-l facă preot. Planul lor fu zdruncinat din temelii de-abia peste cîţiva ani, în urma unei pedepse grele ce o primea Gaston pentru că a scris pe tablă cu litere mari: „Ecrasez l'infâme!" cu intenţia vădită de a insulta pe profesorii clerici. Spiţerul se zăpăci, consultă pe nevastă-sa. îi era frică să nu fie eliminat copilul din şcoală. Avu o explicaţie gravă, între patru ochi, cu Gaston care împlinea cincisprezece ani. Băiatul îi făcu mărturisiri complecte. Mai mulţi prieteni şi colegi, avînd aceleaşi convingeri, au hotărît să-şi manifeste indignarea împotriva profesorilor care încearcă, prin naivităţi popeşti, să le ascundă sau să le ponegrească adevărurile ştiinţei. Fiindcă deviza lor este sentinţa d-lui de Voltaire, cu ea au vrut să protesteze. Au tras la sorţi: Rigouard, Villeneuve-Esclapon; Robespierre, Taillefer . . . Soarta l-a desemnat pe el. S-a executat cu bucurie.

— Şi nu ţi-e teamă că te va bate Dumnezeu ? se cruci Duhem.

— Cum să mă bată cineva care nu există ? răspunse Gaston cu o seninătate glacială.

Spiţerul rămase perplex. Apoi îl descusu de aproape şi descoperi că Gaston îi citise în ascuns toate cărţile, cu predilecţie pe cele mai periculoase, şi că, în sfîrşit, era un ateu îngrozitor, cam aşa cum se fălea Duhem în lume, dar cum el n-ar fi îndrăznit niciodată să fie aievea, ca să nu-l trăznească Dumnezeu din senin. Bătrînul

se simţi vinovat, totuşi îl dojeni aspru, îl ameninţă. Trebuia să-l smulgă dintre prietenii viţioşi. Se plînse profesorilor, le ceru poveţe şi mută pe Gaston în altă şcoală.

Gaston cîştigă prieteni noi, păstrîndu-i însă pe cei vechi. îl iubeau toţi pentru firea lui deschisă şi-l respectau pentru că era mai inteligent ca toţi. Mai legat se simţea însă de fraţii Robespierre cu care a copilărit împreună, fiind aproape vecini. Cînd a fost Maximilien bolnav de vărsat, de era să moară, Gaston nu s-a mişcat de lîngă căpătîiul lui. Aveau proiecte de viitor comune; toţi trei se vor face avocaţi şi vor lupta pentru libertate şi umanitate. Prietenia lor avea să fie pecetluită apoi prin căsătoria lui Gaston cu Charlotte, sora celor doi colegi.

Sosind vremea alegerii carierei, planurile tinerilor se încurcară. Duhem, fiindcă trebuise să renunţe la gîndul de a-l convinge pe Gaston să îmbrăţişeze taina preoţiei, dorea să-l lase baremi urmaş în farmacia părintească. Doctorul Flavigny se amestecă: De ce n-ar studia tînărul medicina, în definitiv o ştiinţă mai nobilă? Iar se născură discuţii între bunii prieteni. Duhem apăra, cu energie, nobleţea artei farmaceutice. Flavigny îşi dezvălui intenţiile: voi să dea lui Gaston de soţie pe fiica sa Antoinette, împreună cu pacienţii lui siguri şi credincioşi. Spiţerul se îmblînzi, dar mai şovăi: Cum rămîne farmacia? Doctorul surise şiret: farmacia o va păstra, luîndu-şi un ajutor ieftin şi harnic. Duhem capitulă bucuros. Gaston, medic şi farmacist, era o culme. Apoi Flavigny are avere şi toată va reveni Antoinettei, adică lui Gaston. Perspective mai strălucite pentru viitorul băiatului nici nu se pot închipui. E certat cu religia, iubeşte ştiinţa — tocmai bine!

Tînărul încercă să-l înduplece, zugrăvindu-i idealul lui de-a deveni emancipatorul celor ce tînjesc în întunerecul robiei. Găsi urechi surde. Se supuse dorinţei părinteşti. Plecă la Paris, îndrăgi medicina. Maximilien era acolo mai de mult. Studia într-adevăr dreptul, dar avea ambiţii literare şi chiar obţinuse cîteva premii mediocre. Se întîlneau rar. Gaston rămase franc şi bonom* Maximilien devenea din zi în zi mai grav, mai mohorît. îşi închidea în inimă invidiile şi visurile. în ochii lui reci apăreau uneori străfulgerări ciudate. întîlnindu-l odată, în Cartierul Latin, şi prinzîndu-i o asemenea privire, Gaston îi zise glumind:

— Eşti un fanatic, Maximilien!

—Dar tu? replică Robespierre cu un zîmbet.

— Eu sunt raţional! murmură Gaston.

2

Precum la moartea lui Voltaire purtase cu pietate doliul, tot astfel îi păstrase şi lozinca: „Ecrasez l'infâme!" în ea îşi înfăşură chiar diploma de doctor cu care se întoarse acasă după studii strălucite.

Duhem dădu o masă mare în onoarea tînărului doctor. Printre invitaţi, cei dintîi fură Flavigny cu fiica sa Antoinette. La sfîrşitul banchetului se făcu, o surpriză aranjată de bătrîni în toate amănuntele, logodna lui Gaston cu drăgălaşa Antoinette. Elocinţa comesenilor se revărsă în numeroase discursuri de felicitare, stropite cu vinuri numai din anul naşterii logodnicului. Un orator indiscret şi neiniţiat îşi îngădui o aluzie la vîrsta Antoinettei, cerînd să guste din vinul anului ei care trebuie să fie mai nou şi mai dulce.

I se astupă gura cu glume, dar Flavigny şopti spiţerului să-l şteargă din lista invitaţilor la nuntă.

Antoinette era într-adevăr cu cinci ani mai mare ca Gaston. Rămasă orfană de mamă la zece ani, Flavigny o crescuse la călugăriţele ursuline în mijlocul cărora Antoinette s-a umplut de credinţă în Dumnezeu şi de respect adînc pentru manierele nobleţei. înaltă, slabă, cu figura uscăţivă şi lunguiaţă, cu nasul subţire şi ochii severi, avea înfăţişarea unei abatise înăcrite. în copilărie, Gaston a dispreţuit-o din pricina bigotismului ei încăpăţînat. Mai tîrziu, cînd venea în vacanţă de la Paris, s-au ciocnit deseori, totdeauna pe chestii religioase. Gaston n-o ura, nici n-o iubea. Iubiri sentimentale avusese el la Paris, mai mult sau mai puţin durabile, cu fete care vorbeau numai despre inimă. Pentru căsnicie iubirea nu o credea indispensabilă. O potrivire sufletească, bazată pe o comunitate de idei, i se părea mai raţional. Pe Antoinette o lua numai ca să nu amărască pe tatăl său. De-abia după ce se hotărîse să se însoare cu ea, îşi stabili ca scop convertirea Antoinettei la cultul raţiunii.

Tinerii căsătoriţi îşi începură viaţa comună în casa spiţerului. Antoinette se înţelegea de minune cu mama lui Gaston şi amîndouă nu se înţelegeau de loc cu el. încercară să-l convingă să meargă şi el la biserică dumineca; Gaston refuză surîzînd. D-na Duhem nu stărui, fiindcă nici Duhem nu era mai bun. Antoinette se înverşuna. De altfel ea îşi pusese în gînd, din ziua cînd s-a hotărît căsnicia, să împace pe Gaston cu bunul Dumnezeu. Pentru a ajunge la acest rezultat pios, renunţă, cel puţin deocamdată, chiar la ambiţiile ei de nobleţe. Cînd trebui să-şi dea seama că toate sforţările directe se frîng de cerbicia lui, îi făcu imputări că-şi pierde vremea cu studii ne-

folositoare în loc să caute a-şi cîştiga o clientelă serioasă. Se plînse şi lui Duhem care, în privinţa aceasta, îi luă partea. în cele din urmă ţinură un consiliu de familie spre a dezbate şi remedia toate greutăţile noilor căsătoriţi. Sfatul fu udat de lacrimile Antoinettei şi ale d-nei Duhem, în faţa cărora toţi trei bărbaţii se dovediră nişte păgîni primejdioşi. Avură însă o satisfacţie cînd cei doi socri convinseră pe Gaston că trebuie să practice medicina efectiv, hotărînd mutarea tinerilor în casa din Place des Espagnols, unde Flavigny îl va introduce printre pacienţii săi statornici.

Nici în casa socrului său, Gaston nu se dădu pe brazdă. Ce-i drept, tînărul spori grabnic clientela doctorului Flavigny, dar în aceeaşi proporţie îi micşoră veniturile, refuzînd sistematic onorariul de la pacienţii care nu i se păreau în stare să plătească. în cîteva luni merse atît de departe că, în loc să prefere pe bolnavii nobili şi bogaţi, floarea pacienţilor, cum zicea Flavigny, umbla să vindece pe calicii din cartierele mărginaşe. Ba, într-o bună zi, Flavigny află cu groază că Gaston ducea şi medicamente unor nenorociţi care n-aveau bani să le cumpere. Atunci alergă la Duhem şi-i spuse tot. Spiţerul se spăimîntă, încît trebui să-1 liniştească doctorul zicînd:

— Excelent băiat, dar cu desăvîrşire lipsit de simţ practic!

Căzură de acord că ar fi cazul să-i facă nişte mustrări blînde. Nici unul nu îndrăznea să se însărcineze a i le comunica, atît de serios li se părea Gaston, a cărui ştiinţă îi uimise de multe ori. Se gîndiră o clipă să recurgă la d-na Duhem care, ca mamă, i-ar putea vorbi chiar despre un lucru atît de grav. în sfîrşit făcură apel la Antoinette să-i atragă atenţia, foarte fin, bineînţeles, că sistemul lui îi va ruina în curînd pe toţi şi că medicul adevărat, tocmai spre a servi mai bine interesele bolnavilor, trebuie să-şi îngrijească în primul rînd propriile-i interese.

Era de-abia a şaptea lună de căsnicie şi Antoinette se simţea profund dezamăgită. încă nu-şi pierduse toate speranţele, dar îşi zicea în taină că va trebui să renunţe la multe. O jicnea îndeosebi mentalitatea lui Gaston în care predomina o gravă lipsă de deferentă faţă de tot ce avea ea mai scump: nobleţe, rege, Dumnezeu . . . Deşi îi sîngera inima, nu scăpa nici un prilej fără a-i învedera manifestările graţiei divine în lucrurile cele mai neînsemnate. Răspunsul lui însă era invariabil acelaşi: n-avem nevoie de graţia divină cîtă vreme ştiinţa oferă explicaţii mai plauzibile. Şi urmau lămuririle ştiinţifice, uneori atît de clare că aproape s-o ispitească şi pe ea, dacă n-ar fi avut în suflet rezistenţa solidă a credinţei.

Gaston o ascultă şi acuma cu surîsul care o exaspera, fiindcă într-însul era şi ironie şi încredere, şi chiar o amabilitate deosebită de cea practicată în societatea nobilimei. Cînd isprăvi Antoinette, el vorbi cu glas blajin şi totuşi hotărît:

— Draga mea, d-ta eşti soră cu Isus şi fiică credincioasă a bisericii catolice, şi cauţi să răstălmăceşti preceptele lor elementare; eu rămîn păgîn, dar ţin să-mi împlinesc obligaţiile umanitare faţă de fraţii de azi ai lui Hristos!

Antoinette avu o clipă de ezitare. I se păru că în răspunsul lui ar fi o licărire de dreptate. îşi reveni repede. Urmă o discuţie, întîi calmă şi împestriţată doar cu aluzii ironice. Pe urmă Antoinette se aprinse, îi imputǎ toate vinile trecute şi viitoare, sfîrşind prin

argumentul lacrimilor. Gaston se înmuie, îi ceru iertarei dacă ea crede că a jicnit-o, jurîndu-i că o iubeşteJ

— Ce folos că mă iubeşti, cît timp nu mă respecţi Î plînse femeia.

Bărbatul ii făcu îndată o declaraţie solemnă de respect.

— Dacă nu respecţi pe Dumnezeu, cum să cred că mă respecţi pe mine? insistă ea, tot nemulţumită.

— Dumnezeu nu există, draga mea, pe cînd d-ta eşti aici în carne şi oase! zîmbi Gaston, încercînd să-i sărute mîna.

— Asemenea cuvinte merită Bastilia! strigă Antoinette ferindu-se cu indignare.

— Şi chiar eşafodul! complectă bărbatul cu o lucire în ochi care consterna pe Antoinette. Dar nici Bastilia şi nici eşafodul nu mi-ar putea schimba convingerea că Dumnezeu nu există!

Privirea lui ciudată zdruncină din temelie încrederea Antoinettei. în loc să continue străduinţele de a-l converti, se mulţumi de-aci înainte să se roage pentru dînsul, seara şi dimineaţa, să-i ierte Dumnezeu păcatele, îşi compuse, şi pentru viaţa de toate zilele, o înfăţişare de martiră prin care să-i dea o pildă vie şi mută a superiorităţii virtuţii creştine.

Rezultatul negativ al intervenţiei Antoinettei tulbură puţin pe Duhem şi Flavigny. Se împăcară însă cu speranţa că viaţa are să schimbe pe Gaston în bine. Pînă atunci farmacia va merge cu Duhem ca şi înainte, iar Flavigny va îngriji singur de pacienţii de seamă, ca în trecut, lăsînd pe seama ginerelui numai sărăcimea.

Astfel stima lor pentru Gaston creştea tocmai din pricina ateismului său fără compromisuri. încercau deseori să discute cu dînsul despre Dumnezeu. El se ferea. Cînd vorbea, era mai mult în glumă. Necredinţa lor de paradă îl plictisea ca şi bigotismul Antoinettei. îşi dăduse seama repede că armele lui sunt neputincioase faţă de fanatismul lor inconştient. Flavigny, în fiecare seară, după ce se încălzea în discuţii cu prietenii, se fălea acasă că a părăsit definitiv pe Dumnezeu şi că în ştiinţă găseşte mîngîierea supremă. Gaston zîmbea. O singură dată îi aminti că, deunăzi, cînd o răceală rebelă l-a trîntit la pat, a chemat grabnic pe duhovnicul său benedictin. Doctorul se supără, ripostă că atunci a fost vorba doar de împlinirea unei obligaţii sociale fără de care, în caz de moarte, ar fi rămas neîngropat.

Scăpînd de bolnavii bogaţi, Gaston se bucură. Putea să-şi dăruiască toată vremea şi munca numai celor oropsiţi. Umbla prin cartierele sărace unde era aşteptat ca Mîntuitorul. Se simţea mîndru seara cînd îşi putea zice că a dus o rază de mîngîiere măcar într-o singură casă de nenorociţi. Visa o societate în care toţi oamenii să fie deopotrivă de fericiţi. Lumea începu să-l iubească. Deveni repede popular în tot oraşul. Fu poreclit „doctorul calicilor". Porecla îl măgulea, deşi colegii îl batjocureau cu ea. Nu-i păsa de părerile lumii. în toate îşi consulta numai propria-i conştiinţă care era mai severă cu dînsul decît toţi judecătorii pămîntului.

— Omul e Dumnezeu! îşi zicea tot mai des cu un entuziasm ce-i dădea ochilor o strălucire deosebită.

Numai pe clerici nu-i socotea oameni. Avea o aversiune bolnăvicioasă pentru haina preoţească. Voia să şi-o explice şi nu găsea motive. Se gîndea uneori că poate chiar ateismul lui izvorăşte din ura împotriva castei clericale.

— Preoții sunt pricina tuturor relelor din lume! spunea atît de amărît parcă ar fi suferit de pe urma clericilor cine știe ce nedreptate îngrozitoare.

într-o seară de toamnă, tîrziu, după ce se culcase toată casa, Gaston fu deșteptat din somn de zbîrnîitul prelung al clopoțelului de la poartă. Afară de cazuri speciale, pacienții nocturni cădeau în sarcina lui, deoarece Flavigny, dacă își tulbura odihna, se resimțea cîte două-trei zile. Zbîrnîi a doua oară clopoțelul pînă să se urnească din pat Gaston, să-și ia halatul și felinarul. Trecu în odaia de consultații care comunica direct cu gangul dinspre poarta cea mare. înainte de-a deschide, întrebă:

— Cine sună?

— Caut pe doctorul Duhem — răspunse o voce zgribulită.

Gaston deschise poarta. în piața întunecoasă ploua cu găleata. Un vînt aspru răbufni în gang. Doctorul ridică felinarul, ferindu-se de stropii ce pătrundeau înlăuntru:

— Ce poftești? . . . Intră mai repede!

Străinul se strecură în gang. Avea în mînă un felinar stins. O glugă neagră îl îmbrăca din cap pînă la genunchi.

— Tatăl meu trage să moară . . . I-a venit rău adineaori. . . Numai d-voastră îl puteți scăpa... Vă rog din toată inima . . .

Gaston lumină fața străinului. De subt glugă îl priveau doi ochi cenușii, înfricoșați. Doctorul se dădu înapoi parcă s-ar fi speriat de privirea lui.

— Cine e tatăl d-tale?

— Dogarul Lebon.

— Bine. Mergem! zise Gaston, stăpînindu-și neîncrederea.

îl pofti în odaia de consultații, aprinse o luminare și-l lăsă acolo să aștepte pînă se va îmbrăca. înainte de-a trece în dormitor, mai întrebă:

— Cum te cheamă pe d-ta?

— Joseph Lebon — murmură străinul, adăogînd îndată cu un surîs de umilință și sfială: Ploaia m-a pătruns pînă la piele . . . Mi-e frică să nu se scurgă apă, să murdăresc pardoseala . . . Mai bine să aștept afară, în gang!

— Nu, nu! Fii liniștit! Vin numaidecît! se rușina doctorul, dispărînd.

Figura străinului îl obseda. I se părea cunoscută, inspirîndu-i o teamă ciudată. Cînd reveni, găsi pe Lebon cu gluga descheiată, cu felinarul aprins. De-abia acuma observă, subt glugă, haina preoțească.

— D-ta ești preot? făcu doctorul, uimit.

— încă nu — zise tînărul. Sînt în ordinul Oratorienilor. Monseniorul de Talleyrand, episcopul din Autun, mi-a făgăduit însă o parohie pentru sărbătorile Crăciunului viitor.

— Așa? Acuma înțeleg ... — mormăi Gaston, parcă ar fi găsit explicația simțămîntului ciudat de adineaori! Bine! Gata! Mergem!

Pe drum, prin ploaia care-i biciuia, Lebon vorbea numai despre Dumnezeu, cu glas de suferință cucernică. Gaston asculta tăcut; prin minte îi șerpuia neîncetat gîndul că pe tovarășul lui de-acuma nu-l va mai putea uita niciodată . . . Gîndul i se părea bizar și superstițios. încerca să-l alunge și nu reușea.

Duhem-tatăl şi Flavigny erau tot mai mult cuprinşi în afacerile publice care se încurcau şi pasionau toată lumea. Flavigny, făcînd vizitele zilnice la pacienţii săi de seamă, afla tainele cele mai importante pentru mersul evenimentelor, iar Duhem primea în farmacie multe ştiri proaspete de la călători sosiţi din Paris sau baremi de la prietenii prietenilor acelora. Dată fiind însemnătatea vremilor, Flavigny se ducea după cină pe la cuscrul său, îşi împărtăşeau noutăţile zilei şi le dezbăteau cu mare aprindere. Fireşte, amîndoi erau partizani entuziaşti ai libertăţii, dar fiecare ţinea să se arate mai generos şi mai înaintat. De aceea convorbirile lor erau animate de cuvinte aspre uneori, iar alteori se întrerupeau brusc prin supărări care însă se potoleau pînă a doua zi.

— Nu mai există Bastilia! strigă într-o zi Flavigny, năvălind în farmacie, urmat de Gaston şi Antoinette pe care-i adusese fără să le divulge marea veste.

— Nu se poate! se miră Duhem.

— S-a sfîrşit! triumfă doctorul. Ieri, poporul din Paris a dat drumul tuturor prizonierilor, a măcelărit gărzile, a dărîmat zidurile ... în sfîrşit, Bastilia a fost şi nu mai este!

— Cum, a dat voie regele? se amestecă Antoinette, aproape indignată.

— Poporul e suveran! decretă Duhem, solemn, ştergînd cu un şervet curat un borcan pe care tocmai îl deşertase.

— Atunci avem revoluţie! murmură Gaston mişcat, cu o licărire de satisfacţie reţinută în ochi.

— Revoluţie! Revoluţie! repetară cei doi prieteni.

Se îmbrăţişară. Băură cîteva pahare de vin în cinstea revoluţiei.

Peste vreo trei săptămîni, spiţerul alergă la Flavigny:

— S-au dus privilegiile! Libertate, egalitate, fraternitate!

Fiecare zi aducea cîte-o veste nouă. Gaston totuşi, după primul moment de bucurie, ofta veşnic:

— Libertate adevărată nu va fi cît timp poporul e lăsat în ghearele popilor.

Flavigny şi Duhem îl aprobau. Avea însă neînţelegeri din ce în ce mai serioase cu Antoinette care rămînea credincioasă regelui şi lui Dumnezeu şi găsea un sacrilegiu profund jicnitor pentru sentimentele ei cele mai sfinte, în cuvintele lui. Pentru a restabili pacea în familie, Gaston declară spontan că, pînă la alungarea regelui, nu va mai deschide gura despre slujitorii Domnului. Antoinette se înfurie mai rău, ameninţă că se va retrage la o mînăstire . . . Gaston însă se ţinu de cuvînt. Numai cînd se află de fuga regelui şi de prinderea lui la Varennes, zise strălucitor:

— Ei, de-acuma pregăteşte-ţi o rochie de doliu! Zilele tiranului sunt numărate!

Citea cu pasiune ziarele ce soseau, cam neregulat şi cu mari întîrzieri, din Paris. în *L'Ami du Peuple* găsea însă frazele care-i mulţumeau mai adînc sufletul. Dintre toţi oamenii revoluţiei, Marat i se părea cel mai sincer. îl iubea ca pe un zeu. îi trimise scrisori de admiraţie şi primi chiar un răspuns măgulitor.

Proclamarea Republicii stîrni un delir de însufleţire. Flavigny şi Duhem paradau de cîtva timp cu cocarda tricoloră. Acuma şi Gaston se împodobi cu insigna libertăţii şi ieşi în oraş, se amestecă în mul-

țimea zgomotoasă, *avînd* simțămîntul că a început raiul pe pămînt.

Antoinette plînse din toată inima cînd aiizi despre condamnarea și apoi despre ghilotinarea regelui. Fiavigny povestea amănunte autentice, mișcat, fiindcă era din fire foarte milos, frecîndu-și mereu mîinile și rîzînd cu hohote scurte, ca să nu-și trădeze emoția. Duhem se mira și întrerupea:

— Bravo! . . . Bine i-a făcut! . . . Să se învețe minte toți tiranii din lume și să nu mai conspire împotriva poporului I

Gaston tăcea. Pentru el toate zvîrcolirile revoluției, după proclamarea drepturilor omului, erau bune sau rele numai întrucît ținteau la stîrpirea secerdotismului din lume. Convențiunea Națională i se părea insuflețită de multe intenții salutare în privința aceasta, dar lucra prea încet. Simpatiile lui îmbrățișau din depărtare cu căldură pe cei ce combăteau fanatismul religios. Toate măsurile împotriva preoților și a religiei îi mîngîiau sufletul. în gazete încadra cu roșu pasagiile în care se arătau relele pricinuite omenirii de către reprezentanții lui Dumnezeu pe pămînt. Citi în *L'Ami du Peuple* o frază rostită de un membru al Comunei din Paris: „într-o țară liberă orice idee de superstiție și fanatism trebuie distrusă și înlocuită prin sentimentele unei filosofii sănătoase și ale unei morale pure". O învăță pe dinafară, găsind-o demnă de lozinca lui Voltaire. „Pretutindeni unde se urzesc comploturi contra patriei sau contra rațiunii, trebuie să fie la mijloc preoții!" scria în gazeta *Revolutions de Paris,* și Gaston simțea parcă ar fi vorbit cineva chiar din sufletul lui. De altfel atît în comitetul Instrucției Publice cît și în Comuna din Paris, descoperea tot mai mulți dușmani hotărîți ai clericalismului

subt orice formă și care propovăduiau adoptarea Cultului Rațiunii. Primea cu strîngeri de inimă orice amănunte despre oamenii dragi. Știa că Romme și pictorul David își pierd sîngele rece chiar numai gîndindu-se la preoți, că Fourcroy strigă pretutindeni: „Trebuie zdrobită infama religie!" că pentru Chaumette sutana preoțească e ca postavul roșu, că Lakanal a spus: „Preoții sunt obiect de execrație pentru oricine n-a fost transformat în bestie feroce!" Totuși n-avea răbdare. Convențiunea chibzuia prea mult pînă să voteze legile care ar pune capăt tiraniei invizibile a religiei. îi trebuia un simplu decret care să ordone arestarea și ghilotinarea imediată a tuturor clericilor.

Vestea uciderii lui Marat îl îngrozi. Era sigur că Charlotte Corday a lucrat din îndemnul preoților. Scrise un articol fulgerător și-l trimise gazetei *Pere Duchesne.* Nu apăru. Gaston era convins că manuscrisul s-a rătăcit în mîinile vreunui agent secret al fanaticilor, pripășit în redacția lui Hebert.

în aceeași vreme Antoinette, deși rămasă credincioasă regelui asasinat, începu să mustre pe Gaston că revoluția nu i-a dăruit nici o demnitate cînd atîția alții, fără meritele lui, au ajuns în fruntea republicii. Zadarnic se apăra bărbatul că el nu dorește nimic, că el servește patria prin exemplul abnegației. Antoinette îi aducea pilda fraților Robespierre, prietenii lui din copilărie, pe care el îi socotise mult inferiori și care sunt azi stăpînii Franței.

— Dar Lebas, dar Hermann ? Pînă și Lebon a izbutit să fie ales în Convențiune, numai d-ta ai rămas doctorașul calicimii! se revolta Antoinette.

Gaston avu șovăiri. Le învinse fără greutate. Conștiința lui era împăcată. Nu rîvnea nimic, afară de binele obștesc. Nu-și simțea puteri de luptător

şi nici ambiţii de mărire nu-l rodeau. îi era frică de ridicol, de aceea îşi stăpînea totdeauna chiar entuziasmul. Avea deseori impresia unei zădărnicii chinuitoare, parcă i s-ar fi golit inima. Cîte-o dorinţă plăpîndă după o iubire mare, visată cîndva fără să-şi dea seama, îi răsuna brusc în suflet, stingîndu-se însă tot atît de iute, alungată de răceala chibzuirilor lui nemiloase.

Amintirea lui Lebon i se aşezase în minte ca un motiv de enervare. De cîte ori se gîndea la întîlnirea lor ciudată, la ochii lui cenuşii, i se încleşta inima subt presimţirea unei primejdii inevitabile. Aflase cum a trecut de partea revoluţiei, cînd s-a cerut preoţilor să jure pe Constituţie, apoi cum şi-a părăsit parohia şi, intrînd în politică, cum s-a ales reprezentant suplinitor pentru Convenţiunea Naţională. îşi amintea mereu vorbele lui pioase despre Dumnezeu şi-şi zicea că, împotriva tuturor aparenţelor, fiul dogarului Lebon e un fanatic periculos.

într-o zi apoi Gaston citi despre Clootz, un revoluţionar cosmopolit, poreclit „amicul neamului omenesc". Tot ce află i se păru extraordinar, dar mai ales că se consideră duşman personal al lui Isus Hristos, a cărui operă demoralizatoare pentru progresul omenirii vrea s-o nimicească prin foc şi sabie.

îl cuprinse o dorinţă arzătoare să meargă la Paris, să cunoască pe oamenii în sufletul cărora clocoteşte aceeaşi pasiune împotriva obscurantismului clerical, să-şi întărească în apropierea lor convingerile . . . Nu mai ieşise din Arras de cînd se întorsese cu diploma de doctor. S-a prăbuşit o lume întreagă şi el nu cunoaşte pe cea nouă decît din auzite sau din răsfrîngerile ei depărtate.

Anii de practică provincială îl moleşiră.

îi trebuiră cîteva săptămîni pînă se se hotărască şi altele pînă să găsească un pretext prin care să justifice Antoinettei nevoia plecării. Femeia se spăimîntă totuşi. O chinuiau de o vreme visuri urîte şi era sigură că Gaston are să se piarză la Paris unde oamenii au înnebunit şi se omoară unii pe alţii, ca o pedeapsă a Domnului pentru crimele fără număr săvîrşite de către revoluţionarii sîngeroşi. Temerile ei fură împărtăşite deplin de soacră-sa şi chiar de Flavigny şi Duhem, al căror entuziasm republican se topea, transformîndu-se în groază, cu cît se înmulţeau veştile lugubre despre activitatea tribunalului revoluţionar.

în sfîrşit, la 1 noiemvre plecă, însoţit de rugăciunile Antoinettei, de lacrimile bătrînei şi de urările timide ale lui Flavigny şi Duhem să se întoarcă în curînd cu noutăţi bune.

4

Avu decepţii la Paris. Nu izbuti să pătrundă, multe zile, la nici unul din cei doriţi. Se duse la Tuileries, unde se ţineau şedinţele Convenţiunii. Stătu înghesuit între oameni gălăgioşi, ore întregi. Văzu pe capii revoluţiei, ascultă discursuri bombastice rostite de reprezentanţi obscuri... Se plictisi. Nu nemerise o şedinţă interesantă. în ziua următoare merse la Palatul Justiţiei. Se judeca procesul lui Philippe-Egalite. Era atîta lume că nu putu străbate nici măcar pînă la scările palatului. Un necunoscut, văzîndu-i desperarea, îl mîngîie îndemnîndu-l să vie mîine mai devreme, că e procesul d-nei Roland, mai de seamă chiar decît cel de azi.

Gaston, a doua zi, încercă iar să ajungă la Chaumette. îl aşteptă la primărie. Aflase că, pe la ora unu,

are să se întrunească consiliul general al departamentului împreună cu mai mulți delegați ai Comunei. Din fericire Chaumette sosi printre cei dintîi. Gaston îi vorbi cu atîta însuflețire și admirație încît Chaumette, deși bănuitor față de necunoscuți, îl îmbrățișa și-l introduse în sala de ședințe, zicîndu-i triumfător:

— Vei avea fericirea, cetățene, să vezi prăbușirea finală a sacerdotismului și zorile cultului măreț al rațiunii!

Gaston se simțea despăgubit pentru toate nemulțumirile. In sală era o mulțime nerăbdătoare, ca la spectacolele de zile mari. în sfîrșit ședința se deschise și numaidecît apăru episcopul Gobel, urmat de patrusprezece vicari și de un grup respectabil de preoți, toți cu insignele demnității lor. Se făcu tăcere adincâ și episcopul rosti o cuvîntare lungă în care renegînd rătăcirile religiei creștine, preamărea puterea filosofiei. îi răspunse Chaumette. Gaston acuma îl văzu mai bine și-l îndrăgi mai mult. Era palid la față, cu părul lins, cu înfățișarea modestă; doar uneori avea în ochi scăpărări în care țîșnea o energie violentă. Gaston nu înțelese bine cuvintele, atît de mult îl fermecau inflexiunile ciudate ale glasului.

— La Convențiune! La Convențiune! răsună din toate părțile, cînd isprăvi Chaumette.

în fața Palatului Primăriei un cortegiu se formă în grabă. Cîțiva membri de-ai Comunei, cu Chaumette în frunte, conduceau mulțimea. Preoții veneau în urma lor, cu capetele în pămînt, parcă s-ar fi dus la ghilotină. Ici-colo se auzeau strigăte de pe trotoare:

— A bas Ies calotins!

Conducătorii cortegiului explicau în dreapta și în stînga că nu e vorba de niște preoți fanatici ci dimpotrivă de ecleziastici cumsecade care merg să se

răspopească în fața Convențiunii Naționale. Gaston de-abia acum pricepu rostul procesiunii. Tineri cu bonete roșii, cu obrajii înflăcărați, cîntau *Ca ira* și *Carmagnole.*

Tribunele Convențiunii erau mai ticsite ca totdeauna. Un murmur de ușurare se încinse în sala imensă:

— Au sosit!

Deputați au pătruns în hemiciclu. Episcopul citi ceva de pe o foaie, cu glas stins. Din tribună porniră strigăte:

— Mai tare!

Gobel ridică glasul. Foaia îi tremura în mînă. Fu aclamat cu frenezie de toată lumea. Președintele Adunării improviza un răspuns patetic, glorificînd cultul rațiunii, singurul cult național al viitorului. Un deputat oferi episcopului o bonetă roșie. O puse în cap, în aplauzele furtunoase ale tribunelor. Apoi lepădă crucea pectorală și inelul de păstor sufletesc, oferindu-le ca omagiu Convențiunii . . . Mai mulți reprezentanți cerură președintelui să onoreze pe vrednicul cetățean cu acolada republicană. Gobel se urcă pe estrada biroului și fu îmbrățișat pe amîndoi obrajii de către președintele asudat de entuziasm. Sala clocotea de aplauze și răcnete de bucurie.

Istovit de emoțiile zilei, Gaston se simțea în culmea fericirii. în sfîrșit i-a fost dat să vadă capitularea superstiției milenare în fața rațiunei victorioase! S-a împlinit visul și de-acuma, orice s-ar întîmpla, fericirea nu i se mai poate smulge din inimă . . . Se gîndi să se odihnească două zile, pînă la Sărbătoarea Rațiunii care fusese fixată pentru 20 brumaire. N-avu răbdare. Alergă la Chaumette care îl duse la Clubul Jacobin unde cunoscu și pe Clootz, și pe Lakanal, și pe Four-

croy, şi chiar pe Fabre d'Eglantine care îi explică îndelung şi pasionat calendarul republican . . . Numai pe Maximilien Robespierre nu-l întîlni. Dar nu se mai nelinişti. Are să-l găsească negreşit înainte de-a se întoarce la Arras.

Era tocmai duminecă. O zi mohorîtă, ceţoasă. Ploaia măruntă, plictisitoare, cernea neîntrerupt . . . Totuşi pe străzi furnica lume multă, figuri voioase . . . Gaston se înfiinţa de dimineaţă în faţa Palatului Primăriei. La ora zece alaiul porni. Toţi membrii Comunei erau aici, în haine de sărbătoare. în frunte mergea un şirag de fecioare în alb, cu centure tricolore. Urmau cîntăreţii Operei şi muzicanţii, apoi autorităţile. Serbarea însăşi se desfăşura în catedrala Notre-Dame, transformată în mare grabă în Templul Raţiunii. în faţa altarului principal s-a ridicat, cu ajutorul unor schele combinate, o colină verde în vîrful căreia tronează templul rotund al Filosofiei, iar ceva mai jos, pe un soclu de argint, urna de aur din care se înalţă Flacăra Adevărului. O cărare şerpuitoare, străjuită de busturile lui Voltaire, Franklin, Rousseau, urcă pe colină pînă la Izvorul Raţiunii.

Cortegiul defila pe subt marele portal al catedralei. Cocarde albe fură oferite tuturor la intrare. în vreme ce lumea umplea nava, fecioarele în alb urcară pe cărare, ocoliră Templul înţelepciunii, aprinseră la Flacăra Adevărului fiecare cîte-o torţă, coborîră în public, dăruiră torţele aprinse muritorilor, apoi se suiră pe colină şi se aşezară pe două rînduri . . . Urmară discursuri pioase slăvind binefacerile raţiunii suverane. Apoi artistele de la Operă, ca nişte îngeri păcătoşi, cîntară Imnul Libertăţii. Drept răspuns la imnul scris anume pentru sărbătoarea aceasta de către poetul Chenier. Din Templul Filosofiei apăru Zeiţa Raţiunii, în vestmînt alb, lung, cu o mantie albastră pe umeri, cu boneta roşie în cap şi cu o suliţă în mînă. Zeiţa, o actriţă frumoasă, avea o înfăţişare impozantă şi graţioasă, inspirînd respect şi iubire. Coborî cîţiva paşi, se odihni pe un tron de lauri, în vreme ce mulţimea extaziată, cu braţele întinse, cînta imnuri de slavă... Pe urmă zeiţa se sculă şi se urcă spre templu, aruncînd înainte de-a dispărea, o privire recunoscătoare amicilor ei de la poalele colinei.

După ce se termină aici ceremonia, cortegiul refăcut se îndreptă spre Tuileries să se închine Legii, precum s-a închinat Raţiunii. Incinta Convenţiunii fu năpădită de grupuri de muzicanţi şi de republicani de toate vîrstele. Toată lumea începu să cînte ariile scumpe revoluţiei pînă ce apăru în sală Zeiţa Raţiunii, înconjurată de o ceată de fete frumoase, şezînd într-un fotoliu purtat de patru cetăţeni.

— Fanatismul a murit! strigă Chaumette cînd se făcu o clipă de tăcere. Nu mai există popi, nu mai există zei! Trăiască Republica! Trăiască Raţiunea!

Preşedintele zdrobi, de asemenea, într-o cuvîntare vijelioasă, hidra superstiţiei şi la sfîrşit îmbrăţişa cu foc pe Zeiţa Raţiunii. Ceea ce nu întîrziară a face şi secretarii biroului spre mai marea mulţumire a zeiţei.

Un deputat propuse îndată ca, unindu-se cu poporul, Convenţiunea să meargă la Templul Raţiunii. Propunerea fu primită cu entuziasm . . . Cortegiul porni înapoi, prin ploaia mai deasă şi ceremonia se repetă în catedrală, împovărată de alte discursuri, isprăvindu-se de-abia după ce se însera de-a binelea.

Gaston era frînt de osteneală de cît umblase, cîntase şi se entuziasmase. Totuşi ziua cea mai înălţătoare din istoria omenirii, cum îşi zicea dînsul

fermecat, vru s-o încheie frumos, printr-o emoție de artă. La teatrul din Rue Favart se juca *Marat în subterană.* Acolo se duse.

De-acuma se putea întoarce acasă. Inima îi era plină pentru tot restul vieții. Se gîndi însă că e dator să vadă pe Maximilien. Au fost atît de buni prieteni odinioară, că ar avea dreptul să se supere, aflînd că a umblat prin Paris şi nici măcar n-a venit să-i stringă mîna. Chiar a doua zi se repezi în Rue Saint-Honore, unde îl mai căutase şi cunoştea casa tîmplarului Duplay care găzduia pe Robespierre. Norocul îi surise. Era acasă. Stătea într-o odăiță aproape sărăcăcioasă, îl primi cu bucurie. Gaston îi povesti cu însuflețire emoțiile de la Sărbătoarea Rațiunii, îi arătă şi cocarda albă pe care o păstra ca o relicvă neprețuită. încet-încet fața lui Robespierre se mohorî, iar în ochi îi apăru o lumină rece, puțin ironică. După ce se mai potoli avîntul lui Gaston, gazda îi zise cu glas tăios ca cuțitul ghilotinei:

— Ai rămas acelaşi ateu înverşunat . . . Ateismul e duşmanul republicii şi al omenirii!

Gaston rîse zgomotos, răspunzînd:

— Şi tu ai rămas tot fanatic, Maximilien!

întîlni privirea rece a lui Robespierre. Rîsul i se curmă brusc, parcă i s-ar fi înfipt un pumnal în gît.

5

Ajunse acasă atît de schimbat la față că Flavigny îl întîmpină voios:

— Uite cum s-a înviorat, Antoinette! E alt om, în sfîrşit, e revoluționar! ... Ei, degeaba, Parisul e inima libertății! Numai în Paris îți poți scălda sufletul

în baia încrederii revoluționare! . . . Noi aici nici măcar o ghilotină n-am văzut!

Vorbea patetic, cum de altfel vorbeau toți adevărații republicani revoluționari.

Săptămîni avu pe urmă Gaston să le povestească, pînă în cele mai mici amănunte, tot ce a văzut la Paris. Toți regretau, chiar şi Antoinette, că Gaston n-a căutat să asiste la nici o execuție sau măcar să vadă de aproape ghilotina.

Aveau şi ei noutăți. Cinci zile în timpul cît a lipsit Gaston, a fost în oraş Lebon ca reprezentant al poporului, în misiune. A fost foarte nemulțumit de cele ce a descoperit şi, la plecare, a declarat că aici e un cuib primejdios de contrarevoluționari şi fanatici, amenințînd că se va întoarce curînd să întroneze stăpînirea reală a republicii. Au fost arestați vreo două sute de oameni, mai cu seamă clerici. A întrebat de Gaston. De ce o fi întrebat?

Apoi Duhem, ca să dea o pildă republicană, se gîndi să schimbe firma farmaciei. „L'Etoile Bleu" mirosea a vremuri de tiranie regală. Şi nu găsea o numire potrivită. Flavigny îi bătea capul să adopte „Geniul lui Marat". Duhem dorea ceva cu Brutus ori cu Mucius Scaevola, în sfîrşit, ceva răsunător, încît toată lumea să ştie că e vorba de o spițerie republicană. De la el porni ideea să se transforme şi numele străzii în „Rue de la Liberte". Nu se primi. Linguşitorii se gîndeau să-i zică mai tîrziu „Rue Robespierre" în cinstea marilor bărbați care s-au născut şi au copilărit pe ulița aceasta.

Pe urmă veni decretul cu calendarul republican care le dădu mult de lucru. Flavigny şi Duhem se luară la întrecere să-1 întrebuințeze corect. Se încurcau, se corijau, se certau. Gaston era arbitrul, ca unul

ce avusese onoarea să stea de vorbă cu însuşi creatorul calendarului. Totuşi Duhem respecta duminecile citind *Biblia,* ca şi mai înainte, soţiei sale, dar acuma într-ascuns.

Gaston îşi continua viaţa obişnuită, cu mai multă rîvnă, considerîndu-se servitorul umil al Republicii şi al umanităţii. Amintirea Sărbătoarei Raţiunii se păstra în sufletul lui ca o floare minunată care nu se ofileşte niciodată. Cocarda albă o închisese într-o casetă împreună cu diploma de doctor şi cîteva hîrtii pe care însemnase sentinţele dragi despre triumful raţiunii. Deseori le scotea, le mîngîia cum un avar îşi alintă o comoară ascunsă. Chiar veştile din Paris puţin îl mai interesau. Citi discursul lui Robespierre care se sfîrşea cu butada lui Rousseau că, dacă Dumnezeu n-ar exista, ar trebuie inventat. Gaston zîmbi si-si zise: „Sărmanul Maximilien, tot fanatic!" îi veni în amintire privirea cea sfredelitoare. Iar i se strînse inima, dar pe urmă se gîndi cu compătimire: „Privirea fanaticului!"-

Pe la sfîrşitul lunii nivose se răspîndi vestea că Lebon, trimis de Convenţiunea Naţională, vine a doua oară la Arras, cu puteri nemărginite, să organizeze aici regimul republican şi să combată fanatismul. Sosi. Fu primit cu mare solemnitate. Flavigny a fost de faţă.

— Iată un patriot strălucit! povesti doctorul acasă. A îmbrăţişat pe toţi reprezentanţii autorităţilor, ca un adevărat fiu al libertăţii . . . M-au năpădit lacrimile! . . . A stat de vorbă cu toţi cunoscuţii de odinioară. Nu i-e ruşine de rudele sărace. Poporul striga cu însufleţire: Trăiască Lebon! Trăiască Republica!

Arestarea suspecţilor de toate categoriile, aristocraţi, moderaţi, patrioţi reci, începu chiar a doua zi.

într-o decadă se umplură temniţele. Fură improvizate în grabă altele noi în clădiri clericale, încît adunarea proscrişilor să poată continua fără stînjenire.

în aceeaşi vreme reprezentantul poporului în misiune transformă tribunalul criminal în tribunal revoluţionar. îşi alese judecători de încredere, în frunte cu preşedintele Daillet. Puse pe o veche cunoştinţă, Darthe, în funcţia de acuzator public. Numi şasezeci de juraţi, cu salariu bun. Aştepta de la Paris o ghilotină nouă, perfecţionată, însoţită de un călău experimentat.

Flavigny era speriat. Pînă în cele din urmă se temea să nu-1 scrie şi pe dînsul vreun duşman pe lista suspecţilor. Mai ales de cînd află că Lebon socoteşte vinovaţi nu numai pe cei ce-au greşit în contra republicii, dar şi pe cei ce n-au făcut nimica pentru ea. îşi căuta merite republicane şi nu-şi găsea. Spiţerul, prietenul lui, avusese grija să se pună totuşi la adăpost, adoptînd firma „Les Triomphes de la Raison" . . . Nu mai ştia ce să facă. Se gîndea să rostească un discurs patriotic undeva, ca să-şi manifesteze în public sentimentele republicane. Nu îndrăzni; cîţiva oratori fuseseră arestaţi pentru că n-au avut expresii demne de orgoliul patriei. Dar şi tăcerea era primejdioasă şi putea fi luată ca semn de dezaprobare a regimului republican. . . Invidia liniştea lui Gaston, care îşi vedea de vizitele lui gratuite, parcă nici n-ar fi vrut să ştie că în oraş s-a instalat domnia Teroarei.

într-o zi Gaston se pomeni cu o invitaţie de la Lebon. Flavigny îngălbeni. Antoinette începu să plîngă cu hohote de groază. El îşi păstră sîngele rece şi surîsul conştiinţei mulţumite.

în piaţeta cu arcade, în piaţa Palatului Primăriei, văzînd mulţimea de oameni spăimîntaţi care se

milogeau să pătrundă şi pe care îi bruftuluiau sentinelele gărzii naționale, Gaston avu o clipă îndoieli. îi reapăru privirea seminaristului de odinioară, fanatică, stranie, ca un avertisment. îşi redobîndi repede calmul. Un gardist îl conduse la ofițerul care examina invitația şi îl îndreptă spre cabinetul reprezentantului. Alt gardist, la uşă, îl opri:

— Cetățeanul Lebon are de vorbă acuma cu cetățeanul Duquesnoy din Bethune!

Pe uşă, Gaston văzu, scris cu litere mari, un aviz: „Cine va cere eliberarea vreunui arestat, va fi trimis imediat la închisoare!"

Peste un răstimp se deschise uşa cu zgomot. Gardistul încremeni.

— Azi nu mai primesc pe nimeni! . . . Absolut nimeni!

Gaston recunoscu glasul, înăsprit, umflat. Lebon era în cămaşă decoltată, pantaloni albi şi cizme înalte, cu sabie trenantă şi, la centură, cu două pistoale, iar în cap un bicorn cu panaş înalt. Reprezentantul îl văzu, fața i se lumină; îi întinse amîndouă mîinile strigînd bucuros:

— Cetățeanul Duhem! . . . Doctorul calicimii!

îl luă de mijloc şi-l duse înlăuntru. în jurul unei mese lungi şedeau vreo opt inşi cu pălăriile în cap, îmbrăcați aproape ca şi Lebon, încinşi cu săbii. Vorbeau foarte tare.

— Nu cunoaşteți, prieteni, pe cel mai vechi republican din Arras? făcu Lebon, vesel, încîntat. Iată-l! . . . A smuls din ghearele morții pe tatăl meu! . . . E doctorul Duhem! . . . Sunt fericit că am onoarea să-i dau, în fața voastră şi în numele Convențiunii, acolada patriotică!

îl îmbrățişa călduros. Ceilalți, de asemenea, pe rînd, Lebon îi prezenta emfatic:

— Cetățeanul Duquesnoy, *ci devant* călugăr, inimă fierbinte de republican şi prietenul meu scump! . . . Substitutul Caubirere, om de treabă, servitor devotat pentru binele patriei! . . . Celestin Lefetz, vice-preşedintele districtului, mîna dreaptă a mea şi a republicii! . . . Jurații mei de mîine, duşmani neîmpăcați ai fanatismului superstițios: Gouillard, Leroux, Clement. . .

Apoi, fără ceremonie, îi dădu afară, spunîndu-le că doreşte să rămînă singur cu Gaston.

— îți mai aduci aminte de mine? întrebă Lebon cu o duioşie în glas cam exagerată. Noaptea ceea ploioasă, urîtă, rece? . . . Au trecut şase ani, sau aproape! . . . îmi era frică de d-ta! Aveai reputația de păgîn şi eu aveam atîta încredere în bunul Dumnezeu cu care mi se împuiaseră urechile! . . . îți aminteşti cum ți-am vorbit pe drum, prin ploaia mînioasă, numai despre Dumnezeu? Ei bine, află acuma că înfățişarea d-tale blîndă mă încurajase să încerc a te readuce în sînul bisericii, ha-ha-ha!

Avu un rîs atît de strident că Gaston tresări. Lebon urmă:

— Revoluția a deştelenit mințile prostite de obscurantismul trecutului! Revoluția e mama mea adevărată! Revoluția . . . Revoluția!

Fața lui frămîntată, rasă, fu inundată de extaz. Cu brațele ridicate, cu ochii în gol, plini de o strălucire stranie, părea că îşi înalță sufletul spre un geniu luminos. îşi reveni şi, ruşinat că s-a pierdut, izbi cu pumnul în masă:

— Dumnezeu a creat o lume de sclavi, revoluția a zdrobit lanțurile sclaviei!

Vorbi apoi despre duşmanii revoluţiei, despre regii coalizaţi împotriva republicii, despre suspecţii care complotează pretutindeni împotriva patriei.

— Nicăiri însă fanaticii nu sunt mai periculoşi ca aici, în oraşul meu natal! zise pe urmă scrîşnind furios. Arras a dăruit revoluţiei servitori credincioşi, pe Maximilien Robespierre şi pe Joseph, pe Herman, pe Lebas, pe atîţia alţii. . . Dar în Arras s-au cuibărit şi duşmanii cei mai îndărătnici ai republicii . . . Trebuie să-i dibuim şi să-i zdrobim! Şi am să-i zdrobesc eu, chiar dacă ar fi să ridic ghilotine în toate pieţele oraşului!

Cuvintele învăpăiate însufleţeau şi îngrijorau pe Gaston în acelaşi timp. Se întreba mereu de ce-i spune Lebon toate acestea şi unde vrea să ajungă?

— Dar îmi trebuiesc oameni, cetăţene! strigă Lebon înfigîndu-şi privirea în ochii lui. Oameni de încredere, oameni care iubesc republica mai presus de toate . . . De aceea te-am chemat! . . . D-ta eşti un om!

Gaston se roşi. Lebon îi oferi să fie jurat, sau judecător, sau acuzator, sau chiar preşedintele noului tribunal revoluţionar.

— îl alung pe Da'illet, dacă primeşti d-ta locul! stărui reprezentantul.

Gaston nici măcar nu şovăi. Refuză. N-a dorit şi nu doreşte decît să servească republica prin munca lui liniştită. Nu simte nici o chemare pentru locuri care cer aptitudini speciale. Apoi prin meseria de medic s-a obişnuit să păstreze viaţa oamenilor, nu s-o scurteze. Un doctor care să rostească sentinţe de moarte, chiar contra ticăloşilor, ar fi ceva bizar. în orice caz, el s-ar crede umilit.

— Republica are nevoie de d-ta ! îl întrerupse Lebon.

— Fiecare cetăţean numai la locul lui poate servi aievea republica! făcu Gaston liniştit.

— Şi totuşi, cine refuză un serviciu pe care i-l cere republica, săvîrşeşte o crimă împotriva ei! rosti acuma Lebon, mai apăsat, cu o privire în care luceau bănuieli şi imputări.

— Decît să servesc rău republica într-un loc nepotrivit cu puterile mele, prefer să fac crima de-a o servi bine acolo unde m-a găsit! declară doctorul cu un surîs în care înfloreau urme de orgoliu.

Lebon se înfurie. Porni cu paşi mari în jurul mesei. Sabia zdrăngănea, izbind pardoseala. Strîngea pumnii şi, printre dinţi, morfolea vorbe murdare.

— Cînd oamenii de treabă se încăpăţinează să stea deoparte, republica ajunge pe mîinile scelераţilor! îi şopti Lebon, oprindu-se brusc în faţa lui, cu o mustrare aproape dureroasă.

Mai umblă un răstimp de ici-colo, mormăind, chibzuind. Apoi scoase pălăria din cap, o zvîrli pe masă răsturnînd călimări şi răvăşind hîrtii, şi răcni către Gaston:

— Pleacă!

îi întoarse spatele cu dispreţ. Gaston porni spre uşă, buimăcit, ruşinat. Lebon se repezi după el, îi luă mîinile şi i le strînse, murmurînd:

— Iartă-mă! . . . Nu vreau să fii supărat, deşi d-ta m-ai jicnit refuzînd să serveşti Franţa!

Schimbă iar tonul, adăogînd cu nişte priviri aprinse:

— Şi totuşi, fără d-ta, împotriva d-tale, am să stîrpesc fanatismul, chiar de-ar fi să iau în fiecare zi cîte-o baie de sînge spurcat!

Ghilotina se ridică într-o zi în fața Palatului Primăriei. Piața se umplu de curioşi. Bureala aspră, de sfîrşit de iarnă, străbătea prin haine. Călăul, cu mînecile suflecate, umbla de ici-colo în jurul maşinii de ucis, dîrdîind, mormăind cine ştie ce . . . Apoi se făcu o mişcare în mulțime. Capetele se întoarseră în aceeaşi direcție. Se auzeau răcnete voioase amestecate cu cîntece, apropiindu-se. Careta înaltă apăru înconjurată de soldați, venind de la închisoarea Baudet, precedată de cîteva zeci de entuziaşti în bonetă roşie, urlînd parcă ar fi mers la o petrecere de carnaval. Condamnatul, în picioare, se sprijinea cu o mînă de loitra umedă. Era un călugăr de peste optzeci de ani, gîrbov. De-abia se putu urca pe cele cinci trepte ale eşafodului. Călăul îi făcu repede toaleta, dezvelindu-i bine gîtul şi legîndu-i brațele la spate. Doi ucenici potriviră capul în gaura deasupra căreia atîma satirul greu. Zece tobe uruiau împrejur, acoperind chiar cîntecele entuziaştilor. Apoi călăul zmuci sfoara şi cuțitul căzu. Capul se rostogoli în coşul de nuiele. Sîngele țîşni dîn gîtul retezat, roşi brațul călăului care apucă de păr capul tăiat şi-l arătă mulțimii. Cîțiva slabi de înger se înfiorară. Buzele însîngerate parcă se mai mişcau. Un spectator din primele rînduri se cutremură, parcă l-ar fi cuprins amețeala, gata să se prăbuşească. Vecinii il sprijiniră. Era Flavigny care, prin prezența lui la execuția unui fanatic bătrîn, osîndit pentru că dosise scripte incendiare, voia să-şi demonstreze în public sentimentele republicane şi să se pună astfel la adăpost de orice suspiciune.

Zăcu trei zile. Avu călduri şi vedenii. Gaston îl îngriji. Antoinette aduse în taină un duhovnic să-i citească rugăciuni. îndată se simți mai bine. îşi scuză apoi slăbiciunea:

—• Execuția în sine n-a putut să mă zdruncine, nu! Sunt doctor şi moartea nu mă sperie, nici sîngele . . . Numai femeile leşină cînd văd un cap tăiat! . . . Dar eu, republican pînă în măduva oaselor? . . . Cred însă că am răcit. A fost un frig viclean cum nu s-a mai pomenit . . . Multă lume trebuie să se fi îmbolnăvit.

Totuşi nici nu mai trecu prin piața primăriei, parcă acolo l-ar fi aşteptat şi pe el ghilotina. îşi potrivi treburile aşa încît să iasă cît mai rar şi mai puțin în oraş. Pretextînd că e obosit, cedă lui Gaston chiar şi floarea pacienților. Veştile însă soseau acasă, zilnic, despre cele ce se petreceau. Află că numărul arestaților a trecut de o mie, că tribunalul reorganizat de Lebon condamnă mereu-mereu, că ghilotina lucrează neîncetat. Apoi auzi că ghilotina s-a mutat în Place de la Comedie, că alături s-a ridicat o gheretă de scînduri unde spectatorii entuziaşti găsesc băuturi ieftine, că însuşi Lebon priveste execuțiile din balconul teatrului. De altfel reprezentantul poporului în misiune parcă şi-ar fi pierdut mințile. Se zicea că toată noaptea o duce în chefuri cu judecătorii şi jurații tribunalului revoluționar. Bătrînul Duhem povesti cazul marchizului de Vieux-Fort care, legat de scîndură fatală, cu satirul deasupra capului, a trebuit să asculte aşa o cuvîntare a lui Lebon, anunțînd victoria de la Menin, ca să poată comunica tuturor fanaticilor din lumea cealaltă triumful republicii.

Gaston parc-ar fi fost de piatră, devenea tot mai tăcut. Asculta şi el povestirile despre faptele lui Lebon. Uneori avea remuşcări. Poate, dacă ar fi primit propunerile reprezentantului, nu s-ar vărsa atîta sînge în numele republicii şi al libertății. Se întorcea. Cine

ştie dacă ar fi putut împiedeca el singur cele ce se întîmplă şi dacă n-ar fi azi şi el altul? Nu mai întîlnise pe Lebon de-atunci. Scena din cabinetul lui îl însoţea însă mereu, pretutindeni. Şi, din ce în ce mai mult, i se părea că a vorbit atunci cu doi oameni deosebiţi, deşi cuprinşi într-o înfăţişare exterioară unică.

Cu cît se înfrumuseţa vremea, cu atît activitatea tribunalului revoluţionar se înteţea. Pe la sfîrşitul lunei germinai începură furneurile: într-o zi douăzeci de oameni, în altă zi doisprezece, apoi douăzeci şi opt ... Călăii, ca să nu-şi piardă entuziasmul, luau masa împreună cu reprezentantul poporului în misiune.

în primele zile de messidor se răspîndi zvonul că se pregăteşte un proces extraordinar. Şasesprezece preoţi, călugări şi călugăriţe vor fi judecaţi pentru fanatism. Spre mai mare solemnitate, tribunalul va ţine şedina aceasta în catedrala transformată în Templul Raţiunii. Acuzaţii au şi fost mutaţi, din diferitele închisori, la Baudet, anticamera morţii.

Ştirea tulbură pe Gaston, mai mult decît toate celelalte. Se gîndi să meargă şi el la proces. N-a fost niciodată. Măcar de curiozitate face să meargă. Apoi acuzaţii sunt toţi clericii urîti. Chibzui mai bine si hotărî să-şi vadă de treabă, ca şi pînă acuma.

în dimineaţa de 13 messidor ieşi, ca de obicei, pe jos, să viziteze pe pacienţii care nu puteau veni la consultaţie. Era cald, plăcut. Soarele, pe cerul curat, rîdea. Gaston se uită la ceasornic. Mai avea vreme. Vru să facă o plimbare, să-şi liniştească gîndurile. De-abia ici-colo întîlnea cîte-un om, parcă oraşul ar fi fost subt călcîiul unui duşman de a cărui frică nimeni nu îndrăznea să iasă din casă. Cotea dintr-o stradă în alta, la întîmplare, fără ţintă. Prin minte, oricît se silea să se stăpînească, îi umbla neîncetat, ca o chemare obsedantă:

„Azi e procesul . . ."

Se pomeni în faţa primăriei. Turnul se înălţa spre cer ca un braţ ameninţător. Gaston nu-l văzu, precum nu vedea nici faţada gotică a palatului. Ochii lui căutau însă ceva cu înfrigurare.

„Unde-o fi fost aici ghilotina?" îşi zise deodată, întrebarea îl spăimîntă, atît i se păru de curioasă. Plecă repede, parcă ar fi vrut să scape de o urmărire. Străzile se schimbau. Nici nu-şi dădea seama pe unde trece. Ajunse la Place de la Comedie. Clădirea teatrului îl ademenea. îi veni în minte că n-a mai fost de loc la teatru de cînd s-a întors de la Paris. Ar trebui sâ meargă. Dar întîi să vază ce se joacă? Se apropie. De dincolo de scară îi apăru ghilotina. Uită de teatru, ocoli scara, cu ochii la pervazul înalt pe platforma largă, făcută parcă să cuprindă zeci de condamnaţi. Satirul lipsea. Un soldat plictisit păzea, răzimat de un colţ. Mai încolo, în ghereta coperită cu pînză, nişte oameni vorbeau tare.

„Am întîrziat! îşi zise Gaston, ca şi cînd s-ar fi scuzat că pleacă. Mă aşteaptă bolnavii."

Porni pe o stradă şi nimeri la catedrală.

„La urma-urmelor de ce n-aş intra? se gîndi păşind hotărît pe treptele largi şi făcîndu-şi loc printre cetăţeni, să pătrundă. De ce mi-ar fi frică? Republica trebuie să pedepsească pe vinovaţi."

Se strecură pînă lîngă băncile juraţilor. Procesul începuse. Acuzatorul public cerea pedepsa cu moartea pentru şase călugări vinovaţi de-a fi fanatici în toată puterea cuvîntului. îşi împodobea rechizitoriul cu glume şi sentinţe. Publicul rîdea cu hohote. Preşedintele rîdea indulgent. Un jurat strigă ironic:

17 _ Opere, VI — Adam şi Evi — c. 1 1392

— Dacă acuzații sunt în stare să ne arate infernul, să fie achitați!

Acuzatorul sfîrşi patetic cu o perorație asupra binefacerilor republicii. Jurații votară pe față. Preşedintele rosti sentința de moarte, adăogînd grăbit:

— Alții!

Fură introduşi doi carmeliți desculți, apoi trei preoți. Atunci intră Lebon. Preşedintele îl salută ceremonios. I se oferi un fotoliu şi Lebon se aşeză grav, fără a mulțumi aplauzelor care nu voiau să înceteze.

Apoi preşedintele ordonă să vie altă serie de acuzați. Intrară cinci călugărițe. Gaston privea parcă n-ar fi înțeles nimic. Asculta cu mare atenție şi totuşi nu se dumirea de loc. Se întreba dacă aici într-adevăr e vorba de viața şi moartea oamenilor sau se joacă doar o glumă sinistră? Se uita cînd la judecători, cînd la jurați, cînd la acuzator, căutînd explicații. îl bucurase sosirea lui Lebon, dar în ochii lui nu găsi decît o ură atît de grea încît îi schimba fața întreagă, dîndu-i o înfățişare sălbatecă.

Se citea actul de acuzare a călugărițelor şi Gaston auzi:

— Yvonne Collignon, optsprezece ani, necăsătorită . . .

Tresări. Numele i se agăță în minte ca o verigă într-un cîrlig potrivit de mult. Cunoştea numele, deşi era sigur că nu l-a mai auzit niciodată. îşi răscolea amintirile cu o stăruință ce-l chinuia. Şi în aceeaşi vreme se uita la grupul acuzatelor, toate în negru, să ghicească pe Yvonne. O recunoscu. Micuță, plăpîndă, cu părul castaniu-deschis, cu obrajii ca varul. Se ținea ca un copil de brațul unei bătrîne, şi, din dînd în cînd, se cutremura parcă nu şi-ar fi putut stăpîni o înfiorare.

Un răstimp, Gaston iar nu mai înțelese nimic. Tocmai într-un tîrziu îi răsună în urechi glasul preşedintelui:

— Alta! . . . Collignon . . . Numele tău?

— Yvonne Collignon de Gargan — auzi Gaston foarte limpede.

Preşedintele se înfurie, răcni că republica nu permite s-o sfideze aristocrația fanatică, amenință pe acuzată că o va exclude de la dezbateri. Toată sala fu indignată. Acuzata se agăță mai înfricoşată de brațul bătrînei şi se uită împrejur parc-ar fi întrebat ce a greşit? Gaston îi urmărea mişcările, îi întîlni ochii. Făcu doi paşi spre Yvonne, uluit. Privirile lor rămaseră o clipă încrucişate. Avu şi ea o tresărire ciudată, ca şi cînd ar fi zărit un apărător căutat. Dar interogatoriul continuă.

— Crezi într-un *ci devant* Dumnezeu? întrebă preşedintele.

— Da, părinte! murmură acuzata.

Publicul izbucni într-un hohot de rîs. Rîseră jurații, judecătorii, pînă şi Lebon. Yvonne îşi roti privirea desperată, întîlni iar ochii lui Gaston. Preşedintele reluă:

— Aici nu suntem la mînăstire, înțelegi? . . Răspunde la întrebare!

— Da, domnule! făcu acuzata, stîrnind o nouă năvală de rîsete.

Preşedintele îi explică, blajin, că republica, decretînd egalitatea tuturor, nu cunoaşte decît cetățeni, aşa că el nu e decît cetățean-preşedinte.

Interogatoriul se încheie repede şi acuzatorul începu un discurs fulgerător, subliniat pe-alocuri de aplauzele publicului şi de aprobările lui Lebon. Gaston stătea pe jăratec. Ochii lui priveau pe Yvonne şi inima

îi spunea că are s-o piardă. Iar simțămîntul acesta îl umplea de o groază fără margini. Se gîndea că trebuie să o scape negreşit. Mii de planuri fantastice îi răsăreau în minte şi se stingeau. Apoi, cîte-o clipire, uita tot, parcă ar fi dispărut lumea şi ar fi rămas numai el cu Yvonne. Era o undă de fericire, ca o ispită din infinit, care se risipea înainte de a se putea închega. Teama că va trebui să se despartă de Yvonne îi copleşea inima. îndemnurile s-o salveze reveneau mai poruncitoare.

— A bas Ies calotins! urlară deodată sute de glasuri în sală.

Rechizitoriul se sfîrşise. Pe fața lui Lebon se vedea un surîs de mulțumire. O acuzată încercă să vorbească. Preşedintele strigă tăios, imitînd pe acuzatorul din Paris.

— Tu n'as pas la parolei

Voturile juraților străpungeau inima lui Gaston ca nişte pumnale. Yvonne întoarse capul spre el. în ochii ei era o rugăciune plină de taine. îi sorbi privirea, pierdut. Apoi se reculese ca trezit din vis şi se repezi, printre soldații de gardă, în fața preşedintelui, strigînd:

— Yvonne e nevinovată!

Judecătorii înlemniră pe scaunele înalte. în sală se încinseră murmure. Un soldat îl înşfacă de umăr, oprindu-1 pe loc. Lebon sări în picioare. îl recunoscu. Şovăi o clipă, parc-ar fi crezut că e nebun. Apoi răspunse tare, cu o privire pătrunzătoare:

— E o fanatică mai periculoasă ca toți ceilalți î

— Tu eşti fanatic, Lebon! Şi asasin! . . . Asasin! răcni Gaston, desperat, zvîrcolindu-se să se smulgă din mîinile soldatului.

Lebon îngălbeni. în ochi i se aprinse o lucire sîngeroasă. Rumoarea în sală se potoli, încît glasul lui, deşi răguşit de mînie, răsună ca vîjîitul unui paloş care cade:

— în numele Republicii, una şi indivizibilă . . .

Gaston fu judecat imediat. Lebon citi, pentru luminarea juriului, un pasagiu dintr-o scrisoare primită de curînd în care însuşi Robespierre îi atrăgea atenția asupra doctorului Gaston Duhem, ateist primejdios. Acuzatorul improviza un rechizitoriu încărcat de indignare. Doi jurați se abținură, declarînd patetic că acuzatul le-a redat odinioară sănătatea, îngrijindu-i frățeşte. Fu condamnat la moarte considerînd că a apărat o fanatică osîndită de tribunal, a insultat republica în persoana reprezentantului ei inviolabil, a tulburat cu insolență şedința, s-a dovedit a fi propagatorul unui ateism feroce care periclitează sănătatea morală a patriei.

Şedința fu ridicată. Lebon luă de o parte pe acuzatorul Darthe, îi spuse că ține mult să-şi arate recunoştința față de condamnatul care a salvat, acum şase ani, de la moarte pe tatăl său, şi deci să pună, pe lista de ordine a execuțiilor, întîia pe Yvonne Collignon şi imediat după ea pe Gaston Duhem. Adaogă melancolic:

— Poate că se iubesc . . . Baremi să treacă împreună în lumea cealaltă . . .

7

Careta cu două roți aştepta de mult la poarta catedralei. Calul alb, cu spinarea ascuțită, se apără alene de muştele ce bîzîiau roi în jurul lui.

Apoi toţi cei şaptesprezece condamnaţi fură scoşi pe scările bisericii. Lumea se îmbulzea să-i vază de-aproape. Unii le aruncau sudălmi sau ocări de care alţii făceau haz. Ucenicii călăului se tocmeau:

— N-au să încapă toţi în caretă!

— Careta asta poate duce şi treizeci de persoane . . . Am dus odată douăzeci şi opt şi mai era loc.

Se pierdu timp pînă se urcară toţi. Careta era înaltă. Bărbaţii ajutau pe femei. Gaston luă în braţe pe Yvonne ca s-o poată sui, iar în caretă rămaseră alături.

Porniră. Multă lume se duse după cortegiu. Un ucenic bătea calul cu codiriştea biciului. Roatele uruiau. Careta se hurduca încît condamnaţii trebuiau să se sprijine unii pe alţii. Yvonne se lipi lîngă Gaston. Se priveau ca şi cînd s-ar fi regăsit după o despărţire. îşi citeau în ochi taine vechi pe care le simţeau din licăriri ascunse. Inimile lor vorbeau şi se înţelegeau mai desăvîrşit decît prin cuvinte. Gaston îi cuprinse mijlocul şi ea îi mulţumi cu un surîs în care flutura un regret.

Careta şerpuia din stradă în stradă, agale ca un dric. Cînd dădură în piaţa ghilotinei, un carmelit începu să cînte psalmul morţilor, cu glas cald de credinţă. Ceilalţi îl întovărăşiră cu o însufleţire pioasă. Cîntecul răsuna în văzduhul însorit, tremura şi unduia ca o chemare fierbinte. Soldaţii se uitau pieziş la condamnaţii cu ochii spre cer, parcă le-ar fi fost frică de o pedeapsă. Calul, speriat, iuţi mersul.

Yvonne zări ghilotina şi se cutremură. închise ochii. Gaston îi simţea bătăile inimii. Şopti cu buzele uscate:

— Yvonne . . .

Muzica militară, lîngă intrarea teatrului, porni să cînte *Carmagnole.* Mulţimea se însufleţi şi îngroşă urr

letele. Văzduhul clocotea de vîltorirea glasurilor omeneşti cu sunetele tobelor şi instrumentelor de alamă. Cîntecul condamnaţilor se îneca întocmai ca un strigăt de ajutor în pustiu.

Careta străbătu prin cordonul dublu de soldaţi şi se opri.

— Jos! Jos! răcni un ucenic către condamnaţii care cîntau mereu, parcă nici n-ar fi băgat de seamă că au sosit.

Gaston sări din caretă ca să ajute pe Yvonne să coboare. Apoi acelaşi ucenic strigă, arătîndu-le scara, să se urce toţi pe platformă. Muzica însă cînta **şi** poporul urla încît nu se auzea nimic. Sus, condamnaţii se îngrămădiră în colţul cel mai depărtat de ghilotina care părea pervazul unei uşi spre un lăcaş tainic. Gaston de-abia acuma o văzu şi îi fulgeră prin gînd:

„Adineaori lipsea satirul şi sfoara . . ."

Yvonne era lîngă el şi-i strîngea mîna atît de tare că i se infigeau unghiile în carne. Substitutul Daillet, uscat, înalt, urcă în fugă treptele platformei cu o foaie de hîrtie în mînă, se duse drept la călăul care, în cămaşă, cu gulerul deschis şi mînecile suflecate, cu boneta roşie în cap, potrivea al doilea coş de nuiele pentru adunarea capetelor tăiate. Substitutul îi dădu hîrtia, spunîndu-i ceva. Atunci Gaston, văzîndu-i, îşi aduse aminte că a plecat de acasă fără să vestească pe nimeni şi se întrebă ce va face familia cînd va afla vestea morţii? Poate c-au şi aflat şi acuma aleargă să-1 scape, ori sunt undeva în mulţime, pe-aici, ascunzîndu-şi durerea şi neîndrăznind măcar să se apropie? Simţi mîna fierbinte a Yvonnei şi imediat se gîndi că tot ce-a fost nu mai are nici o importanţă şi că viaţa lui a început numai în clipa cînd a cunoscut pe Yvonne.

Călăul mai aruncă o privire asupra ghilotinei, apoi se apropie de grupul condamnaților și strigă:

— Yvonne Collignon!

Ea se desprinse dintre ceilalți parcă nici n-ar fi știut despre ce e vorba. Din ochii călăului înțelese, scoase un țipăt de spaimă și se aruncă în brațele lui Gaston, murmurînd:

— Nu vreau să mor . . . nu vreau . . .

Dimprejur auzi același cuvînt, rostit de buze tremurate:

— Curaj . . . curaj . . .

Gaston o îmbrățișa desperat. Călăul făcu semn din ochi ucenicilor care se repeziră să-i despartă. I-o smulseră din brațe, îi legară mîinile, îi răsfrînseră gulerul, o tîrîră pe scîndură ghilotinei. Condamnații reîncepură cîntecul morților. Muzica militară acoperea toate zgomotele. Călăul smuci de sfoară, satirul luci ascuțit căzînd. Gaston,cu ochii ieșiți din orbite, auzi răbufnitura cuțitului și simți o lovitură cumplită în inimă. Nu mai avea nici o putere. Ridică fruntea. In balconul teatrului, răzimat în coate, văzu pe Lebon, îi întîlni ochii și se cutremură. Era întocmai privirea din noaptea ploioasă și rece. întoarse ochii cu spaimă. Un ucenic scotea capul Yvonnei din coșul mic de la căpătîiul scîndurii și-l zvîrli în coșul cel mare de-alături. Alți doi luară corpul de mîini și de picioare și-l trîntiră la marginea platformei, să nu încurce locul, în vreme ce călăul însuși ridica satirul nsîngerat.

Acuma Gaston își simțea inima atît de goală parcă i s-ar fi scurs toată viața și ar fi rămas un cadavru fără rost în lume. Dorea să moară mai repede, să sfîrșească, să ajungă din urmă pe Yvonne. Ieși din grup, făcu cîțiva pași spre călăul care tocmai se apropia.

1

— Tu ești Gaston Duhem ? auzi dînsul foarte clar.

Nu răspunse, dar își descheie haina mașinal, o lepădă. Ucenicii îi întoarseră brațele la spate. O durere îi strînse încheieturile mîinilor. Se pomeni pe scîndură. Pe gîtul gol simți o umezeală caldă. își zise că trebuie să fie sîngele Yvonnei. Ochii vedeau numai un coș împletit din nuiele. Era stropit cu pete roșii, iar pe fund sîngele închegat se înnegrea. Se gîndea că acuma trebuie să cază cuțitul. Așteptarea îl supără. I se părea că aude un zgomot ciudat și-i trecu prin minte:

— Poate că totuși n-am să mor . . .

Gîndul îl duru. Dacă a murit Yvonne, el nu mai are ce să . . . Simți un început de lovitură tăioasă pe gît. Apoi simțămîntul se curmă înainte de a se lămuri vreo durere . . .

Sufletul se lumină ca smuls dintr-un întunerec înăbușitor. Conștiința ușurată de cătușele spațiului și ale timpului își întindea stăpînirea peste planurile despărțitoare de lumi. Singurătatea se împletea cu razele speranțelor într-o pînză de așteptare . . .

Capitolul VII

ILEANA

. . . Pînza așteptării era străvezie. Palpitațiile lumilor se răsfrîngeau într-însa, se încrucișau în esența sufletului ca într-un centru mobil al infinitului. Și sufletul avea strălucirile conștiinței atotcuprinzătoare în preajma marei mîntuiri.

Apoi pînza începu să se destrame și sufletul își recunoscu iar singurătatea în coborîrea bruscă pe linia transformării supreme. Conștiința își pierdea mereu luminile amestecîndu-se în șuvoiul timpului, rostogolindu-se în îmbrățișarea spațiului.

întunerecul primi scînteia spirituală a sufletului ca o sămînță de eternitate . . .

1

Petre Novac aduse trei profesori, șapte doctori și mai multe moașe iscusite. Plîngea cu hohote văzînd zvîrcolirile femeii. Toate fură în zadar. Femeia se prăpădi. Cu mari greutăți medicii izbutiră să salveze cel puțin copilașul.

Durerea bărbatului nu cunoștea margini. Săptămîni de zile fu urmărit de gînduri de sinucidere. Pierderea acestei femei parcă i-ar fi înjumătățit sufletul. Se mira lumea și nu înțelegea. Cu doisprezece ani în urmă îi murise întîia nevastă și oamenii își aduseră aminte că Petre Novac nu s-a prăpădit cu firea, deși se știa că trăiseră împreună foarte bine. Cu a doua nevastă a avut două fetițe și totuși a alungat-o acum un an, din senin, încît mulți spuneau că trebuie să se fi cam smintit, mai ales cînd se află că se însoară a treia oară cu o servitoare. Indignată, fosta nevastă amenința pe unde putea că îl va pune subt interdicție ca să nu irosească moștenirea copilelor. Prudentă, rămase la amenințări.

Pe urmă toată dragostea lui Petre Novac se concentra asupra copilului. în Toma i se părea că supraviețuiește femeia iubită.

Copilul era plăpînd. îl îngrijea ca ochii din cap. Doici, guvernante, doctor, profesori roiau în jurul micuțului. Petre Novac spunea mereu tuturor că, dacă ar pierde și pe Toma, nimeni și nimic nu l-ar mai putea opri să-și facă seama.

Trecea drept mare bogătaș. Era aievea. în cartierul Făgădău, o stradă întreagă era proprietatea lui. Moștenise de la părinți numai circiuma din colț. A apucat vremuri bune și a avut noroc. Știa puțină carte, dar toate i-au ieșit în plin. A mărit circiuma, a adăogat o băcănie, a cumpărat casa vecină, a dat bani cu camătă grasă. Acuma mai ținea un restaurant pe Bulevardul Carol, un hotel în apropierea Gării de Nord, o fabrică de apă gazoasă în Șoseaua Viilor și un magazin de galanterii pe Calea Victoriei. Locuia într-un palat, cumpărat de ocazie, pe strada Transilvaniei, unde ridicase, alături, o clădire specială pentru administrația

centrală a „întreprinderilor Petre Novac". Era om voinic, înalt, rumen la faţă şi cu nişte ochi culoarea oţelua lui în care sclipea o cuceritoare deşteptăciune firească.

Pentru copil ar fi fost în stare să dea foc Bucureştilor. Cînd Toma, ajuns de vreo cinci ani, se rătăcea prin birourile întreprinderilor, era sărbătoare, căci Petre Novac uita toate afacerile de dragul lui.

în fiecare seară, înainte de rugăciune, îi vorbea despre maică-sa. Şi, vorbind, se înduioşa şi mai totr deauna plîngea, bolborosind pierdut:

— A fost o sfîntă! . . . A fost singura bucurie a vieţii mele!

Cînd se făcu mai mărişor, îi povesti cu de-amănuntul tot. îi era frică să nu afle copilul de la străini şi să se ruşineze de maică-sa. A văzut-o întîia oară în curtea unei case, pe strada Toamnei. Trecea întîmplător. Ea spăla rufe, suflecată, aproape de poartă. Se oprise o clipă să-şi odihnească spinarea. Şi a aruncat privirea spre stradă şi a întîlnit ochii lui. A fost o încrucişare fulgerătoare. El a mai mers cîţiva paşi, apoi s-a întors parcă l-ar fi tras cineva înapoi, şi s-a apropiat de ea — — „Cum te cheamă, fetiţo?" — „Florica!" — „De cîţi ani eşti?" „De optsprezece", — „De unde eşti?" — „Din Valea Mare, de lîngă Piteşti", •—„Eşti la stăpîn aici?" —„La stăpîn..." -—„Vrei să slujeşti la mine?" — „Vreau bucuroasă!" . . . întrebînd, citea în ochii ei o poruncă tainică a soartei. A plecat de-abia smulgîndu-se de lîngă ea. Pînă acasă a trebuit să facă sforţări să nu se întoarcă iar, cel puţin s-o mai vază. Era atunci de patruzeci şi opt de ani, însurat cu a doua nevastă, avea doi copii. Se zbuciumă toată noaptea. Sevitoarea nu-i ieşea din suflet, parcă ar fi fost acolo de cînd lumea. Ceva îi şoptea neîncetat că asta e perechea lui adevărată. Se împotrivi încă două zile. în a treia se hotărî. Cheltui o avere şi, în şapte săptămîni, fu divorţat, iar peste alte şapte zile Florica fu d-na Novac. Inima nu l-a înşelat. Florica a fost un înger coborît pe pămînt. Zece luni, cît le-a hărăzit Dumnezeu să fie împreună, au cunoscut fericirea întreagă. Au fost un singur suflet în doi oameni.

Precauţia bătrînului nu fuse de prisos. Fetele lui din a doua căsătorie, bune de măritat acuma, veneau cîte o dată pe săptămînă să-l întrebe de sănătate, să-i vorbească de proiectele lor şi să mîngîie pe frăţiorul Toma care împlinea zece ani. Copilul simţea că ele nu-l iubesc şi le necăjea cît putea. De faţă cu bătrînul se stăpîneau, zîmbeau şi făceau haz de Toma. într-o zi însă, fiind singure cu el, iar el obrăznicindu-se mai rău, cea mai mică izbucni cu ură:

— Astîmpără-te, neghiobule! adăogînd dispreţuitor către cealaltă. Se vede că e pui de slujnică!

Toma auzi, se repezi, îi sfîşie rochia, îi zgîrie braţele. Lacrimi, ţipete. Trebui să vie bătrînul s-o scape de furia copilului.

în curînd se măritară amîndouă. Petre Novac le înzestra boiereşte şi oftă uşurat. De-acuma îi rămînea numai Toma, grija lui cea mai dragă.

îi luă profesorii cei mai buni. îi împlinea toate dorinţele. Căuta să i le ghicească pe cele neexprimate. Nu mai rîvnea decît să-l vadă bărbat. Atunci, îşi zicea, se va putea duce liniştit în lumea cealaltă, să se unească pentru totdeauna cu Florica.

Nu-i fu îngăduit să i se împlinească dorinţa. Căzu la pat, într-o zi, din senin. El era de şasezeci şi trei de ani, Toma de cincisprezece. îi zise îndată:

— Acum am să mor, Toma! N-am fost bolnav niciodată, se vede că mi-a sosit ceasul. Tu să n-ai grije şi să

nu mă plîngi! Am trăit destul şi am cunoscut fericirea pămîntească. Eşti mare şi poţi înfrunta viaţa!

înainte de a chema doctori, trimise după Costică Brebenaru, om cu stare, foarte de treabă şi cel mai bun prieten al lui, deşi mai tînăr cu aproape douăzeci de ani. Avea şi un băiat de vîrsta lui Toma. Se încuiară o întreagă după amiază, împreună, se sfătuiră. Pe seară avocatul lui Novac sosi cu un magistrat. Bătrînul îşi făcuse testamentul, lăsînd toată averea pe seama lui Toma şi dăruindu-i, pînă la majorat, ca tutore, pe Brebenaru.

Pe urmă veniră medicii. îl asigurară că nu-i nimic serios, îi prescriseră diferite prafuri şi zămuri. Petre Novac surîdea necrezător.

Zăcu şapte zile. începu agonia. Medicii se mirau. „Un caz excepţional"! Muribundul ceru să vie Toma lîngă pat, să-l vadă pînă va închide pe veci ochii. Copilul îi sărută mîna şi rămase în picioare, privind ultimele clipe ale tatălui său. îl podidiră lacrimile. Brebenaru îi şopti să se stăpînească, altfel îi îngreuiază moartea. Petre Novac respira din ce în ce mai rar şi mai horcăit, ridicînd şi scoborînd pleoapele peste bulbii în care lumina se răcea mereu. Apoi gura i se strîmbă puţin şi trupul încremeni. „A murit! Dumnezeu să-l ierte!" murmură Brebenaru apropiindu-se şi închizîndu-i ochii. După o clipă însă muribundul mai oftă o dată prelung, deschizînd larg pleoapele ca şi cînd ar fi vrut să soarbă toată lumina lumii. în ochii lui se aprinse un briliant care străluci îngrozitor o secundă. Strălucirea aceasta i se păru lui Toma o chemare din altă lume. Izbucni într-un hohot de plîns, căzu în genunchi şi-şi lipi buzele pe mîna rece a mortului.

2

Brebenaru îi descoperi o vagă mătuşă bătrînă, ca să nu rămîie Toma singur în casa părintească. Mai tîrziu, părîndu-i-se că totuşi e cam melancolic, îi dădu de tovarăş pe fiul său Mihai, cu care era bun prieten mai de mult. „întreprinderile Novac" prosperau neîntrerupt sub conducerea lui Brebenaru, ambiţios să binemerite marea încredere a răposatului şi recunoştinţa copilului.

Cînd aflară cuprinsul testamentului, cele două surori vitrege ale lui Toma se revoltară. Găsiră degrabă avocaţi care să le aţîţe mînia. Cerură dărîmarea actului, propunînd să dovedească tribunalului că tatăl lor a fost nebun şi cînd s-a însurat a treia oară cu slujnica, dar mai ales cînd şi-a formulat ultimele dorinţi. Procesul ţinu patru ani, făcu senzaţie în lumea judecătorească şi testamentul rămase neatins.

Toma Novac era acuma student. Urma filosofia, deşi Brebenaru îl povăţuise să înveţe dreptul ca şi fiul său, în interesul întreprinderilor pe care va avea să le administreze în curînd. Era o fire potolită. Simţea o adevărată repulsie faţă de zbuciumările pătimaşe ale oamenilor de drept şi de afaceri. O singură dată a intrat în Palatul de Justiţie şi atmosfera de-acolo l-a îngrozit. Iubea cărţile. Citea mult şi cu plăcere. Avea o bibliotecă bogată şi aleasă pe care o sporea neîncetat, îl urmăreau întrebări răscolitoare. Şi întrebările se înmulţeau de îndată ce i se părea că a găsit un răspuns, încerca uneori să-şi deschidă sufletul cu Mihai Brebenaru. Trebui să renunţe. Mihai era plin de siguranţă în toate direcţiile. Necunoscutul, care trăia ca un mister în inima lui Toma, pentru Mihai nici nu exista. O formulă sau chiar un simplu cuvînt îl mulţumeau deplin.

în vreme ce Toma căuta în dosul lor certitudini şi descoperea acelaşi gol ameninţător ca o prăpastie. De altfel Mihai, gălăgios, întreprinzător, dispreţuia în sinea lui sentimentalismul intelectual, cum îi zicea dînsul, care încurcă zadarnic pe om şi-l abate din calea vieţii adevărate.

Majoratul nu-i schimbă întru nimic traiul. Fiindcă nu se simţea în stare să se ocupe de afaceri, se înţelese cu bătrînul Brebenaru să continue a conduce „întreprinderile Novac", ca el să se poată dedica studiilor.

îl chinuiau atîtea îndoieli, că deseori îl cuprindea deznădejdea. Profesorul îl liniştea, repetîndu-i într-una patetic:

— îndoiala e zeiţa filosofiei!

Profesorul era om între două vîrste, încîntat de propria-i ştiinţă, mîndru de catedra lui universitară. Se plimba prin toate sistemele filosofiei ca într-un apartament străin cu multe odăi, în care nu putea zăbovi prea mult. Filosofia i se părea o meserie minunată. îndemna pe Toma să stăruie, îl asigură că are „cap filosofic" şi-i făgăduia, pentru viitor, că ar vrea să-l aibă de urmaş la catedră. Acelaşi lucru îl spunea însă mai tuturor elevilor săi, socotind că astfel stîrneşte mai mare emulaţie între dînşii.

Avea doruri vagi de călătorii lungi, parcă i-ar fi fost dat să găsească negreşit ceva în lume. Se gîndea să înconjoare pămîntul şi să se oprească mai mult în India, unde spera să afle cheia înţelepciunii. Luni de zile l-a pasionat gîndul acesta încît a început să înveţe limba sanscrită ca să poată citi în original *Mahabharata.* Voia să vadă imensa cîmpie de ruine de la Delhi, să descopere urmele cetăţii străvechi Hastinapur şi pe ale legendarei Indraprastha.

îşi luă licenţa şi apoi vru să trăiască tihnit, ca toată lumea. Nu mai citi nimic. Se interesă de mersul întreprinderilor. Se plictisi repede. începu o viaţă de petreceri, cu prieteni şi femei. Iubirile lui nu ţineau mai mult de cîteva zile. Toate femeile îl decepţionau. Dorea o anume femeie şi, fiindcă nu-i ieşea în cale, i se părea că nu merită s-o caute. Chefurile îl scîrbiră. După trei ani de asemenea viaţă, se simţi sătul de lume şi se întoarse, ca un fiu rătăcit, în mijlocul cărţilor părăsite, unde se putea regăsi pe sine însuşi.

Gîndul morţii îi apărea din cînd în cînd ca o întrebare care cerea dezlegare. Moartea nu poate fi sfîrşitul sfîrşitului. Ar fi o absurditate. Atunci pentru ce ne-am născut! întîmplarea oarbă nu explică un necunoscut. Cel mult complică. Dincolo de moarte trebuie să fie ceva, precum şi înainte de naştere trebuie să fi fost ceva. Sufletul nu poate începe şi nici sfîrşi într-o întîmplătoare viaţă pămîntească. Concluzia îi plăcea dar, chibzuind mai bine, o înlătură ca prea puţin ştiinţifică.

„Cine se naşte, trebuie să moară!" îşi zise într-o zi, bucuros, parcă ar fi descoperit o taină mare.

De-aci înainte, de cîte ori îl cuprindea neliniştea, îşi repeta fraza cu o mulţumire care izbutea să înăbuşe sau să alunge îndoielile, măcar pentru un răstimp.

în sfîrşit se hotărî să plece în străinătate, să-şi continue studiile, să dobîndească adevărata ştiinţă mîntuitoare.

Şapte ani petrecu în Germania. Deveni doctor în filosofie, tot atît de stăpîn pe sistemele altora, ca şi profesorul său de la Bucureşti. îndoielile însă îi rămaseră, înmulţite. Din ele alcătui *Filosofia necunoscutului.* Cartea fu primită cu interes, nu pentru soluţia sceptică în care culmina, ci din pricina preciziei în fi-

xarea semnelor de întrebare ce mărginesc raţiunea omenească.

Pe urmă se duse la Paris. Se simţi mai acasă. Dintru început avu impresia limpede că a mai umblat cîndva pe aici. De altfel aceeaşi impresie îi mai strînsese inima, cu cîţiva ani în urmă, cînd se oprise în Mains o săptămîna.

După patru ani trecu în Anglia. I se urî şi, peste opt luni, se gîndi să se întoarcă în ţară. în clipa cînd era mai hotărît, îşi schimbă planul. Are să meargă în America, să cunoască şi civilizaţia lumii noi, iar de acolo va porni mai departe, în jurul pămîntului, să-şi împlinească dorinţa care-i înflorise odinioară în suflet. în New York stătu două luni şi se satură.

îşi făcu itinerariul pentru călătoria mai departe. Avea să dureze cel puţin doi ani, cu popasuri mai lungi în India, în Mezopotamia, în Egipt, în Italia. Izbucni războiul european şi-i răsturnă gîndurile. în loc să meargă spre apus, se întoarse spre răsărit, acasă.

Găsi pe Mihai Brebenaru aşezat, cu trei copii, cu clientelă mare, fruntaş al baroului. Bătrînul Brebenaru împreună cu noră-sa îl luară de a doua zi să-1 însoare.

— Eşti de treizeci şi cinci de ani, băiete! stărui bătrînul. Trebuie să-ţi faci cuib! Pe urmă îmbătrîneşti şi nu mai găseşti fată! Unde mai pui că eu am bătut şaptezeci şi doi, mîine-poimîine închid ochii, şi nu vreau să mă întîlnesc pe lumea cealaltă cu tatăl tău, fie iertat, pînă nu-i voi putea spune că are şi el un nepoţel!

Toma se codi că întîi vrea să aibă o meserie serioasă.

— Ce meserie!? se înverşună Brebenaru. Se poate mai bună meserie ca „întreprinderile Novac"? Dar în sfîrşit dacă vrei şi meserie neapărat, să te facem

mare profesor, că doar ai destule diplome şi învăţătură!

Brebenaru alergă, se zbătu, îşi mobiliza toate cunoştinţele şi prieteniile. în cele din urmă *Filosofia necunoscutului* dobîndi catedra universitară.

Noul profesor însă nu mai apucă să-şi inaugureze cursul, cu atît mai puţin Brebenaru să-1 vază însurat. Veni războiul. Toma Novac era ofiţer de rezervă. Brebenaru încercă să-1 ferească de front, cum făcuse pentru Mihai al său. Toma se împotrivi categoric. Ţinea să-şi împlinească datoria întreagă.

3

Toma Novac se întoarse din război cu o urmă de rană şi mai multe decoraţii. N-a mai găsit însă pe bătrînul Brebenaru; închisese ochii pentru totdeauna în a treia lună a războiului, cu singurul regret de a nu fi apucat căsătoria lui Toma pe care îl iubise ca pe copilul său. Mihai, rămas în teritoriul ocupat, a îngrijit cît s-a putut averea prietenului.

Războiul reînviase în sufletul lui Toma încrederea copilăriei. Dumnezeu şi îngerii, care îi înfrumuseţau odinioară visurile şi pe care îi spulberase cîntarul ştiinţei, îşi reluară locul de veghe şi de mîngîiere din prima clipă cînd primejdia morţii i s-a arătat întreagă, îşi făcea cruce şi implora ajutorul lui Dumnezeu înaintea fiecărei bătălii, cu atîta credinţă că i se stingea în inimă teama şi, în loc, se aprindea însufleţirea.

După ce trecu primejdia, scepticismul, ca o haină de purtare, îi reveni. îi era chiar ruşine că el, cogeamite filosoful, tot în Dumnezeu a căutat mîngîiere, fără măcar să se gîndească la luminile ştiinţei. Se consola că aceasta s-a mai întîmplat şi altora, şi o explica prin legile psihologiei mulţimilor.

Nevasta lui Brebenaru socotea drept obligație pioasă față de memoria socrului ei să continue insistențele pentru însurătoarea lui Toma:

— Trebuie! Trebuie! Trebuie!

în cele din urmă își zise si el că trebuie.

Era acuma de patruzeci de ani. Părea mai tînăr. Părul negru şi lins n-avea nici urme de fire cărunte. în ochii mari, negri, obosiți, răsăreau deseori scîntei ca dintr-un foc ce mocneşte de mult. Purta o mustață subțire, tunsă englezeşte. înalt, zvelt, avea totuşi o uşoară timiditate care-i şedea bine.

Doamna Brebenaru spera să mai aibă un copil şi dorea să i-l boteze Toma, dar numai dacă va fi însurat pînă atunci. Se oferi să-i găsească o mireasă după pofta inimii. îl introduse în toate familiile cu fete de măritat. Toma şovăia mereu, deşi era convins că trebuie. Cînd doamna Brebenaru îşi epuiza cunoştințele, Toma mărturisi că ar prefera o ardeleancă. Bănuind un subterfugiu, doamna luă energic apărarea bucureştencelor printre care se găseau destule fete, şi modeste, şi cinstite, şi încîntătoare, şi bune gospodine. Pretendentul nu se lăsă convins. Atunci, din ordinul soției ambițioase, trebui să intre în joc Brebenaru. Prin prieteni, prin clienți, descopereau fetele bune în diferitele colțuri ardelene. Cutreierară multe oraşe, de la Sighetul Marmației pînă la Timişoara şi de la Oradea Mare la Braşov, în zadar.

— Mai bine spune drept că nu vrei să te însori, decît să-l porți degeaba pe drumuri pe bietul Mihai! zicea doamna Brebenaru după fiecare întoarcere.

— Ba vreau, dar nu mă pot lega pe viață cu cine nu-mi place! răspundea Toma invariabil, cu un zîmbet în care zeloasa doamnă nu ştia dacă e ironie sau tristețe.

în sfîrşit doamna Brebenaru nu mai putu aştepta. Copilul veni. Toma se oferi să-l boteze. Doamna refuză ca să-i arate cum înțelege o femeie să-şi respecte cuvîntul. Spre a împăca pe mama supărată, Toma Novac dărui copilului, de botez, un loc de casă pe Bulevardul Carol. Mama se înduioşa şi plînse gîndindu-se că locul face aproape o jumătate de milion, cu toate că la averea lui nu înseamnă mare ştirbire. Primi cadoul şi, vrînd să-i dovedească deplin că i-a trecut mîhnirea, îl tocmi să fie naşul întîiului copil pe care trebuie să i-l mai dea Dumnezeu.

Făcură botez cu alai. Toma iar supără pe mama fericită, venind cu mare întîrziere. Şi doar îi pregătise o surpriză: copilul avea să se numească Toma.

— Aşa eşti d-ta, îți face plăcere să mă necăjeşti — îi imputã doamna Brebenaru de mai multe ori în cursul serbării.

Toma se scuză că a avut curs la universitate, dar nu se mai prăpădi de grija ei. îl preocupa o cunoştință nouă ce o legase aici, Tudor Aleman. Descoperise în ochii lui strălucitori de iluminat şi chiar în vorbă, cu toate că spunea numai naivități, ceva neobişnuit.

După ce se despărți de bătrînul ciudat, Toma crezu că i-a dat o importanță exagerată. îi păru rău că s-a grăbit a-i primi invitația. Ce poate să-i spună deosebit un om care întoarce ochii pe dos, sporovăind misterios despre Dumnezeu ca un călugăr dornic de minuni? Poate să se facă şi de rîsul colegilor dacă s-ar afla că s-a lăsat ademenit de cine ştie ce sectator nenorocit şi fanatic. Mai are patru zile răgaz să se gîndească, dar chiar mîine îi va scrie două rînduri politicoase, anunțîndu-l că nu poate merge la întîlnirea făgăduită. A doua zi îi fu lene:

— Nu-i scriu, dar nu mă duc.

Pe urmă îşi zise că, neducîndu-se, înseamnă a-şi mărturisi frica sau cel puţin inferioritatea faţă de un om care se laudă cu înţelegerea adevărată a tainelor lumii. Omul poate să fie un simplu sectator, precum ar putea fi şi un înţelept căruia experienţele vieţii i-au revelat orizonturi noi. Un convins face cît doi îndoielnici. Gînditorul n-are de ce să se sperie de o idee, oricît ar fi de curioasă.

Şovăi pînă în clipa din urmă, dar se duse.

Aleman îi dezvălui o construcţie în care el găsea explicate fără rost tainele necunoscutului. Toma îl ascultă cu toată atenţia şi nu se dumeri. Ajuns iar în stradă, i se părea c-a visat, că Tudor Aleman e doar o născocire a lui, deşi numai adineaori se despărţise de el.

Senzaţia îl enerva. Toate cîte i le înşirase Aleman, parc-ar fi dormit de mult în adîncimile sufletului lui, îi răscoliseră gînduri proprii.

Merse de-a dreptul la Brebenaru. Trebuia să afle precis cine-i în definitiv acest Tudor Aleman. Avocatul surise:

— Aleman te interesează? Te-am văzut la botez cum vorbeai cu el şi chiar îi spusei nevestei mele. Credeam că-1 cunoşti mai de mult! întîi şi întîi e un om foarte cumsecade, dintr-o familie bună, cu relaţii multe. E bine primit pretutindeni. A fost prieten cu tata şi venea uneori, rar de tot, pe la noi. Sunt sigur că şi pe tatăl tău l-a cunoscut. Să-1 întrebi numai! A fost mult timp profesor la Liceul Lazăr. Era şi pe vremea noastră, dar tu, ca particular, n-ai prea cunoscut pe profesorii noştri. Nu cred totuşi să nu fi auzit de Aleman. Poate că ai uitat. Era foarte iubit şi stimat de toţi elevii. Se purta blînd şi ştia multă carte. Mi se pare că a fost de filosofie sau aşa ceva. Trebuie să aibă peste şasezeci de ani, da, da, negreşit... Auzisem odinioară că ar fi avut multe şi grele nenorociri de îndurat. A fost însurat de vreo trei ori şi, dacă nu mă înşel, n-a avut parte de fericire în căsnicie, căci nici una din nevestele lui n-a murit de moarte naturală. Lumea vorbeşte multe. Sunt chestii delicate în care un străin n-are să se amestece. în orice caz pe Aleman suferinţele parcă l-au oţelit şi i-au sporit încrederea în viaţă sau în Dumnezeu, nu mai ştiu bine, că pe mine asemenea lucruri încă nu mă interesează. Poate cînd voi mai îmbătrîni. Sunt mulţi oameni foarte serioşi, care îl consideră un apostol şi cred fanatic în învăţăturile lui, deşi el e zgîrcit şi nu-şi destăinuieşte înţelepciunea decît celor pe care îi găseşte capabili şi dornici să-1 înţeleagă. Se vede că pe tine te apreciază deosebit, dacă te-a poftit şi acasă la dînsul. Dar ce să mă mir! Sentimentalismul intelectual a fost şi slăbiciunea ta încă din copilărie!

4

Toma Novac nu voia să se mai gîndească la Aleman şi la naivităţile lui grămădite într-un sistem cu aparenţe serioase. Se gîndea totuşi neîncetat. Descoperea goluri, crăpături tot mai multe.

„E un joc de fantezie şi nimic altceva!" îşi zise la urmă. O clădire în vînt, de vreme ce toată construcţia e fără posibilităţi de verificări reale.

Cînd credea că a terminat, îi apăreau alte obiecţii, numai obiecţii. Presupunînd admisibilă existenţa unei lumi spirituale şi alteia materiale, admiţînd chiar interpenetraţia bizară, de care vorbeşte Aleman, şi geneza sufletului omenesc ca o simplă transformare a unui principiu spiritual pentru nevoile unei regenerări reclamate de esenţa eternităţii, rămîne totuşi întrebarea:

de ce şapte vieţi pămînteşti, tocmai şapte? De ce nu mai puţine ori mai multe? Declarind pe şapte număr sfînt sau misterios, nu se rezolvă nimic.

Apoi într-o zi, înarmat cu argumente zdrobitoare, bătu iar la uşa lui Aleman pe neaşteptate. Bătrînul, parc-ar fi ştiut pentru ce vine, îi zise îndată:

— îndoiala e bună, dar cu măsură! Căci, să nu uităm, îndoiala e totdeauna începutul negaţiei şi negaţia înseamnă distrugere! Numai credinţa întăreşte sufletul şi-1 deschide pentru adevărurile eterne!

— Atunci fericiţi cei săraci cu duhul, căci ei sunt mai plini de credinţă şi de prostie! făcu Toma fără a-şi ascunde o decepţie dispreţuitoare:

Aleman se înflăcăra numaidecît:

— Da, domnule profesor! Da! Fericiţi! D-ta îţi închipui că cel ce ştie mai mult, înţelege neapărat mai mult? Sau că ştiinţa merge de mînă cu fericirea? A, cum te înşeli! Dar ce are a face progresul ştiinţelor cu sufletul omului? Toate invenţiile şi descoperirile din lume au fost oare în stare să netezească pentru vreun om calea fericirii adevărate, să-i dăruiască o merinde pentru clipa cînd trece poarta necunoscutului? Şi crezi că ar fi mai multă fericire în omenire dacă toţi oamenii, printr-o minune, ar deveni filosofi ca d-ta sau savanţi ca, să zicem, colegii d-tale de la universitate?

Toma Novac zîmbi îngăduitor.

— Adică înapoi, la caverne!

— De ce atîta ironie? urmă Aleman, mai potolit. A nu te bizui pe infailibilitatea ştiinţei, poate că nu e tocmai o crimă, cînd ştiinţa însăşi îşi recunoaşte neputinţa de a pătrunde acolo unde sufletul ar avea nevoie de sprijinul ei.

Rechizitoriul bătrînului nu-1 interesa. Erau lucruri rezolvate de mult pentru dînsul. îl asculta totuşi, nevroind să-1 umilească prin afişarea unei superiorităţi nerăbdătoare. De altfel Aleman vorbea cu atîta foc că-i plăcea să-1 asculte. Numai cînd încercă să treacă la altă ordine de idei, Toma îl opri:

— D-ta eşti mulţumit cu soluţia pe care ai găsit-o. Se poate. Dar soluţia e nefolositoare cîtă vreme nu poate servi şi altora aceeaşi mulţumire. Orice religie oferă credincioşilor măcar motivele generale care pot lămuri puţin mîntuirea şi care astfel devin convingătoare. Sau soluţia d-tale e atîta de hermetică încît trebuie să rămîie inaccesibilă celor mulţi?

Tudor Aleman stătu cîteva clipe pe gînduri, apoi vorbi cu o răceală aproape respingătoare:

— Soluţia mea, cum zici d-ta mereu cam ironic, s-a născut din dureri sufleteşti şi numai sufletului se adresează. Savanţii pot s-o numească naivitate, ca d-ta, sau chiar mai rău. Cine însă vrea s-o pătrundă, poate găsi într-însa mîngîiere. Viaţa nu mai e zadar? nică. Sufletul e pregătit să îndure toate durerile, căci îi rămîne veşnic înainte rîvna şi speranţa de a întîlni perechea sa spirituală. Moartea însăşi devine un accident în viaţa adevărată a sufletului şi nu mai poate îngrozi pe omul care are credinţa renaşterii şi, la sfîrşitul liniei pămînteşti, a eternităţii în lumea cealaltă!

Toma îşi dădu seama că a atins o rană în inima bătrînului. îi păru rău. Aleman protestă. Schimbară vorba. Toma îi povesti îndoielile care au făcut dintr-însul, fiul unui mare om de afaceri, un profesor preocupat de combinaţii mintale condamnate să rămîie mai mult sau mai puţin sterile.

— Bietul tata ştiu că s-ar cruci, văzîndu-mă veşnic cu gînduri despre alte lumi, în loc să mă interesez de „întreprinderile Novac"! adaogă Toma.

— Te înşeli! strigă Aleman. Eu am cunoscut puţin pe tatăl d-tale, adevărat, dar pot mărturisi că nu era tocmai aşa de insensibil pentru problemele sufletului, cum îţi închipui!

Ajunseră să vorbească despre moartea lui Petre Novac. Aleman ţinea minte că a avut o înmormîntare impozantă. Toma îi spuse cum s-a îmbolnăvit, cum şi-a presimţit sfîrşitul, îi zugrăvi ultimele momente şi mai ales lucirea stranie ce i s-a aprins în ochi în clipa cînd şi-a dat sufletul. Tudor Aleman se făcu deodată roşu, sări de pe scaun şi, cu o solemnitate neobişnuită, declară :

— Iată o verificare, domnule profesor!

Toma Novac îl privi nedumerit. Solemnitatea bătrînului îi apăru cam ridicolă.

— Ce verificare ? mormăi dînsul după o pauză.

— Nu cereai d-ta verificări? făcu Aleman grav. Ei bine, una ai avut-o d-ta însuţi şi n-ai priceput-o: briliantul care spui c-a strălucit în ochii părintelui d-tale în clipa morţii!

îi dădu explicaţii mai ample. A şaptea viaţă pămîntească e sfîrşitul carierei materiale a sufletului. în viaţa a şaptea deci bărbatul trebuie să întîlnească pe femeia care întrupează perechea lui sufletească şi să se unească negreşit cu ea. Rodul material al acestei uniri va fi animat de asemenea de un suflet care îşi începe a şaptea existenţă materială. Moartea ce încheie ultima viaţă pămîntească înseamnă însă izbăvirea cea mare a sufletului. De aceea în clipa despărţirii de învelişul material, sufletul dobîndeşte conştiinţa pură atotcuprinzătoare prin care, ridicîndu-se deasupra timpului şi spaţiului, poate contempla simultan toate vieţile sale în afară de lumea spirituală. Contemplarea fiind preludiul eternităţii, se manifestă în ochii muribundului

ca o străfulgerare de lumină incomparabilă. E culminaţia vieţii pămînteşti în revelaţia fericirii veşnice.

— Toate acestea mi le-ai spus data trecută —- zise Toma cu ton glumeţ — dar nu ştiam că vrei să mi le aplici chiar mie şi tatălui meu!

Necredinţa lui supără pe Aleman. îi făcu imputări, adăogînd la urmă:

— Am acum un mare regret: că sunt prea bătrîn şi voi muri înaintea d-tale. Sunt sigur că strălucirea pe care ai văzut-o în ochii tatălui d-tale în clipa morţii, se va constata şi în ochii d-tale cînd vei muri!

— Moartea nu cere certificat de vîrstă, aşa că nu se poate şti dacă n-ai să-ţi poţi verifica teoria şi asupra mea! vorbi Toma cu acelaşi glas.

Se pregăti să plece. Era mai înviorat, parcă explicaţia lui Aleman, prin extravaganţa ei, i-ar fi alungat gîndurile serioase. Strîngîndu-i mîna, mai întrebă totuşi:

— De ce tocmai şapte, domnule Aleman ? . . . De ce numărul sfînt ?

— Crezi că numărul are o importanţă atît de mare ? răspunse bătrînul neclintit. Eu cred că şapte, fiindcă şapte e un număr considerat sfînt în toate timpurile, la toate popoarele şi în toate ocaziile. D-tale nu-ţi ajunge explicaţia asta? Nu te obligă nimeni s-o primeşti. Adoptă orice număr vrei! Nu numărul, ci principiul e totul! Numărul nu-1 poate verifica decît fiecare om în clipa cînd s-a despărţit definitiv de ceilalţi oameni. Principiul însă se poate verifica din strălucirea pe care ai văzut-o şi d-ta, care ţi-a tulburat sufletul, de vreme ce ai păstrat-o vie, şi pe care acuma, din vanitate, vrei s-o ridiculizezi puţin. Aşa, domnule profesor! Şi la revedere!

Plecînd Toma Novac recunoscu în sine că are dreptate Aleman. îi era chiar ruşine că a venit cu

asemenea obiecţii ridicole, cînd ar fi putut să respingă temelia construcţiei fantastice pe care un filosof ca el nici n-ar trebui să-şi piardă vremea s-o asculte. Pe urmă îşi zise că ridicol e însuşi interesul ce-l arată lui Aleman şi se hotărî să sfîrşească şi să-şi vază de ocupaţiile obişnuite.

Cu toate acestea continua să combată în gînd, mereu, pe bătrînul Aleman şi găsi o întrebare care îl îndemnă stăruitor să-i facă o nouă vizită:

— Mai este ceva, domnule Aleman... încă nu mi-ai spus. Se vede că ţi-a scăpat sau că nici d-ta nu eşti lămurit. Ce se întîmplă cu sufletul omului între sfîrşitul unei vieţi şi începutul celei noi, între moartea trecută şi naşterea viitoare?

Tudor Aleman, parc-ar fi aşteptat de mult întrebarea, îi servi o explicaţie foarte amănunţită: planul lumii materiale, planul lumii spirituale, planul intermediar . . . Toma îşi pierdu răbdarea:

— Planuri, mereu planuri! Dar de unde iei certitudinea existenţei planurilor d-tale? Un cuvînt explică alt cuvînt . . .

— Certitudine nu există, fireşte! răspunse bătrînul, liniştit. Nici chiar în planul lumii materiale în care trăim acuma! Ai d-ta baremi certitudinea propriei existenţe? Simţurile singure le avem ca dovezi ale existenţei. Dar arată oare ele realitatea, cînd însăşi materia din care sunt alcătuite are o realitate problematică, de vreme ce esenţa ei e energie, adică un cuvînt, adică nimic? Mai reală existenţă au ideile răsărite din suflet, deci dintr-o esenţă spirituală. Ele nu cer dovezi palpabile, fiindcă nu poţi dovedi spiritualitatea prin materialitate. Dovada realităţii lor o oferă ele însele prin apariţia lor spontană.

— Tocmai spontană nu s-ar putea zice — întrerupse Toma Novac. Ca să apară o idee, se cere mai întîi un creier, deci tot o materie.

— Crezi d-ta că ideile n-ar putea avea o existenţă independentă de vreun creier oarecare? întrebă Aleman repede.

— Dar atunci ce nevoie mai ai de suflet? Atunci între suflet şi idee ar fi identitate.'

— Şi n-ar fi oare mai realistă explicaţia complexului sufletesc? se bucură bătrînul. închipuieşte-ţi şi judecă: celula iniţială să fie temniţa unei idei. Cu cît se dezvoltă trupul material, cu atît ideea creşte, se complică, se ramifică, pînă ce redobîndeşte conştiinţa existenţei sale proprii independente sau pînă ce se ridică din nou la ideea pură ce a fost înainte de unirea cu materia. Nu se poate? Ţi se par mai plauzibile explicaţiile materialiste care, cînd dau de vreo dificultate, o lichidează cu o strîngere dispreţuitoare din umeri, ca d-ta acuma, sau cu o vorbă magică: subconştient, eu, transformări?

Toma nu se putu stăpîni să nu-i spuie:

— Bine, dar d-ta nu bagi de seamă că, ironizînd ştiinţa care lucrează cu noţiuni, nu încetezi totuşi a-ţi demonstra înţelepciunea tot prin cuvinte, că toată construcţia d-tale nu e în realitate decît o cetate de cuvinte?

Aleman se roşi parcă l-ar fi pălmuit. Tăcu. într-un tîrziu zise:

— Dacă d-ta te-ai oprit numai la cuvinte, atunci ţi-am vorbit în zadar şi-mi pare rău că ne-am pierdut vremea!

Se despărţiră într-o atmosferă de răceală.

Toma Novac însă n-avea păreri de rău. îşi zicea că nu se putea lăsa pînă la capăt amăgit de nişte fan-

tasmagorii de bătrîn fără ocupație. Ar fi fost şi umilitor pentru un profesor de filosofic Şi nici măcar nu are să-şi impute nimic, deoarece i-a arătat o indulgență excesivă, l-a ascultat, a încercat să-l convingă fără a-l jicni. Dar fanaticii aşa sunt, egoişti!

Peste cîteva zile însă se pomeni cu Tudor Aleman. Venea ca un pocăit. Toma se înduioşa şi se gîndi că a fost brutal cu bătrînul.

— Să nu mai vorbim despre lucruri care! . . . murmură Aleman, ridicînd ochii în sus fără a sfîrşi gîndul.

Totuşi vorbiră mereu. Se supărau, cînd unul, cînd altul, reveneau, reîncepeau. Se vedeau din ce în ce mai des. Erau prieteni. Aleman îi povesti cum a ajuns să creadă în ceea ce dispreţuise totdeauna. De multe ori plîngea, socotind că viaţa i-a fost zadarnică şi va trebui s-o reia cine ştie unde şi cînd.

— Asta înseamnă că nici soluţia d-tale nu fericeşte pe om! triumfă Toma.

— Nu fericeşte, dar cel puțin consolează! riposta bătrînul, înviorîndu-se îndată parcă ar fi încercat să-i smulgă pămîntul de sub picioare. Dacă n-am putut avea parte de fericire în viaţa aceasta, am cel puţin siguranţa că fericirea mă aşteaptă negreşit într-o viaţă viitoare. A recunoaşte şi a plînge zădărnicia unei vieţi întîmplătoare e tocmai încrederea în dreptatea providenţei divine! în orice caz moartea nu mai are nici o putere asupra mea şi o pot privi în faţă fără strîngere de inimă!

Toma Novac îi vorbea despre zbuciumările tinereţei, despre călătoriile făcute şi plănuite. Aleman şi aici descoperea posibilităţi de verificare:

— Ai dorit să călătoreşti prin India, Mezopotamia, Egipt, Italia . . . Ei bine, ai dorit fiindcă unele din vieţile d-tale trecute le-ai trăit pe acolo! De ce ţi se pare aşa curios?

—D-ta în toate găseşti dovezi fanteziste pentru sistemul d-tale! zîmbi Toma. Am dorit să cunosc anume ţări pentru că mă interesează şi mă interesează pentru că am citit despre ele, despre trecutul lor, mai mult decît despre altele!

— Bine, bine, dar nu te gîndeşti: de ce ai citit mai mult despre unele decît despre altele ?

— Aşa s-a nimerit, întîi, şi pe urmă fiindcă ştiinţele noastre s-au ocupat pînă azi mai de aproape de piramidele din Egipt decît de cele mexicane de la Teotihuacan, de pildă!

Nu se înţeleseră, fireşte. De altfel Aleman, cînd nu răzbea cu argumentele, îi preciza tot mai des că se va convinge în clipa morţii şi a verificării supreme. Toma socotea cam tardivă verificarea dar, pentru salvarea armoniei, o admitea şi chiar îi făgăduia că are să-şi aducă aminte neapărat atunci de sistemul Aleman. Apoi rîdeau amîndoi, împăcaţi.

Veni primăvara. Toma Novac parcă întinerea. Nu mai avea răbdare să stea în casă. Toată ziua hoinărea ca un ştrengar. Şi mereu i se părea că trebuie să se întîlnească cu cineva, încît uneori se gîndea înveselit:

—Te pomeneşti că-mi găsesc mireasa şi fericesc pe d-na Brebenaru.

într-o dimineaţă de început de mai ieşi de-acasă pe jos. Era aşteptat de nişte colegi, la universitate. Pornise însă cu o oră mai devreme, să aibă răgaz să se plimbe. îi bătea inima.

— Parcă m-aş duce la o întîlnire amoroasă! îşi zise, ajungînd în Calea Victoriei. Şi doar nu mă aşteaptă decît nişte discuţii plicticoase.

în piața palatului avu o tresărire ciudată. îşj aruncase ochii pe celălalt trotoar şi zărise o femeie necunoscută la brațul unui bărbat necunoscut. O vedea numai din spate şi totuşi simțea că o cunoaşte. Iuți paşii, trecu dincolo, pe urmele perechii străine. Un val de ruşine apăru şi se stinse într-însul:

— Parc-aş fi copil ... Unde-i demnitatea ?

în aceeaşi clipă, ca şi cînd ar fi făcut-o înadins fiindcă îl simțise, femeia opri pe bărbatul ei, se întoarseră înapoi spre o vitrină.

Toma Novac o văzu mai bine. Era într-o haină albă, cu pălărie albă. Sînii rotunji tremurau ca de o bucurie neaşteptată. Cîrlionți blonzi îi gîdilau obrajii. Buzele surîdeau. Privirea însă îi alerga de ici-colo, iscoditoare. Toma ştia că pe el îl caută. Oameni nepăsători îi despărțeau, treceau, se îmbulzeau. Totuşi privirile lor se găsiră. Ochii ei erau verzi, mari, cu o lumină tainică, moale şi învăluitoare ca o îmbrățişare. Sufletul lui se înfiora pînă în temelii, parcă i s-ar fi lămurit deodată o lume în care pînă azi a bîjbîit ca orbul fără călăuză. Pe fața ei se ivi o umbră de uimire. Era semnul că în inima ei s-a petrecut aceeaşi revelație.

Ciocnirea privirilor ținu mai puțin de o secundă. Femeia cu bărbatul se apropiau. Toma, în neştire, se opri la aceeaşi vitrină, lîngă ea. îi auzi glasul, dulce şi mătăsos, trernurînd. Vorbea o limbă străină. Bărbatul răspundea rar, gros, indiferent. Era înalt, ras, cu figura tăbăcită şi blîndă. Toma îl ura.

Apoi perechea porni înainte. Novac mai rămase la vitrină pînă se depărtară cîțiva paşi. îi urmări. Lumea era tot mai deasă pe trotoar, încît trebuia să dea din coate ca să se poată ține după ei. Din cînd în cînd îi vedea silueta, cu şoldurile legănîndu-se ritmic, chemătoare. Nu îndrăznea să se apropie prea tare. îi era frică să nu facă o prostie. îşi surprindea uneori gîndul de a o smulge de la brațul străinului, cu orice risc. Se stăpînea zicîndu-şi într-una:

— Şi totuşi o cunosc de undeva... Am mai întîlnit-o .. .

Se pomeni iar lîngă ei. Trebuia să-i mai soarbă privirea. Voia să-i întreacă şi apoi să se întoarcă, să-i încrucişeze. Deodată însă auzi la doi paşi:

— Domnule Novac! . . . Toma! . . . Ce Dumnezeu! Nici nu mai vrei să-ți cunoşti prietenii de treci aşa?

Era d-na Brebenaru, zgomotoasă, încălzită. Tocmai ieşise dintr-un magazin. Toma trebui să stea pe loc, mai aruncînd o privire spre necunoscuta care, auzind glasul d-nei Brebenaru, întoarse capul, parcă ar fi vrut să profite de un pretext. în ochii ei era aceeaşi lumină caldă, acum însă muiată într-o tristețe.

— Mi se pare că eşti ştrengar? îl dojeni d-na Brebenaru, prinzînd privirea lui pierdută. Şi eu care mă zbat mereu să te însor! Va să zică de aceea fugi d-ta de ofițerul stării civile ca dracul de tămîie! îți plac mai bine ştrengăriile, nu-i aşa? Uite, cum înşală aparențele. Eu te credeam nevinovat ca o fată mare! Dar acuma bine că te-am prins! Să pofteşti să-mi faci curte şi mie şi să mă însoțeşti pînă . . .

Toma stătea pe spini. Zîmbi de nevoie, se scuză că are o conferință şi chiar a întîrziat.

— Atunci du-te, du-te! se milostivi doamna. O fi conferință, o fi vreo cucoană, iacă te las! Să nu zici că din pricina mea . . .

îi sărută mîna parcimonios, blestemînd în gînd ceasul cînd a cunoscut-o. Alergă pînă în colț, uitîndu-se îngrijorat în toate părțile . . . Oamenii se îmbulzeau, rîdeau gălăgioşi, veseli, mereu alții şi parcă mereu aceiaşi. în mijlocul lor, Toma Novac, cu ochii umflați

de spaimă, era ca un naufragiat care pierde, clipă cu clipă, orice speranță de salvare. Se repezi pe Bulevard în sus și în jos, apoi iar pe Calea Victoriei, revenind tot în același loc, tot mai deznădăjduit. Se învîrti acolo pînă tîrziu. Ajunse acasă zdrobit. Izbucni în plîns zguduitor. I se părea că și-a pierdut inima.

O zi întreagă își macină durerea în taină. încercă toate șireteniile să-și înșele sufletul. A fost o femeie ca atîtea mii de mii. A dispărut? îi va ieși în cale alta, cum i-a ieșit asta. Dar ca asta nu e nici una în lume! Era frumoasă? Sunt altele mult și mult mai frumoase. N-are decît să întindă mîna. Dar tainele din ochii ei!

A doua zi veni Aleman, de dimineață, parcă ar fi bănuit ceva. Toma îl îmbrățișa, plînse și-i mărturisi desperarea. îl înăbușea taina iubirii. Bătrînul își freca mîinile, vesel, încîntat și numaidecît începu să-i explice că poate să fie chiar femeia pe care trebuie s-o întîlnească într-una din cele șapte vieți.

— Domnule Aleman — izbucni Toma îndurerat — te rog, te implor, nu mă mai chinui acuma cu viețile d-tale! Lasă-mă! Crede-mă! Ce vieți! ? O iubesc, înțelegi ? E singura femeie pe care am iubit-o, e . . .

— Asta spuneam și eu! întări Aleman, netulburat. E perechea divină . . .

— Trebuie s-o găsesc, chiar de-ar fi să răscolesc toate casele din București! jură apoi Toma.

Două zile nu făcu însă decît să se tînguiască. Aleman venea să-i ție isonul și, profitînd de ocazie, amesteca pe necunoscuta tulburătoare în rețeaua concepției lui asupra lumii, întrebuințînd apariția și dispariția ei ciudată ca motive demonstrative pentru anume amănunte complimentare. Toma se îmblînzea îndată ce în vorbele lui prindea speranța de a o revedea. Atunci îi punea și întrebări care pe Aleman îl umpleau de bucurie fiindcă în ele simțea în sfîrșit începutul credinței.

Evident că trebuie să fie o evoluție a sufletului în ascensiunea celor șapte vieți terestre! se înflăcăra bătrînul. Dar, firește, nu una conformă cu logica umană, ci potrivită legilor divine pe care mintea noastră numai în momente rare le poate simți. Astfel diferitele vieți alcătuiesc una singură, cu suișuri și coborîșuri, cu bucurii și suferințe puse în slujba aceleiași rîvne supreme. De aceea, peste secolele sau mileniile ce despart în timp și spațiu viețile pămîntești ale aceluiași suflet, scîntei de amintiri înnoadă fire care vibrează uneori în inima omului. Reminiscențe stranii răsar brusc, doruri vagi, visuri ciudate, uri inexplicabile — toate mărturii ale existențelor vechi din noi. Experiențele grele dintr-o viață nu rămîn fără efecte în alta următoare. O decepție adîncă trebuie să aibă repercusiuni în privința caracterului general al vieții viitoare . . .

Toma Novac își dădu seama că, stînd cu mîinile în sîn și visînd, n-are s-o mai găsească niciodată. Poate, dacă ar fi mers a doua zi și ar fi așteptat pe același drum, ar fi și întîlnit-o!

Se înființa în Piața Sărindar și stătu la pîndă, răzimat de bara unei vitrine, între tineri spilcuiți și fără rost care cochetau cu femeile ușoare ce-și plimbau, neobosite, fardurile și decoltajele pe trotuarul înțesat de lume. De cîte ori zărea o pălărie albă, tresărea. Pleca de-acolo cel din urmă, deși venea cel dintîi.

Erau șase zile de cînd o pierduse. Seara veni acasă mai abătut. Așteptarea, în același loc, i se părea că a fost o copilărie. Cum să iasă ea, ca o funcționară

comercială, la aceeaşi oră, pe Calea Victoriei? A trecut o dată? A fost o întîmplare. Cine ştie cînd va mai trece? Ar trebui să încremenească în faţa vitrinei de dimineaţă pînă seara ca să se mai repete întîmplarea, dacă cumva n-o fi plecat undeva chiar de-atunci.

Se culcă tîrziu şi adormi îndată. Avu visuri numai cu ea. I se arătă subt înfăţişări diferite, ca o ademenire, şi se pierdea mereu în clipa cînd era s-o dobîndească. Alerga după ea prin ţări necunoscute, în epoci bizare, aci păstor indian, aci mare dregător egiptean, apoi scriitor într-un templu babilonian, sau cavaler roman, călugăr medieval, revoluţionar provincial... Şi ea îi apărea mereu, îl chema, îl îndemna.

Iată efectele fanteziilor lui Aleman! se gîndi cînd se deşteptă, simţind totuşi în inimă mai vie icoana ei, parcă visurile l-ar fi purtat prin lumi reale.

Deşi nu mai avea încredere în aşteptarea înşelătoare, deocamdată pînă va găsi un mijloc mai bun, se duse tot acolo, chiar mai devreme ca zilele trecute. Stătu. După-amiazi răbdarea îl părăsi din ce în ce. Se însera. Lumea se rărea. Se hotărî să plece şi nici să nu se mai întoarcă în piaţa blestemată. Mai aşteptă totuşi un răstimp. Apoi porni într-o doară, pînă în colţ. Şi deodată îi apăru atît de aproape că îi atinse rochia albă cu pulpana hainei. Se opri, fulgerat. îi întîlni ochii, în care văzu clar aprinzîndu-se o fîlfîire de bucurie. Era tot la braţul străinului. La marginea trotoarului îşi încetiniră mersul, aşteptînd să treacă nişte maşini, pe urmă traversară Calea Victoriei, repede, şi coborîră pe Bulevard. Toma Novac îşi reveni şi se luă după ei, cuprins de o fericire care-i fierbea sîngele. Se ţinea la o distanţă potrivită, să nu bage de seamă că-i urmăreşte şi totuşi să nu-i piardă din ochi. Intrară într-un restaurant. Toma se plimbă de cîteva ori prin faţa uşii. îi veni în

minte că sala poate să aibă şi altă ieşire, încît în vreme ce el aşteaptă aici, ei vor dispare fără să-i zărească. Năvăli înăuntru, desperat. Se uită împrejur. îi văzu. La cîţiva paşi găsi o mescioară liberă. Se aşeză, trăgînd cu coada ochiului spre ea. îl privea cu o uimire plină de mulţumire. Un chelner îi puse o listă dinainte.

— Dă-mi ce vrei, orice, indiferent!

Chelnerul stărui. îl goni. îi aduse mîncări. De-abia le atinse. O vedea numai pe ea, deşi nu se uita într-acolo de loc.

Apoi deodată simţi că ei s-au ridicat de la masă. Se îngrozi. Strigă răguşit:

— Plata! . . . Iute, iute!

— Imediat vine, imediat! îl linişti chelnerul, mîngîind nota.

Toma îi văzu la ieşire. întîlni privirea ei. Se socotea pierdut. Nici măcar n-avea bani mărunţi. Aruncă o bancnotă de o mie şi alergă, bolborosind:

— Opreşte restul!

Chelnerul se închină pînă la pămînt, mulţumi fericit. îl credea nebun.

în stradă, Toma se potoli. Pertractau cu un şofer, care nici nu catadicsea să-i privească. Porniră tot pe jos, pe unde veniseră. Toma Novac binecuvîntă indolenţa şoferului.

Din Bulevard apucară pe Strada Batiste, apoi pe nişte ulicioare scurte, tăcute. Toma, ca să nu fie observat, mergea mereu pe celălalt trotoar, ascultînd uneori ecoul paşilor lor. Dispărură iar într-o stradă. Toma alergă pînă la colţ. Se opriseră în faţa unei case. Se apropie tiptil. Auzi scîrţîit de chei în broască şi pe urmă poarta trîntindu-se cu zgomot de fier.

Peste drum era o băcănie cu circiumă. Toma trecu într-acolo, hotărît să întrebe cine şade în casa unde a intrat ea. Două ferestre se luminară deodată. O

văzu scoţîndu-şi pălăria, zîmbind, apoi veni la geam să tragă transperantul. Braţul ei se înălţa şi se cobora parcă ar fi făcut semn de chemare către Toma pe care îl simţea în întunerecul nopţii. Lumina se mai filtra gălbuie prin perdelele închise poate o jumătate de oră. Pe urmă se stinse.

Toma Novac se gîndise să vegheze aici pînă a doua zi, să nu se întîmple s-o piarză iar. în clipa cînd se întunecară ferestrele îşi luă seama. De-acum i-a găsit cuibul. N-are nici un rost să-i păzească. Mai bine să vie mîine dis-de-dimineaţă, odihnit. Casa o cunoaşte: două ferestre în stradă, poarta de fier împletit îngrădind o curte cît palma. în colţ, un felinar lumina tăbliţa indicatoare: Strada Albă.

A doua zi, Toma Novac fu primul client al băcăniei din Strada Albă. Se aşeză lîngă fereastră să poată observa orice mişcare în casa de peste drum. Tîrgui lucruri la care nu se gîndise niciodată, bău cîteva pahare de vin acru şi înghiţi diverse gustări rămase de ieri. Trebuia să-şi justifice şederea îndelungată în prăvălie.

în sfîrşit pe la zece poarta se deschise. Străinul cu pălărie de paie şi baston apăru. Toma îl recunoscu şi se înfricoşa. încă nu se hotărîse ce are să facă, deşi avusese atîta timp. îl văzu pornind spre colţul străzii, pe unde au venit aseară. Peste drum un transperant se ridică într-o fereastră. Nu se zărea însă nimeni.

Toma se sculase în picioare. Plăti. îi tremurau mîinile. Apoi se repezi afară, parcă ar fi întîrziat de la o întîlnire. Făcu cîţiva paşi pe trotoar, şovăi. în sfîrşit trecu grăbit strada, intră pe poarta de fier, urcă scara şi bătu la uşă. în aceeaşi clipă uşa se deschise, parcă ar fi fost aşteptat şi nici n-ar mai fi fost nevoie să bată. Se trezi într-un vestibul puţin întunecos. Auzi în urma lui învîrtindu-se cheia de două ori, dar nu se uită înapoi. Simţea că trebuie să fie ea şi parcă nu îndrăznea s-o privească. Fîşîit de stofă mătăsoasă alunecă pe lîngă dînsul şi un parfum discret de verbină.

După singurul transperant ridicat, Toma recunoscu odaia dinspre stradă. Apoi toate gîndurile îi pieriră şi sufletul lui rămase gol în faţa ei. Numai pe ea o mai vedea, parcă ar fi dispărut lumea întreagă. Şi ea stătea, sprijinită de speteaza unui fotoliu, dreaptă, uimită, înfăşurîndu-se cu amîndouă braţele goale în haina uşoară, de frică să nu-i alunece. Un val de soare o încadra într-o aureolă viorie. Pieptul alb se zbuciuma.

Se priveau. Privirile lor vorbeau. Aşteptări, doruri, deznădejdi şi bucurii străvechi înviau în sufletele lor, înseninîndu-le fericirea. Se cunoşteau dintru începutul-începuturilor şi cunoştinţa era pentru eternitate.

— Tu! murmurau buzele ei cu un glas dulce ca un strop de miere proaspăt.

— Tu! şopti Toma, înăbuşit, ca dintr-o altă lume.

Apoi braţele ei se deschiseră într-o aşteptare mare. Haina alunecă în jos de pe umerii ei rotunji, mîngîindu-i corpul ca o sărutare prelungă. Toma Novac îi cuprinse mijlocul. Ea, cu braţele calde, îi înfăşură gîtul.

6

Ileana! . . . Ileana! . . . murmură Toma îndurerat de fericire.

îşi aflaseră numele, de-abia după ce, într-o îmbrăţişare vijelioasă, sufletele lor s-au topit într-unui singur. îşi povestiră trecutul şi povestirea o întreru-

peau prin sărutări care le spuneau mai mult decît toate cuvintele născocite de mintea omenească.

Ileana era de douăzeci şi patru de ani şi de şase ani măritată cu Ştefan Alexandrovici Poplinski. Mărturisi că l-a luat din dragoste şi l-a iubit numai pe el pînă ce a zărit deunăzi pe Toma. E un om foarte bun, blînd şi sentimental. A fost ofiţer în garda imperială şi, în vremea războiului, aghiotant al ţarului. Avea mari proprietăţi în Ucraina apuseană şi e unicul descendent al unei familii nobile de origine poloneză. S-au căsătorit în al doilea an al războiului, la Moscova, unde Ileana, orfană, trăia în casa unor rude bogate, moldoveni. Cînd a izbucnit revoluţia, a început calvarul lor. Poplinski fusese ameninţat mereu cu moartea. în sfîrşit, după ce au ajuns bolşevicii la putere, au trebuit să fugă în străinătate. S-au oprit la Berlin. Au trăit trei ani cum a vrut Dumnezeu. Din toată averea lor, rămăseseră numai cu bijuteriile. Rînd pe rînd, în aşteptarea vremurilor mai bune, s-au dus colierele, inelele, brăţările. Nu mai aveau nici o speranţă. Atunci s-au hotărît să vie în România. Ileana se născuse în Basarabia. Moşia părintească din judeţul Bălţi era zestrea ei. Deşi tatăl său fusese funcţionar superior, în casă au vorbit moldoveneşte. Dacă ar izbuti să salveze măcar o parte din pămînturile strămoşeşti, viitorul lor ar fi asigurat. Sosiră la Bucureşti să se intereseze de soarta moşiei. Se gîndeau să se stabilească aici, mai ales dacă ar avea noroc să-şi redobîndească averea.

Erau acum de două luni în Capitală, fără a fi ajuns să descurce lucrurile. Moşia fusese împărţită la ţărani, afară de conac şi cîteva zeci de hectare prinprejur. Poplinski, prin emigranţi ruşi, făcuse oarecare legături, dar dificultăţile păreau de neînvins. Neştiind decît ruseşte şi nemţeşte, se înţelegea anevoie,

deşi altfel cîştiga iute simpatii. Ar fi trebuit să se repeadă pe la Chişinău, chiar la moşie, să pornească de-acolo firul afacerii. Se izbea de greutăţi băneşti şi nici pe Ileana nu se îndura s-o lase singură. Aici trăiesc foarte cumpătat. Nu au nici un servitor. Ea singură îngrijeşte apartamentul mobilat.

Pe urmă Toma se oferi să le fie de ajutor.

Ileana îi ceru să facă întîi cunoştinţă cu Poplinski. Toma refuză şi-i spuse că-1 urăşte. Ea insistă:

— Aveţi să vă împrieteniţi, ai să vezi.' E o inimă de aur.

îi făcu ea planul cum să intre în vorbă fără să-i trezească bănuieli. Toma se încăpăţîna. I se părea o nedemnitate ceea ce i se cerea. Se gîndea cum s-o smulgă din mîinile lui, nu să se apropie de el.

în sfîrşit trebui să plece. Cînd ajunse acasă îşi aduse aminte că nici cel puţin nu s-a înţeles cu Ileana cînd s-o mai vază. Despărţirea de ea îl chinuia. îi venea să se întoarcă, să înfrunte pe Poplinski.

Seara nu se mai putu stăpîni. Se duse la restaurantul de pe Bulevard. Nu intră pînă nu se convinse că Ileana cu Poplinski sunt înlăuntru. întîlni în treacăt privirea ei care îl îndemna. Se apropie, ceru voie să se aşeze. Apoi se prezintă. Planul ei se împlinise.

Poplinski era într-adevăr simpatic. Vorbeau nemţeşte, dar Ileana nu înţelegea bine. Cu ea vorbea româneşte. Rîdeau. Toma îi invită să-i vadă casa, să prînzească o dată împreună. Poplinski primi numaidecît, mărturisind fără înconjur că ar fi fericit să scape de restaurant măcar o zi.

Se împrieteniră, precum prevestise Ileana. Se ducea şi Toma pe la ei, veneau şi ei pe la dînsul. Cu cît se legau însă, cu atît Toma îşi vedea nădejdea mai întunecată. Cu ea singură de-abia se mai putea

întîlni. Trebuia să umble cu Poplinski pe la ministere, pe la avocați. De cîte ori i se plîngea, ea zîmbea și șoptea?

— Lasă, Toma, fii răbdător ...

Avea glasul moale și îndulcea cuvintele moldovenește. Toma era ca un cîine care, cînd se uită în ochii stăpînei, pierde orice îndîrjire.

în sfîrșit, după cinci săptămîni, îi ceru energic să se despartă de Poplinski. Ea se înduioșa și plînse. îi mărturisi că n-are curajul să-1 părăsească tocmai acuma cînd e atît de nenorocit. Poplinski s-ar sinucide, dacă cumva n-ar omorî-o mai întîi pe ea. E blajin, dar desperarea cine știe ce-ar face dintr-însul?

Toma cunoscu iar ceasuri de chinuri, ca în zilele cînd o pierduse întîia oară. îndoieli îi rodeau inima. Dacă Ileana îl ține în cumpănă cu celălalt, înseamnă că el nu e mai mult pentru ea decît Poplinski. Atunci toate închipuirile lui despre o iubire extraordinară au fost deșertăciuni bolnave.

Peste cîteva zile însă găsi pe Ileana veselă, zburdînd ca o pasăre:

— Acuma îl las, Toma, pe Poplinski! Acuma trebuie să-1 las! îmi pare rău că va suferi din pricina mea, dar nu se mai poate!

Toma se zăpăci de bucurie. Nu mai voia să-i dea drumul. Să vie în casa lui și se însărcinează el să se descurce cu Poplinski. Nu-i pasă nici de scandal, dacă ar fi să fie! Ileana îl mulcomi cu o vorbă care îl făcu mai fericit:

— Pentru copilul nostru trebuie să fii cuminte . . .

Pînă azi Toma Novac își tăinuise iubirea chiar față de Aleman. Acuma sufletul îi era atît de plin de mîndrie că nu și-o mai putea ascunde. Bătrînul nu se miră de loc. Bănuise că a întîlnit-o, tocmai fiindcă nu i-a mai vorbit despre ea.

— Dacă e într-adevăr perechea d-tale și v-ați unit, înseamnă că vi s-a împlinit destinul divin! declară Aleman cu ochii înlăcrimați. Fericirea' d-voastră e fericirea adevărată!

Toma rîse și-1 bătu pe umăr:

— Veșnic cu sistemul d-tale! Veșnic! Ești un romantic incurabil, domnule Aleman!

— Pe d-ta nici fericirea nu te poate convinge? întrebă, serios, bătrînul.

— Să mă convingă? se minună Toma. Adică îți închipui că omul fericit trebuie să se gîndească la moarte? Parc-ai fi dricar, prietene!

— Atunci, în ciuda tuturor dovezilor, nu crezi?

— Cred, cred tot ce vrei! strigă Toma Novac deodată cu o strălucire pe față. Fiindcă vreau să^ți fac plăcere, vreau să fii și d-ta fericit, să fie toată lumea fericită! Iubirea e taina tainelor, domnule Aleman!

Poplinski trebuia să plece negreșit la Chișinău. Numai ziua urma să se hotărască. Planul lui Toma era gata. îl făcuse Ileana. îndată ce va porni el în Basarabia, ei vor pleca în străinătate pentru o vreme, pînă se va împăca Poplinski cu situația.

în sfîrșit se hotărî: Poplinski va pleca în seara de 6 iulie. Mai erau trei zile. Toma Novac obținuse pașapoartele. Fierbea. Ileana mai avea o teamă: dacă Poplinski se va înverșuna s-o ia și pe dînsa la Chișinău?

în ajun ținură toți trei sfat. Poplinski părea posomorit și avea tremurări ciudate în priviri. Se plîngea că vor fi mari cheltuieli, dar arăta multă încredere. Toma, cu discreția cuvenită, îi oferi un împrumut pînă se vor aranja cu moșia. Ileana protestă, dar Poplinski primi cu un surîs amar:

— Emigrantul poate să împrumute de la prieteni. Altfel ar trebui să piară.

Se uită la Toma, lung, scrutător. Toma plecă ochii şi spuse repede că, între prieteni, nu se cuvine să fie neîncredere ori sfială, că e fericit să poată face un serviciu atît de neînsemnat lui Poplinski, un om încîntător . . .

— încîntător, exact! mormăi Poplinski, întunecat.

Ileana aştepta acuma întrebarea de care îi era frică. Veni, dar atît de moale, parcă însuşi Poplinski ar fi făcut-o numai de formă. Ea începu să explice că nu se simte tocmai bine, că o călătorie lungă ar îmbolnăvi-o de tot. Poplinski se împacă îndată şi nu mai stărui. Toma se înfricoşa de bătăile inimii sale, îşi muşca buzele să-şi stăpînească bucuria.

Pe urmă Poplinski îşi aduse aminte că nu poate pleca la drum fără nici o armă. De la Chişinău va trebui să meargă pe la Bălţi, pe la moşie. Cum să umble cu mîna goală? Toma crezu că e un pretext prin care vrea să amîne plecarea, să le răstoarne toate planurile. Se înfiora. îi dădu dreptate şi-i spuse că el are arme acasă.

— Dacă ai vrea să-mi faci o plăcere, ţi-aş aduce eu un revolver bun — urmă dînsul, frecîndu-şi încurcat mîinile. De altfel mă gîndeam să te însoţesc pînă la gară . . .

Poplinski îi mulţumi, strîngîndu-i mîna şi îmbrătisîndu-l:

— Eşti un prieten adevărat!

Toma n-avea nici o armă, afară de o carabină nemţească stricată pe care o păstra ca amintire din campanie. Trebui să alerge, să cumpere un revolver. Se felicita pentru ideea ce a avut-o. Petrecîndu-l la gară, va fi sigur că a plecat.

Veni mai devreme. Ileana pregătea geamantanul şi plîngea. Toma vru să-i arate lui Poplinski cum se mînuieşte revolverul.

— Mulţumesc . . . cunosc! rîse emigrantul. Suntem prieteni vechi!

Se apropia ora trenului. Ileana se aruncă în braţele lui Poplinski, hohotind parcă i-ar fi cerut iertare. Poplinski o strînse la piept, mişcat, bolborosind:

— Ileana, Ileana . . . Fii cuminte! . . . Nu plec departe . . . Şi apoi nu mai eşti singură . . .

Toma se simţi obligat să murmure:

— Dacă doamna îmi dă voie, am să mă interesez din cînd în cînd . . .

— Te rog eu, mult! zise Poplinski, fără să se uite la el, mîngîind spatele femeiei.

Apoi coborîră în curtea mică, pavată. Din uşă, Ileana strigă blînd, făcînd semn cu mîna:

— Să nu stai mult, Saşa! Să te întorci numaidecît!

— Da, da . . . Mă întorc numaidecît! răspunse Poplinski.

Se înserase. Pînă la gară se întunecă. Trenul era încărcat. Poplinski de-abia găsi un loc pe coridor:

— N-are a face. Pot sta şi în picioare.

Se îmbrăţişară şi se sărutară. Toma rămase pe peron pînă ce trenul dispăru în noapte. Atunci fu cuprins de remuşcări. Se simţea umilit şi ticăloşit. Purtarea lui faţă de Poplinski i se părea murdară. Regreta că a ascultat pe Ileana şi a legat cunoştinţă şi prietenie cu el.

— Acuma e prea tîrziu! Acuma ce-mi mai pasă de Poplinski? zise apoi scuturîndu-se de gîndurile negre. Ileana mă aşteaptă!

O găsi puţin întristată, parcă şi ea ar fi avut remuşcările lui.

— Bietul Saşa! murmură Ileana. Ce mîhnit are să fie cînd se va întoarce şi eu nu voi mai fi aici!

Se priviră adînc în ochi şi uitară îndată pe Poplinski. Simţeau că nimic nu are importanţă în lume afară de iubirea lor. Se vedeau, unul în ochii celuilalt, ca în oglinda veşniciei.

Toma îi spuse că vor pleca mîine dimineaţă, deocamdată în Italia. Dar nu mai vrea să fie despărţit de ea nici noaptea aceasta. Să-şi strîngă ce doreşte şi pe urmă vor merge la el acasă. Ileana se apucă bucuroasă să-şi adune nimicurile la care ţinea. El îi ajuta. Se opreau deseori şi se îmbrăţişau mereu, parcă s-ar fi văzut întîia oară. îşi împrospătau amănuntele trecutului.

—• Sunt tocmai şapte săptămîni de cînd am intrat aici, necunoscut! zise Toma, suspinînd de bucuria amintirii.

— Te aşteptam, deşi nu te cunoşteam — îngînă Ileana. Inima mea te dorea de mult, parcă de cînd lumea!

Şedeau pe divanul larg care adăpostise întîia lor îmbrăţişare. Se doreau ca şi atunci. Toma îi înlănţui mijlocul şi ea se lăsă pierdută pe spate, cu buzele însetate.

— Ileana, iubirea mea divină! şopti Toma, sorbindu-i respiraţia într-o sărutare dureroasă.

Odaia se umplu de suspinele iubirii, încît nu se mai auzi zgomotul uşii care se deschise şi se închise. De-abia într-un tîrziu. Ileana văzu în pervazul dormitorului, încremenit ca o stafie, cu ochii ieşiţi din orbite, pe Poplinski. Groaza îi înăbuşi glasul o clipă. Toma înţelese din privirea ei primejdia. Săriră amîndoi în picioare. Poplinski mormăi atunci calm, parcă şi-ar fi pregătit de mult vorbele:

— Bănuiam. Adică nu, ştiam! . . . De aceea m-am întors.

în mîna dreaptă atîrnată în jos, Toma zări revolverul pe care i-l dăduse el cu cîteva ore în urmă. Şi, într-o secundă, pricepu că Poplinski a simţit de mult iubirea lor, că plecarea în Basarabia a fost născocită înadins ca să-i surprindă. întîlni privirea lui şi acolo îşi văzu osînda. N-avea putere să rostească nici un cuvînt, dar buzele i se mişcau neputincioase.

Cînd Poplinski ridică arma, Ileana strigă frîngîndu-şi mîinile:

— Nu-l omorî, Saşa!... Nu-i el vinovat!.. Eu sunt vinovată ... îl iubesc, Saşa !... Iartă-mă, Saşa!

Toma Novac, parcă nici n-ar fi auzit strigătul ei, se gîndi cu groază că muscalul ar putea să omoare pe Ileana. Se repezi desperat înaintea ei, acoperind-o cu corpul lui. în aceeaşi clipă odaia răbufni cumplit de patru împuşcături în care se amestecă ţipătul femeii, ascuţit de spaimă, ca şi cînd i s-ar fi sfîşiat sufletul.

„A lovit pe Ileana!" îi trecu lui Toma prin minte.

Vru să se întoarcă spre ea, să vadă, dar se simţi deodată clătinîndu-se pe picioare, parcă i s-ar fi îngreuiat corpul şi i-ar fi slăbit genunchii.

„Pe mine m-a izbit!" se gîndi atunci. Unde m-o fi izbit, unde?

I se tulbură înaintea ochilor. Se prăbuşea. îşi dădea seama, voia să se împotrivească şi nu era în stare. îşi pierdu cunoştinţa.

7

Se deşteptă într-o odaie străină. Numai cînd văzu sora de caritate înţelese că se află într-un sanatoriu, îşi simţea zdrobit tot corpul. Nu era în stare măcar

să-şi amintească ce s-a întîmplat şi cum a ajuns aici, parcă şi amintirea i s-ar fi sfărîmat.

Pe urmă, încet-încet, se reculese. Din haosul minţii i se dezvălui întîi Ileana, apoi răbufniturile de revolver. Odată cu gîndul morţii îi apăru şi Aleman, vorbindu-i despre sistemul lui, numai despre sistem, ca un moment funebru.

Cînd se mai linişti, auzi intrînd pe Ileana cu Aleman şi doctorul. Ascultă cu mare atenţie explicaţiile doctorului. Ei îl credeau pierdut, în vreme ce dînsul era plin de speranţe. Glasul Ilenei îi mîngîia inima. Nu se putu stăpîni. Trebuia să deschidă ochii să-şi vindece durerile citindu-i în priviri iubirea. Fericirea însă îl osteni într-atît că nu mai putu închide pleoapele. Vedea pe perete calendarul şi pendula.

„Numărul sfînt!" se gîndi cu înfiorare blîndă în inimă.

Pe urmă Ileana şi Aleman vorbiră ceva, în acelaşi timp, dar cuvintele lor i se înjumătăţiră în urechi parcă i s-ar fi smuls brusc rădăcinile auzului.

Pe urmă limba pendulei rămase suspendată în stînga, parcă în ochi i s-ar fi stins izvorul luminii.

Pe urmă se gîndi că poate a venit momentul verificării supreme despre care îi tot vorbise Aleman, dar şi gîndul se frînse, parcă sufletul i s-ar fi întunecat făcînd loc unei conştiinţe în afară de timp şi spaţiu . . .

SFÎRŞITUL

„. . . Şi totuşi nu se poate asemenea verificare! . . . Ar fi absurdă!"

Toma Novac îşi dădu seama că e complectarea gîndului care i se frînsese. Geana de lumină i se aprinse ar în ochi şi limba pendulei coborî încet, trecu greoi în dreapta, ca şi cînd ar fi vrut să-i demonstreze că într-adevăr timpul nu s-a oprit în loc. Apoi auzi glasul Ileanei şi pe al lui Aleman sfîrşind cuvintele întrerupte:

— Scapă-l, doctore, scapă-l! . . . Te implor!

— . . . Ai văzut ce imensă fericire izvorăşte din contemplarea eternităţii?

Cadranul pendulei, lucios de alb, arăta aceeaşi oră, parcă minutarele nici nu s-ar fi clintit.

„Asta ar însemna că n-a trecut nici o secundă, poate nici o miime de secundă de cînd . . ."

Gîndul îl supără. în minte îi reveneau desfăşurările de vieţi, despărţite între ele de secole. Le simţea şi nu înţelegea. îşi aduse aminte cum se zice că, în clipa

morții, omul își retrăiește, într-o străfulgerare, întîmplările vieții.

„Da, ultima, da! își zise istovit. Am fost eu, Toma Novac! . . . Dar Mahavira și Unamonu, și Gungunum, și Axius, și Adeodatus, și Gaston ? . . . Tot eu ? Același eu? Atunci Navamalika, Isit, Hamma, Servilia, Măria, Yvonne ar fi tot Ileana ? . . . Adică precum spunea Aleman? . . . Și dacă toate astea sunt închipuiri care s-au smuls acuma din subconștientul meu ? . . . De ce însă tocmai acuma?"

întrebările roiau în creierii lui ca scînteile dintr-un cărbune peste care a căzut un strop de ulei. îl dureau și-1 oboseau. Mișcă puțin bulbii ochilor parcă privirea ar fi căutat singură pe Ileana. Zgomotele amuțiră împrejur ca retezate cu briciul. O tăcere rece îl înfășură, înțepată doar de tic-tacul pendulei, rar, înăbușit. Mișcarea îi risipi întrebările, dar îi aprinse o durere în inimă, ca și cînd un clește greu ar fi strîns-o din ce în ce mai aspru. Auzi alături plîns înfundat și recunoscu sufletul Ileanei. Plînsul era ca o chemare la care nu mai poate răspunde. Chemarea îi picura în suflet o fericire nemărginită, o merinde pentru o cale necunoscută și nesfîrșit de lungă.

Ochii lui încremeniți priveau acum numai pendula și calendarul din perete. Vedea minutarele care însemnau ora șapte și foaia albă cu un șapte roșu roman și altul negru arab.

„Numărul sfînt al lui Aleman" — se gîndi Toma Novac.

Și îndoielile cu șiraguri de întrebări începură iar să-1 chinuiască. Limba pendulei se strîmbase în forma unui semn de întrebare.

Apoi din adîncurile sufletului îi răsări, ca o mîntuire, un val de credință naivă, vrăjindu-i în minte pe Dumnezeu așa cum îl avusese în copilărie, înainte de a se fi ivit întrebările scormonitoare. Și deodată o ușurare mare îi umplu inima. Compasul minutarelor se șterse pe cadranul pendulei și în ochii lui Toma Novac rămase numai albul din ce în ce mai lucitor, ca o lumină mare, blîndă, mîngîietoare.

Ileana se prăbuși lîngă pat, gemînd desperată:

— Doctore . . . moare! Scapă-1, doctore! . . . Doctore!

Tudor Aleman strîngea în palma stînga măciuca de argint a bastonului și se uita țintă în ochii lui Toma, așteptînd un răspuns. Dincolo, sora de caritate Dafina, își ștergea mereu lacrimile, cu o privire de compătimire spre Ileana.

— Ia vezi, doctore, vezi! murmură Aleman, după o tăcere lungă.

Doctorul Filostrat tresări încurcat. Se apropie de pat și apucă ușor mîna lui Toma. Era rece. Parcă nu i-ar fi venit a crede, se plecă și se uită adînc în ochii mari ai pacientului. Clătină din cap, nemulțumit. Apoi cu vîrful degetului, încercă să coboare pleoapa ochiului drept. Era rece și țeapănă.

— Ce zici, doctore, spune ? întrebă Aleman, **ÎIM** frigurat.

Filostrat ridică din umeri în semn de nedumerire. Ținea să arate că lucrurile nu s-au petrecut după toate bunele reguli ale științei medicale, care ar fi prescris lui Toma Novac să mai trăiască cel puțin cîteva ceasuri. După ce astfel își îndeplini datoria față de știința lui, își luă cuvenita poză de întristare și rosti grav, aproape teatral:

— S-a sfîrşit.

Aleman se cutremură parcă ar fi primit o veste din altă lume şi, uitîndu-se iar în ochii sticloşi ai lui Toma, bolborosi ceva cu buzele crispate încît nu se înțelese decît începutul:

— Dumnezeu . . .

Doctorul auzi cuvîntul şi avu un surîs îngăduitor.

Ileana cuprinse mîna rece a mortului, o acoperi cu sărutări, suspinînd în neştire:

— Toma . . .! Toma! . . .

ADDENDA

•

NOTE, COMENTARII, VARIANTE